

Załącznik do Uchwały Nr   /   /14
Zarządu Województwa Mazowieckiego
z dnia   2014 r.

POLSKA
WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO
2007 - 2013

URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

WARSZAWA, CZERWIEC 2014 r.

Spis treści

WSTĘP.....	4
Przegląd i renegocjacje programów operacyjnych w ramach NSRO na lata 2007-2013.	4
I. SYTUACJA SPOŁECZNO - GOSPODARCZA WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO.....	7
1. Charakterystyka województwa	7
2. Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju województwa	49
3. Wsparcie finansowe dla województwa	50
4. Analiza SWOT	56
II. STRATEGIA	63
1. Cel i strategia jego realizacji	63
2. Spójność z dokumentami strategicznymi i programowymi UE, Rządu RP i Województwa Mazowieckiego	70
3. Realizacja polityk horyzontalnych	78
4. Komplementarność, demarkacja i koordynacja RPO WM z innymi programami realizowanymi w ramach polityk WE.....	81
III. PRIORYTETY	84
Priorytet I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu	84
Priorytet II. Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza.....	94
Priorytet III. Regionalny system transportowy	100
Priorytet III. Regionalny system transportowy	101
Priorytet IV. Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka	108
Priorytet V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu	116
Priorytet VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji.....	122
Priorytet VII. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego.....	127
Priorytet VIII. Pomoc techniczna.....	135
IV. FINANSOWANIE	139
V. WDRAŻANIE.....	149
1. System instytucjonalny	149
2. Procedury wyboru projektów.....	155
3. Instrumenty Inżynierii Finansowej	155
4. Monitorowanie.....	155
5. Ewaluacja.....	156
6. Kontrola	157
7. Wymiana danych elektronicznych w celu spełnienia wymogów dotyczących płatności, monitoringu i oceny	159
8. Przepływy finansowe.....	163
9. Informacja i promocja.....	165
10. Zasada partnerstwa	167
VI. WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY EX-ANTE.....	168
VII. PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA PROGRAMU NA ŚRODOWISKO.....	171

VIII. KONSULTACJE SPOŁECZNE	185
ZAŁĄCZNIK NR 1. INDYKATYWNY WYKAZ DUŻYCH PROJEKTÓW.	187
ZAŁĄCZNIK NR 2. SCHEMAT INSTYTUCJONALNY RPO WM	188
ZAŁĄCZNIK NR 3. SCHEMAT ORGANIZACYJNY WSKAZUJĄCY ROZMIESZCZENIE INSTYTUCJI ZARZĄDZAJĄCEJ RPO WM, INSTYTUCJI KOORDYNUJĄCEJ RPO WM, INSTYTUCJI CERTYFIKUJĄCEJ I INSTYTUCJI AUDYTOWEJ ORAZ INSTYTUCJI ODPOWIEDZIALNEJ ZA OTRZYMYWANIE PŁATNOŚCI Z KE.	189
ZAŁĄCZNIK NR 4. GŁÓWNE, EUROPEJSKIE KORYTARZE TRANSPORTOWE, NA TLE SYSTEMÓW INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ WOJEWÓDZTWA.....	190
ZAŁĄCZNIK NR 5. LISTA WSKAŹNIKÓW KONTEKSTOWYCH.....	191
ZAŁĄCZNIK NR 6. WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE – GMINY WEDŁUG KATEGORII	195
ZAŁĄCZNIK NR 7. SŁOWNIK POJEĆ	196
ZAŁĄCZNIK NR 8. WYKAZ SKRÓTÓW	200
ZAŁĄCZNIK NR 9. BIBLIOGRAFIA.....	201

Wstęp

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013 (RPO WM) został przygotowany w oparciu o Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006, str. 25, z późn. zm.). Realizuje on cel Konwergencja określony w art. 3.

RPO WM jest jednym z 16 programów regionalnych, które będą realizować *Strategię Rozwoju Kraju na lata 2007-2015 (SRK)* oraz *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodowa Strategia Spójności)*. Jednocześnie jest odzwierciedleniem polityki rozwoju prowadzonej przez Samorząd Województwa Mazowieckiego, której podstawę stanowi *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 (SRWM)*. Program będzie realizować cele SRWM, których współfinansowanie będzie możliwe z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Przy tworzeniu projektu programu uwzględnione zostały również zapisy odnowionej *Strategii Lizbońskiej* w zakresie rozwoju gospodarczego i wzrostu zatrudnienia.

Przy opracowaniu RPO WM kierowano się zasadami: programowania, partnerstwa i dodatkowości, co oznacza, że dokument ma charakter wieloletniego planu budżetowego. Jego cele będą realizowane w oparciu o współdziałanie z partnerami społecznymi i gospodarczymi, a środki UE nie będą zastępować środków krajowych, lecz jedynie wspierać osiągnięcie założonych celów rozwojowych.

Realizacja RPO WM przyczyni się do zwiększenia konkurencyjności regionu i zwiększenia spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej Województwa Mazowieckiego.

Program będzie zarządzany na poziomie regionalnym, a Instytucją Zarządzającą RPO WM będzie Zarząd Województwa Mazowieckiego.

Przegląd i renegecje programów operacyjnych w ramach NSRO na lata 2007-2013.

1. Podstawy prawne i formalne dokonania przeglądu:

- a) Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. U. UE. L. 210 z 31.07.2006 r., s.25, z późn. zm.),
- b) Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.),
- c) Wytyczne dotyczące dokonywania przeglądu i renegecji z Komisją Europejską programów operacyjnych w ramach Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 z dnia 1 września 2008 r.

Dokumenty uzasadniające kierunki proponowanych zmian RPO WM m.in.:

- a) „Ukierunkowanie środków wspólnotowych w ramach krajowych i regionalnych programów operacyjnych”,

b) zestawienie przeprowadzonych bądź prowadzonych ekspertyz, analiz i ewaluacji, wykorzystane przy opracowywaniu zmian RPO:

- „Oszacowanie wartości wskaźników odzwierciedlających cele Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013 przy użyciu modelu makroekonomicznego HERMIN”;
- „Optymalizacja systemu wskaźników oraz kryteriów wyboru projektów w kontekście realizacji celów RPO Województwa Mazowieckiego 2007-2013”;
- „Ocena stopnia realizacji celu głównego Priorytetu II Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007 – 2013 poprzez realizację celów zawartych w Strategii e-Rozwoju Województwa Mazowieckiego na lata 2007 – 2013”;
- „Identyfikacja barier realizacji projektów w ramach działań 1.6, 1.8, 4.2 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013”;
- „Analiza wniosków złożonych w ramach dwóch konkursów do Działania 1.5. „Rozwój przedsiębiorczości Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013”.

2. Zgodność przeglądu RPO WM z następującymi dokumentami strategicznymi:

- a) Strategia Lizbońska/ Strategia UE 2020;
- b) Strategia dla regionu Morza Bałtyckiego;
- c) Raport Polska 2030;
- d) Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020.

3. Krótki opis wprowadzonych zmian:

Przegląd Programu operacyjnego został ukierunkowany na realizację następujących zadań:

- a) dostosowanie zapisów RPO WM do zmieniających się przepisów prawnych, będących efektem procesu implementacji unijnych rozwiązań prawnych do porządku krajowego;
- b) wzmocnienie interwencji w obszarach priorytetowych RPO WM;
- c) zmiana (rozszerzenie) listy beneficjentów Programu, wynikająca z konieczności pełniejszego uwzględnienia potrzeb rozwojowych regionu;
- d) zmiany wskaźników zarówno w odniesieniu do wartości docelowych, jak również ich rodzaju (redefinicja), ze względu na nieadekwatność wskaźników oraz przyjętych dla nich wartości.

Wprowadzane modyfikacje powinny posłużyć dokonaniu zmian zapisów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013, w następujących obszarach:

1. alokacji dodatkowych środków¹ z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w łącznej wysokości: 37 106 102,0 EURO, pochodzących z:
  - I. Krajowej Rezerwy Wykonania (kwota: 18 708 763 EURO),
  - II. tzw. dostosowania technicznego (kwota: 16 594 039 EURO),
  - III. tzw. dostosowania technicznego na niwelowanie skutków powodzi i kryzysu (kwota: 1 803 300 EURO²);
2. ponownemu oszacowaniu wartości ilościowych wskaźników (modyfikacja wskaźników realizacji RPO WM w zakresie ich adekwatności, specyfiki, mierzalności, wartości docelowych, z uwzględnieniem alokacji dodatkowych środków wskazanych wyżej);
3. włączeniu nowych obszarów do realizacji w ramach RPO WM;

¹ Na podst. Uchwały nr 53 KK NSRO z dnia 9 lutego 2011 r. w sprawie alokacji dodatkowych środków wspólnotowych oraz realokacji w ramach regionalnych programów operacyjnych.

² W Działaniu 3.1. *Infrastruktura drogowa*, całkowita wysokość środków ulegnie zwiększeniu o 8 411 862,83 zł w związku ze wsparciem projektu niwelującego skutki powodzi, która miała miejsce w 2010 roku, zgłoszonego przez Gminę Słubice. Gmina ta została wybrana przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego do wsparcia mającego na celu odbudowę infrastruktury lokalnej (projekt dotyczy odbudowy dróg gminnych).

4. tzw. zmianom technicznym (związanymi przede wszystkim ze zmianą przepisów ustawy o finansach publicznych, obowiązującą od 1 stycznia 2010 r.), na które wyraziła zgodę Komisja Europejska, ale formalnie zostaną wprowadzone do RPO WM w trakcie obecnej procedury renegocjacyjnej;
5. ewentualnym korektom elementów systemu wdrażania RPO WM.

I. Sytuacja społeczno - gospodarcza województwa mazowieckiego

1. Charakterystyka województwa

Województwo mazowieckie należy do najbardziej zróżnicowanych wewnętrznie województw w kraju. Składa się ono z:

- **aglomeracji warszawskiej** z największym miastem regionu - Warszawą, stolicą kraju i siedzibą władz województwa mazowieckiego, koncentrującą znaczny potencjał społeczny i gospodarczy. Pełni ona funkcję centrum życia politycznego, zarządzania państwem i gospodarką, współpracy międzynarodowej, wiodącego ośrodka nauki i szkolnictwa wyższego, kultury, wyspecjalizowanej opieki zdrowotnej oraz zlokalizowanego tu istotnego w skali kraju i Europy węzła transportowego. Jest to aglomeracja typu monocentrycznego. Pomniejsze ośrodki wchodzące w skład aglomeracji mimo niezależności administracyjnej są uzależnione od Warszawy funkcjonalnie (najdogodniejsze połączenia komunikacyjne prowadzą przez Warszawę, ludzie dojeżdżają do pracy i szkół, korzystają z dóbr kultury oraz firmy zlokalizowane w subregionach kooperują z firmami stołecznymi). Warszawa dzięki swojemu położeniu w kraju i w Europie Środkowo-Wschodniej osiągnęła wyraźny postęp w procesie metropolizacji (najwyższa w kraju koncentracja kapitału zagranicznego i usług o charakterze metropolitalnym), ale pomimo tego, w porównaniu z innymi stolicami (np. Pragę, Budapesztem, Wiedniem) wskaźniki, charakteryzujące miasto, wypadają bardzo niekorzystnie. W przyszłości można się spodziewać niebezpieczeństw, wynikających m.in. z: niskiej wydajności systemu transportowego węzła warszawskiego i połączeń o znaczeniu europejskim (opóźnienie w budowie autostrad), niskiej sprawności funkcjonowania infrastruktury technicznej i społecznej, pogarszania się stanu ładu przestrzennego Śródmieścia. W rezultacie oddziaływania tych czynników istnieje zagrożenie spadku konkurencyjności Warszawy oraz zmniejszenie siły jej oddziaływania na region.
- **obszarów pozostałej części województwa** - słabo rozwiniętych, charakteryzujących się wskaźnikami rozwoju ekonomicznego znacznie poniżej średniej krajowej. Tereny północnego i wschodniego województwa mazowieckiego nie różnią się zasadniczo od najsłabiej rozwiniętych regionów kraju, a w części południowej województwa występują problemy związane głównie z restrukturyzacją tradycyjnych gałęzi przemysłu.

Bogaty obszar aglomeracji warszawskiej stanowi kontrast dla biednych peryferii. Z jednej strony mamy rozwiniętą i bogacącą się Warszawę i jej okolice, z drugiej ubogie miasta i wsie mazowieckie o powiększającym się obszarze biedy. Dane dotyczące miasta Warszawy zniekształcają obraz województwa, dlatego też m.in. województwo mazowieckie ma najwyższe wskaźniki rozwojowe i najniższy wskaźnik bezrobocia w kraju.

Z punktu widzenia władz regionu istotne jest podejmowanie działań prowadzących do równoważenia rozwoju województwa mazowieckiego poprzez dążenie do osiągnięcia spójności wewnętrznej województwa w aspekcie terytorialnym, społecznym i gospodarczym.

Ogólna informacja o województwie

Województwo mazowieckie jest największym powierzchniowo i ludnościowo województwem w Polsce. Położone jest w środkowo - wschodniej części kraju w dorzeczu środkowej Wisły i ujścia rzek Bugu i Narwi. Sąsiaduje z 6 województwami: kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim, lubelskim, świętokrzyskim i łódzkim.

Województwo charakteryzuje dwudzielność potencjału rozwojowego, poziomu rozwoju gospodarczego, poziomu i warunków życia oraz dynamiki procesów transformacji. Gospodarka województwa mazowieckiego rozwija się dynamicznie, lecz wzrostowi temu towarzyszą pogłębiające się dysproporcje. W regionie wyróżnić można strefę dynamicznego wzrostu gospodarczego, wysokiej jakości życia i dobrobytu oraz strefę słabego rozwoju strukturalnego, której część stanowią marginalizujące się gospodarczo, społecznie i edukacyjnie obszary wiejskie.

Województwo mazowieckie administracyjnie dzieli się na 37 powiatów „ziemskich”, 5 miast na prawach powiatu, 314 gmin (35 gmin miejskich, 50 gmin miejsko - wiejskich oraz 229 gmin wiejskich). Układ osadniczy regionu tworzy 85 miast oraz 7 318 sołectw, a w nich aż 9 049 miejscowości wiejskich (16% wielkości krajowej).

Obszar województwa jest silnie zurbanizowany, o czym świadczy wysoki, z tendencją wzrostową, wskaźnik udziału ludności zamieszkałej w miastach - 65%. Struktura funkcjonalna jednostek osadniczych województwa wykazuje wyraźną dominację Warszawy.

Ważnymi ogniwami sieci osadniczej województwa mazowieckiego są też: Radom - 227 tys., Płock - 127,4 tys., Siedlce - 77 tys., Ostrołęka - 53,8 tys. oraz Ciechanów - 45,9 tys. mieszkańców. Są to ośrodki zaspokajające potrzeby mieszkańców w zakresie infrastruktury społecznej na szczeblu regionalnym.

Analizując sieć osadniczą można zauważyć, że reforma administracyjna osłabiła pozycję byłych miast wojewódzkich. Wśród miast o największym ubytku ludności dominują miasta z subregionu radomskiego, co jest związane z długotrwałym wysokim bezrobociem na tym terenie i zjawiskami mu towarzyszącymi. Do negatywnych skutków reformy administracyjnej, która dotknęła te miasta należą m.in.: obniżenie prestiżu i poczucie degradacji, spadek atrakcyjności inwestycyjnej, pogorszenie sytuacji na rynku pracy, brak środków i kompetencji na walkę z bezrobociem, problemy z kontynuacją inwestycji centralnych oraz problemy z finansowaniem oświaty i kultury. Problemy tych miast są niejednorodne i wynikają z zacofania jednych i wysokiego poziomu rozwoju innych ośrodków (np. atrakcyjność inwestycyjna byłych miast wojewódzkich jest wyższa niż miast powiatowych, ale niższa od stolic nowych województw).

W województwie mazowieckim występują cenne przyrodniczo obszary, w tym Światowy Rezerwat Biosfery - Kampinoski Park Narodowy (o powierzchni w granicach województwa 38,4 tys. ha). W krajowej sieci ekologicznej ECONET w obrębie województwa wyodrębniono 6 obszarów węzłowych o najwyższej, międzynarodowej randze: Puszcza Kampinoska, Puszcza Pilicka, Puszcza Kurpiowska, Środkowa Wisła, Puszcza Piska, Dolina Dolnego Bugu. Obszary cenne przyrodniczo tworzą system obszarów prawnie chronionych, który obejmuje ok. 30% powierzchni województwa.

O dużej randze walorów przyrodniczych województwa mazowieckiego świadczą też liczne obszary typowane do Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000.

Sieć hydrograficzną tworzą w większości cieki o przepływach zbliżonych do nienaruszalnego stanu, co ma swoje odzwierciedlenie w występującym na przeważającym obszarze województwa deficycie wód powierzchniowych. Rzeki charakteryzują się znacznym wahaniem stanu wód w ciągu roku, co jest istotnym ograniczeniem możliwości zagospodarowania terenów przyrzecznych. Pod względem stanu czystości kontrolowanych wód w województwie żadna z rzek nie spełnia kryteriów klasy I. Dla województwa mazowieckiego charakterystyczna jest stosunkowo duża zasobność wód podziemnych. W części zachodniej i południowo-zachodniej województwa występują cenne zasoby wód geotermalnych, które mogą być wykorzystane gospodarczo oraz do celów leczniczych.

Obszary wiejskie województwa mazowieckiego zamieszkuje 35,3% ogółu ludności województwa, a więc mniej niż średnia w kraju (38,6%). Przyrost ludności wiejskiej następuje tylko w gminach położonych wokół Warszawy i byłych miast wojewódzkich, co ma związek z procesami suburbanizacji. Na obszarach peryferyjnych następuje szybki proces wyludniania się. Duża liczba ludności wsi utrzymuje się nadal z rolnictwa, a większość z nich ma niski poziom wykształcenia.

Obecnie dominującymi kierunkami produkcji rolniczej w województwie mazowieckim są: sadownictwo, warzywnictwo, hodowla bydła oraz drobiu. Największe w Polsce uprawy jabłek i śliwek znajdują się w okolicach Warki, Grójca i Skierniewic. Natomiast w okolicach Potworowa i Przytyka (nieдалeko Radomia) znajdują się największe plantacje papryki.

Rozwijają się wszystkie branże przetwórstwa rolno - spożywczego, szczególnie postępuje modernizacja przemysłu mleczarskiego i mięsnego. Województwo charakteryzują wyspecjalizowane rejony produkcji rolnej oraz baza surowcowa dla przemysłu rolno-spożywczego, w istotny sposób mogąca podnieść konkurencyjność rolnictwa województwa.

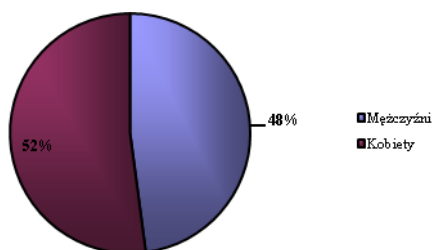
Niekorzystną cechą obszarów wiejskich jest słaby stopień ich wyposażenia w infrastrukturę techniczną (poza infrastrukturą wodociągową).

Wysoki udział pracujących w rolnictwie i ukryte bezrobocie stanowią jedną z barier wzrostu konkurencyjności rolnictwa i jego integracji z UE. Inne zjawiska niekorzystne to: proces starzenia się ludności, rozdrobniona struktura agrarna oraz niski poziom kapitału w gospodarstwach.

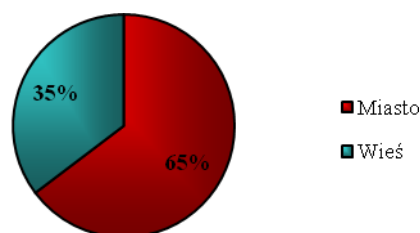
Z pracy we własnym gospodarstwie utrzymuje się ok. 13% mieszkańców (spośród pracujących). Aż w 145 gminach wskaźnik utrzymujących się z pracy we własnym gospodarstwie przekracza 50%. Obserwuje się również wzrost stopy bezrobocia na wsi, zwłaszcza w grupie absolwentów. W takiej sytuacji alternatywą zatrudnienia dla tej grupy ludności może stać się działalność związana z agroturystyką oraz rolnictwo ekologiczne. Ponadto wzrost zapotrzebowania na żywność ekologiczną powoduje, że produkcja jej zyskuje na znaczeniu i może stanowić szansę dla rozwoju oraz restrukturyzacji gospodarstw rolnych na niektórych obszarach.

Ludność

Województwo mazowieckie charakteryzuje największy spośród innych województw potencjał ludnościowy. Na Mazowszu na dzień 30.06.2006 r. mieszkało 5 164,6 tys. osób, w tym 3 343, 2 tys. w miastach, z tego w Warszawie ponad 50%, natomiast na obszarach wiejskich 1 821, 3 tys. osób.

Wykres nr 1 - Ludność województwa mazowieckiego wg płci

Wykres nr 2 - Ludność województwa mazowieckiego wg miejsca zamieszkania.

Zgodnie z danymi, na dzień 30 czerwca 2006 r., w miastach zamieszkuje 65 %, natomiast na obszarach wiejskich 35%. Wśród mieszkańców Mazowsza liczba kobiet przewyższa liczbę mężczyzn o ponad 220 tysięcy.

Ludność województwa mazowieckiego wg płci:	
Mężczyźni	2 474 582
Kobiety	2 690 030
Ogółem	5 164 612
Ludność województwa mazowieckiego wg miejsca zamieszkania:	
Miasto	3 343 231
Wieś	1 821 381

Tabela nr 1 - Charakterystyka ludności w województwie mazowieckim, stan na 30.06.2006

Wg prognoz GUS liczba ludności na Mazowszu w 2020 r. wzrośnie o 17,3 tys. osób, po czym w kolejnych latach zacznie spadać i w 2030 r. osiągnie poziom 5 070 672 tys. W tymże roku stosunek liczby kobiet i mężczyzn oraz rozmieszczenie ludności wg miejsca zamieszkania nie zmieni się znacznie w porównaniu do 2006 r.

W regionie mazowieckim występuje największe w kraju dodatnie saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1 tys. ludności, które na koniec 2005 r. wynosiło 2,98 %, z tego największe w podregionie warszawskim 9,16 %. Średnio w Polsce saldo jest ujemne i wynosi -0,34 %. W latach 1999-2006 odnotowano nieznaczny wzrost liczby mieszkańców województwa spowodowany migracjami do podregionu warszawskiego i m.st. Warszawy. Natomiast w pozostałych subregionach liczba ludności nieznacznie maleje.

Średnia gęstość zaludnienia w województwie mazowieckim wynosi 145 osób na km² i jest stała od 2004 r. W stosunku do stanu z lat 2000-2003, zwiększyła się o 1 osobę. Średnia krajowa wynosi 122 osoby na km². Największą gęstością zaludnienia poza Warszawą charakteryzują się obszary otaczające miasto i obszary położone wzdłuż linii kolejowych i dróg wychodzących z Warszawy.

Ponadto obserwuje się postępujący proces starzenia się mieszkańców województwa tj. stałego zwiększania się liczby i udziału osób starszych w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności. Spowodowane jest to z kolei zmniejszaniem się liczby urodzeń, przedłużaniem przeciętnej długości trwania życia oraz przesuwaniem się wzdłuż piramidy wieku roczników wyżowych i niżowych. Proces ten dotyczy głównie Warszawy, gdzie ludność w wieku poprodukcyjnym stanowi 19,8% mieszkańców ogółem. Podobna sytuacja występuje w niektórych powiatach w subregionie ostrołęcko - siedleckim (powiaty: łosicki - 19,4%, sokołowski - 19,1%) oraz w subregionie radomskim (powiaty: lipski - 19,8%, przysuski - 19,0%), przy średniej w województwie 16,8 % oraz 15% w kraju. Do 2030 r. prognozuje się spadek liczby osób w wieku produkcyjnym o około 10% i wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym o 56%. Konsekwencją tych zmian będzie zwiększone zapotrzebowanie na świadczenia emerytalne oraz zwiększony popyt na usługi medyczne i opiekę zdrowotną.

Na koniec 2005 r., średnia wartość przyrostu naturalnego w całym województwie była ujemna i wyniosła -0,3 na 1 000 ludności. Tendencja ujemnego przyrostu jest najbardziej charakterystyczna dla m.st. Warszawy i wynosi -1,5. Natomiast w byłych miastach wojewódzkich: Płock, Ostrołęka, Siedlce, Radom odnotowano dodatni przyrost. Należy przypuszczać, że w najbliższych latach tendencja ujemnego przyrostu naturalnego zostanie

utrzymana z powodu rozwijającej się gospodarki oraz zmianą modelu rodziny z tradycyjnego na nowoczesny (małodziety).

Zatrudnienie i rynek pracy

Zatrudnienie w przedsiębiorstwach

W październiku 2006 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w województwie mazowieckim ukształtowało się na poziomie 1 193,4 tys. osób i było wyższe o 3,7% w porównaniu do października 2005 r. W kraju natomiast przeciętne zatrudnienie było o 3,6% wyższe niż przed rokiem. Tendencja wzrostowa wynika ze zwiększonego popytu na dobra i usługi. Dane dla Mazowsza są wyższe niż w innych województwach, a powodem tego jest m.in. duże zaludnienie.

Największy wzrost przeciętnego zatrudnienia w odniesieniu do października 2005 r. odnotowano m.in. w obsłudze nieruchomości i firm (o 7,4%), w budownictwie (o 5,6%), w przetwórstwie przemysłowym (o 4,1%), w handlu i naprawach (o 4,0%), w transporcie, gospodarce magazynowej i łączności (o 1,8%), hotelach i restauracjach (o 1,0%). Spadek zatrudnienia wystąpił z kolei m.in. w działalności wydawniczej, poligrafii i reprodukcji zapisanych nośników informacji (o 4,6%) oraz w produkcji odzieży i wyrobów futrzarskich (o 2,3%).

W przedsiębiorstwach sektora publicznego przeciętne zatrudnienie w październiku 2006 r. wyniosło 328,8 tys. osób, tj. podobnie jak miesiąc wcześniej, ale o 0,6% mniej niż w październiku 2005 r. Natomiast w sektorze prywatnym przeciętne zatrudnienie wyniosło 864,6 tys. osób, tj. więcej w stosunku do poprzedniego miesiąca oraz do analogicznego miesiąca 2005. r. odpowiednio o 0,5% i 5,4%. W okresie styczeń - październik 2006 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw wyniosło 1 179,4 tys. osób i było o 3,1% (w kraju o 2,8%) większe niż w analogicznym okresie 2005 r.

Najwyższą liczbę pracujących zanotowano w Warszawie - we wrześniu 2006 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw wyniosło 875,4 tys. osób i było o 24,6 tys. osób, tj. o 2,9%, wyższe niż we wrześniu 2005 r.

Według sektorów w województwie mazowieckim najwięcej osób pracuje w usługach rynkowych – 38% (w krajach UE wskaźnik ten osiąga poziom 65,8%). W przemyśle i budownictwie odsetek ten wynosi 21,7%. Nadal utrzymuje się niekorzystna sektorowa struktura zatrudnienia - 20,2% pracujących znajdowało w 2004 r. zatrudnienie w rolnictwie (w krajach UE jedynie 5,4%). Odsetek ten jest znacznie wyższy w subregionach (w podregionie ostrołęcko-siedleckim przekracza on 51,6%).

Jednocześnie w porównaniu z krajami UE, województwo mazowieckie osiąga niższe wskaźniki w zakresie rynku pracy. Wskaźnik zatrudnienia w województwie w 2005 r. wyniósł 49,4%, natomiast w krajach UE-25, w tymże roku, wyniósł 63,8%, przy czym obserwuje się jego stopniowy wzrost.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w województwie mazowieckim we wrześniu 2006 r. wyniosło 3 266,30 zł i było o 0,3% mniejsze od notowanego miesiąc wcześniej oraz o 5,2% wyższe niż przed rokiem. Natomiast w kraju przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw wyniosło 2 611,16 zł i nie zmieniło się w stosunku do sierpnia 2006 r., ale było o 5,1% wyższe niż we wrześniu 2005 roku. W porównaniu z wrześniem 2005 r. wzrost wynagrodzeń odnotowano we wszystkich sekcjach sektora przedsiębiorstw. Przestrzenny rozkład przeciętnych dochodów

w województwie w relacji do średniej krajowej wskazuje, iż są one najwyższe w Warszawie i przyległych powiatach.

Bezrobocie

W województwie, podobnie jak w całym kraju, zmniejsza się zjawisko bezrobocia. W końcu października 2006 r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy województwa mazowieckiego wyniosła 287,1 tys. osób i była mniejsza o 7,3 tys. osób (tj. o 2,5%) niż w końcu września 2006 r. oraz o 42,3 tys. (o 12,8%) niż w październiku 2005 r.

Wysokie wartości bezwzględne dla województwa mazowieckiego w porównaniu z innymi województwami są konsekwencją dużej liczby ludności regionu.

Z ogólnej liczby bezrobotnych:

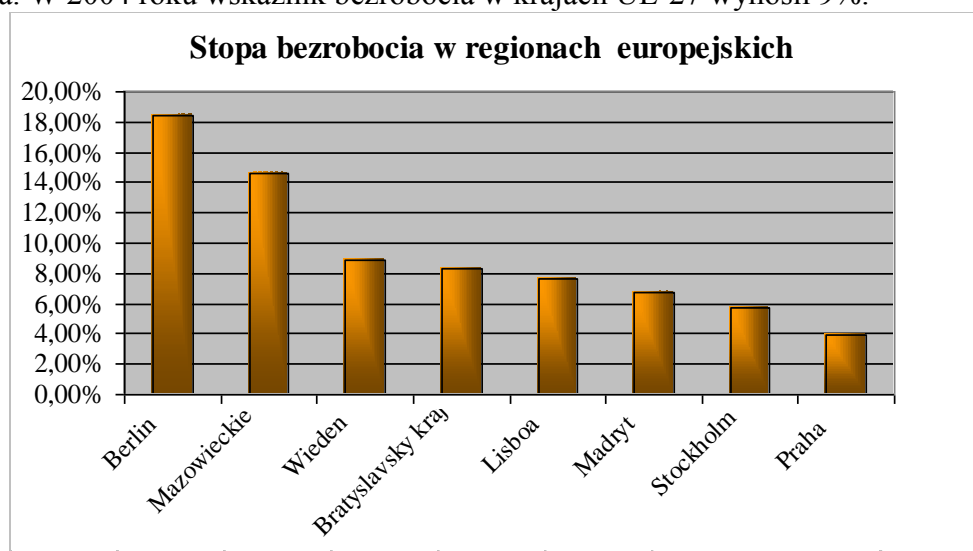
- 52,6% stanowiły kobiety (w roku ubiegłym - 50,8%),
- 42,9% to mieszkańcy wsi (w roku ubiegłym - 42,1%),
- 73,9% stanowiły osoby poprzednio pracujące (na podobnym poziomie przed rokiem),
- 87,4% nie posiadało prawa do zasiłku (w roku ubiegłym - 87,8%).

Spadek liczby bezrobotnych wynika głównie z dużej skali wyjazdów do pracy za granicę oraz częściowo z większej liczby miejsc pracy w województwie. W kolejnych latach zakłada się dalszy spadek liczby bezrobotnych wynikający głównie z dużej skali wyjazdów w celach zarobkowych.

W październiku 2006 r. stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie ukształtowała się na poziomie 11,9% i była mniejsza o 0,3 pkt. % niż we wrześniu 2006 r. oraz o 1,8 pkt. % niż w październiku 2005 r. Wskaźnik krajowy wyniósł 14,9 % i był niższy o 0,3 pkt. % niż przed miesiącem i o 2,4 pkt. % niż przed rokiem.

W województwie występuje duże terytorialne zróżnicowanie stopy bezrobocia. Najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w powiatach szydłowieckim (36,9%) i radomskim (31,5), a najniższą w m.st. Warszawy (4,9%), w powiecie grójeckim (7,8%) i piaseczyńskim (7,9%).

Dokonując porównania do regionów Unii Europejskiej, w województwie mazowieckim mimo obserwowanej ostatnio tendencji spadkowej, stopa bezrobocia jest nadal nadmiernie wysoka. W 2004 roku wskaźnik bezrobocia w krajach UE-27 wynosił 9%.

Wykres nr 3 – Stopa bezrobocia w regionach NTS - 2 w krajach UE (w 2004 roku).

W województwie mazowieckim zjawisko bezrobocia w większym stopniu dotyka mieszkańców wsi. Poważny problem stanowią długotrwale bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy. Bardzo niepokojącym zjawiskiem jest fakt, że około 25% bezrobotnych stanowi młodzież do 24 roku życia. Przegrywa ona konkurencję na rynku pracy ze względu na brak doświadczenia zawodowego. Wg danych Eurostatu w województwie mazowieckim stopa bezrobocia wśród osób długotrwale bezrobotnych wyniosła w 2005 r. 57,6% w stosunku do 46,08% w krajach UE-27.

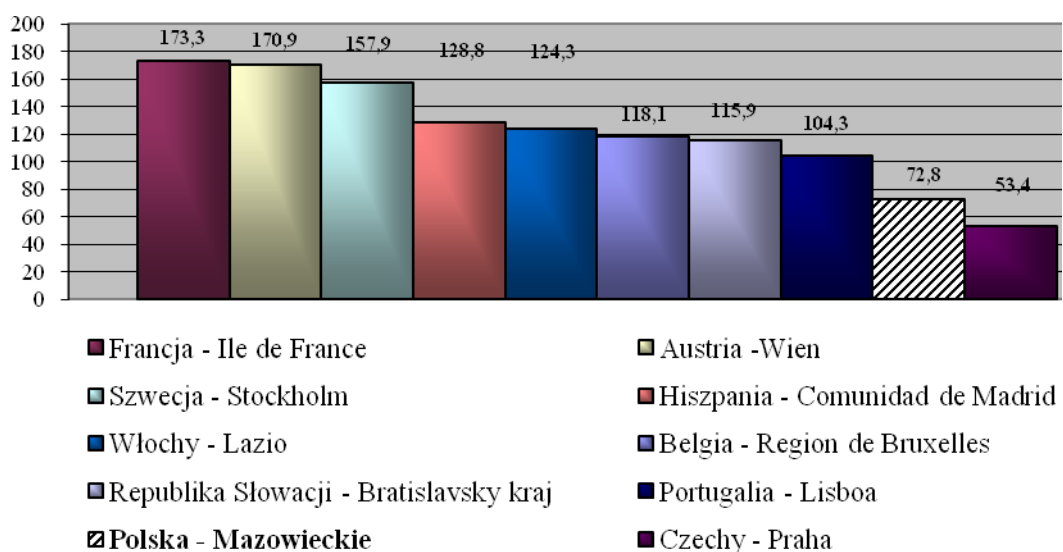
Utrwalają się obszary ubóstwa spowodowane pauperyzacją znacznej części mieszkańców regionu (obszary północne, wschodnie i południowe regionu) i dziedziczenia bezrobocia. Widoczny jest wzrost przestępczości oraz zjawisk patologicznych, przy niedostatecznym stopniu ich przeciwdziałaniu.

Obserwuje się również spadek liczby ofert pracy, w tym ofert pracy subsydiowanej. W ramach działalności organów samorządowych oraz instytucji pozarządowych tworzone są placówki doradztwa i szkolenia bezrobotnych oraz ośrodki doradztwa wspierające małe i średnie przedsiębiorstwa.

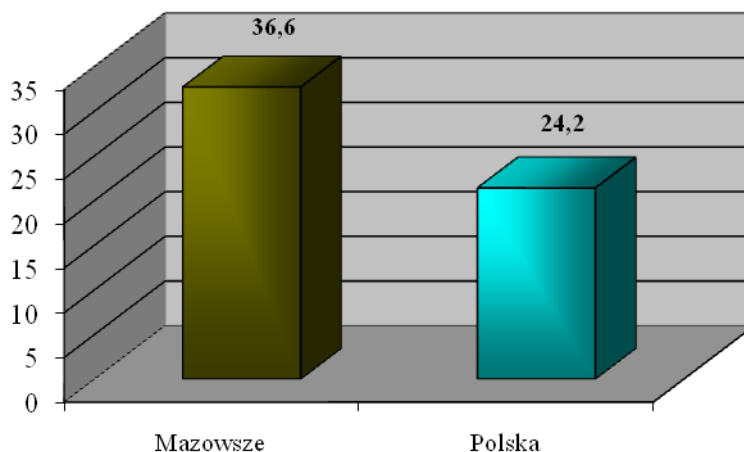
Gospodarka i innowacje

Poziom rozwoju gospodarczego

Województwo mazowieckie charakteryzuje najwyższy w Polsce potencjał gospodarczy mierzony wartością produktu krajowego brutto, która w 2004 r. stanowiła 20,4% całkowitej wartości krajowej. Poziom PKB na 1 mieszkańca w województwie mazowieckim osiągnął kwotę 36,6 tys. zł i stanowił ponad 150 % przeciętnej krajowej wynoszącej 24,2 tys. zł. Mimo, że PKB na 1 mieszkańca w województwie mazowieckim systematycznie rośnie, jest on jednak znacznie niższy niż w średnio zamożnych regionach Unii Europejskiej. PKB na mieszkańca województwa mazowieckiego wynosił prawie 70% średniej Unii Europejskiej-25 i był zbliżony do poziomu uboższych regionów krajów europejskich.

Wykres nr 4 – Wartość PKB na 1 mieszkańca w standardzie siły nabywczej w województwie mazowieckim i w innych regionach NTS - 2 UE (dane w euro za 2003 r.).

Wykres nr 5 – Poziom PKB na 1 mieszkańca (w tys. zł) w województwie mazowieckim i w Polsce w 2004 r.

Wg Eurostatu w 2004 r. wartość Produkt Krajowy Brutto na 1 mieszkańca wg parytetu siły nabywczej wyniosła w Polsce 5 342 Euro, na Mazowszu 8 091 Euro, podczas gdy w krajach UE-27 21 503 Euro.

Analiza syntetycznego miernika poziomu rozwoju gospodarczego, jakim jest PKB, wskazuje w województwie mazowieckim na narastanie rozpiętości pomiędzy podregionami NTS-3. Pokazuje przede wszystkim dominującą rolę miasta Warszawy, które pod względem poziomu PKB w 2004 r. zajęło pierwsze miejsce (115 212 mln zł) w stosunku do wszystkich podregionów NTS-3 w kraju. Trzecią, również wysoką pozycję zajmuje podregion warszawski (wartość PKB na poziomie 30 575 mln zł). Pozostałe subregiony województwa mazowieckiego zajęły dalsze miejsca, przy czym najmniejszym poziomem PKB wśród podregionów Mazowsza charakteryzował się podregion ostrołęcko - siedlecki (12 754 mln zł) zajmując w kraju 33 pozycję na 45 wszystkich NTS-3 w Polsce.

Zróznicowanie wewnątrzregionalne wykazuje również wielkość PKB na 1 mieszkańca. W 2004 r., w układzie NTS-3, wskaźnik ten kształtował się w podregionach w sposób następujący:

- ciechanowsko-płocki: 26,8 tys. zł (w 1999 r. - 14,7 tys. zł);
- ostrołęcko-siedlecki: 16,9 tys. zł (w 1999 r. - nie przekroczył 10 tys. zł);
- warszawski: 22,9 tys. zł (w 1999 r.- 14,1 tys. zł), gdzie nastąpił zdecydowany wzrost tego wskaźnika ponad średnią krajową;
- radomski: 17,5 tys. zł (w 1999 r. nie przekroczył 10 tys. zł).

Na podstawie ww. danych oraz zgodnie z tabelą nr 2 miasto Warszawa również pod tym względem osiągnęło pierwszą pozycję (68,1 tys. zł) w porównaniu do pozostałych podregionów Polski. Jednocześnie z każdym rokiem powiększa się dystans dzielący go od pozostałych podregionów w województwie i kraju.

Podregiony NTS-3	PKB w mln zł	Pozycja podregionu wśród podregionów NTS-3 w Polsce ze względu na wysokość PKB	PKB na 1 mieszkańca w zł	Pozycja podregionu wśród podregionów NTS-3 w Polsce ze względu na wysokość PKB na 1 mieszkańca
ciechanowsko-płocki	16 875	23	26 813	9
ostrołęcko-siedlecki	12 754	33	16 930	38
warszawski	30 575	3	22 949	15
radomski	12 874	32	17 546	37
miasto Warszawa	115 212	1	68 140	1

Tabela nr 2 - PKB w podregionach województwa mazowieckiego (dane za 2004 r.) z uwzględnieniem lokaty podregionu wśród 45 podregionów NTS-3 w Polsce.

Na poziom efektywności gospodarki znaczący wpływ ma struktura wartości dodanej brutto. W 2004 r. wartość dodana brutto wyniosła 167 310 mln zł (tj. 20,4% wielkości krajowej, która wynosiła 820 375 mln). Wartość ta z roku na rok rośnie, np. w 2003 r. była równa 154 779 mln zł, tj. 20,8% wielkości krajowej, która wynosiła 743 321 mln zł.

	Rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo	Przemysł	Budownictwo	Usługi rynkowe	Usługi nierynkowe
Polska	5,0%	24,9%	5,3%	49,9%	14,8%
województwo mazowieckie	4,1%	17,8%	4,5%	61,4%	12,2%

Tabela nr 3 – Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności w województwie mazowieckim oraz w Polsce (w 2004 r.).

Struktura wartości dodanej brutto w 2004 r. charakteryzowała się najwyższym w kraju udziałem usług rynkowych - 61,4% (kraj 49,9%) oraz stosunkowo niskim udziałem rolnictwa - 4,1% (kraj 5,0%). Udział innych działów gospodarki w tworzeniu wartości dodanej brutto był niższy od średniej w kraju i wynosił w usługach nierynkowych 12,2% (kraj 14,8%), przemyśle 17,8% (kraj 24,9%) oraz budownictwie 4,5% (kraj 5,3%).

Z powyższych danych wynika, że wysoki poziom rozwoju gospodarczego województwo mazowieckie zawdzięcza dobrze rozwiniętemu sektorowi usług rynkowych, w którym zanotowano najszybsze tempo wzrostu liczby miejsc pracy.

Niepokojący w analizie regionu jest fakt dwudzielności potencjału i poziomu rozwoju gospodarczego, poziomu i warunków życia ludności oraz dynamiki procesów transformacji - występujący pomiędzy aglomeracją warszawską, a pozostałym obszarem województwa, zwłaszcza obszarami wiejskimi.

Małe i średnie przedsiębiorstwa

Województwo mazowieckie wyróżnia się w skali kraju najwyższym poziomem rozwoju gospodarczego. Zasadniczy potencjał gospodarczy, kapitałowy i intelektualny skupiony jest w Warszawie i aglomeracji warszawskiej.

Pod względem przedsiębiorczości mieszkańców, województwo mazowieckie jest na drugiej pozycji w kraju. Na koniec II kw. 2006 r. zarejestrowanych było w województwie

605 460 podmiotów gospodarki narodowej (wg REGON, bez uwzględnienia rolników indywidualnych.), tj. o 20 tys. więcej niż na koniec 2004 r. oraz o 85 tys. więcej niż w roku 2000. A więc widoczny jest w kolejnych latach trend wzrostu funkcjonujących na Mazowszu podmiotów gospodarczych, który powinien utrzymać się w najbliższym okresie.

Prawie połowa, tj. 301 515 podmiotów, była zarejestrowana w Warszawie, natomiast najmniej w podregionie ciechanowsko - płockim (41 716 podmiotów). W strukturze przestrzennej nadal utrzymują się tendencje koncentracji MSP na terenie i wokół dużych miast. Niedostateczny rozwój przedsiębiorczości natomiast obserwuje się na terenach wiejskich.

Spośród zarejestrowanych podmiotów, ponad 73% (443 347) stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Z badań GUS dotyczących działalności gospodarczej przedsiębiorstw o liczbie pracujących do 9 osób wynika, że w 2005 r. w województwie mazowieckim było ich najwięcej w kraju, gdyż ponad 267 tys. przedsiębiorstw (najmniej - 40 tys. było w woj. świętokrzyskim). Przeciętna liczba zatrudnionych na umowę o pracę wynosiła ponad 216 tys. osób, a przeciętne wynagrodzenie brutto – 1 852 zł (średnia w kraju – 1 442 zł).

Bardzo zróżnicowana jest ogólna liczba podmiotów wg REGON w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców. Rozpiętość tego wskaźnika w przekroju powiatów w 2005 r. była znaczna, od 472 w powiecie siedleckim do 1 756 podmiotów w Warszawie. Poza Warszawą najwyższe wskaźniki (powyżej 1 100) charakteryzują powiaty: otwocki, grodziski, legionowski, warszawsko – zachodni, piaseczyński i pruszkowski oraz miasto Ostrołęka. Najwięcej osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą było w Warszawie oraz powiatach: wołomińskim i legionowskim.

Małe i średnie firmy stanowią 91,1% wszystkich podmiotów gospodarczych w województwie mazowieckim. Szczególnie dużo podmiotów w porównaniu z liczbą ludności zajmuje się handlem – około 40 podmiotów na 1 000 mieszkańców. Na kolejnych pozycjach znajdują się: obsługa nieruchomości, wynajem i usługi dla biznesu oraz przetwórstwo przemysłowe i budownictwo.

Porównanie liczby nowopowstałych i zlikwidowanych firm w regionach w 2004 roku pokazuje, że najlepiej funkcjonował sektor przedsiębiorstw osób fizycznych niezatrudniających pracowników. W kilku województwach (śląskim, mazowieckim i lubuskim) powstało od 30% do 60% więcej firm mikro niż zlikwidowano.

	nowe	zlikwidowane	nowe	zlikwidowane	nowe	zlikwidowane	nowe	zlikwidowane
Wielkość przedsiębiorstwa (liczba zatrudnionych pracowników)	0	0	0-9	0-9	10-49	10-49	50-249	50-249
Dolnośląskie	114,9	29,0	685,7	697,8	9,8	9,5	1,5	2,2
Kujawsko-pomorskie	3,5	8,6	393,8	718,3	7,7	11,1	0,7	2,6
Lubelskie	23,1	8,5	438,9	483,9	6,1	6,3	0,4	2,2
Lubuskie	114,3	11,9	713,8	505,4	12,0	10,6	0,7	2,7
Łódzkie	27,4	7,5	545,9	389,4	9,7	8,3	1,1	1,8
Małopolskie	33,5	8,0	555,4	483,2	9,4	8,7	0,9	2,2
Mazowieckie	24,9	5,9	714,6	456,0	17,7	11,5	2,5	3,5
Opolskie	47,6	15,8	448,3	336,3	8,1	8,5	0,9	2,8
Podkarpackie	32,1	10,0	405,4	436,0	5,6	6,7	0,9	1,5
Podlaskie	26,4	15,8	451,2	796,3	6,0	10,0	0,8	2,0

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Pomorskie	37,1	4,8	664,9	794,7	11,6	12,8	1,7	1,9
Śląskie	107,8	10,2	1204,7	444,9	23,5	10,8	2,3	2,4
Świętokrzyskie	21,0	3,9	443,2	397,5	6,5	8,2	0,9	2,3
Warmińsko-mazurskie	42,1	8,1	571,9	621,3	8,2	10,1	0,6	2,3
Wielkopolskie	33,6	10,5	601,1	579,5	13,6	8,7	1,5	2,4
Zachodniopomorskie	64,4	16,4	781,3	640,7	12,5	12,0	1,1	2,2
Ogółem Polska	41,7	10,6	586,3	536,9	10,9	9,8	1,3	2,4

Tabela nr 4 - Liczba przedsiębiorstw nowopowstałych i zlikwidowanych w 2004 r. wg województw i liczby pracujących na 100.000 mieszkańców.

MSP w Polsce zatrudniają łącznie ponad 70% ogółu pracujących w 11 województwach. Mazowieckie jest województwem, w którym w sektorze MSP pracuje tylko niecałe 55% osób (najmniej w Polsce).

Udział sektora MSP w tworzeniu PKB wyniósł w 2004 r. 47,9%, z tego małych przedsiębiorstw – 38,3%, a średnich – 9,6%. Wielkości te uwzględniają szacunki działalności ukrytej (tzw. szarej gospodarki). Wartości te zmalały w porównaniu do 2002 r., gdzie udział wynosił odpowiednio: 49%, 41% oraz 8%. Wartości te zmniejszyły się głównie z powodu spadku udziału małych firm w tworzeniu PKB.

Osiągnięcie poprawy efektywności ekonomicznej i sprawności działania przedsiębiorstw w szczególności sektora MSP związane jest z ponoszonymi przez nie nakładami inwestycyjnymi, które w 2005 r. wyniosły ponad 19,4 mln zł (pierwsze miejsce wśród województw i prawie 25% wszystkich inwestycji w kraju). Ponad połowa wszystkich nakładów inwestycyjnych poniesionych zostało przez mazowieckie przedsiębiorstwa z branży przemysłowej oraz w transporcie, gospodarce magazynowej i łączności. W porównaniu do 2004 r. liczba ponoszonych przez przedsiębiorstwa nakładów inwestycyjnych wzrosła o prawie 1 mln zł. Jednocześnie w związku z postępującym rozwojem gospodarczym województwa mazowieckiego, należy oczekiwać dalszego wzrostu nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach.

Głównymi barierami rozwoju MSP w województwie mazowieckim są: niestabilne przepisy prawno-finansowe, wysokie koszty tworzenia miejsc pracy, niska rentowność przedsiębiorstw, brak środków finansowych na rozwój i wdrażanie nowoczesnych technologii i metod zarządzania oraz brak dogodnych kredytów dla małych firm i osób rozpoczynających działalność gospodarczą. Ogranicza to możliwości pobudzenia przedsiębiorczości i wyrównywania różnic ekonomicznych w regionie. Istotnym problemem jest również słabość instytucjonalna, organizacyjna i finansowa lokalnych i regionalnych instytucji otoczenia biznesu oraz niska ich konkurencyjność w środowisku zewnętrznym. Poza tym obecnie istniejące ośrodki rozmieszczone są nierównomiernie i skupiają się głównie w Warszawie, co powoduje ograniczenie dostępu do usług informacyjno-doradczych przedsiębiorcom z innych części województwa

Województwo mazowieckie jest największym eksporterem i importerem w kraju. W strukturze eksportu największe znaczenie mają: maszyny i urządzenia, sprzęt elektryczny i elektrotechniczny, sprzęt transportowy, metale i wyroby z metalu. W imporcie dominowały natomiast dobra zaopatrzeniowe. Głównymi partnerami województwa w eksporcie i imporcie są kraje Unii Europejskiej, zwłaszcza: Niemcy, Włochy, Francja, Wielka Brytania oraz Holandia. Znaczący jest również udział Rosji, USA i Chin. Działające w regionie przedsiębiorstwa, w tym również firmy z kapitałem zagranicznym, produkcję kierują głównie na rynek krajowy.

Podsumowując należy podkreślić, że mazowieckie firmy bardzo dynamicznie wychodzą ze stanu nierentowności i są silne ekonomicznie. Można zatem prognozować, że mazowiecki sektor przedsiębiorstw będzie umacniał swą pozycję lidera polskiej gospodarki. Zmiany jakościowo pozytywne charakteryzują takie czynniki jak: wzrost liczby wypuszczonych na rynek nowych produktów/usług, zwiększenie się poziomu inwestycji w badania i rozwój oraz inwestycji kapitałowych. Szczególnie cieszy wzrost zainteresowania przedsiębiorców funduszami unijnymi i korzystanie z nich. Prognozy przedsiębiorców dotyczą m.in. wzrostu liczby nowych produktów/usług wypuszczanych na rynek, wzrostu sprzedaży krajowej i na eksport, dalszego inwestowania, co w konsekwencji prowadzi do znacznego zwiększenia zysków.

Sektor badawczo-rozwojowy (B+RT)

W sferze działalności badawczo – rozwojowej w Polsce obserwuje się wyraźną dominację województwa mazowieckiego. Spośród ogólnej liczby jednostek prowadzących działalność badawczo - rozwojową w Polsce około 30% umiejscowionych jest w województwie mazowieckim. Dla porównania, województwo śląskie, drugie pod względem liczby jednostek prowadzących działalność B+RT w Polsce, dysponuje ponad dwukrotnie mniejszą ich liczbą. W latach 2000 - 2005 widoczny był w województwie wzrost liczby jednostek naukowych (z 258 w 2000 r. do 322 w 2005 r.), co stanowi ponad 30% placówek w kraju.

W 2005 r. liczba zatrudnionych w sektorze badawczo - rozwojowym w województwie mazowieckim wynosiła 33 744 (o 8 072 więcej niż w roku 2004), co stanowiło ponad 32,8% ogółu osób zatrudnionych w tej sferze w kraju.

Liczba pracowników w sferze B+RT przypadających na ludność aktywną zawodowo wyniosła w 2004 r. na Mazowszu 1,51%, podczas gdy w krajach UE-25 1,36%. Ponadto odsetek ten w sektorze przedsiębiorstwo był niższy w województwie mazowieckim, aniżeli w krajach UE-25 o 0,33%.

W latach 2000-2003, w województwie mazowieckim wystąpił niewielki spadek nakładów ogółem na B+RT, z 2 164 mln zł w 2000 r. do 1 997 mln zł w 2003 r. W 2005 r. nastąpił wzrost do 2 322 mln zł.

Mimo tego, wielkość nakładów w odniesieniu do PKB w województwie mazowieckim należy do najwyższych w kraju i jest wyższa od średniej krajowej wynoszącej w 2004 r. 0,56%. Na tle Europy jest to niestety słaba pozycja – średnia w krajach UE jest ponad 3-krotnie wyższa i wynosi 1,95%. Szczególnie wysoka jest w Szwecji (3,7%) oraz w Finlandii (3,5%).

Podobne tendencje, dotyczą nakładów na sektor B+RT w przeliczeniu na 1 mieszkańca: 561 zł w 2005 r. (wzrost o 171,50 zł w stosunku do 2003 r.), wobec średnio 178 zł w Polsce (w 2003 r. było 119 zł). Mimo tendencji spadkowej nadal utrzymuje się wysoki udział nakładów finansowanych z budżetu państwa w granicach 60% w 2005 r. (w kraju 57,7%) i tylko 7,3% z budżetu przedsiębiorstw (w kraju 7%), podczas gdy w krajach UE średnia wysokość nakładów budżetowych wynosi około 34%, a nakłady podmiotów gospodarczych stanowią ponad 55%.

W sferze działalności badawczo – rozwojowej w Polsce obserwuje się wyraźną dominację województwa mazowieckiego. Spośród ogólnej liczby jednostek prowadzących działalność badawczo - rozwojową w Polsce około 30% umiejscowionych jest w województwie mazowieckim. Jednak, pomimo dobrej lokaty województwa w porównaniu z regionami Polski, pod względem nakładów na sferę badawczo - rozwojową wśród 239 regionów UE Mazowsze zajmuje dopiero 185 pozycję. Dodatkowo stan infrastruktury i słaby poziom zaawansowania technologicznego oraz słabość powiązań między praktyką gospodarczą a sferą badawczo - rozwojową, utrudnia efektywną konkurencję na rynku światowym.

Zgodnie z Eurostatem wydatki na B+RT wg parytetu siły nabywczej wyniosły w 2004 r. w województwie mazowieckim 1036,6 mln PPS, podczas gdy w krajach UE-25 były na poziomie 184 939,6 mln PPS.

W województwie mazowieckim, które w wartościach bezwzględnych koncentruje stale największą część potencjału naukowo-badawczego w kraju, struktura wydatkowania nakładów była zbliżona do struktury w kraju. Kierunki wydatkowania środków w sektorze nie zmieniły się znacząco w badanych pięciu latach. W 2005 r. wydatki na badania podstawowe stanowiły 43,3%, na badania stosowane 50,2%, zaś na badania rozwojowe 40,9% środków sektora B+RT w województwie. Wydatki na badania stosowane i prace rozwojowe obejmowały więc w sumie około 91% środków. Nawet, jeżeli przyjmiemy, że w województwie skupiają się najsilniejsze placówki naukowe PAN oraz jednostki badawcze uczelni wyższych (szczególnie Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej), struktura kierunków wydatkowania nakładów odbiega od założeń polityki badań i rozwoju UE, a także od struktury wyżej rozwiniętych krajów oraz struktury wydatkowania środków sektora B+RT Hiszpanii i Słowacji. Konieczne wydaje się wzmocnienie wydatków na finansowanie prac rozwojowych, które zmniejszy oddalenie sektora B+RT od rynku w województwie mazowieckim.

Liczba osób zatrudnionych w działalności badawczej i rozwojowej jest w skali kraju stosunkowo wysoka (w 2005 r. ogółem w Polsce w sektorze B+RT zatrudnionych było 123 431 osób, z tego w mazowieckim 33 744). W 2004 r. osoby zatrudnione w sferze B+RT stanowiły 1,77% wszystkich zatrudnionych na Mazowszu, podczas gdy w krajach UE-25 odsetek ten wyniósł 1,49%. Zarówno w kraju jak i na Mazowszu widoczna jest tendencja spadkowa zatrudnienia w sferze B+RT. Na Mazowszu odnotowuje się tą tendencję szczególnie w przypadku zmniejszenia liczby pracowników z tytułem naukowym profesora i z tytułem zawodowym magistra, inżyniera, licencjata (w roku 2004: 2646 profesorów i 12 710 osób z tytułem zawodowym, w 2005 r. odpowiednio: 2602 i 12 325).

Jeśli chodzi o strukturę nakładów można podkreślić, że struktura jest odwrotna do założonej w *Strategii Lizbońskiej*.

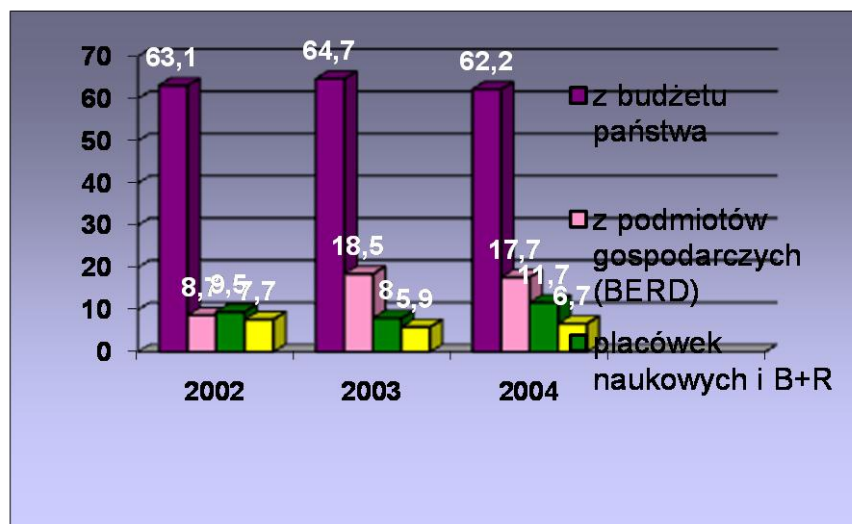
Struktura wydatków na sferę B+RT w województwie mazowieckim w 2004 r. kształtowała się następująco: nakłady bieżące wynosiły 1865,4 mln zł, z tego na badania podstawowe 711,9 mln zł, stosowane 519,1 mln zł, na prace rozwojowe 625,4 mln zł.

W województwie mazowieckim obserwujemy następujące cechy pozytywne w zakresie B+RT:

- najwyższy w kraju udział nakładów na B+RT w regionalnym PKB, najmniejszy dystans do celu *Strategii Lizbońskiej* w kraju (ponad 2-krotny w 2003 r.);
- największa koncentracja w kraju i niewielkie wahania nakładów na B+RT (ponad 43%) i pracujących w sektorze (ponad 32%);
- najwyższe w kraju nakłady na B+RT per capita (ponad 325% średniej krajowej);
- wysoka wartość aparatury naukowo-badawczej na pracującego w sektorze (wyższa o 20% od średniej);
- najwyższy w kraju udział zatrudnionych w sektorze B+RT na 1 000 aktywnych zawodowo, na poziomie niektórych krajów europejskich (Hiszpania, Włochy, Irlandia);
- wysokie nakłady na pracującego w sektorze badawczo - rozwojowym;
- nieco niższy od średniej stopień zużycia aparatury naukowo-badawczej;
- duża różnorodność jednostek prowadzących działalność badawczo-rozwojową, przy bardzo dużej koncentracji placówek PAN i resortowych jednostek badawczo-rozwojowych;
- najsilniejsza aktywność średnich przedsiębiorstw w zakresie B+RT. 17% z nich prowadziło prace badawczo - rozwojowe w latach 2002-2004, a w przeliczeniu na firmę nakłady te

wyniosły 67 tys. zł. W związku należy spodziewać się, że znajdzie to odzwierciedlenie we wzroście nowych produktów wypuszczanych na rynek przez MSP.

Z poniższego wykresu przedstawiającego strukturę nakładów na działalność badawczo – rozwojową w latach 2002-2004 widać, że największe środki finansowe pochodziły z budżetu państwa. Jednocześnie w latach 2003-2004 coraz większe znaczenie mają nakłady ze strony podmiotów gospodarczych (BERD) oraz placówek naukowych i B+RT.

Wykres nr 6 – Struktura nakładów na działalność badawczo-rozwojową.

Liczba osób zajmujących się badaniami naukowymi w stosunku do ogółu mieszkańców kraju jest w Polsce relatywnie wysoka, zbliżona do krajów wyżej rozwiniętych.

Natomiast w porównaniu do krajów UE nakłady finansowe na jednego badacza są dwukrotnie mniejsze niż w najuboższych krajach Unii. Dlatego też przyrost nakładów na badania i rozwój powinien wyprzedzać tempo przyrostu kadry naukowej. Niski poziom zarobków pracowników zajmujących się badaniami naukowymi wywołuje szkodliwe zjawisko wieloletowości oraz zniechęca najzdolniejszych i najbardziej przedsiębiorczych absolwentów uczelni do wyboru kariery naukowej. Wpływa to na starzenie się kadry i powstawanie luki pokoleniowej.

Osiągnięcia polskich badaczy są dobre w zakresie publikacji naukowych - około 1% publikacji światowych, co daje naszemu krajowi 18-20 miejsce na świecie. Polska należy do krajów, w których średni koszt powstania jednej publikacji jest niższy niż w większości państw świata.

Mała liczba spektakularnych osiągnięć naukowych, brak wyspecjalizowanego sektora wsparcia innowacji, a także systemowych i trwałych związków między nauką i gospodarką wywołane są tym, że polską naukę cechuje rozproszenie badań oraz przyczynkowość ich wyników. Stosunkowo niewiele jest pozycji naukowych o fundamentalnym znaczeniu, jak i kompletnych opracowań techniczno - technologicznych, nadających się do natychmiastowego zastosowania w praktyce. Niestety obecnie z przeprowadzonych analiz wynika, że dorobek ten obejmuje głównie publikacje oraz uzyskiwanie stopni i tytułów naukowych. W całkowitym dorobku szkół wyższych stanowi on 87%, placówek naukowych PAN ok. 90% i jednostek badawczo-rozwojowych ok. 55%. Tylko ok. 14% całkowitego dorobku naukowego wszystkich ocenianych jednostek naukowych dotyczy efektów bezpośrednio przydatnych dla praktyki gospodarczej.

Działalność badawczo – rozwojowa, związana z przygotowaniem produkcji nowych i zmodernizowanych wyrobów, wprowadzaniem nowych technologii, zakupem licencji i patentów ma istotny wpływ na rozwój gospodarczy oraz wzrost konkurencyjności i innowacyjności regionu.

Wskaźnik udziału firm innowacyjnych w gospodarce wynosi 17% w Polsce i 51% w UE. Przedsiębiorstwa, które starają się zwiększyć swoją innowacyjność napotykać najczęściej na takie bariery jak: wysokie koszty działalności, brak środków finansowych, wysoki koszt kredytów, brak odpowiednich przepisów prawnych, mała elastyczność administracji, brak informacji o nowych technologiach i możliwościach rynkowych. Jednocześnie przedsiębiorstwa innowacyjne na Mazowszu, których jest niewystarczająca ilość, rozmieszczone są głównie w Warszawie. Obecny słaby poziom zaawansowania technologicznego oraz słabość powiązań między praktyką gospodarczą a działalnością badawczo-rozwojową, utrudnia konkurencję na rynku europejskim.

W latach 2000-2003 nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle wykazywały tendencję wzrostową i wynosiły w województwie odpowiednio 2 578 mln zł (21% nakładów w kraju) i w 2003 roku 3 525 mln zł (22,1% nakładów krajowych). Dominującą pozycję w finansowaniu działalności innowacyjnej w przedsiębiorstwach zajmują środki własne wygenerowane przez przedsiębiorstwa. W analizowanych latach w województwie mazowieckim nastąpił wzrost liczby środków automatyzacji produkcji, wykorzystania Internetu oraz lokalnych sieci komputerowych w przedsiębiorstwach. Jednak, pomimo dobrej lokaty województwa w porównaniu z regionami Polski, pod względem nakładów na sferę B+RT, wśród 239 regionów UE województwo mazowieckie zajmuje dopiero 185 pozycję.

Miarą świadczącą o skali i stopniu nowoczesności oraz oryginalności opracowań technologicznych są patenty i sprzedane licencje. Działalność ta wymaga jednak znacznie większych nakładów niż prowadzenie badań naukowych, których wyniki podlegają jedynie opublikowaniu. W Polsce rocznie zgłaszanych jest do ochrony w kraju ponad 2 300 wynalazków krajowych i ponad 42 000 wynalazków zagranicznych, a także ok. 6 300 wynalazków zgłaszanych do ochrony za granicą. Stanowi to zaledwie około 0,4% ogólnej puli patentów światowych. Średni współczynnik wynalazczości wynosi w Polsce 0,6, zaś w UE 2,6. Przede wszystkim zbyt mała część polskich patentów jest wykorzystywana przez gospodarkę. Niewiele jest również instytucji zajmujących się pośrednictwem między sektorem nauki i badań, a praktyką gospodarczą.

Największy dynamizm inwestycji w działalność badawczo-rozwojową cechuje małe i średnie przedsiębiorstwa. Nakłady inwestycyjne w relacji do ilości osób zatrudnionych w małych firmach sektora prywatnego w 2004 roku kształtowały się na poziomie 6.300 zł i były zdecydowanie wyższe od średniej krajowej (4.800 zł na zatrudnionego). W latach 2000-2004 16% małych firm wdrożyło innowacje a 17% średnich przedsiębiorstw prowadziło prace badawcze. W przeliczeniu na przedsiębiorcę nakłady te wyniosły średnio 67 tys. zł. Wskaźnik udziału firm innowacyjnych w gospodarce wynosi 17% w Polsce i 51% w UE.

Miarą świadczącą o skali i stopniu nowoczesności oraz oryginalności opracowań technologicznych są patenty i sprzedane licencje. Działalność ta wymaga jednak znacznie większych nakładów niż prowadzenie badań naukowych, których wyniki podlegają jedynie opublikowaniu. W Polsce rocznie zgłaszanych jest do ochrony w kraju ponad 2 300 wynalazków krajowych i ponad 42 000 wynalazków zagranicznych, a także ok. 6 300 wynalazków zgłaszanych do ochrony za granicą. Stanowi to zaledwie około 0,4% ogólnej puli patentów światowych. Średni współczynnik wynalazczości wynosi w Polsce 0,6, zaś w UE 2,6. Innowacyjność polskiej gospodarki jest niska. W klasyfikacji Europejskiego Biura Patentowego liczba patentów high tech na 1 mln mieszkańców stanowi 0,3 % ogólnej puli patentów

światowych. Powyższy wskaźnik plasuje Polskę na jednym z ostatnich miejsc w Europie. Przede wszystkim zbyt mała część polskich patentów jest wykorzystywana przez gospodarkę.

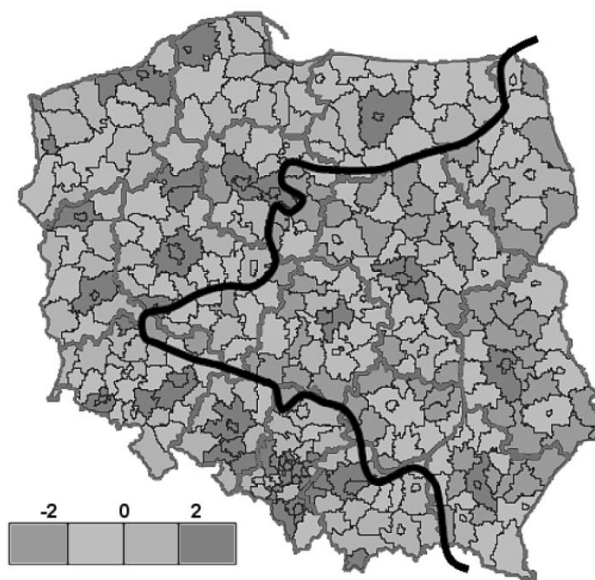
Spółeczeństwo informacyjne

W województwie mazowieckim działalność firm sektora ICT koncentruje się w Warszawie (ok. 75% potencjału województwa) oraz w powiatach: otwockim, piaseczyńskim, pruszkowskim i warszawskim zachodnim. Dwa razy mniej tych firm na 10 000 mieszkańców obserwuje się w powiatach: wołomińskim, legionowskim, grodziskim, radomskim, płockim, ciechanowskim i siedleckim oraz w miastach: Radomiu, Płocku i Siedlcach.

Wykorzystywanie w coraz większym stopniu przez mazowieckie firmy ICT prowadzi z jednej strony do wzrostu wydajności pracy w przedsiębiorstwach (poprawa jakości zarządzania, reorganizacja procesów produkcyjnych, poprawa jakości wykorzystania kapitału ludzkiego), ale jest również motorem wzrostu PKB w województwie mazowieckim (wg prognoz 15% wzrost inwestycji w ICT, odpowiedzialny jest za co najmniej 20% wskaźnika wzrostu PKB).

Określając wartość indeksu potencjału innowacyjnego w Polsce, można wytyczyć na mapie kraju linie wykluczenia informacyjnego (digital divide). Obrazuje je rysunek nr 1.

Przez Polskę przechodzi pogrubiona linia oddzielająca granice „przepaści cyfrowej”, określającej podział kraju na innowacyjną Polskę „A” i zapóźnioną Polskę „B”. Mimo wysokiego wskaźnika innowacyjności, na który wpływają głównie wskaźniki związane z koncentracją w województwie sektora badań i rozwoju oraz wysokie wartości większości wskaźników w Warszawie, województwo mazowieckie jako region znajduje się w tym ujęciu w obszarze Polski „B”, cechującej się ujemnymi wartościami indeksu innowacyjności. Wartości powyżej zera wykazują tylko aglomeracja warszawska, Radom z powiatem radomskim oraz Płock z powiatem płockim.

Rysunek nr 1 – Podział kraju pod względem stopnia rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Obserwuje się dużą lukę w wyposażeniu gospodarstw domowych w komputery osobiste i dostęp do Internetu w Polsce. W porównaniu z innymi krajami UE, Polska zajmuje jedną z ostatnich pozycji.

Są wyraźne dysproporcje w dostępie do infrastruktury informacyjnej na terenie kraju i województwa. W Polsce w 2005 r. 38,6% polskich gospodarstw domowych posiadało komputer, z tego 22,5% z dostępem do Internetu (w 2003 r. odpowiednio: 26,7% i 12,8%). W województwie mazowieckim w 2005 r. wskaźniki te kształtowały się odpowiednio: 42 % gospodarstw domowych posiadało komputer, w tym 26,9% z dostępem do Internetu.

Znacznie częściej komputery były w gospodarstwach znajdujących się w większych miejscowościach, w których więcej jest osób pracujących i występują wyższe dochody oraz tam gdzie są osoby uczące się. Jednakże co piąty komputer był przestarzały - wyprodukowany przed 2002 r. Odsetek osób posiadających umiejętność pracy na komputerze zwiększa się w miarę wzrostu wykształcenia i dochodu na osobę, a maleje wraz ze zmniejszaniem klasy miejscowości i jest zdecydowanie najmniejszy wśród mieszkańców wsi.

Z komputera korzysta niemal 72% pracowników sektora publicznego, 64% osób pracujących na własny rachunek oraz 55% pracowników sektora prywatnego. 45,97% ludności w gospodarstwach domowych województwa mazowieckiego potrafi pracować na komputerze, co lokuje region na 7 miejscu w kraju. Umiejętność ta cechuje głównie osoby młode — do 34 roku życia. Różnice pomiędzy tą grupą wiekową a osobami starszymi wskazują na pokoleniową lukę kompetencyjną, która pogłębia się wraz z przechodzeniem do starszych grup wiekowych.

Pod względem liczby pracowni komputerowych w szkołach, województwo mazowieckie zajmuje 9 pozycję w kraju – tylko 63,1% szkół ma pracownie komputerowe. Najmniej jest w średnich szkołach zawodowych (41,5%) oraz w szkołach podstawowych (52,8%). Natomiast w liceach ogólnokształcących oraz gimnazjach odsetek ten wynosił odpowiednio: 96,1% oraz 98,8%. Komputery w szkołach podstawowych, a w szczególności w liceach i średnich szkołach zawodowych w ponad 50% to sprzęt stary i wyeksploatowany, uniemożliwiający korzystanie z wielu programów. Jednocześnie należy zaznaczyć, że 49% szkół podstawowych na wsi jest wyposażonych w komputer, z czego 57% posiada dostęp do Internetu. Nieco inaczej sytuacja wygląda w gimnazjach na wsi, gdzie zaledwie 38% z nich wyposażonych jest w komputery, a 87% podłączonych jest do Internetu. W szkołach województwa mazowieckiego liczba uczniów na 1 komputer wynosi 28 (11 pozycja w kraju).

Ponadto zgodnie z badaniem przeprowadzonym w 2004 r. przez firmę Capgemini dotyczącym poziomu udostępniania usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną, województwo mazowieckie zajęło 12 miejsce w kraju z wartością wskaźnika dostępności e-usług na poziomie przekraczającym 30%. Wynik nie znajduje odzwierciedlenia w poziomie zamożności regionu mazowieckiego, lecz z braku inwestycji władz samorządowych w systemy świadczące publiczne e-usługi.

Badanie ARC Rynek i Opinia z 2004 r. wykazało, iż urzędy województwa mazowieckiego należą do najgorzej wyposażonych w rozwiązania sieciowe różnych typów w kraju (14 miejsce w kraju). Niemal co trzeci urząd gminy i co czwarty urząd ogółem w regionie nie posiadały żadnego rozwiązania łączącego stanowiska komputerowe w sieć, co jest podstawą wdrożenia przepływu pracy i elektronicznego obiegu dokumentów.

W dobie cywilizacji informacyjnej i gospodarki opartej na wiedzy istotnym elementem przewagi konkurencyjnej Mazowsza będzie dobrze wyedukowane społeczeństwo. W ten sposób zgromadzony kapitał społeczny stanie się ważnym zasobem gospodarczym regionu. Nowoczesne społeczeństwo swobodnie posługujące się wysokimi technologiami informatycznymi i komunikacyjnymi w zasadniczy sposób przyczyni się do trwałego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Jego skutki będą odczuwalne zarówno w makro jak i mikro skali, warunkując ogólnie wzrost jakości życia mieszkańców.

Inwestycje zagraniczne

Województwo mazowieckie jest liderem pod względem jakości zasobów pracy, prowadzi aktywną działalność informacyjno - promocyjną wobec inwestorów oraz ma dobrą dostępność transportową m.in. z w związku z usytuowaniem w Warszawie największego w Polsce portu lotniczego. Ponadto na Mazowszu istnieje największa w kraju chłonność rynku indywidualnego i instytucjonalnego, wysoki poziom rozwoju infrastruktury gospodarczej (czyli gęstość instytucji otoczenia biznesu) i sfery badawczo-rozwojowej oraz tu odbywa się intensywna działalność targowo-wystawiennicza.

Jednocześnie syntetyczny wskaźnik atrakcyjności województwa mazowieckiego, jakim jest rating określany przez Fitch Ratings, sytuuje region w klasie "A", czyli wśród regionów najatrakcyjniejszych. Prognozy wskazują, że w tej dziedzinie region długo pozostanie jeszcze niekwestionowanym liderem.

Na terenie województwa mazowieckiego w końcu 2005 r. działalność gospodarczą prowadziło 19,1 tys. spółek prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego, co stanowiło 35,1 % ogółu wszystkich spółek tego typu w kraju. Ponadto w 2005 r. liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego zwiększyła się o 1 061, tj. o 5,9% (w kraju o 5,5%) w stosunku do 2004 r. W województwie mazowieckim najwięcej kapitału zainwestowały: Holandia, Francja, Niemcy i Stany Zjednoczone. Kapitał został ulokowany przede wszystkim w takich branżach, jak: pośrednictwo finansowe, hotelarstwo, handel, przetwórstwo spożywcze oraz przemysł chemiczny.

Do inwestowania na Mazowszu zachęca przede wszystkim wielkość i chłonność rynku – ponad 5 mln mieszkańców - oraz strategiczne dla działalności produkcyjnej i usługowej położenie. Istotnym powodem są także dobra infrastruktura komunikacyjna oraz dobrze wykształcona i relatywnie tania siła robocza. Województwo jest również węzłowym dla Polski punktem komunikacyjnym. Tu mieści się najważniejszy polski port lotniczy – Warszawa Okęcie, który obsługuje ponad 80 proc. przylatujących do Polski pasażerów. Przez Mazowsze przebiegają też ważne dla europejskiej gospodarki szlaki, m.in. Paryż – Berlin – Warszawa – Moskwa (główna europejska oś komunikacyjna na szlaku wschód – zachód), a także droga z północnego wschodu Europy do Europy Środkowej.

Szczególne znaczenie dla Mazowsza i zainteresowanych nim inwestorów ma obecność Warszawy, która wśród miast europejskich (zgodnie z raportem European Cities Monitor) zajęła pierwsze miejsce w kategoriach niskich kosztów pracy i cen powierzchni biurowej. Warszawa, jako centrum decyzyjne, ułatwia prowadzenie działalności zarówno tym firmom, które koncentrują się na eksporcie, jak i tym, które zdecydowały się zainwestować w Polsce ze względu na wielkość rodzimego rynku. Znajduje to odzworowanie w statystykach – spośród wszystkich inwestycji zagranicznych umiejscowionych na Mazowszu, aż 82% trafiło do stolicy.

Bez wątplenia obecność najważniejszego w Polsce miasta – Warszawy - przynosi korzyści dla całego województwa. Z drugiej zaś strony, tak znaczące dysproporcje w rozwoju regionu budzą obawy. obecna struktura lokalizacji inwestycji wskazuje jednoznaczne preferencje inwestorów w wyborze dużych skupisk ludności. Subregiony województwa posiadające słabszy potencjał gospodarczy i niższą dynamikę rozwojową oraz charakteryzujące się znacznie niższym poziomem jakości życia, mimo dogodnego położenia komunikacyjnego, nie cieszą się tak dużym zainteresowaniem inwestorów. Prowadzi to do narastania różnic w regionie. Relatywnie korzystnie w ostatnich latach przedstawia się Radom, gdzie w latach 1999-2005 nastąpił przyrost spółek z kapitałem zagranicznym o blisko 133%, a w powiecie radomskim o 156%. Czynnikiem zachęcającym mogły być preferencje dla inwestorów w powstałej specjalnej strefie ekonomicznej.

Turystyka

We współczesnej gospodarce coraz istotniejszym źródłem dochodów i czynnikiem wywołującym efekt synergii jest turystyka. Województwo mazowieckie, a szczególnie Warszawa odgrywa ważną rolę jako miejsce docelowe i główny krajowy ośrodek rozrządowy turystyki zagranicznej. Udział przyjazdów turystów zagranicznych do Warszawy to blisko 30% wielkości krajowej. Ponadto stolica obsługuje ponad 70% turystów zagranicznych przyjeżdżających do województwa mazowieckiego. Związane jest to z lokalizacją lotniska międzynarodowego oraz węzła kolejowego, skupiającego połączenia międzynarodowe i będącego dobrym punktem przesiadkowym na tereny całej Polski. W województwie mazowieckim utrzymuje się powolny, ale stały rozwój funkcji turystyczno-wypoczynkowej.

Walory turystyczne

Do walorów turystycznych województwa mazowieckiego należą zabytki Warszawy, w tym wpisane na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego tj. Stare i Nowe Miasto, Trakt Królewski, Wilanów, a także obiekty zabytkowe zlokalizowane w: Płocku, Pułtusk, Żelazowej Woli, Treblince, Warce, Niepokalanowie, Szydłowcu, Brochowie, Broku, Ciechanowie, Czersku, Czerwińsku nad Wisłą, Siedlcach oraz Sierpcu.

O bogactwie kulturowym województwa mazowieckiego świadczy duża liczba obiektów zabytkowych (ok. 5,9 tys.), wśród których jest 120 założeń urbanistycznych, 14 zamków, 150 pałaców i 350 dworów. Poza Warszawą stanowiącą centrum zabytkowe, kulturalne, naukowe, handlowe i turystyczne istnieje ok. 50 miejscowości, w których znajdują się zabytki i zespoły zabytkowe.

Najbardziej wartościowe obszary wskazane dla rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych o znaczeniu regionalnym tworzą Kampinoski Park Narodowy, dziewięć parków krajobrazowych, a także doliny rzek. Naturalne predyspozycje do rozwoju turystyki występują również w północno-wschodniej części województwa. Tereny te są dotychczas w niewielkim stopniu wykorzystane, przede wszystkim ze względu na brak odpowiedniego zagospodarowania i wyposażenia w infrastrukturę turystyczną.

W województwie mazowieckim występują też obszary o walorach leczniczych i uzdrowiskowych, w tym jedno miasto o statusie uzdrowiska.

Wytworzenie w oparciu o wartości przyrodnicze i krajobrazowe atrakcyjnej oferty produktu turystycznego i jego skuteczna promocja na rynku krajowym i międzynarodowym, to szansa aktywizacji wielu rejonów województwa i tym samym poprawa poziomu życia mieszkańców.

Ruch turystyczny i baza turystyczna

Województwo mazowieckie zajmowało w 2005 r. piąte miejsce w krajowej turystyce przyjazdowej pod względem udzielonych noclegów (łącznie ponad 4 280 733, tj. ok. 8,8% ogólnej liczby w Polsce, z czego 1 547 367 udzielono turystom zagranicznym - 3 miejsce w kraju po województwie zachodniopomorskim i małopolskim). Najwięcej osób korzystało z usług hoteli, moteli i pensjonatów, zaś z noclegów najwięcej w Warszawie.

W 2005 roku, podobnie jak rok wcześniej, mazowieckie było województwem najczęściej odwiedzanym przez Polaków: liczbę przyjazdów oszacowano na 5,8 mln. Przyjazdy w celach służbowych miały jeden z najwyższych udziałów w kraju (długie i krótkie pobyty), zaś udział krótkich pobytów typowo turystycznych należał do najniższych. Liczbę przyjazdów w celach

turystyczno-wypoczynkowych oszacowano na 0,8 mln, w tym połowę stanowiły pobyty trwające co najmniej 5 dni.

Ponadto w 2005 r. Mazowsze było województwem najczęściej odwiedzanym przez turystów zagranicznych: liczbę przyjazdów oszacowano na 3,4 mln i wg statystyk liczba ta z roku na rok wzrasta. Najwięcej turystów przyjechało z Niemiec, Ukrainy i Białorusi, Stanów Zjednoczonych, Litwy oraz Austrii.

W województwie mazowieckim funkcjonowały 332 turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania (dane na 31.07.2005 r.), co stanowiło niecałe 5% wszystkich obiektów w kraju, z tego 83 w podregionie warszawskim, a 90 w Warszawie. Około 36% całej bazy stanowiły hotele (120 w regionie, z tego 8 - najczęściej w kraju - o standardzie 5 gwiazdkowym). Większość hoteli o wysokim standardzie zlokalizowana jest w Warszawie. Jednocześnie należy podkreślić, że w porównaniu do 2000 r. liczba obiektów zbiorowego zakwaterowania na terenie Mazowsza wykazuje tendencję wzrostową i zwiększyła się w tym okresie o 33 obiekty.

Stopień wykorzystania miejsc noclegowych jest nieco większy niż średnia w kraju (37,2%) i w 2005 r. wynosił w województwie 35%. Miejsca całoroczne w województwie stanowią 86%, w Polsce średnio - 58,4%. W 2005 r. udzielono ogółem 4 280 733 noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania (o 31% więcej niż w 2000 r.), z czego 36% stanowili turyści zagraniczni.

Obecnie jedną z barier dla rozwoju turystyki jest niewystarczająca liczba obiektów noclegowych oraz niezadowalająca jakość świadczonych usług (głównie obiektów noclegowych o średnim standardzie). Dotyczy to również bazy gastronomicznej. W 2005 r. funkcjonowało 374 placówek gastronomicznych w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania i w porównaniu do roku zmalała o 42.

W kontekście ponoszonych wydatków należy zauważyć, że w roku 2005 nastąpił wzrost o 19% wydatków ponoszonych ogółem przez turystów krajowych w Warszawie (w stosunku do 2004 r.) oraz wzrost o 22% wydatków ponoszonych przez 1 turystę. W liczbach bezwzględnych turyści krajowi zostawili w Warszawie w 2005 r. 492 mln złotych, a jeden turysta wydał prawie 130 złotych, co oznacza spadek w stosunku do roku 2004 o 12,5%. Warto zwrócić uwagę na fakt, że wydatki turystów krajowych stanowiły ok. 25% wydatków wszystkich turystów. W 2005 r. turyści zagraniczni wydali w stolicy prawie 460 mln \$. Wydatki na jednego turystę kształtowały się w 2005 r. na poziomie prawie 200\$ oraz prawie 48\$ na jednego turystę na jedną noc pobytu. Na podstawie wyników badań w latach 2003-2005 odnotowano 24% wzrostu wydatków ogółem oraz 19% wydatków jednostkowych (w USD). Analizując wydatki według krajów pochodzenia na podstawie danych za 2004 r. można stwierdzić, że największy udział przypada Niemcom (25,3%).

Województwo mazowieckie na tle całego kraju notuje bardzo dobre wyniki, jeżeli chodzi zarówno o liczbę odwiedzających region (których liczba z roku na rok wzrasta), jak i ilość pieniędzy, które w nim zostawiają. Sytuacja ta oczywiście w dużej mierze jest związana z tym, iż województwo posiada ogromny magnes turystyczny, jakim jest Warszawa.

Pomimo to, na terenie województwa obserwuje się słabe zagospodarowanie turystyczne. Część terenów nie jest jeszcze lub jest w niewielkim stopniu przystosowana na potrzeby turystyki. Brakuje infrastruktury turystycznej w postaci parkingów, małej gastronomii, punktów usługowych, ścieżek rowerowych, oznakowanych szlaków do uprawiania turystyki pieszej i zagospodarowania miejsc odpoczynku. Niewystarczająca jest także promocja walorów regionu na rynku krajowym i międzynarodowym (szczególnie poza Warszawą) oraz słaba dostępność komunikacyjna miejsc wartych odwiedzenia.

Szansą rozwoju turystyki na Mazowszu jest rozwój systemu regionalnych, cywilnych portów lotniczych, który nie tylko zwiększy mobilność ludności, ale także zaktywizuje przyległe tereny gospodarczo i inwestycyjnie, przyczyniając się tym samym do rozwoju infrastruktury turystycznej.

Jednocześnie należy podjąć działania promocyjne, których celem jest budowanie trwałego i stabilnego wizerunku Mazowsza, jako obszaru o dużym potencjale rozwojowym, którego dynamiczny rozwój oparty jest na wysokich walorach kulturowych, przyrodniczych oraz krajobrazowych. Wymiernym efektem prowadzonej promocji będzie nie tylko rozwój funkcji turystycznych i przyciągnięcie turystów, ale także aktywizacja obszarów wiejskich, dla których jedną z szans rozwoju jest rozwój agroturystyki oraz innych form turystyki. Promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego następować będzie m.in. poprzez: rewitalizację zespołów zabytkowych i wykorzystanie ich do rozwoju funkcji turystycznych, wspieranie tworzenia lokalnych parków kulturowo-historycznych wokół istniejących zabytków architektury umożliwiających rozwój funkcji turystycznych; rozwój sieci szlaków turystycznych w obrębie województwa mazowieckiego, rozbudowanie zaplecza turystycznego (m.in. hoteli, pensjonatów, schronisk młodzieżowych) oraz rozwijanie zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej.

Infrastruktura

Transport

Geograficzne położenie województwa mazowieckiego w kraju i Europie oraz potencjał ludnościowy i gospodarczy przesądzają o centralnym miejscu regionu w krajowych systemach infrastruktury transportowej.

Harmonijny rozwój regionu nie jest możliwy bez rozwoju nowoczesnego systemu transportowego. Odpowiednio ukształtowane układy drogowe i kolejowe, porty lotnicze oraz węzły przesiadkowe i przeładunkowe umożliwiają powiązania zewnętrzne w skali europejskiej i krajowej. Sieć uliczna i komunikacja zbiorowa, systemy parkingowe, drogi rowerowe i ciągi piesze składają się na infrastrukturę transportu wewnętrznego.

Podstawę systemu transportowego województwa mazowieckiego tworzą 3 europejskie korytarze transportowe TEN-T (nr I „Via Baltica” Helsinki – Tallin – Warszawa, nr II Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa i częściowo nr VI Gdańsk – Warszawa – Katowice – Żylna). Sieć transportową położoną w tych korytarzach stanowią główne ciągi komunikacyjne, na których nakłada się jednocześnie ruch międzynarodowy, krajowy, regionalny i często lokalny.

Spośród 9 realizowanych przez Polskę projektów z budżetu TEN-T, 2 realizowane są na terenie województwa mazowieckiego tj. „*Podstawowa dokumentacja techniczna, dokumentacja do wniosku o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia oraz decyzji o ustaleniu lokalizacji autostrady A-2 na odcinku Warszawa – Kukuryki*”. Wartość projektu: 10 mln euro oraz „*Modernizacja i rozbudowa Warszawskiego Węzła Kolejowego*”. Wartość projektu: 9,8 mln euro. Ponadto ze środków ISPA/Funduszu Spójności realizowane są projekty związane z siecią transportową TEN-T gdzie do najważniejszych należą: Budowa drogi ekspresowej S8 (odc. Radzymin - Wyszków, wraz z obwodnicą miasta Wyszkowa), przebudowa drogi krajowej nr 2 (odc. Siedlce – Terespol - granica państwa), modernizacja linii kolejowej E-20, odcinek Mińsk Mazowiecki – Siedlce – Terespol, przygotowanie modernizacji linii kolejowej E-65 (odcinek Warszawa – Gdynia). Jednocześnie w ramach Pomocy Technicznej przygotowane zostały projekty dotyczące: autostrady A2 (odcinek Stryków – Konotopa) oraz modernizacji linii kolejowych, E65 (odcinek

Warszawa – Działdowo – Gdynia), E75 (odcinek Warszawa - Sokółka - Suwałki – Trakiszki) i przygotowania projektu modernizacji korytarza kolejowego II (E-20/CE-20). Główne, europejskie korytarze transportowe, na tle systemów infrastruktury technicznej województwa, przedstawione zostały w załączniku nr 4.

Wtopienie się drogowego układu zewnętrznego w sieć uliczną Warszawy, obsługującą wszelkie rodzaje ruchów łącznie z lokalnym, przy szybkim wzroście motoryzacji, powoduje coraz większe zatłoczenie i mniejszą sprawność układu komunikacyjnego. Dynamiczny rozwój m.st. Warszawy przy notowanym wzroście liczby pojazdów mechanicznych, stwarza konieczność kompleksowego rozwiązywania zagadnień transportu publicznego całej aglomeracji. Transport zbiorowy w ośrodkach subregionalnych jest oparty na komunikacji autobusowej i wykonywany przede wszystkim przez miejskie przedsiębiorstwa komunikacyjne, które obsługują również przyległe gminy.

Transport drogowy

Niski standard połączeń układu drogowo - kolejowego, nieodpowiadający potrzebom stan jakościowy sieci drogowej, niewystarczająca przepustowość zwłaszcza na odcinkach wlotowych do Warszawy, brak tras obwodowych dla ruchu tranzytowego – to podstawowe bariery rozwoju regionu, ograniczające wewnętrzną spójność i konkurencyjność. Jednocześnie w miastach województwa obserwuje się nieefektywny system komunikacji publicznej.

Na sieć drogową województwa mazowieckiego w 2005 r. składało się 29 567 km dróg o twardej nawierzchni (wzrost o około 1 000 km w porównaniu do 2000 r.), co stanowi 11,6% dróg twardych w kraju. Gęstość dróg o twardej nawierzchni na 100 km² wynosi 83,1 km i jest zbliżona do średniej krajowej, która wynosiła w 2005 r. 81,2 km. Województwo mazowieckie, posiadając najdłuższą w kraju sieć drogową pod względem gęstości dróg, zajmuje dopiero 8 miejsce.

Główne połączenia w regionie stanowią drogi krajowe o długości 2 364 km (w latach 2000-2005 wzrost jedynie o 4 km). Na województwo mazowieckie przypada 13% ogólnej długości dróg krajowych w Polsce. Natomiast udział dróg krajowych w ogólnej długości dróg publicznych o twardej nawierzchni w województwie wynosi 8%.

Sieć dróg wojewódzkich tworzą odcinki o łącznej długości 2 970 km, co stanowi ok. 10% ogólnej długości dróg publicznych w województwie. Drogi wojewódzkie cechuje zróżnicowany stan techniczny: zadowolający na około 25% sieci i bardzo zły na około 50% sieci dróg. Około 30% dróg nie posiada min. 6 m szerokości jezdni, a około 94% - nośności nawierzchni 100 kN/oś.

Drogi powiatowe, o długości 13 143 km, w dużej części nie spełniają wymogów odpowiadającym ich klasom. Średnio około 40% nie posiada minimalnej szerokości jezdni. Natomiast drogi gminne są w większości drogami gruntowymi (średnio około 60%).

Tranzytowe położenie województwa mazowieckiego w systemie transportowym Polski i fakt zbiegania się w regionie, w tym przede wszystkim na obszarze aglomeracji warszawskiej, głównych ciągów komunikacyjnych łączących stolicę z innymi regionami kraju i Europy wpływa na intensyfikację przewozów. Jednym z najważniejszych wymogów zewnętrznej integracji regionu jest dostosowanie podstawowej sieci transportowej do standardów europejskich, m.in. poprzez stworzenie sieci autostrad i dróg ekspresowych, podnoszenie standardu dróg do obciążeń 115 kN/oś oraz poprawę standardu i prędkości na liniach kolejowych (160 km/h dla ruchu pasażerskiego i 120 km/h dla towarowego).

W ciągu 5 ostatnich lat natężenie ruchu na drogach krajowych w Polsce wzrosło o 18 %. Wg badań Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad, w 2005 r. średnie dobowe

natężenie ruchu na drogach krajowych wyniosło 8 244 pojazdy. Województwo mazowieckie w rankingu jest piąte - po każdej z dróg jeździ średnio 9,2 tys., a po drogach międzynarodowych aż 18 tys. samochodów. W latach 2000-2005 rozwój ruchu pojazdów poszczególnych kategorii był bardzo zróżnicowany. Największy wzrost ruchu, o ok. 49%, zanotowano dla samochodów ciężarowych z przyczepami mających decydujący wpływ na warunki ruchu na drogach oraz proces niszczenia nawierzchni. Prognozy do roku 2010 i 2015 wskazują na dalszy wzrost natężenia ruchu odpowiednio o 48% i 77%. Dodatkowo w ww. latach wystąpi znaczny wzrost ruchu pojazdów najcięższych - o ok. 44%. W województwie mazowieckim ruch tych samochodów był większy o ok. 17% od średnio dobowego ruchu w kraju. Największe obciążenie ruchem ciężarowym występuje na drodze krajowej nr 50 Sochaczew - Mińsk Mazowiecki, a także na drogach o znaczeniu międzynarodowym.

Systematyczny wzrost obciążenia sieci drogowej w powiązaniu ze złym stanem technicznym sprawia, że województwo mazowieckie przoduje w kraju pod względem liczby wypadków, w tym ze skutkiem śmiertelnym. W 2005 r. wydarzyło się łącznie 6 452 wypadków (1 miejsce w kraju), w tym ofiar śmiertelnych – 885 (3 miejsce), a rannych zostało 7 985 osób (1 miejsce w kraju).

Kolejnym skutkiem wzrostu natężenia ruchu jest wzrost poziomu hałasu występującego w pobliżu głównych dróg tranzytowych na odcinkach przebiegających przez miasta i tereny zabudowy mieszkaniowej.

Promienisty układ sieci infrastrukturalnych zbiegających się w Warszawie powoduje szczególne nasilenie problemów w obszarze samej aglomeracji i wzdłuż głównych ciągów łączących obszary zewnętrzne z centrum regionu. Nie ma sprawnych połączeń pomiędzy ośrodkami subregionalnymi. Spójności komunikacyjnej regionu nie sprzyja również zbyt mała ilość przepraw mostowych przez główne rzeki województwa.

Transport kolejowy

Na sieć kolejową województwa mazowieckiego w 2005 r. składało się 1 777 km linii kolejowych, co stanowi 8,7% linii w kraju, w tym 96,2% linii normalnotorowych. Na 100 km² powierzchni przypada 5 km² linii, podczas gdy średnia w kraju wynosi - 6,4 km².

W układzie sieci kolejowej województwo mazowieckie jest obszarem, na którym krzyżują się międzynarodowe linie kolejowe. Warszawa ma połączenia kolejowe ze wszystkimi większymi miastami kraju i Europy. W województwie mazowieckim, podobnie jak w kraju, zmniejsza się długość eksploatowanych linii (z 1,9 tys. km w 1999 r. do 1,7 tys. km w 2005 r.). Jednocześnie prowadzone są prace modernizacyjne magistralnych linii kolejowych umożliwiające uzyskiwanie na trasach dużych prędkości (140-160 km/h).

W związku z rozbudową m.st. Warszawy oraz aglomeracji warszawskiej jednym z kluczowych elementów rozwoju regionu staje się rozwój systemu transportu zbiorowego, zachęcający do odbywania podróży i skutecznie konkurujący z komunikacją indywidualną. Podstawowym znaczeniem staje się zapewnienie integracji całego systemu transportowego, polegające na stworzeniu modelu włączenia kolei regionalnej do systemu komunikacji miejskiej i podmiejskiej.

Pogarszający się stan techniczny infrastruktury i taboru, niskie bezpieczeństwo i standard usług przesądzają o tym, że kolej nie może stanowić alternatywy dla indywidualnego transportu samochodowego. W związku z tym obserwuje się spadek udziału pasażerskiego transportu kolejowego.

Samorząd Województwa czynnie włącza się w proces aktywizacji „kolei regionalnych” i aglomeracyjnych przez organizację i wykonywanie regionalnych kolejowych przewozów

pasażerskich. Od 1 stycznia 2004 r. Samorząd Województwa Mazowieckiego przejął odpowiedzialność za organizację i finansowanie kolejowych przewozów regionalnych. W związku z tym 29 lipca 2004 r. została zawiązana przez Samorząd Województwa Mazowieckiego i „PKP Przewozy Regionalne” spółka „Koleje Mazowieckie - KM” z siedzibą w Warszawie. Jest pierwszą tego typu spółką w kraju i w 2006 r. przewiozła na terenie Mazowsza łącznie ponad 42,4 mln podróżnych (o ponad 2,4 mln więcej niż w 2005 r.).

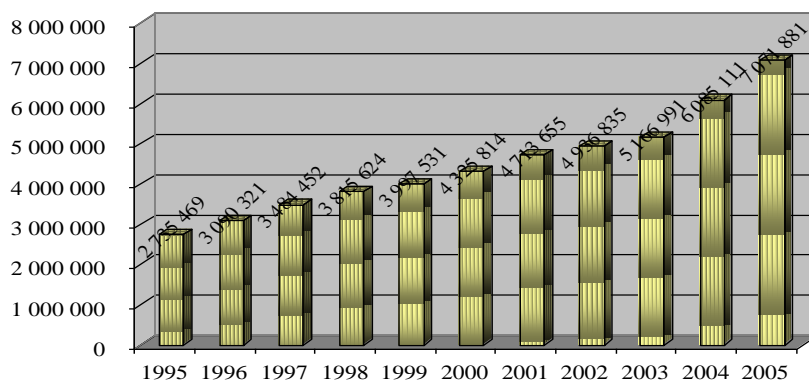
Samorząd Województwa Mazowieckiego ma również udziały w PKP Warszawskiej Kolei Dojazdowej Sp. z o.o., która obsługuje aglomerację warszawską. Spółka ta w latach 2002-2006 przewiozła ponad 32 mln pasażerów i z roku na rok utrzymuje tendencję wzrostową.

Wyzwania, jakie stoją przed Samorządem Województwa Mazowieckiego to przede wszystkim: stworzenie spójnego systemu transportowego w całej aglomeracji warszawskiej, poprawa standardu podróżowania (prędkość, bezpieczeństwo, komfort), zwiększenie częstotliwości kursowania pociągów regionalnych, modernizacja linii oraz rozbudowa systemu "Parkuj i Jedź".

Transport lotniczy

Transport lotniczy w ostatnich latach jest najszybciej rozwijającą się gałęzią transportu w Polsce i na Mazowszu.

W województwie mazowieckim ruch pasażerski obsługuje obecnie jedynie Port Lotniczy im. Fryderyka Chopina w Warszawie, skupiający na koniec 2005 roku 61% ruchu lotniczego w skali kraju i obsługujący rocznie ponad 7 mln pasażerów. Na wykresie nr 7 obrazującym liczbę pasażerów widoczna jest stała tendencja wzrostowa. Średni roczny przyrost w okresie 1995-2003 wynosił około 5%. Znaczące przyrosty obserwowane w latach 2004 i 2005 są wynikiem przystąpienia Polski do Unii Europejskiej oraz liberalizacji przepisów regulujących transport lotniczy.

Wykres nr 7 – Liczba odprawionych pasażerów w latach 1995-2005.

Obecnie port lotniczy dysponuje czterema terminalami pasażerskimi, oznaczonymi jako Terminal 1, Terminal 2, Terminal Etiuda oraz Terminal VIP Aviation (służący odprawie pasażerów korzystających z prywatnych lub korporacyjnych samolotów).

Terminal 1 jest głównym terminalem pasażerskim, przeznaczonym dla lotów rejsowych. Dzięki uruchomionemu Terminalowi 2 port lotniczy będzie mógł przyjąć nawet 12 mln pasażerów rocznie.

Terminal Etiuda służy do obsługi pasażerów korzystających z tzw. tanich linii lotniczych. Wysokie ceny opłat lotniskowych, zniechęcają tanie linie lotnicze do korzystania z tego portu i skłaniają do przenoszenia świadczonych usług przewozowych do portów w innych miastach Polski. Stanowi to znaczne utrudnienie dla korzystających z usług tanich przewoźników lotniczych, mieszkańców Warszawy i województwa mazowieckiego (wzrost kosztów, wydłużenie czasu podróży).

Jednakże obecny ruch pasażerski przekracza możliwości techniczne centralnego portu lotniczego w Warszawie i stopniowo wyczerpuje się przepustowość ww. terminali.

Ponadto zakłada się, że Polska pozostanie liderem dynamiki wzrostu do 2030 r., kiedy to liczba odprawianych pasażerów osiągnie liczbę 75 mln. W ciągu ostatnich trzech lat ruch lotniczy w Warszawie na Okęciu wzrastał o około 1 mln pasażerów rocznie. Według prognoz Przedsiębiorstwa Państwowego „Porty Lotnicze” liczba pasażerów w 2007 r. dojdzie do 9 mln, a w 2008 r. ją przekroczy. Popyt na usługi lotnicze na Mazowszu w 2020 r. szacowany jest na 17 mln pasażerów (prognoza Polskich Linii Lotniczych). Konieczne jest więc podjęcie działań zmierzających do uruchomienia co najmniej jednego portu lotniczego o charakterze regionalnym, który odciążałby istniejące lotnisko w Warszawie.

W działalności przewozowej, w ruchu międzynarodowym i krajowym, wszystkich portów lotniczych w kraju, największy udział w obsłudze przewozów miał Port Lotniczy im. Fryderyka Chopina w Warszawie (PL Warszawa) (75% całego tonażu cargo w kraju). Jednakże w obsłudze przewozów cargo w 2004 r., w porównaniu z ubiegłym rokiem, nastąpiło ogólne zwiększenie jedynie o 4,4 %, przy wzroście w PL Warszawa o 0,1 %, i w portach regionalnych o 20,9 %. W ruchu międzynarodowym, przy ogólnym wzroście wynoszącym 3,5 %, zwiększenie obsłużonych ładunków w PL Warszawa wyniosło 0,3 %, a w portach regionalnych o 18,6 %. Natomiast przewozy cargo w ruchu krajowym wzrosły ogółem o 14,7 %, w tym w PL Warszawa nastąpił spadek o 6,3%, a w portach regionalnych wzrost o 28,8 %.

Port Lotniczy im. Fryderyka Chopina w Warszawie (jedyny na Mazowszu) zlokalizowany jest w granicach administracyjnych miasta, co znacznie ogranicza możliwości jego dalszego rozwoju. Jednocześnie ze względu na poziom hałasu i bezpieczeństwa stanowi dużą uciążliwość dla ludności. Do tego dochodzą wysokie opłaty lotniskowe na Okęciu, które ograniczają dostęp tanich przewoźników.

Telekomunikacja i informatyzacja

Województwo mazowieckie włączone jest w system krajowej i międzynarodowej łączności przewodowej, administrowany przez Telekomunikację Polską S.A. (TP S.A.). Tradycyjna, dotychczas zmonopolizowana sieć telekomunikacyjna, mimo stosunkowo wysokiej gęstości, nie jest w stanie sprostać wymaganiom nowoczesnej gospodarki. Lukę wynikającą z niedorozwoju sieci i rosnącego zapotrzebowania starają się uzupełniać operatorzy prywatni. Na obszarze województwa mazowieckiego działa już ponad 40 operatorów, choć dominującą rolę nadal odgrywa TP S.A. obsługująca około 90% abonentów. Na koniec 2005 r. w województwie było ponad 364,2 łącz głównych telefonii przewodowej na 1 000 ludności, co stanowi 15,1 % wszystkich ww. łączy w kraju.

Bardzo dynamicznie rozwija się system telefonii komórkowej GSM, który tworzą 4 operatorów, a województwo mazowieckie zajmuje 1 miejsce w kraju pod względem gęstości sieci abonenckiej. Zdecydowana większość obszarów województwa mazowieckiego pokryta jest zasięgiem sieci komórkowej umożliwiającej szerokopasmowy dostęp do Internetu, poprzez technologie UMTS i EDGE.

Wzrost liczby prywatnych operatorów i dostawców usług telekomunikacyjnych wpłynął również na błyskawiczny rozwój sieci przesyłu danych, w tym Internetu. Dzięki rozbudowie systemu TP S.A., do powszechnej oferty włączony został szerokopasmowy dostęp z kilkoma różnymi szybkościami transmisji.

Badania pokazują, że zmniejsza się zapotrzebowanie na klasyczne usługi stacjonarnej telefonii głosowej na rzecz telefonii internetowej prowadzącej do świadczenia usług po bardzo niskich cenach abonamentowych niezależnie od odległości rozmówców. Jednocześnie rozpoczęcie świadczenia usług telefonii komórkowej trzeciej generacji (UMTS), spowoduje zmniejszenie zapotrzebowania na usługi GSM oraz silniejsze niż dotychczas obniżanie cen „starszych” usług.

Rozwijające się systemy łączności mają ogromne znaczenie dla rozwoju regionu. Problem dostępności do infrastruktury teleinformatycznej i nowoczesnych mediów, takich jak Internet, jest widoczny poza aglomeracją warszawską w całym regionie. Na obszarach wiejskich o typowo rolniczym charakterze położonych szczególnie na południu i północnym wschodzie województwa, sytuacja ta może być istotną barierą rozwoju.

Energetyka

Energia elektryczna

W krajowym systemie elektroenergetycznym województwo mazowieckie zajmuje jedno z czołowych miejsc. Mazowsze zaopatrywane jest w energię elektryczną z systemu elektroenergetycznego poprzez sieć przesyłową 400kV i 220kV oraz sieć rozdzielczą o napięciu 110kV, 15kV (SN) i 0,4kV (nN), należących do przedsiębiorstwa Polskie Sieci Energetyczne S.A. Podstawowymi źródłami zasilania są elektrownie w Kozienicach (2600 MW), Ostrołęce (693 MW) oraz elektrociepłownie warszawskie (Siekierki, Żerań i Pruszków) i elektrownia wodna na Narwi w Dębie (20 MW), gwarantujące razem 40 % rezerwę mocy.

Zapotrzebowanie województwa mazowieckiego na moc i energię elektryczną jest w pełni pokrywane w oparciu o produkcję własną oraz dostawy zewnętrzne, głównie z elektrowni: Kozienice, Belchatów oraz zespołu elektrowni Pątnów – Adamów – Konin. Występuje jednak rosnące zagrożenie awarią systemową sieci przesyłowych 400 kV i 220 kV oraz sieci dystrybucyjnych wysokiego napięcia 110 kV, zwłaszcza w obrębie Warszawskiego Węzła Elektroenergetycznego. Głównym problemem w zaopatrywaniu regionu w energię elektryczną jest zwiększenie pewności zasilania. W sieciach dystrybucyjnych występują lokalne zakłócenia dostaw energii związane z awariami wyeksploatowanych urządzeń średnich napięć (głównie 15 kV) oraz niskiego napięcia 0,4 kV, dotyczy to zwłaszcza dużej części terenów wiejskich województwa, w których średnio około 40% (w niektórych gminach ponad 60%) omawianych lokalnych sieci wiejskich wymaga poprawy stanu technicznego, a duża część z nich nigdy nie była poddana modernizacji pomimo dużego zużycia eksploatacyjnego.

W latach 2001-2005 najwięcej energii elektrycznej zużyto w sektorze przemysłowym (26 027 GWh – wzrost o około 25%) i w kolejnych latach należy spodziewać się wzrostu jego zużycia w tej gałęzi gospodarki. Nieznaczny wzrost (o 8,7%) zużycia energii elektrycznej odnotowano w powyższych latach w gospodarstwach domowych (ogółem zużyto w tym okresie 16 689 GWh energii). Z kolei tendencję spadkową o ponad 63% zaobserwowano w rolnictwie – w 2005 r. zużyto 252 GWh energii.

Gazownictwo i paliwa płynne

Dostawa gazu sieciowego w województwie mazowieckim realizowana jest z krajowego systemu gazowniczego, zasilanego gazem importowanym z Rosji i Ukrainy oraz pozyskiwanym

ze złóż krajowych. Przez obszar województwa przebiega międzynarodowy gazociąg tranzytowy „Jamał” z Rosji do Niemiec. Z gazu przewodowego korzysta ok. 76 % mieszkańców miast i 15% ludności wiejskiej Mazowsza (w 1999 r. odpowiednio: 81% i 13%). Występuje również bardzo duże zróżnicowanie przestrzenne w poziomie gazyfikacji – ok. 70% rozdzielczych sieci gazowych i przyłączonych do nich budynków mieszkalnych występuje w obszarze metropolitalnym Warszawy, natomiast peryferie województwa (z wyjątkiem większych miast) są bardzo nisko zgazyfikowane. Zniwelowanie tak dużych dysproporcji umożliwi układ podstawowych gazociągów tranzytowych i krajowych, w oparciu o które powinna być rozbudowana sieć dystrybucyjna. Za inwestycjami w tym kierunku przemawiają również właściwości gazu, jako paliwa, stwarzającego warunki do wdrożenia proekologicznych rozwiązań w sferze produkcyjnej, usługowej oraz gospodarce komunalnej.

Zaopatrzenie województwa w paliwa płynne oparte jest na importowanej ropie naftowej. Przez obszar Mazowsza przebiega system międzynarodowych rurociągów naftowych „Przyjaźń” z Rosji do Niemiec, zaopatrujących zakład petrochemiczny w Płocku i związaną z nim bazę przetwórczą. Z Płocka odgałęziają się rurociągi krajowego systemu paliwowo-energetycznego zaopatrujące bazy paliwowe.

Systemy ciepłownicze

W województwie mazowieckim w 2005 r. działało 68 koncesjonowanych przedsiębiorstw ciepłowniczych. Największy udział w długości ogólnokrajowej sieci ciepłowniczej miały dwa województwa: mazowieckie i śląskie. W województwie mazowieckim długość ich wyniosła około 2 839,5 km (tj. 15,3% długości całej sieci w kraju).

Zaopatrzenie w ciepło realizowane jest w skali lokalnej na poziomie gmin. Na obszarze Warszawy funkcjonuje jeden z największych w kraju systemów ciepłowniczych zasilany z czterech źródeł ciepła o łącznej mocy 4 638 MW. Z sieci cieplnej korzysta ok. 90% mieszkańców stolicy. W pozostałych większych miastach (Radom, Płock, Siedlce, Ciechanów, Ostrołęka) funkcjonują także scentralizowane systemy ciepłownicze obsługujące ok. 60% mieszkańców. Długość sieci cieplnej w województwie mazowieckim w roku 2004 wynosiła 1 748 km i w stosunku do roku 1999 wzrosła o ok. 14 %, podobnie jak kubatura ogrzewanych centralnie budynków (wzrost o 12%). Na terenach nie objętych scentralizowaną dostawą ciepła funkcjonują kotłownie lokalne (w Warszawie wyłącznie gazowe i olejowe) oraz indywidualne.

W 2005 r. przedsiębiorstwa w kraju przeznaczyły na modernizację, rozwój i ochronę środowiska 1 372,2 mln zł. Przeciętnie jedno przedsiębiorstwo zainwestowało zatem 3 473,9 tys. zł. Najwięcej inwestowały przedsiębiorstwa w województwie mazowieckim (średnio jedno przedsiębiorstwo zainwestowało 8 194,8 tys. zł), gdzie ogółem daje to 29 5014,8 tys. zł (w tym nakłady związane z wytwarzaniem ciepła 159 537,4 tys. zł i nakłady związane z przesyłaniem i dystrybucją ciepła wyniosły 135 477,4 tys. zł). Generalnie można powiedzieć, że większość inwestycji dokonanych przez koncesjonowane przedsiębiorstwa w 2005 r. przypadły na podmioty o największym zaangażowaniu w działalność ciepłowniczą (57,8%). Udział środków własnych w finansowaniu poniesionych nakładów wyniósł 86,8% całkowitych nakładów.

Środowisko

Natura 2000

W 2004 r. na obszarze województwa mazowieckiego rozpoczęto realizację sieci ekologicznej Natura 2000. Stanowią ją obszary o szczególnie cennych i zagrożonych składnikach różnorodności biologicznej, wyselekcjonowane, zgodnie z przyjętymi przez UE dyrektywami. W ramach pierwszego etapu tworzenia sieci Natura 2000 na Mazowszu

wyznaczono 10 obszarów specjalnej ochrony ptaków i są to: Dolina Dolnej Narwi, Dolina Dolnego Bugu, Dolina Liwca, Dolina Pilicy, Dolina Środkowej Wisły, Dolina Omulwi i Płdownicy, Małopolski Przełom Wisły, Puszcza Biała, Puszcza Kampinoska oraz Puszcza Piska.

Do projektowanych specjalnych obszarów ochrony siedlisk należy 16 obszarów: Bagno Całowanie, Baranie Góry, Dąbrowa Radziejowska, Dąbrowy Seroczyńskie, Dolina Wkry, Dolina Zwoleńki, Kantor Stary, Krogulec, Łęgi Czarnej Strugi, Olszyny Rumockie, Ostoja Nadbużańska, Puszcza Kampinoska, Sikórz, Wydmy Lucynowsko-Mostowieckie, Pakosław, Forty Modlińskie.

Powietrze

Udział województwa mazowieckiego w emisji zanieczyszczeń powietrza w Polsce wynosi 9,3 %. Województwo mazowieckie wykazuje duże zróżnicowanie pod względem rozmieszczenia przemysłu. Występują tu obszary o charakterze rolniczym, rolniczo-przemysłowym i typowo przemysłowym. Przemysł województwa mazowieckiego skoncentrowany jest głównie w miastach. Tereny zurbanizowane są nie tylko źródłem emisji zanieczyszczeń do powietrza pochodzenia komunalnego, ale także przemysłowego.

W miastach znaczącym źródłem zanieczyszczeń przemysłowych są ciepłownie i elektrociepłownie miejskie. Istotnym źródłem zanieczyszczeń jest energetyka zawodowa (Elektrownia „Kozienice” S.A., Zespół Elektrowni „Ostrołęka” S.A.) oraz reprezentujący przemysł rafineryjno-petrochemiczny Polski Koncern Naftowy "ORLEN" S.A. w Płocku.

Badania przeprowadzone przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie wykazują, że w latach 2002-2006 na obszarze województwa mazowieckiego poziomy stężenie dwutlenku siarki, tlenku węgla, dwutlenku azotu oraz ołowiu były na niskim poziomie i w kolejnych latach nie zmieniają się znacznie. Większy poziom stężenia odnotowany został odnośnie benzenu, szczególnie w aglomeracji warszawskiej, mieście Płocku w strefie sochaczewskiej. Jednocześnie 5-letnie analizy wykazują, że na przeważającym obszarze Mazowsza występują problemy z dotrzymaniem norm dopuszczalnych dla pyłu M10, a w aglomeracji warszawskiej również dla dwutlenku azotu. Ponadto stężenia ozonu za równo w aglomeracji warszawskiej, jak i w całym województwie mazowieckim są wysokie i w kolejnych latach należy liczyć się z możliwością przekroczenia poziomu dopuszczalnego.

Na terenie województwa zlokalizowane są ośrodki przemysłu spożywczego, energetycznego, maszynowego, odzieżowego i chemicznego. W skali lokalnej niezwykle uciążliwa jest emisja z komunikacji samochodowej. Problem ten głównie dotyczy miast województwa mazowieckiego nieposiadających obwodnic jak i również terenów zamieszkałych w pobliżu głównych dróg. Jednocześnie należy zaznaczyć, że ich znaczna ilość na terenie województwa mazowieckiego nie spełnia wymagań stawianych przez UE.

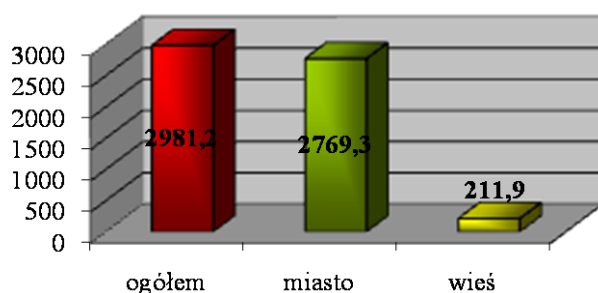
Gospodarka wodno-ściekowa

Głównym źródłem zaopatrzenia w wodę przemysłu i gospodarki komunalnej są zasoby wód powierzchniowych. Poziom wyposażenia województwa w systemy zbiorowego zaopatrzenia w wodę jest zróżnicowany: wysoki w miastach, a niski na terenach wiejskich. Od europejskich standardów odbiega oczyszczanie ścieków, w tym głównie w Warszawie, gdzie ponad połowa ścieków komunalnych odprowadzanych jest prosto do Wisły.

W regionie tylko niecałe 10% mieszkańców wsi korzystało z sieci kanalizacyjnej, podczas gdy w miastach ponad 80%. Największe ilości ścieków odprowadzono z Warszawy (155,7 hm³), a następnie z: Radomia (15,5 hm³), Płocka (13,1 hm³) oraz Ostrołęki (12,4 hm³). Z podanych obszarów pochodziło prawie 70% wszystkich ścieków województwa. Znaczne

ilości ścieków wyemitowały też powiaty podregionu warszawskiego – 49,2 hm³ (tj. 17% wojewódzkiej emisji ścieków). Na obszarach wiejskich prowadzone przez wiele lat przede wszystkim budowy wodociągów, spowodowały znaczny wzrost zużycia wody, a tym samym wzrosła ilość wytwarzanych ścieków. Jednocześnie budowano zbyt mało kanalizacji i oczyszczalni ścieków. Dotyczy to głównie terenów wiejskich województwa, na których sieć wodociągowa jest ponad 11 razy dłuższa od kanalizacyjnej. Stąd część nieoczyszczonych ścieków w sposób niekontrolowany trafia do środowiska, zanieczyszczając wody powierzchniowe i podziemne.

W 2005 r. w województwie mazowieckim działało 254 komunalnych oczyszczalni ścieków (w 2004 r. było 245) i 144 oczyszczalni przemysłowych. Województwo mazowieckie pod względem oczyszczania ścieków w 2004 roku zajmowało ostatnie miejsce w kraju - tylko 47,3% ludności korzystało z oczyszczalni ścieków – średnia w kraju wynosi 59%. W województwie ścieki oczyszczane są w 71,5%, przy średniej w kraju – 91,2%.

Wykres nr 8 – Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej i wodociągowej w 2005 r. wg miejsca zamieszkania.

Gospodarka odpadami

Od europejskich standardów odbiega też zagospodarowanie odpadami. Województwo mazowieckie jest największym województwem w kraju zarówno pod względem powierzchni, jak i liczby mieszkańców. Z kolei największa liczba mieszkańców skutkuje największą w kraju ilością zebranych odpadów komunalnych. W ciągu ostatnich 5 lat ilość zebranych odpadów komunalnych z roku na rok wzrastała. Rósł także udział województwa w ogólnej masie odpadów komunalnych zebranych w kraju.

W 2005 r. w województwie mazowieckim zebrano ok. 1,5 mln ton stałych odpadów komunalnych z czego na składowiska trafiło 83,6% zaś 12,3 % zostało unieszkodliwionych w spalarniach i kompostowniach. Największa ilość odpadów powstała w Warszawie (57,2%), Radomiu (4,69%) i Płocku (2,95%) oraz w powiecie pruszkowskim (2,78%). W latach 2001-2005 wytworzonych zostało na Mazowszu ponad 7,5 mln ton odpadów komunalnych. Mimo rosnącego trendu ilości odpadów komunalnych w latach 2001-2004, w 2005 r. odnotowano ich spadek o 110 tys. ton w porównaniu do 2004 r. Jednakże prognozy pokazują, że w 2011 r. ilość wytworzonych odpadów komunalnych wzrośnie i wyniesie 1,8 mln ton. W województwie mazowieckim w 2005 r. było 89 czynnych składowisk (pod tym względem 4 miejsce w kraju).

W województwie mazowieckim w 2004 r. poddano odzyskowi około 30% ogólnej masy wytworzonych odpadów komunalnych, z czego 12% przerobiono na kompost w 5 mazowieckich kompostowniach odpadów komunalnych.

Jednocześnie w 2004 r. uległ poszerzeniu zakres zbieranych selektywnie odpadów komunalnych – oprócz odpadów opakowaniowych zbierano selektywnie także odpady wielkogabarytowe oraz niebezpieczne.

W 2004 r. w województwie mazowieckim unieszkodliwiono około 70% ogólnej masy wytworzonych odpadów komunalnych, z czego 3% unieszkodliwiono w sposób termiczny.

W województwie przeważały (73%) składowiska małe, przyjmujące mniej niż 10 Mg odpadów/dobę, a dużych składowisk, przyjmujących ponad 20 Mg/dobę odpadów było zaledwie 17%. Pozostałe 10% stanowiły składowiska, na których deponowano w 2004 r. od 10 do 20 Mg odpadów /dobę. Warszawa nie posiada też własnego składowiska odpadów stałych.

Należy również podkreślić, że wg oceny Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Warszawie tylko 13% składowisk w województwie na koniec 2004 r. spełniało wymagania obowiązującego prawa, 60% wymagało modernizacji, zaś 27% z nich kwalifikowało się do zamknięcia.

Na terenie województwa mazowieckiego w 2005 r. wytworzono ponad 5,8 mln ton odpadów przemysłowych (tj. 4,7% wielkości krajowej - 4 miejsce w kraju, po województwach: śląskim - 35%, dolnośląskim - 28% i małopolskim - 8%). Z ogólnej ilości odpadów przemysłowych tylko połowa została poddana odzyskowi - 2,9 mln ton (średnia w kraju - 78,5%), a ok. 43 % - 2,5 mln ton - unieszkodliwiono. Czasowo magazynowane jest ok. 9,2% odpadów (539 tys. ton).

Najwięcej mazowieckich odpadów przemysłowych powstaje w: Warszawie (37,9%), Płocku (5,4%) i Ostrołęce (4,9%) oraz w powiatach: kozienickim (16,1%), legionowskim (13,7%) i sokołowskim (3,4%). Powstają one głównie w dużych zakładach przemysłowych (ok. 70% odpadów): energetycznych, cukrowniach, przetwórstwa rolno-spożywczego.

Największe ilości odpadów składowane są w powiatach: legionowskim (46,8%), kozienickim (29,3%), Ostrołęce (11,6%) i m.st. Warszawa (8,4%).

Wśród stosowanych metod zagospodarowania odpadów, w tym szczególnie odpadów komunalnych, dominują metody najbardziej prymitywne - oparte na ich składowaniu (około 67 % udziału) o największej skali zagrożenia dla środowiska.

Ponadto brak jest kompleksowego programu zagospodarowania odpadów komunalnych, przemysłowych i niebezpiecznych oraz systemów zapobiegania i zwalczania zagrożeń przyrodniczych i ekologicznych. Obecnie w województwie widać małe zainteresowanie wdrażaniem nowoczesnych, przyjaznych środowisku technologii oraz niedostateczne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, które mogłyby w znacznym stopniu przyczynić się do zmniejszenia emisji zanieczyszczeń ze źródeł komunikacyjnych.

Odnawialne źródła energii

W ostatnich latach widoczny jest ciągły wzrost znaczenia energii elektrycznej pochodzącej ze źródeł niekonwencjonalnych i odnawialnych. Strategia Energetyki Odnawialnej zakłada, że do końca 2010 r. 7,5% całej zużywanej energii w Polsce pochodzić będzie ze źródeł odnawialnych. Województwo mazowieckie dysponuje dużym, niewykorzystanym potencjałem zasobów energii odnawialnej.

Jednym z najbardziej obiecujących kierunków rozwoju w zakresie odnawialnych źródeł energii jest mała energetyka wodna skupiająca się wzdłuż większych cieków wodnych na terenie województwa mazowieckiego. Korzyścią płynącą z rozwoju małej energetyki wodnej jest przede wszystkim: podniesienie bezpieczeństwa energetycznego i pewności zasilania w obszarach wiejskich o słabo rozwiniętej sieci elektroenergetycznej. Bariery w rozwoju energetyki wodnej są natomiast stosunkowo wysokie koszty. Wynika stąd potrzeba lokowania obiektów w miejscach istniejących obecnie lub w przeszłości piętrzeń młynów, jazów.

Z kolei największe potencjalnie dostępne zasoby małej energetyki wiatrowej znajdują się w środkowo - zachodniej części województwa mazowieckiego, w szczególności w powiatach: plockim, płońskim, mławskim, ciechanowskim, grójeckim i garwolińskim. Stwarza to sprzyjające warunki dla rozwoju mikro elektrowni wiatrowych na tym terenie. Korzyścią płynącą z rozwoju małej energetyki wiatrowej jest przede wszystkim podniesienie bezpieczeństwa energetycznego i pewności zasilania w obszarach wiejskich o słabo rozwiniętej sieci elektroenergetycznej. Energetyka wiatrowa charakteryzuje się jednak stosunkowo wysokimi kosztami inwestycyjnymi. Ponadto zagrożeniem dla rozwoju są bariery administracyjne związane z decyzjami o pozwolenie na budowę.

Warunki rozwoju energetyki solarnej są zbliżone na terenie całego województwa mazowieckiego. Duże aglomeracje miejskie charakteryzują się nieznacznie gorszymi warunkami (ze względu na zwiększony poziom zanieczyszczenia powietrza), natomiast stopień wykorzystania energii z urządzeń słonecznych jest w nich większy z uwagi na znacznie większą gęstość zapotrzebowania na moc i energię cieplną. Wykorzystanie kolektorów słonecznych na terenach wiejskich ma uzasadnienie w przypadku, gdy następuje substytucja droższych mediów energetycznych (energia elektryczna, olej opałowy, LPG).

Największe możliwe do wykorzystania zasoby biomasy drzewnej znajdują się w powiatach: makowskim, ostrowskim, ostrołęckim, przasnyskim, wyszkowskim, grójeckim oraz garwolińskim. Można stwierdzić, że w przyszłości ze względu na duże zasoby i dostępność biomasa będzie miała największy udział wśród paliw odnawialnych. Przewiduje się jej wykorzystywanie zarówno w dużych kotłach, systemach centralnego ogrzewania oraz w małych indywidualnych instalacjach domowych. Odpowiednie wprowadzanie programów wykorzystania biomasy w gminach może w znaczny sposób przyczynić się do obniżenia kosztów zaopatrzenia w ciepło wiejskich gospodarstw domowych i poprawy poziomu życia mieszkańców. Największy potencjał wykorzystania biogazu, ze względu na duże koncentracje hodowli zwierzęcej, występuje w powiatach: mławskim, plockim, siedleckim, żuromińskim, sierpeckim, płońskim, ostrowskim, ostrołęckim. Bariery rozwoju są z kolei wysokie koszty instalacji biogazowych.

Zagrożenia powodziowe

Na terenie województwa mazowieckiego, które położone jest w dorzeczu środkowej Wisły przeważają wezbrania zimowe zatorowe spowodowane piętrzeniem wody przez zator lodowy lub śniegowy oraz wezbrania wiosenne roztopowe wywołane szybkim spływem wód roztopowych powstałych z szybkiego topnienia zimowych opadów śniegu. Znacznie rzadziej występują wezbrania letnie spowodowane obfitymi i długotrwałymi opadami.

Łączna powierzchnia terenów zagrożonych powodzią głównych rzek województwa wynosi ok. 2,3 tys.km² tj. 6,5 % powierzchni województwa. Najbardziej narażona na powódź jest najniżej położona część regionu - Kotlina Warszawska, gdzie na niewielkim obszarze spotyka się kilka dużych dopływów (Narew z Bugiem, Wkra i Bzura). Zagrożenie powodziowe stwarza przede wszystkim rzeka Wisła. Duże obszary zagrożone przez wody powodziowe występują również w gminach położonych w dolinach rzek: Narwi, Bugu, Pilicy i Bzury. Z obserwacji wodowskazowych z okresu wezbrań na dolnej Wiśle wynika, że maksymalne stany wody występowały w okresie zimowym.

Biorąc pod uwagę ludność powiatów, przez które przepływają poszczególne rzeki, przybliżone liczby potencjalnych osób zagrożonych powodzią na Mazowszu wynoszą odpowiednio: Wisła (2 463 384), Narew (424 808), Wkra (401 637), Pilica (393 051), Bug (146 785) oraz Bzura (83 447).

Przeciętnie wysokość maksymalnych spiętrzeń zatorowych wynosi 3,5 m, natomiast za normalnie występujące spiętrzenia przyjmuje się 2,0-2,5 m. Maksymalna wielkość spiętrzeń na różnych odcinkach rzeki wynosiła 5-7 m. Powodzie te związane były w każdym przypadku z ogromnymi stratami gospodarczymi, przyrodniczymi, również często z ofiarami ludzkimi.

Na terenie województwa mazowieckiego funkcjonują 3 duże zbiorniki zaporowe, które jednak nie posiadają gwarantowanej rezerwy powodziowej.

Zbiornik	Rzeka	Rok uruchomienia	Pojemność (hm ³)	Powierzchnia (km ²)	Położenie administracyjne (powiat)
Włocławski	Wisła	1970	408,0	70,4	płocki
Zegrzyński	Narew	1963	94,3	33,0	legionowski, wołomiński, wyszkowski
Domaniów	Radomka	2001	11,5	5,0	radomski, przysuski

Tabela nr 4 - Charakterystyka zbiorników zaporowych zlokalizowanych w województwie mazowieckim

Skuteczność ochrony przed powodzią jest ograniczona z powodu niedostatecznych nakładów na utrzymanie obiektów oraz nowe inwestycje (wały przeciwpowodziowe, zbiorniki przeciwpowodziowe suche, poldery), a także z powodu przywiązywania małego znaczenia działaniom prewencyjnym (przywracanie naturalnych obszarów zalewowych rzek, podnoszenie lesistości, właściwa agrotechnika, ograniczenie zabudowy terenów zalewowych przez odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, a także dobre prognozowanie i wczesne ostrzeganie) i organizacyjnym (sprawne zarządzanie i doskonalenie procedur kierowania akcją na wypadek wystąpienia katastrofalnego wezbrania).

Duże znaczenie posiada także nowoczesna osłona przeciwpowodziowa hydrologiczno-meteorologiczna oraz powstanie centrów reagowania kryzysowego i wprowadzenie systemu monitoringu i osłony kraju w ramach Państwowej Służby Hydrologiczno-Meteorologicznej.

Efektom realizacji projektu pod nazwą "System Monitoringu i Osłony Kraju" (SMOK) będzie utworzenie nowoczesnej bazy technicznej oraz metodycznej umożliwiającej precyzyjną, wiarygodną osłonę meteorologiczną i hydrologiczną gospodarki narodowej i społeczeństwa. Celem tego projektu jest utworzenie w kraju kompleksowego, nowoczesnego systemu monitoringu, prognozowania i ostrzegania przed groźnymi zjawiskami naturalnymi (powodzie, silne wiatry, burze itp.) oraz gromadzenie i rozpowszechnianie informacji o aktualnym i przewidywanym stanie atmosfery i hydrosfery. System ten obejmie swoim zasięgiem całą Polskę. Chociaż SMOK jest ukierunkowany głównie na osłonę przed powodzią, jednak jego założenia obejmują monitoring, prognozowanie i ostrzeganie przed innymi zjawiskami, takimi jak burze, bardzo silne wiatry, sztormy. System będzie również efektywnie funkcjonować w przypadkach występowania długotrwałej suszy, mroźnych zim z obfitymi opadami śniegu, zanieczyszczeń wód płynących oraz skażeń radioaktywnych powietrza.

Susze

Susza podobnie jak powódź zaliczana jest do zjawisk katastrofalnych. Problem jest istotny z punktu widzenia użytkowników wody, szczególnie rolnictwa, a także wpływu na przyrodę. W województwie mazowieckim średnia suma opadów jest niższa od średniej dla Polski, która wynosi 600 mm. Nasilające się w ostatnich latach zjawisko suszy na terenie

województwa mazowieckiego spowodowało wysychanie cieków wodnych, obniżanie się poziomu wód gruntowych i poziomu wody w rzekach, stawach i naturalnych zbiornikach, wysychanie upraw, wzrost zanieczyszczeń w wodach a także wzrost zagrożenia pożarowego.

W zakresie ochrony przed suszą meteorologiczną nie istnieje system zabezpieczeń. Możliwe jest łagodzenie skutków suszy dla środowiska gruntowo-wodnego poprzez różnorodne formy retencji naturalnej, melioracje nawadniające oraz agrotechnikę ograniczającą parowanie wody.

Awarie przemysłowe

Przemysł województwa mazowieckiego skoncentrowany jest głównie w miastach. Wraz z rozwojem przemysłu związane jest występowanie awarii przemysłowych. Są one zdarzeniami z udziałem niebezpiecznych substancji (w szczególności emisje, pożary lub eksplozje) powstałe w czasie procesu przemysłowego, magazynowania lub transportu, i związane jest z bezpośrednim zagrożeniem chemicznym i biologicznym ludzi i środowiska naturalnego. Poważne awarie przemysłowe należą do trudno przewidywalnych zagrożeń środowiska i w związku z tym ograniczone są możliwości ich przeciwdziałania.

Województwo mazowieckie posiada opracowaną listę zakładów przemysłowych o „dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej” oraz oddzielnie zakładów o „zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej”. Zakłady o dużym lub zwiększonym ryzyku wystąpienia awarii przemysłowej objęte są szczególnym nadzorem. Liczba Zakładów Dużego Ryzyka (ZDR) stanowiących potencjalne źródło zagrożeń ekologicznych uległa zmniejszeniu w województwie mazowieckim z 14 w 2002 r. do 11 w 2005 r., zmniejszyła się w tym samym czasie, liczba Zakładów Zwiększonego Ryzyka (ZZR) z 35 w 2002 r. do 30 w 2004 r. Na liście ZDR i ZZR znajdują się zakłady należące do branży chemicznej i farmaceutycznej oraz jednostki, na których terenie magazynowane są znaczne ilości substancji i preparatów chemicznych tj. amoniak, produkty destylacji ropy naftowej, gaz LPG. Dla tych zakładów sporządzane są wewnętrzne plany operacyjno-ratownicze (ZDR), oraz programy zapobiegania awariom (ZDR, ZZR).

W latach 2003-2004 w grupie obiektów mogących spowodować poważne awarie, znaczącą poprawę odnotowano w branży paliwowej. Dotyczy to sukcesywnego prowadzenia modernizacji istniejących stacji i baz paliw płynnych w zakresie zabezpieczenia zbiorników paliwowych, instalowania urządzeń do odciążenia oparów benzyn, urządzeń do absorpcji par benzyn, wymiany istniejących nawierzchni oraz wyposażenia ich w systemy kanalizacji deszczowo-przemysłowej wraz z urządzeniami oczyszczającymi.

Obecnie również trwają prace nad Koncepcją Organizacji Przewozu Substancji Niebezpiecznych na terenie województwa mazowieckiego i w rejonie m. st. Warszawy. Opracowano tranzytowe trasy przejazdu dla pojazdów przewożących towary niebezpieczne w kierunkach wschód-zachód i północ-południe w sposób umożliwiający ominięcie Warszawy w bezpiecznej odległości. Nadal problemem pozostaje brak miejsc postoju pojazdów przewożących substancje niebezpieczne na terenie województwa mazowieckiego. Obecnie, żaden ze zgłoszonych 31 obiektów (w ocenie Wydziału Ruchu Drogowego KWP z siedzibą w Radomiu) nie spełnia odpowiednich kryteriów.

Wg Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska w I półroczu 2006 r. w województwie mazowieckim miało miejsce 24 poważnych awarii (25% wszystkich awarii w Polsce i pierwsze miejsce pod tym względem w Polsce). Liczbę potencjalnych ofiar związanych z awariami przemysłowymi na Mazowszu trudno jest jednoznacznie określić. Przykładowo potencjalna awaria koncernu naftowego ORLEN S.A. mogłaby objąć swoim zasięgiem około 140 tys. osób.

Hałas

Rozpoznanie stanu klimatu akustycznego środowiska i jego oceny dokonywane są głównie w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska. Jednym ze źródeł hałasu są drogi oraz linie kolejowe (w tym torowiska tramwajowe). Pojazdy biorące udział w ruchu nie emitują na ogół hałasu o bardzo wysokich poziomach. Jednakże z uwagi na olbrzymią liczbę pojedynczych źródeł (samochodów) oddziałujących równocześnie i penetrujących praktycznie wszystkie obszary zamieszkania i wypoczynku człowieka, ten rodzaj hałasu jest uważany powszechnie za najbardziej uciążliwy dla środowiska. Badania, wykorzystujące mapy akustyczne, pokazują, że na ponadnormatywny hałas uliczny narażonych jest około 30% mieszkańców Warszawy. Oprócz hałasu ulicznego, uciążliwości akustyczne powoduje także komunikacja tramwajowa i obejmuje na terenie województwa wyłącznie Warszawę. Zakres przekroczeń poziomu hałasu dopuszczalnego jest znaczny i dotyczy w dużym stopniu poziomu powyżej 70 dB o ok. 10 dB i więcej (55,8%) w porze dziennej, a w porze nocnej dotyczy poziomu powyżej 50 do ok. 4 i więcej dB (45,2%).

Podsumowując kwestię związaną z emisją hałasu, do pozytywnych czynników w tym zakresie należy zaliczyć rozwój Państwowego Monitoringu Środowiska w części dotyczącej zagadnień z monitoringiem hałasu oraz rozbudowę infrastruktury i systemów służących ochronie przed ponadnormatywnym hałasem (ekrany akustyczne, tworzenie obszarów ograniczonego użytkowania, system zarządzania klimatem akustycznym w dużych miastach).

Nadal jednak obserwuje się duże obszary miast i terenów wokół głównych ciągów komunikacyjnych zagrożone ponadnormatywną emisją hałasu. Postępuje zbyt wolny, w stosunku do przyrostu pojazdów samochodowych, rozwój infrastruktury drogowej oraz ponadnormatywne oddziaływanie hałasu od zakładów przemysłowych. Jednocześnie brak jest map hałasu i planów działań dla większości aglomeracji miejskich, głównych dróg i linii kolejowych oraz lotnisk.

Spoleczeństwo

Edukacja

Ważnym czynnikiem polityki rozwoju każdego regionu jest poziom wykształcenia społeczeństwa. Województwo mazowieckie wyróżnia się wśród innych województw najwyższym poziomem wykształcenia mieszkańców. Udział ludności z wyższym wykształceniem wynosi tu ok. 14%, przy średniej dla Polski ok. 7%, przy czym zwraca uwagę jego zróżnicowanie przestrzenne.

Relatywnie najlepiej wykształceni są mieszkańcy Warszawy, gdzie 23,3% ludności posiada ukończone studia wyższe oraz mieszkańcy byłych miast wojewódzkich: Siedlec, Radomia, Ostrołęki i Płocka, Ciechanowa a także ludność powiatów okołowskich: piaseczyńskiego, pruszkowskiego, legionowskiego i warszawskiego zachodniego. Najmniejszy udział ludności z wykształceniem wyższym występuje w powiatach ziemskich: siedleckim, płockim i ostrołęckim. Województwo mazowieckie nie dorównuje jeszcze krajom UE pod względem wskaźnika osób z wyższym wykształceniem (14% - woj. mazowieckie, 20,8% - kraje UE-25).

W roku akademickim 2005/2006 w województwie mazowieckim funkcjonowało 101 szkół wyższych (o 36 więcej niż w 2000 r.), wśród których aż 85 stanowiły szkoły wyższe niepubliczne. Jednakże biorąc pod uwagę ogólną liczbę studentów w roku 2005/2006 (tj. 351 tys.), prawie 194 tys. byli to studenci uczelni państwowych. Również współczynnik skolaryzacji netto odnoszący się do studentów mazowieckich szkół wyższych w wieku 19-24 lata jest najwyższy w kraju i wynosi 52,9%.

Dominującym ośrodkiem akademickim jest nadal Warszawa, gdzie skoncentrowanych jest 75% szkół wyższych województwa. W ostatnich latach kontynuowany jest proces rozwoju uczelni wyższych w ośrodkach subregionalnych, dzięki czemu poprawia się dostępność do szkolnictwa wyższego na obszarach pozametropolitalnych.

W województwie mazowieckim w roku szkolnym 2005/2006 funkcjonowało ponad 1 752 szkół podstawowych i 810 gimnazjów, do których uczęszczało odpowiednio: 332,8 tys. i 195,1 tys. uczniów.

W systemie szkół ponadgimnazjalnych (bez szkół specjalnych) w województwie działały:

- szkoły zawodowe i licea profilowane dla młodzieży: 739 - 103,1 tys. uczniów;
- szkoły zawodowe i licea profilowane dla dorosłych: 225 - 13,4 tys. uczniów;
- licea ogólnokształcące dla młodzieży: 401 - 109,6 tys. uczniów;
- licea ogólnokształcące dla dorosłych: 247 - 21,6 tys. uczniów;
- szkoły policealne: 328 – 32,2 tys. uczniów, w tym dla młodzieży 82 szkoły (8,9 tys. uczniów).

Ponadto w szkolnictwie specjalnym województwa funkcjonowało 71 ośrodków szkolno-wychowawczych z prawie 5 tys. miejsc. Warszawa jest miejscem koncentracji nie tylko szkół wyższych, lecz również szkół policealnych i ponadgimnazjalnych różnych typów.

Pozytywnym zjawiskiem jest upowszechnianie się średniego poziomu wykształcenia w regionie. Wzrasta liczba absolwentów liceów - największy wzrost dotyczył powiatów: warszawskiego zachodniego, kozienickiego i lipskiego oraz powiatów w północno – wschodniej i południowo – wschodniej części województwa. W prawie wszystkich powiatach zwiększa się liczba osób kształcących się w liceach dla dorosłych, natomiast coraz mniej młodzieży kształci się w zasadniczych szkołach zawodowych. Najmniejsza liczba uczniów tych szkół w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców jest w Warszawie i jej bezpośrednim otoczeniu, tj. w powiatach: warszawskim zachodnim, pruszkowskim, legionowskim i piaseczyńskim, a także w powiatach ziemskich: siedleckim, płockim i radomskim. Najwięcej uczniów szkół zasadniczych zawodowych jest w ośrodkach regionalnych: Siedlce, Radom, Ostrołęka, Płock oraz w powiatach: białobrzeskim, węgrowskim, zwoleniskim, płońskim, garwolińskim, wyszkowskim i ciechanowskim. Jednak i w tych powiatach liczba uczniów na 10 000 mieszkańców w porównaniu do 1999 r. zmalała.

Osoby niepełnosprawne są gorzej wykształcone niż pozostała część społeczeństwa, ponieważ wykształcenie ponadpodstawowe posiada jedynie 56,7% mężczyzn i 46,8% kobiet, a wykształceniem wyższym legitymuje się 7,2% osób.

Z każdym rokiem zwiększa się również liczba uczących się języków obcych zarówno w nauczaniu obowiązkowym i dodatkowym. W obydwu przypadkach dominującymi językami w roku akademickim 2005/06 były język angielski i język niemiecki, których uczyło się w szkołach dla dzieci i młodzieży oraz szkołach policealnych odpowiednio 640,5 tys. i 233 tys. osób.

Poziom wykształcenia jest jednym z najważniejszych czynników wpływających na sytuację danej jednostki na rynku pracy. Wyższe wykształcenie przekłada się na wyższy wskaźnik zatrudnienia. Postęp technologiczny wymaga umiejętności szybkiego przystosowywania się do zmian. Kształcenie ustawiczne stało się zatem niezbędnym środkiem do aktualizowania kwalifikacji i tym samym przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu (poprawa sytuacji jednostki na rynku pracy, mniejsze ryzyko utraty pracy, wzrost dochodów itp.). W latach 2000-2005 liczba studentów szkół wyższych wzrosła na Mazowszu o ok. 12% i należy spodziewać się w kolejnych latach, że tendencja wzrostowa w tym zakresie utrzyma się.

Ponadto dokonuje się spadek uczącej się młodzieży w zasadniczych szkołach zawodowych na korzyść szkolnictwa średniego ogólnokształcącego i zawodowego i najwyraźniej kierunek tych zmian zostanie utrzymany w najbliższych latach.

Stan infrastruktury obiektów oraz ich wyposażenie są bardzo zróżnicowane na terenie województwa. Podobnie dotyczy to bazy sportowej czy socjalnej, towarzyszącej obiektom dydaktycznym. W roku akademickim 2005/06 funkcjonowało na Mazowszu 76 internatów i 19 burs (w szkołach dla dzieci i młodzieży) oraz 81 domów studenckich.

Mimo w miarę równomiernego rozmieszczenia sieci placówek edukacyjnych na obszarze regionu, widoczne są wyraźne dysproporcje pomiędzy miastami, a obszarami wiejskimi szczególnie w zakresie wyposażenia szkół w niezbędny sprzęt i pomoce naukowe. Na Mazowszu tylko 49% szkół podstawowych na wsi jest wyposażonych w komputer, z czego 57% posiada dostęp do Internetu.

Problemem pozostaje zróżnicowanie poziomu kształcenia pomiędzy wsią i miastem oraz zbyt niska dostępność młodzieży pochodzącej z obszarów wiejskich do liceów ogólnokształcących i profilowanych stwarzających absolwentom możliwość kontynuowania nauki na poziomie wyższym.

Aby sprostać wyzwaniom przynoszonym przez rynek pracy ważną rolę w edukacji pełnią placówki kształcenia ustawicznego i praktycznego. Zapewniają one stałe doskonalenie i rozwijanie kwalifikacji ogólnych i zawodowych stosownie do rosnących wymagań rynku pracy. Kształcenie to wspomaga zarówno osoby już pracujące, jak i wchodzące na rynek pracy. Bariery w rozwoju tego typu edukacji jest najczęściej słabo rozwinięta sieć placówek, niezbyt atrakcyjna oferta szkoleń, często też słaba promocja kursów. Placówki rzadko kiedy są wyposażone w nowoczesne pomoce dydaktyczne, często nie mają dostępu do Internetu.

Niezbędne inwestycje w infrastrukturę edukacyjną zapobiegają wykluczeniu edukacyjnemu oraz wpłyną na zwiększenie możliwości zatrudnienia i będą sprzyjać budowaniu długookresowej konkurencyjności regionu.

Kultura

Województwo mazowieckie zajmuje znaczącą pozycję na „kulturowej” mapie Polski. Centrum kultury o znaczeniu narodowym i regionalnym pełni przede wszystkim Warszawa oraz miasta: Płock, Radom, Siedlce, Ciechanów, Ostrołęka, Pułtusk, Szydłowiec, Góra Kalwaria, Iłża, Przasnysz, Sierpc, Węgrów.

Region mazowiecki obfituje w liczne pamiątki dziedzictwa historycznego, kulturowego i materialnego z różnych epok. Wiele z nich przekracza wymiar regionalny, a nawet krajowy. Według Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (KOBiDZ) było w Polsce w 2004 r. łącznie 63 327 zabytków nieruchomych. W województwie mazowieckim do rejestru zabytków wpisanych było z kolei 5 301 zabytków nieruchomych (5 pozycja w kraju). W województwie mazowieckim w latach 1999–2003 wg danych KOBiDZ liczba wpisanych do rejestru zabytków wzrosła o ponad 1 %.

W województwie mazowieckim położonych jest około 130 miast historycznych, z których najwcześniej zlokalizowane to: Iłża, Płock, Skaryszew, Radom, Pułtusk i Warszawa. Poza stolicą obfitującą w najcenniejsze obiekty historyczne, istotne dla dziedzictwa kulturowego regionu skupiska zabytków występują m.in. w: Żyrardowie, Radomiu, Płocku, Ciechanowie, Pułtusku, Iłży, Szydłowcu oraz Ostrołęce i Przasnyszu. Obiekty sakralne stanowią drugą, ważną grupę zabytków pod względem liczebności. Do najcenniejszych w regionie zalicza się bazylikę w Czerwińsku nad Wisłą, kościół obronny w Brochowie, kościół barokowy w Kobyłce,

kolegiatę w Pułtusku, kolegiatę Św. Michała w Płocku, kościół Św. Wacława w Radomiu, barokowy zespół pobenedyktynski w Sieciechowie oraz Kościół w Mariańskim Porzeczcu.

W ostatnim okresie szczególną rolę w rozwoju kultury i turystyki odgrywają budowle fortyfikacyjne i obronne oraz poprzemysłowe, wśród których należy wymienić: zespół twierdzy Modlin z fortami XIX wiecznymi, Cytadelę Warszawską, ruiny średniowiecznego zamku w Czersku i Ciechanowie, fabrykę sztuków Norblina i J. Fregeta, Fabrykę Trzciny w Warszawie, a także ośrodek przemysłu włókienniczego w Żyrardowie.

Ważnym elementem dziedzictwa kulturowego Mazowsza stanowią składniki niematerialne, gdyż kształtują tożsamość lokalną i regionalną. Na terenie województwa bardzo wyraziście kultywowane są przede wszystkim tradycje kurpiowskie, ale także tradycje kołbielskie i sannickie.

Działalność w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego prowadzą w województwie mazowieckim liczne instytucje i placówki kulturalne, z których większość skupiona jest w Warszawie. Jednocześnie liczba instytucji i uczestników wydarzeń kulturalnych organizowanych przez instytucje kultury plasuje województwo mazowieckie wśród trzech najwyższych notowanych województw w kraju.

W 2005 roku odnotowano na terenie województwa najwyższą w kraju liczbę teatrów i instytucji muzycznych (34 na 181 w kraju) oraz najwyższą liczbę 2,2 mln widzów i słuchaczy (w latach 2004-2005 wzrost o około 5%). Dominującą pozycję posiada w tym zakresie Warszawa.

Regionalną sieć kin tworzą 64 placówki (w tym 10 multipleksów) i pod tym względem Mazowsze zajmowało w 2005 r. pierwsze miejsce, co stanowi ok. 12% wszystkich obiektów w Polsce. W porównaniu do 2000 r. liczba kin zmniejszyła się o 8, co jest przede wszystkim wynikiem wypierania starszych, nie zmodernizowanych kin przez nowoczesne multipleksy.

W 2005 r. działalność kulturalną prowadziło 259 ośrodków, domów kultury, klubów i świetlic (o 13 więcej w porównaniu do 2003 r.), w których zorganizowano ponad 21 tys. imprez.

Biorąc pod uwagę liczbę muzeów, Mazowsze zajmowało pod tym względem w 2005 r. drugie miejsce w kraju - 103 muzea, co stanowi ok. 15% placówek w kraju. W strukturze przestrzennej utrzymują się tendencje koncentracji obiektów kultury na terenie i wokół dużych miast, gdzie przeważają muzea historyczne (25 obiektów). Ekspozycje i wystawy muzealne w 2005 r. odwiedziło 2 889,2 tys. osób (wzrost o 6,5% w stosunku do 2000 r.) - 2 miejsce w kraju po województwie małopolskim i ok. 16% wszystkich zwiedzających w Polsce.

Biorąc pod uwagę rozwój infrastruktury kulturalnej, rozszerzanie propozycji placówek kulturowych oraz promocję dziedzictwa kulturowego wewnątrz regionu i poza województwem, należy spodziewać się w kolejnych latach wzrostu liczby osób korzystających z oferty kulturalnej Mazowsza.

W 2005 r., liczba bibliotek publicznych w województwie mazowieckim była największa w skali kraju i wyniosła 1 013 (z czego na wsi - 617), wobec prawie 8,6 tys. w kraju. Niepokojącym jest fakt likwidacji w latach 2000-2005 54 bibliotek, który to spadek był największy w skali kraju.

Województwo mazowieckie jest też w czołówce pod względem liczby punktów bibliotecznych w kraju, zajmując 2 miejsce (250 punktów) po województwie wielkopolskim. Liczba ludności przypadająca na 1 placówkę biblioteczną jest wyższa, niż średnia dla kraju i wynosi 4 084 osób (w kraju - 3 689).

Ochrona zdrowia

W ciągu ostatnich kilku lat w województwie mazowieckim sytuacja w zakresie ochrony zdrowia nieznacznie się polepszyła. Widoczny jest wzrost świadomości zdrowotnej mieszkańców poprzez kształtowanie postawy prozdrowotnej. Pomimo polepszenia sytuacji w stosunku do 1999 r. region nadal cechuje duże zróżnicowanie rozwoju opieki zdrowotnej zarówno w zakresie dostępności, jakości świadczonych usług medycznych, jak i opieki medycznej.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2005 r. w województwie mazowieckim funkcjonowało 98 szpitali ogólnych (w tym 18 niepublicznych). W latach 2000-2005 liczba szpitali ogółem zwiększyła się o 13, przy czym w szpitalach publicznych odnotowano spadek o 3, zaś w szpitalach niepublicznych wzrost o 16 placówek. Biorąc z kolei pod uwagę stopień nasycenia łóżek szpitalnych, województwo mazowieckie posiadało w 2005 r. 45,6 łóżek szpitalnych na 10 000 mieszkańców, zajmując tym samym 8 pozycję w kraju. Jednocześnie liczba łóżek szpitalnych w odniesieniu do roku 2000 zmniejszyła się o 715. Powyższa sytuacja jest wynikiem podjętych działań restrukturyzacyjnych, które służą poprawie kondycji finansowej szpitali, a także zmian systemowych w publicznej służbie zdrowia.

Jednocześnie na dzień 31 stycznia 2007 r. na Mazowszu działało 2 125 zakładów opieki zdrowotnej, z tego 357 publicznych i 1 768 niepublicznych ZOZ. Blisko 25% wszystkich zakładów opieki zdrowotnej było ulokowanych na wsi.

Biorąc z kolei pod uwagę liczbę aptek ogólnodostępnych, pod tym względem Mazowsze zajmuje drugą pozycję w Polsce. W 2005 r. funkcjonowało 1 061 aptek (o 217 więcej niż w 2000 r.), z czego jednak tylko 195 było dostępnych na terenach wiejskich.

Ze względu na ulokowanie w Warszawie uczelni medycznej i związanych z nią szpitali klinicznych oraz wielu placówek i szpitali specjalistycznych, w tym o randze krajowej, występuje tu największe w kraju nasycenie lekarzy i farmaceutów. Na koniec 2005 r. w województwie mazowieckim pracowało 23 028 lekarzy (18,2% ogólnej liczby lekarzy pracujących w kraju), 6 235 stomatologów oraz 38 864 pielęgniarek i położnych. W ramach 550 praktyk lekarskich, tylko 83 praktyki prowadzone są na obszarach wiejskich. Niepokojący jest rosnący odpływ wykwalifikowanej kadry medycznej, zarówno lekarzy, jak i pielęgniarek do krajów UE.

Sieć placówek lecznictwa otwartego jest słabo rozwinięta, a prawie połowa placówek tego typu zlokalizowana jest w Warszawie. Szczególnie na obszarach wiejskich województwa oraz w małych miastach występują problemy z dostępem do specjalistycznej opieki medycznej i badań profilaktyczno-diagnostycznych.

Nasilające się procesy polaryzacyjne w układzie regionalnym i przekroju społecznym oraz rosnąca liczba ludności w wieku poprodukcyjnym powodują wzrost zapotrzebowania na opiekę długotrwałą i paliatywną oraz różne formy pomocy społecznej.

Starzenie się mieszkańców jest tendencją charakterystyczną zarówno dla Mazowsza, Polski, jak i pozostałych państw UE. Wydłużanie się życia przy jednoczesnym spadku stopy urodzeń oznacza nie tylko dalszy proces starzenia się społeczeństwa, ale i rosnące zapotrzebowanie na opiekę zdrowotną i socjalną oraz zmiany w modelu życia rodzinnego i w strukturze społecznej. Fakt ten potwierdza rosnąca z roku na rok liczba pacjentów korzystających z usług medycznych, która zwiększyła się w latach 2000-2005 o ponad 205 tys. osób (wzrost o 27,6%) i w kolejnych latach należy spodziewać się tendencji wzrostowej. Jednocześnie w 2005 r. na Mazowszu udzielonych zostało 32,8 tys. porad przez lekarzy i lekarzy dentyistów (druga pozycja w kraju po województwie śląskim).

Chcąc przeciwdziałać postępującej marginalizacji i wykluczeniu społecznemu osób starszych i rodzin sprawujących nad nimi opiekę, należy dążyć do eliminowania skutków tego zjawiska. Wymaga to planowania i zapewnienia działań pomocy społecznej, które zabezpieczą różnorodne potrzeby tych grupy. W latach 2000-2005 liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej zwiększyła się o prawie 21% i w kolejnych latach prognozuje się utrzymanie tendencji wzrostowej.

W aktualnej sytuacji społecznej regionu, przy jego dynamicznym rozwoju gospodarczym, pomoc społeczna ma do spełnienia bardzo ważną rolę. Powinna stwarzać poczucie bezpieczeństwa socjalnego, pomagać w tworzeniu właściwych warunków życia i zaspokajania potrzeb społeczności lokalnych oraz umożliwiać osobom opiekującym się powrót na rynek pracy. Zadania te powinny służyć zabezpieczeniu szerokiego dostępu do świadczeń i usług socjalnych. Realizacja tych zadań musi opierać się na dobrze funkcjonującej bazie materialnej, instytucjonalnej oraz wykwalifikowanej kadrze.

Obecnie w województwie funkcjonuje 175 domów i zakładów pomocy społecznej (wzrost o 63 placówki w porównaniu do roku 2000), a pomoc ich skierowana jest przede wszystkim do bezdomnych oraz osób w podeszłym wieku.

Szczególnego rodzaju problemy powoduje wzrost liczby osób niepełnosprawnych (ponad 10% ludności województwa), z czego około 40% mieszka na terenach wiejskich dostęp do rehabilitacji jest ograniczony. Mimo dynamicznego rozwoju sieci tych placówek, nadal istnieje potrzeba budowy nowych, modernizacji istniejących, dostosowania ich do wymogów unijnych w tym np. poprzez zakup wyposażenia oraz likwidację barier architektonicznych.

Podniesienie poziomu zdrowia mieszkańców regionu wiąże się z jednej strony z wyrównaniem dostępu do świadczeń w podstawowej opiece zdrowotnej oraz do specjalistycznych usług medycznych, zwłaszcza na terenach wiejskich. Z drugiej zaś strony należy zmniejszyć dysproporcje w dostępności przestrzennej placówek ochrony zdrowia na poziomie podstawowym oraz wyposażanie placówek w nowoczesną aparaturę, zwiększającą możliwości diagnozowania i leczenia.

Mieszkalnictwo

W 2005 r. liczba mieszkań w województwie wynosiła ogółem 1 875,5 tys., w tym w Warszawie 753,2 tys. Tu zlokalizowana jest największa liczba mieszkań w Polsce, co stanowi 14,7% zasobów krajowych. Mieszkania socjalne w zasobach mieszkaniowych, stanowiących własność gmin, w 2005 r. w województwie stanowiły 4% ogółu mieszkań i jest to zbliżone do średniej dla kraju wynoszącej 4,1%.

W ostatnich latach obserwuje się wzrost liczby mieszkań ogółem. W województwie mazowieckim jest też jeden z najwyższych w kraju wzrost poziomu nasycenia mieszkaniami - z 326 na 1 000 ludności w 1999 r. do 359,8 w 2004 r. i 363,3 w 2005 r.

W skali kraju liczba oddawanych do użytku mieszkań jest najwyższa w województwie mazowieckim. W 2005 r. zarejestrowano 28 241 mieszkań oddanych do użytkowania, tj. 5,4 mieszkania na 1 000 mieszkańców. Wśród zasobu mieszkań oddawanych do użytku, ponad połowa z nich (14 436) była zlokalizowana na terenie miasta st. Warszawy.

Według danych GUS, w okresie styczeń - wrzesień 2006 r. oddano do użytkowania 17 733 mieszkań, tj. o 5,4% mniej (w kraju o 2,2% mniej) niż w analogicznym okresie ub. r. Największy spadek liczby mieszkań wystąpił w budownictwie zakładowym, w którym przekazano 21 mieszkań wobec 77 przed rokiem oraz w budownictwie społecznym czynszowym (437 wobec 758). Mniejszy spadek wystąpił w budownictwie indywidualnym (6 730 wobec 7 350) i w budownictwie przeznaczonym na sprzedaż lub wynajem (8 479 wobec

8 871). Wzrost liczby oddanych mieszkań odnotowano natomiast w budownictwie spółdzielczym (z 1 448 do 1 770) oraz w budownictwie komunalnym (z 247 do 296).

Tempo budownictwa mieszkaniowego jest niedostosowane do potrzeb społecznych, zwiększającego się napływu ludności do województwa (przyrost ludności jest obserwowany głównie w aglomeracji warszawskiej i w otaczających ją powiatach).

Niedostateczna liczba oferowanych na rynku mieszkań, a także ograniczona liczba mieszkań przeznaczonych pod wynajem, często o wysokich kosztach najmu jest jedną z istotnych barier przepływu ludności pomiędzy podregionami województwa mazowieckiego.

Jednocześnie niewystarczająca dostępność mieszkań jest szczególnie trudnym problemem dla rodzin gorzej usytuowanych, ponieważ zakup mieszkania lub wynajem lokali na zasadach wolnorynkowych stanowi zbyt duże obciążenie finansowe. Brak stosownej polityki mieszkaniowej i trudna sytuacja na rynku pracy wywołuje niewielki przyrost liczby mieszkań w większości miast, w pełni nie zaspakajając istniejących potrzeb.

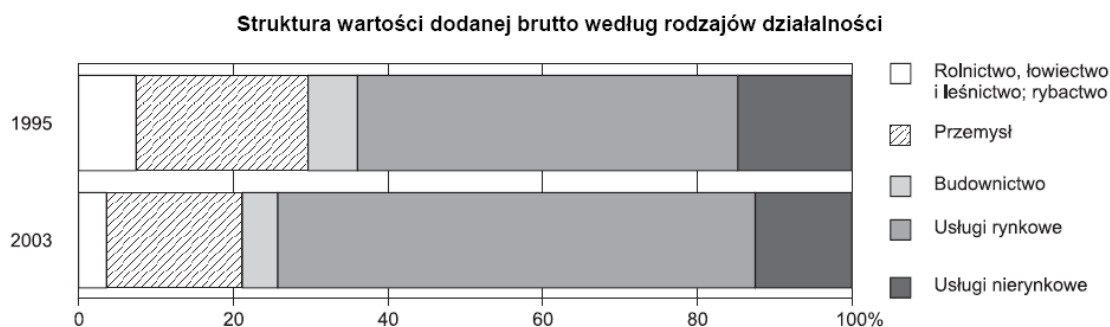
Coraz częściej na terenie województwa mazowieckiego występuje zjawisko degradacji obszarów miejskich, wynikające z utraty, bądź znacznego ograniczenia dotychczasowej bazy ekonomicznej (np. likwidacja części lub całości przemysłu, na którym dotąd opierało się funkcjonowanie dzielnicy, czy nawet miasta). Mamy tu do czynienia zarówno z degradacją społeczną (utrzymujące się długotrwałe bezrobocie, niskie dochody mieszkańców, niski poziom wykształcenia, występujące patologie społeczne), jak i degradacją majątku trwałego (dekapitalizacja substancji mieszkaniowej i degradacja dzielnic miejskich, a także majątku o wartości kulturowej). Procesom tym towarzyszą niekorzystne zjawiska społeczne, polegające na opuszczaniu miast przez ich dotychczasowych mieszkańców i zasiedlaniu przez grupy słabsze ekonomicznie. Bez wsparcia zewnętrznego, obszary te nie mają szans na przyciągnięcie inwestorów, a w efekcie na rozwój.

Dane statystyczne zawarte w powyższej charakterystyce województwa mazowieckiego pochodzą ze źródeł znajdujących się w *Załączniku nr 9. Bibliografia* w pozycjach o numerach: 1-5, 7-17, 20-21, 23-24, 26-31, 34 oraz ze stron internetowych o numerach: 1-3, 7-13.

Procesy restrukturyzacyjne w regionie

Województwo mazowieckie jest jednym z najlepiej rozwijających się regionów w Polsce. Swoją pozycję zawdzięcza przede wszystkim rozpoczęciu wielu procesów restrukturyzacyjnych gospodarki. Mazowsze było i nadal jest liderem przemian gospodarczych. W żadnym innym regionie kraju transformacja nie była tak szybka i tak udana. Działające tu przedsiębiorstwa zostały najszybciej sprywatyzowane. Coraz większą rolę zaczyna odgrywać sektor prywatny w stosunku do sektora państwowego. W latach 1990–2005 procesem prywatyzacji objętych zostało na Mazowszu 667 przedsiębiorstw państwowych (z wyłączeniem Państwowych Przedsiębiorstw Gospodarki Rolnej). W 2005 r. w sektorze prywatnym funkcjonowało 587 664 podmiotów gospodarki narodowej oraz 14 057 podmiotów państwowych. Jednocześnie sektor prywatny zatrudniał w 2005 r. prawie 74% wszystkich pracujących na Mazowszu i w stosunku do 1999 r. odnotował wzrost o około 29%.

W latach 1995-2003 w województwie mazowieckim, podobnie jak w kraju, nastąpiły istotne zmiany w strukturze rodzajowej gospodarki, polegające na zmniejszeniu się udziału rolnictwa, łowiectwa i leśnictwa łącznie z rybactwem oraz przemysłu na rzecz usług rynkowych w generowaniu wartości dodanej brutto.

Rysunek nr 3 – Struktura wartości dodanej brutto wg rodzajów działalności w 1995 r. i 2003 r.

W omawianym okresie największy udział w tworzeniu wartości dodanej brutto osiągnęły jednostki prowadzące działalność w usługach rynkowych i nierynkowych. W 2003 r. wypracowały one 74,3% wartości dodanej brutto województwa, tj. więcej o 14,9 pkt % w stosunku do 1995 r.

Jednostki prowadzące działalność w przemyśle wytworzyły w 2003 r. 17,6% wojewódzkiej wartości dodanej brutto. W porównaniu z 1995 r. udział ten był mniejszy o 4,7 pkt %.

Jednostki prowadzące działalność w budownictwie w 2003 r. wytworzyły 4,6% wartości dodanej brutto województwa - o 1,8 pkt % mniej w stosunku do 1995 r.

W latach 1995 - 2003 ponad dwukrotnie zmniejszył się udział rolnictwa, łowiectwa i leśnictwa oraz rybactwa w wojewódzkiej wartości dodanej brutto. W 2003 r. udział ten wyniósł 3,6% wobec 7,4% w 1995 r.

Struktura wartości dodanej brutto w 2004 r. wg rodzajów działalności pokazuje, że nadal największy był w tym roku udział usług w tworzeniu wartości dodanej brutto na poziomie 73,6%, co jest charakterystyczne dla rozwijającej się gospodarki rynkowej. Udział przemysłu wyniósł 17,8%, zaś budownictwa i rolnictwa odpowiednio: 4,5% i 4,1%. Dane te znajdują odzwierciedlenie w podmiotach gospodarki narodowej. W 2005 r. w rejestrze REGON 77% zarejestrowanych firm działało w sektorze usług rynkowych i nierynkowych, 20,5% w przemyśle i budownictwie i tylko 2,5% w rolnictwie, łowiectwie, leśnictwie i rybactwie.

Biorąc z kolei pod uwagę rolę poszczególnych sekcji przemysłu w jego produkcji globalnej, to w latach 1995-2005 największą wartość otrzymywano z przetwórstwa przemysłowego (w 1995 r. – 82,25%, w 2005 r. – 84,89%). Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę zapewniało, w analizowanym okresie, około 10% produkcji globalnej. W latach 1995-2005 najwyższy, spadek w wytwarzaniu produkcji globalnej przemysłu odnotowano w górnictwie, z 7,8% do 4,8%.

Jedno z poważniejszych wyzwań rozwojowych gospodarki województwa mazowieckiego stanowi problem rolnictwa. Porównanie wskaźników udziału rolnictwa w wartości dodanej brutto i udziału w liczbie pracujących wskazuje na niską efektywność sektora rolnictwa i konieczność zmian w tej dziedzinie gospodarki. Konieczna zmiana struktury sektora rolniczego powinna polegać na zmianie profilu działalności w kierunku wyspecjalizowanej produkcji. Równocześnie powinna nastąpić zmiana struktury wielkości gospodarstw rolnych przy jednoczesnym zmniejszeniu liczby pracujących w rolnictwie. Pociąga to za sobą konieczność restrukturyzacji obszarów wiejskich i potrzebę tworzenia warunków na tych obszarach. Koniecznym procesem adaptacyjnym i restrukturyzacyjnym jest również poziom

wykształcenia ludności wiejskiej w województwie mazowieckim. Szczególną barierą może okazać się wykształcenie osób w gospodarstwach rolnych, z których blisko połowa zdobyła co najwyżej podstawowe, w tym ponad 6% nie osiągnęło nawet tego poziomu.

Konieczne jest również dostosowanie kierunków kształcenia zawodowego do potrzeb regionalnych i lokalnych rynków pracy, zwłaszcza w rejonach, w których następuje restrukturyzacja dużych przedsiębiorstw, a działania takie wymagać będą opracowania lokalnych, a na ich podstawie regionalnych strategii rozwoju kształcenia zawodowego. Pozwoli to na ograniczenie zjawiska bezrobocia i przeciwdziałanie pojawiającemu się deficytowi zatrudnienia w poszczególnych sektorach gospodarki.

Szansą wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw są przede wszystkim: wdrożenie i stosowanie innowacyjnych rozwiązań i nowoczesnych technologii, w tym komunikacyjnych. Restrukturyzacja gospodarki powinna być ukierunkowana na zwiększenie nakładów na badania naukowe, tworzenie parków technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości, klastrów, wzmocnienie sieci powiązań kooperacyjnych oraz rozwój instytucji otoczenia biznesu. Nakłady na badania naukowe i innowacyjność zwrócą się następnie w postaci zwiększonego wzrostu gospodarczego i wydajności oraz nowych miejsc pracy. Rozwój gospodarki uwarunkowany jest także stanem infrastruktury technicznej, w tym w szczególności transportowej.

Ważnym obszarem restrukturyzacji gospodarki województwa mazowieckiego jest również ochrona zdrowia. Obserwuje się tu w ostatnich latach systematyczne zadłużanie się zakładów opieki zdrowotnej. Restrukturyzacja powinna zmierzać w kierunku dostosowania zasobów służby zdrowia do zmian struktury osób leczonych, wynikających z zachodzących procesów demograficznych.

2. Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju województwa

Procesy zachodzące w gospodarce krajowej i światowej mają wpływ na rozwój województwa mazowieckiego. Polska jest postrzegana przez inwestorów zagranicznych jako atrakcyjny kraj do lokowania swoich inwestycji, których wartość w 2005 r. osiągnęła około 7,7 mld USD. Znaczny wpływ na powyższe zjawisko ma duży i chłonny rynek wewnętrzny, korzystne położenie geograficzne kraju oraz ożywiona polityka państwa w zakresie wspierania rozwoju przedsiębiorstw.

Niewątpliwym atutem polskiej gospodarki z punktu widzenia inwestorów zagranicznych jest wciąż stosunkowo tania i dobrze wykwalifikowana siła robocza. Od kilku lat prowadzona jest polityka proeksportowa, dlatego też pomimo niekorzystnych uwarunkowań kursowych i koniunkturalnych istotnym czynnikiem wzrostu gospodarczego w ostatnich latach pozostawał handel zagraniczny. W 2004 r. przedsiębiorstwa działające w Polsce wyeksportowały towary o wartości 272,1 mld zł. W tym samym roku import osiągnął wartość 325,6 mld zł. Oznacza to, że deficyt w handlu zagranicznym wyniósł 53,5 mld zł, wobec 56,2 mld zł w 2003 r.

Poprawa koniunktury w polskiej gospodarce zaowocowała zwiększonym zapotrzebowaniem na siłę roboczą, co w konsekwencji spowodowało wzrost zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw. Wskaźnik zatrudnienia wyniósł w IV kwartale 2005 r. 53,7%, z czego najwyższy wskaźnik zanotowano w województwie mazowieckim (59,2%).

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej spowodowało otwarcie polskiej gospodarki oraz możliwość łatwego przemieszczania dóbr i kapitału pomiędzy krajami członkowskimi. natomiast realizacja sektorowych programów operacyjnych stała się instrumentem finansowym mającym intensyfikować oraz restrukturyzować poszczególne dziedziny gospodarki. Polityka regionalna została ukierunkowana na wyrównywanie dysproporcji rozwojowych oraz tworzenie podstaw stabilnego rozwoju gospodarczego w regionie. Jednocześnie założono zwiększenie nakładów finansowych na ochronę środowiska naturalnego, edukację, ochronę zdrowia i pomoc socjalną, co ma gwarantować, że prowadzona polityka strukturalna prowadzona będzie w sposób zrównoważony.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że nadal istnieją bariery w postaci wysokich, w stosunku do innych krajów Unii Europejskiej, kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, wysokich podatków, wysokich kosztów pracy, słabo rozwiniętej infrastruktury, skomplikowanych procedur administracyjnych i prawych oraz niskiej wydajności sądów gospodarczych.

Mimo mającego w ostatnich latach miejsce wzrostu gospodarczego należy pamiętać, że przyszła skala i trwałość ożywienia polskiej gospodarki będzie zależeć od prowadzonej polityki fiskalnej państwa oraz w znacznej mierze od koniunktury gospodarczej na rynkach światowych.

Jednocześnie w ostatnich latach na rynku światowym nastąpiło znaczne zwiększenie konkurencji, co jest konsekwencją liberalizacji handlu zagranicznego i globalizacji. Należy zwrócić uwagę, że szczególnym zagrożeniem dla konkurencyjności polskich przedsiębiorstw jest niski w stosunku do krajów wysokorozwiniętych poziom innowacyjności oraz zbyt niski poziom wydatków państwa na rozwój szkolnictwa wyższego i badań naukowych. Konsekwencją niedofinansowania szkolnictwa wyższego jest niski poziom transferu wyników prac sfery B+RT do gospodarki, emigracja wykwalifikowanej i doświadczonej siły roboczej do innych krajów oraz brak działań jednostek naukowych ukierunkowanych na reorientację prowadzonych badań na potrzeby odpowiadające gospodarce.

3. Wsparcie finansowe dla województwa

Na realizację polityki regionalnej w latach 1999-2006, województwo mazowieckie uzyskało pomoc ze środków krajowych (środki budżetu państwa, jednostek samorządu terytorialnego, funduszy celowych) i zagranicznych (fundusze Unii Europejskiej, inne zagraniczne źródła pomocowe).

Projekty z zakresu infrastruktury transportowej

Środki krajowe

- **Kontrakt Wojewódzki** – ze środków z dwóch Kontraktów dla Województwa Mazowieckiego na lata 2001-2003 oraz na rok 2004 współfinansowano z budżetu państwa:

- budowę I linii Metra Warszawskiego (inwestycja wieloletnia, zaangażowanych było 58,4 % środków z kontraktów),
- przeprawę mostową przez Wisłę w Płocku,
- zbudowano i zmodernizowano ponad 130 km dróg powiatowych i gminnych.

Zrealizowano ok. 150 zadań infrastrukturalnych na łączną kwotę 136 mln zł.

- **Mazowieckie programy realizowane ze środków własnych Samorządu Województwa Mazowieckiego** – w latach 2005-2006 przeznaczono łącznie 99,1 mln zł., z czego współfinansowane było 121 zadań w ramach Mazowieckiego Programu Wsparcia Rozwoju Powiatowej Infrastruktury Drogowej oraz 252 zadania z zakresu budowy i modernizacji dróg gminnych w najuboższych gminach województwa w ramach Mazowieckiego Programu Wyrównywania Rozwoju Obszarów Wiejskich.

- w latach 2007-2009 funkcjonował także Samorządowy Instrument Wsparcia Rozwoju Mazowsza z komponentami: Mazowiecki Instrument Wsparcia Rozwoju Powiatowej Infrastruktury Drogowej oraz Mazowiecki Instrument Wsparcia Wyrównywania Rozwoju Gminnej Infrastruktury Drogowej.

Środki zagraniczne

- **ISPA Transport** – w ramach programu przeznaczano środki w wysokości 2,314 mln zł na realizację inwestycji kolejowych i drogowych oraz przygotowanie projektów z tego zakresu.

- **Phare SSG 2003** - w ramach programu przeznaczano z UNII EUROPEJSKIEJ środki w wysokości 28,6 mln zł na realizację 3 inwestycji drogowych.

- **SAPARD** – w ramach Działania 3. Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich – możliwa była budowa i modernizacja dróg gminnych i powiatowych. Do czerwca 2005 r. złożono wnioski o pomoc w wysokości 585,5 mln zł.

- **ZPORR** – finansowanie z funduszy strukturalnych. Łącznie w zakresie inwestycji drogowych o charakterze lokalnym i regionalnym, w latach 2004-2006 zaakceptowane zostały 123 wnioski. Wartość dofinansowania z EFRR wyniosła 460,2 mln zł. Dofinansowano też 1 wniosek w zakresie inwestycji dotyczących transportu publicznego - wartość dofinansowania 2,3 mln zł.

- **INTERREG III A** – na modernizację i rozbudowę istniejących systemów transportowych zostały przyznane środki z EFRR w wysokości 6,4 mln zł., na realizację 4 projektów.

- **Sektorowy Program Operacyjny Transport** – 19 projektów otrzymało dofinansowanie z EFRR w kwocie 495 181 623,24 zł. W ramach SPO Transport na obszarze województwa mazowieckiego realizowane były projekty dotyczące m. in. budowy dróg regionalnych i krajowych, wyposażenia jednostek policji, jednostek ratowniczo-gaśniczych oraz modernizacji elektrycznych zespołów trakcyjnych i linii kolejowych.

- **Bank Światowy** - w ramach Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW) zrealizowano 36 projektów drogowych (20 dróg gminnych, 16 powiatowych) – dofinansowanie 8 mln zł. Ponadto ze środków Banku Światowego zrealizowano 6 innych inwestycji, gdzie udział Banku wyniósł 138 mln zł.

- **Europejski Bank Inwestycyjny** - w latach 2002-2004 dofinansowano inwestycje w kwocie 35,1 mln zł.

Projekty z zakresu infrastruktury ochrony środowiska

Środki krajowe

- **Kontrakt Wojewódzki** – przeznaczono na ten cel 4,5 % zakontraktowanych środków (69,9 mln zł). Zrealizowano 6 zadań dotyczących budowy zbiorników wodnych na rzekach województwa, 4 dotyczące oczyszczalni ścieków, 3 dotyczące stacji uzdatniania wody oraz zadania dotyczące budowy wodociągów, kanalizacji i przepompowni ścieków.

- **Fundusze celowe** - w latach 1999-2005 rozdysponowano środki publiczne z tzw. krajowych funduszy ekologicznych: Narodowego i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (ponad 80% dotacji), funduszy gminnych, Banku Ochrony Środowiska, Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych, Powiatowych Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. WFOŚiGW stanowił jeden z podstawowych elementów systemu finansowania inwestycji z zakresu ochrony środowiska. Wielkość pomocy wyniosła 1.410 mln zł. Kwota ta przekazana została w formie preferencyjnych pożyczek, dotacji i dopłat do kredytów na zadania z zakresu ochrony powietrza, ziemi, wód, gospodarki wodnej, dotyczące nadzwyczajnych zagrożeń środowiska, ochrony przyrody, monitoringu środowiska oraz edukacji ekologicznej.

- **Mazowieckie programy realizowane ze środków własnych Samorządu Województwa Mazowieckiego** – w latach 2005-2006 przeznaczono łącznie 61 mln zł z czego zrealizowano: 132 zadania z zakresu wodociągów i kanalizacji w najuboższych gminach województwa w ramach Mazowieckiego Programu Wyrównywania Rozwoju Obszarów Wiejskich, 162 zadania z zakresu budowy wodociągów na terenach wiejskich w ramach Mazowieckiego Programu Zaopatrzenia w Wodę, 11 zadań z zakresu wodociągów – pomoc kłękowa w ramach uzupełnienia finansowego ZPORR.

- w latach 2007-2008 funkcjonował także Samorządowy Instrument Wsparcia Rozwoju Mazowsza z komponentem: Mazowiecki Instrument Wsparcia Budowy Sieci Wodociągowej i Kanalizacyjnej oraz dodatkowo w 2007 roku z komponentem: Instrument Wsparcia Budowy Zbiorników Małej Retencji na Terenie Województwa Mazowieckiego.

Środki zagraniczne

- **Phare SSG 2003** - zrealizowano 1 inwestycję związaną z ochroną środowiska, wysokość dofinansowania 2,2 mln euro.

- **ISPA** – w latach 2001–2002 dofinansowane były dwa projekty na łączną kwotę 122,1 mln euro. Dotyczyły zaopatrzenia w wodę i oczyszczanie ścieków w Warszawie oraz utylizacji odpadów w Radomiu. Od maja 2004 r., projekty z zakresu środowiska i transportu dotąd finansowane w ramach funduszu przedakcesyjnego ISPA, są finansowane z Funduszu Spójności. Na terenie województwa dofinansowanie z tych środków otrzymały projekty środowiskowe na kwotę 401,5 mln euro. Dotyczyły one głównie gospodarki wodno-ściekowej.

- **PAOW**- komponent C- tworzenie warunków dla powstawania nowych pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich, poprzez inwestycje w infrastrukturę techniczną. Zrealizowano 23 projekty infrastrukturalne: 17 wodociągowych, 4 kanalizacyjne, 2 dotyczące wysypisk. Dotacja z PAOW wynosiła 5,6 mln zł.

- **Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego** - w ramach ZPORR w latach 2004-2006 w województwie mazowieckim wsparcie otrzymało 20 projektów na łączną kwotę 160 416 503, 00 zł. Sfinansowane zostały inwestycje z zakresu ochrony środowiska o charakterze lokalnym i regionalnym, dotyczące m. in. zaopatrzenia w wodę, działań przeciwpowodziowych, działań dotyczących zagospodarowania odpadów oraz budowy oczyszczania ścieków,

- **INTERREG III A** - zrealizowano 3 wnioski z dofinansowaniem wynoszącym 5,4 mln zł. Projekty dotyczyły budowy wodociągów, ochrony przeciwpożarowej i systemu ratownictwa chemiczno-ekologicznego.

Inwestycje w infrastrukturę społeczną regionu

W pojęciu infrastruktury społecznej mieści się infrastruktura edukacyjna, turystyczna, kulturalna, ochrony zdrowia oraz działania wspierające rozwój zasobów ludzkich.

Środki krajowe

- **Kontrakt Wojewódzki** - w latach 2001-2004 wsparcie dla województwa wyniosło ok. 613 mln zł, z czego najwięcej środków zostało przeznaczonych na restrukturyzację i modernizację infrastruktury stacjonarnej opieki zdrowotnej, w tym budowę szpitali w Pułtusku, Radomiu, Ostrołęce i Grodzisku Mazowieckim. Ponad 30% środków na inwestycje społeczne to wydatki na system oświaty, edukacji i kultury w regionie. Na system opieki społecznej przeznaczono 1% środków.

- **Mazowieckie programy realizowane ze środków własnych Samorządu Województwa Mazowieckiego** – wydatkowano łącznie 45,6 mln zł, z czego zrealizowano 463 zadania w ramach Mazowieckiego Programu Modernizacji Placówek Oświatowych na Terenach Wiejskich, 25 zadań edukacyjnych w ramach uzupełnienia finansowego PAOW, 28 zadań z zakresu ochrony zdrowia i pomocy społecznej w ramach uzupełnienia finansowego Kontraktu Wojewódzkiego.

- w latach 2007-2009 funkcjonował także Samorządowy Instrument Wsparcia Rozwoju Mazowsza z komponentem: Mazowiecki Instrument Wsparcia Modernizacji Placówek

Oświatowych oraz dodatkowo w 2007 i 2008 roku z komponentem: Mazowiecki Instrument Wsparcia Rozwoju Infrastruktury Sportowej,

- **Fundusz Pracy** - kwota ponad 817,7 mln zł przeznaczono na wsparcie działań mających na celu aktywizację osób bezrobotnych, w tym szkolenia, prace interwencyjne, roboty publiczne, staże, przygotowanie zawodowe, umowy absolwenckie, pożyczki, prace społecznie użyteczne, programy specjalne i inne, w których wzięło udział 256,6 tys. osób.

- **Dopłaty do stawek w grach liczbowych** - w latach 1999-2005 ze środków tych przekazano 164,1 mln zł na dofinansowanie prac inwestycyjnych, remontów i modernizacji 399 obiektów sportowych (312 – hale sportowe i hale gimnastyczne, 28 krytych pływalni, 59 stadionów i boisk sportowych).

Środki zagraniczne

- **Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich** - na działania wspierania młodzieży i osób bezrobotnych na rynku pracy oraz długotrwale bezrobotnych, zrealizowano w tym zakresie 181 projektów na łączną kwotę 259,4 mln zł.

Dla rozbudowy infrastruktury edukacyjnej dużą rolę odegrało Działanie 2.2 SPO RZL „Podniesienie jakości edukacji w odniesieniu do potrzeb rynku pracy”. Celem tego Działania było podnoszenie jakości edukacji w celu wzmocnienia zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia między innymi poprzez upowszechnienie wykorzystania ICT w procesie kształcenia, doskonalenie nauczycieli, akredytację instytucji edukacyjnych oraz budowę systemu zbierania i analizy edukacyjnych danych statystycznych. W wyniku realizacji Działania 2.2 SPO RZL m.in. wyposażono w szkołach, poradniach psychologiczno – pedagogicznych, Centrach Kształcenia Ustawicznego i Praktycznego pracownie komputerowe (zakupienie odpowiedniego sprzętu komputerowego oraz oprogramowania).

- ZPORR:

W ramach Priorytetu II ZPORR „Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach”, zawartych zostało 481 umów z beneficjentami na łączną kwotę dofinansowania 156 793 989,17 PLN.

Ponadto, w latach 2004-2006, przeznaczono środki na inwestycje:

- z zakresu ochrony zdrowia, inwestycje infrastrukturalne związane z kulturą - 89,8 mln zł,
- z zakresu infrastruktury edukacyjnej - 99,3 mln,
- sportowe - 23,9 mln zł,
- w rewitalizację budowli - 9,4 mln zł,
- w turystykę - 15,7 mln zł,
- w elektroniczne systemy wspomagające zarządzanie - 12,7 mln zł,
- dotyczące bezpieczeństwa – 0,1 mln zł.

- PAOW:

Komponent B2 Edukacja (2004-2005) pozwolił na dotowanie w 215 szkołach 299 zadań remontowych i wyposażeniowych za łączną kwotę ok. 15 mln zł.

Komponent B3 Potencjał instytucjonalny - cel: poniesienie skuteczności zarządzania w jednostkach samorządu terytorialnego przez wzmocnienie potencjału instytucjonalnego. Przeszkolono 81 zespołów 5-8 osobowych z 67 gmin i 14 powiatów. W szkoleniach podstawowych wzięło udział 548 osób, a w programach specjalistycznych 471 osób.

- **INTERREG III A** - zrealizowano 1 wniosek, który dotyczył nadbużańskich spotkań folklorystycznych na kwotę dofinansowania 0,2 mln zł. Ponadto, zaakceptowano 6 „Mikroprojektów” na łączną kwotę dofinansowania 0,5 mln zł. Dotyczyły one głównie spotkań integracyjnych, wydarzeń kulturalnych, społeczno-gospodarczych.

Rolnictwo i obszary wiejskie

Środki krajowe

- **Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych** - rozdysponowano ponad 68,39 mln zł na budowę i modernizację dróg i mostów dla transportu rolnego, budowę i renowację zbiorników małej retencji, użyźnianie gleb o niskiej wartości produkcyjnej, ulepszanie rzeźby terenu, wykonywanie dokumentacji i ekspertyz z zakresu ochrony gruntów rolnych oraz zakup sprzętu komputerowego, kwotę 0,3 mln zł przeznaczono na rekultywację gruntów po powodzi.

Środki zagraniczne

- **SAPARD** - Dla rolnictwa i obszarów wiejskich zaprojektowano wsparcie w dwóch osiach priorytetowych:

- Poprawa efektywności sektora rolno-spożywczego (dz.1 i 2).
- Poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej i tworzenie miejsc pracy (dz. 3, 4, 5, 6, 7).

Łącznie zawarto 4.336 umów na kwotę 578,7 mln zł.

- **Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego i Rozwój Obszarów Wiejskich.** W ramach Programu, w latach 2004-2006 zawarto na Mazowszu 7 157 umów o dofinansowanie, na kwotę 823 083 117,40 zł.

- **Sektorowy Program Operacyjny Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb** - w ramach programu w latach 2004-2006 w województwie mazowieckim zawarto 35 umów na kwotę 14 018 832,10 zł.

Projekty realizowane przez przedsiębiorstwa

Środki zagraniczne

- **Programy PHARE** – w latach 2000-2003 na wsparcie MSP wydatkowano 14 mln euro na realizację 2.185 projektów.

- **Sektorowy Program Operacyjny Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw** – w ramach Programu zostały podpisane na Mazowszu 793 umowy na kwotę 406 057 464,73 zł.

- **ZPORR** - w latach 2004-2006 w ramach działania 3.4 „Mikroprzedsiębiorstwa“, złożono 1.261 wniosków, z czego zaakceptowano 238 wniosków. Kwota dofinansowania wynosi 20,3 mln zł. Działanie to skierowane jest do firm zatrudniających do 9 pracowników. Dotacje są przeznaczone na projekty inwestycyjne i doradcze.

Efekty związane z wykorzystaniem środków pomocowych UE

W okresie programowania 2004–2006 głównym narzędziem finansowym realizacji działań mających na celu rozwój województwa mazowieckiego był *Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006*. Na jego realizację pozyskano środki finansowe w wysokości ok. 300 mln euro, co stanowi 10,9 % całkowitej alokacji w ramach ZPORR dla Polski. Były one największe ze wszystkich województw.

Głównym celem ZPORR było wzmocnienie gospodarczej, społecznej oraz terytorialnej spójności kraju, poprzez umacnianie konkurencyjności województw.

Ponad połowa przyznanych środków finansowych została przeznaczona na realizację Priorytetu I ukierunkowanego na rozbudowę i modernizację infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów.

Z wybranych efektów realizacji projektów w ramach ZPORR o charakterze inwestycyjnym twardym należy wymienić modernizację infrastruktury drogowej oraz wodno – kanalizacyjnej. Do projektów o charakterze miękkim można zaliczyć doradztwo i wsparcie finansowe skierowane do mikroprzedsiębiorstw oraz osób zamierzających rozpocząć własną działalność gospodarczą, jak również stypendia adresowane do uczniów i studentów.

Liczba wniosków, które trafiły do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, a szczególnie ich wartość, przekroczyły najśmielsze oczekiwania Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Wdrażanie funduszy przedakcesyjnych i strukturalnych pozwoliło na nabycie umiejętności związanych z programowaniem, zarządzaniem, wdrażaniem i rozliczaniem projektów przez wszystkich uczestników zaangażowanych w proces absorpcji środków pomocowych. Pozwoliło również dostrzec wynikające problemy przede wszystkim w postaci zbyt skomplikowanych procedur związanych z pozyskiwaniem wsparcia.

Duża liczba realizowanych inwestycji o znaczącej wartości dla gospodarki województwa zdynamizowała zwiększony popyt na usługi wykonawcze związane z podjętymi inwestycjami, co w konsekwencji doprowadziło już do ożywienia gospodarczego oraz zwiększenia ilości ofert na rynku pracy. W przyszłości można spodziewać się wymiernych korzyści w postaci wzrostu atrakcyjności gospodarczej i turystycznej terenów objętych inwestycjami, spadku stopy bezrobocia oraz poprawy komfortu życia mieszkańców. Jednakże należy podkreślić, że bezpośrednie i pośrednie efekty realizacji wielu projektów współfinansowanych z funduszy pojawią się z kilkuletnim opóźnieniem. Ponadto część projektów jest obecnie na etapie realizacji i w związku z powyższym niemożliwa jest końcowa ocena efektów wdrażania ZPORR.

Również prace nad oceną oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego na rozwój regionów nie zostały zakończone, w związku z czym nie jest możliwe udzielenie szczegółowych informacji nt. skonsolidowanych rezultatów wdrażania EFS w województwie.

Doświadczenia zdobyte w latach 2004–2006 pozwolą na skuteczniejsze wykorzystywanie środków pomocowych w przyszłym okresie programowania, co z całą pewnością przełoży się na dalszy rozwój regionu.

4. Analiza SWOT

GOSPODARKA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki i stale rosnący poziom rozwoju gospodarczego regionu w stosunku do średniej krajowej. • Najwyższy w kraju udział nakładów na B+RT w regionalnym PKB. • Najwyższe w kraju nakłady na B+RT per capita. • Wysoka wartość aparatury naukowo-badawczej na pracującego w sektorze B+RT. • Najwyższy w kraju udział zatrudnionych w sektorze B+RT. • Duży potencjał gospodarczy Warszawy. • Duża koncentracja inwestycji zagranicznych na obszarze aglomeracji warszawskiej. • Funkcjonowanie mocnych gospodarczo przedsiębiorstw o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. • Duża ilość MSP. • Rezerwy terenu pod inwestycje oraz relatywnie niskie koszty pracy poza aglomeracją warszawską. • Policentryczność sieci osadniczej regionu złożonej z aglomeracji warszawskiej oraz miast pełniących rolę ośrodków subregionalnych. • Duże zasoby siły roboczej o zróżnicowanych kwalifikacjach. • Najniższa w skali kraju stopa bezrobocia rejestrowanego. • Duży potencjał kapitałowy Warszawy. • Rozbudowany potencjał badawczo - rozwojowy w Warszawie oraz w ośrodkach subregionalnych. • Duży potencjał instytucjonalny Warszawy. • Intensyfikacja współpracy sektora badawczo-rozwojowego z przemysłem. • Dobrze rozwinięty sektor usług rynkowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dwudzielność potencjału i poziomu rozwoju społeczno - gospodarczego pomiędzy aglomeracją warszawską, a pozostałym obszarem województwa. • Pogłębiająca się polaryzacja społeczno-gospodarcza. • Ograniczony przestrzennie zasięg procesów dyfuzji impulsów rozwojowych z aglomeracji warszawskiej. • Ograniczony dopływ kapitału zagranicznego na obszary poza aglomeracją warszawską. • Niski poziom urbanizacji poza aglomeracją i rozproszone osadnictwo wiejskie. • Degradacja przestrzeni miejskich. • Niski poziom innowacyjności gospodarki regionu - ograniczona konkurencyjność na rynkach światowych. • Słabość powiązań między sferą gospodarczą, a działalnością badawczo-rozwojową. • Słaby rozwój instytucji otoczenia biznesu na obszarach poza aglomeracją. • Słaba innowacyjność małych firm. • Wysokie koszty tworzenia miejsc pracy. • Brak środków finansowych dla przedsiębiorstw na rozwój i wdrażanie nowoczesnych technologii i metod zarządzania. • Brak dogodnych źródeł finansowania MSP i osób rozpoczynających działalność gospodarczą. • Niski (poza Warszawą) stan rozwoju instytucji otoczenia biznesu oraz potencjał naukowo-badawczy. • Niska konkurencyjność MSP na rynkach światowych. • Niska jakość wód powierzchniowych i stopień oczyszczania ścieków. • Niedostateczne wykorzystanie

<ul style="list-style-type: none"> • Najwyższy poziom eksportu i importu w kraju. • Wysokie walory przyrodnicze w krajowym i europejskim systemie ekologicznym, zwłaszcza obszarów leśnych oraz położonych w dolinach dużych rzek. • Występowanie obszarów o wysokich parametrach jakości powietrza. Wysoka jakość środowiska przyrodniczego w obszarze „Zielone Płuca Polski”. 	<p>odnawialnych źródeł energii, szczególnie na terenach wiejskich.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak własnego składowiska odpadów stałych na terenie Warszawy. • Mała liczba oczyszczalni ścieków. • Nie spełnianie przez podmioty gospodarcze wymagań ochrony środowiska UE. • Ograniczony dostęp do sieci kanalizacyjnych na obszarach wiejskich. • Niski poziom dostępu do zbiorowego zaopatrzenia w wodę na terenach wiejskich. • Zły stan infrastruktury przeciwpowodziowej. • Niewystarczające rezerwy powodziowe zbiorników zaporowych. • Niski poziom nakładów inwestycyjnych na infrastrukturę przeciwpowodziową. • Przywiązywanie małego znaczenia do działań prewencyjnych i organizacyjnych w zakresie przeciwdziałania powodziom. • Brak systemu zabezpieczeń w zakresie ochrony przed suszą meteorologiczną.
<p>SZANSE</p>	<p>ZAGROŻENIA</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Możliwość wzmocnienia dyfuzji impulsów rozwojowych z Warszawy na region. • Rozwój cywilizacyjny zmierzający do powstania społeczeństwa informacyjnego. • Wzmocnienie potencjału rozwojowego miast. • Realizacja inwestycji infrastrukturalnych, w tym zwłaszcza transportowych. • Wykorzystanie dużego potencjału naukowo-badawczego regionu oraz dalsze wzmocnienie jego konkurencyjności. • Uzyskanie środków z funduszy Unii Europejskiej na rzecz rozwoju regionu: w zakresie infrastruktury technicznej, środowiska i obszarów wiejskich, zasobów ludzkich oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • Zagrożenie wykluczeniem cyfrowym w małych miastach i na obszarach wiejskich. • Niski poziom wyposażenia placówek edukacyjnych i gospodarstw domowych w komputery osobiste w tym z dostępem do Internetu (szczególnie na wsi). • Niski poziom rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich. • Problemy rozwojowe miast województwa (poza aglomeracją warszawską). • Niestabilne przepisy prawno-finansowe, • Ograniczony dopływ kapitału zagranicznego na obszary pozametropolitarne. • Niski stopień odzysku odpadów oraz niezadowalający wpływ gospodarki odpadami na jakość wód, gleb i walorów krajobrazu.

<p>turystyki.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzmocnienie współpracy między sferą naukowo-badawczą, a gospodarką. • Podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez dostosowanie ich do wymogów rynkowych. • Zwiększenie transferu innowacji do gospodarki. • Rozwój sieci instytucji otoczenia biznesu. • Zwiększenie dostępności firm do usług doradczych i szkoleniowych oraz do kapitału zewnętrznego. • Promocja gospodarcza regionu, przyjaznego dla inwestorów i nowych technologii. • Rozwój nowoczesnej infrastruktury informatycznej, zwłaszcza w administracji samorządowej, publicznej ochronie zdrowia i MSP. • Poprawa infrastruktury oczyszczania ścieków i zagospodarowania odpadów. • Budowa nowoczesnej osłony przeciwpodziowej pn. „System Monitoringu i Osłony Kraju”. • Współdziałanie na rzecz zrównoważonego rozwoju i promocji obszaru „Zielone Płuca Polski. • Ograniczenie emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych do atmosfery. • Duży potencjał źródeł energii odnawialnej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nadmierne natężenie zanieczyszczenia powietrza. • Dysproporcje w rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. • Znaczne zagrożenie powodziowe terenów województwa.
INFRASTRUKTURA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Atrakcyjne położenie województwa w ciągach europejskich korytarzy transportowych z węzłem w Warszawie. • Rozwinięta sieć drogowa i kolejowa łącząca Warszawę z innymi regionami kraju oraz ośrodkami subregionalnymi. • Występowanie na obszarze województwa obiektów i urządzeń związanych z przerobem ropy naftowej. • Rozbudowana sieć ciepłownicza. 	<ul style="list-style-type: none"> • Duże dysproporcje w rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. • Przystarzała infrastruktura elektroenergetyczna, szczególnie na obszarach wiejskich. • Słabo rozwinięty system zaopatrzenia w gaz przewodowy (szczególnie na obszarach wiejskich). • Ograniczona przepustowość terminali obsługujących centralny port lotniczy im.

<ul style="list-style-type: none"> • Międzynarodowe znaczenie Portu Lotniczego im. F. Chopina w Warszawie, • Znaczący udział transportu zbiorowego w obsłudze aglomeracji warszawskiej. • Główny ośrodek rozrządowy turystyki zagranicznej. • Duża liczba zabytków na terenie Warszawy, w tym wpisanych na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego. • Występowanie obszarów o walorach leczniczych i uzdrowiskowych. • Rozbudowa infrastruktury i systemów służących ochronie przed ponadnormatywnym hałasem. 	<p>Fryderyka Chopina i niska sprawność powiązań lotniska z układem drogowo-kolejowym.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zły stan techniczny infrastruktury drogowej i kolejowej. • Brak sprawnych i innowacyjnych systemów transportowych. • Niski poziom bezpieczeństwa ruchu drogowego. • Zmniejszenie znaczenia pasażerskiego transportu kolejowego oraz transportu autobusowego, pogarszanie się jakości usług. • Niewystarczająca przepustowość systemu transportowego Warszawy. • Brak sprawnych połączeń obwodowych w regionie wobec ukształtowanego promienistego układu drogowego zbiegającego się w Warszawie. • Niedostateczny rozwój infrastruktury teleinformatycznej, w tym szczególnie na terenach wiejskich. • Brak sprawnych połączeń drogowych pomiędzy ośrodkami subregionalnymi. • Niewystarczająca liczba obiektów noclegowych dostosowanych do określonych potrzeb. • Niewystarczająca promocja turystyczna walorów regionu. • Wykorzystanie w niewielkim stopniu, w zakresie turystyki, północno-wschodniej części województwa. • Ponadnormatywne oddziaływanie hałasu od zakładów przemysłowych, komunikacji samochodowej oraz transportu lotniczego. • Brak map hałasu i planów działań w tym zakresie dla większości aglomeracji miejskich, głównych dróg i linii kolejowych oraz lotnisk. • Duża liczba parkingów nie spełniających odpowiednich kryteriów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Nowe inwestycje w infrastrukturę transportową o charakterze lokalnym i 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewydolność układów komunikacyjnych, pogarszanie stanu

<p>regionalnym.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uruchomienie terminalu 2 w porcie lotniczym im. Fryderyka Chopina w Warszawie. • Wykorzystanie istniejącej infrastruktury lotniskowej do utworzenia regionalnych portów lotniczych. • Wzrost liczby prywatnych operatorów i dostawców usług telekomunikacyjnych. • Poprawa standardu i jakości regionalnej sieci drogowej oraz bezpieczeństwa ruchu drogowego. • Utworzenie zintegrowanego systemu monitorowania i zarządzania ruchem. • Stworzenie warunków do wdrożenia proekologicznych rozwiązań w sferze produkcyjnej, usługowej oraz gospodarce komunalnej. • Odnowa obszarów zdegradowanych i zagrożonych marginalizacją. • Poprawa jakości usług w zakresie transportu publicznego w miastach. • Inwestycje zwiększające bezpieczeństwo ruchu drogowego. • Rozwój turystyki i agroturystyki, jako alternatywnych form zatrudnienia. • Promocja regionu, jego walorów turystycznych i kulturowych oraz produktów regionalnych. • Bogate dziedzictwo kulturowe regionu. • Ochrona i odnowa obiektów zabytkowych lub historycznych. • Rozwój infrastruktury turystycznej, sportowej i rekreacyjnej. • Rozwój Państwowego Monitoringu Środowiska w części dotyczącej zagadnień z monitoringiem hałasu 	<p>technicznego dróg, ograniczanie połączeń kolejowych i dalszy spadek jakości usług w obszarze transportu publicznego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spadek udziału pasażerskiego transportu kolejowego. • Pogarszający się stan techniczny taboru oraz zbyt niski standard usług. • Wysokie ceny opłat lotniskowych w porcie lotniczym im. Fryderyka Chopina w Warszawie. • Dominująca rola Telekomunikacji Polskiej S.A. jako operatora telefonii stacjonarnej. • Problem dostępności do infrastruktury teleinformatycznej i nowoczesnych mediów. • Postępująca degradacja ośrodków miejskich. • Koncentracja hoteli o wysokim standardzie na terenie aglomeracji warszawskiej. • Duże obszary miast i terenów wokół głównych ciągów komunikacyjnych zagrożone ponadnormatywną emisją hałasu, • Postępujący zbyt wolny w stosunku do przyrostu pojazdów samochodowych rozwój infrastruktury drogowej. • Wzrost liczby miejsc generowania promieniowania elektromagnetycznego przez gwałtowny rozwój telefonii komórkowej. • Zwiększenie się liczby Zakładów Zwiększonego Ryzyka wystąpienia awarii przemysłowej.
SPOŁECZEŃSTWO	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Największy potencjał demograficzny. • Największe w kraju dodatnie saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych. • Wysokie, w stosunku do innych regionów, przeciętne zatrudnienie w 	<ul style="list-style-type: none"> • Migracja i koncentracja ludności w Warszawie i jej okolicach. • Wysoki stopień zatrudnienia w rolnictwie. • Dysproporcje przestrzenne

<p>sektorze przedsiębiorstw.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duża koncentracja szkół wyższych. • Wysoki poziom wykształcenia mieszkańców województwa. • Koncentracja infrastruktury społecznej o znaczeniu ogólnokrajowym w Warszawie. • Duża liczba i aktywność organizacji pozarządowych na terenie m. st. Warszawy i w innych dużych ośrodkach miejskich. • Duża liczba instytucji i uczestników wydarzeń kulturalnych w regionie. • Największe w kraju nasycenie lekarzami i farmaceutami. • Najwyższy w kraju poziom nasycenia mieszkaniami. • Duża liczba muzeów, kin, bibliotek oraz zabytków nieruchomych, • Wzrost świadomości zdrowotnej mieszkańców poprzez kształtowanie postawy prozdrowotnej. 	<p>w wyposażeniu, standardzie oraz dostępności do infrastruktury społecznej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mała liczba i słaba aktywność organizacji pozarządowych w małych miastach i na obszarach wiejskich. • Niski wskaźnik osób z wyższym wykształceniem na tle pozostałych krajów UE. • Niski poziom wykształcenia ludności na terenach wiejskich. • Niedostowanie tempa budownictwa mieszkaniowego do potrzeb społecznych. • Duże terytorialne zróżnicowanie stopy bezrobocia. • Wysokie bezrobocie strukturalne na obszarach południowych i północnych województwa oraz na terenach wiejskich. • Wysoki poziom przestępczości oraz zjawisk patologicznych przy niedostatecznym stopniu ich przeciwdziałaniu.
<p>SZANSE</p>	<p>ZAGROŻENIA</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost liczby szkół wyższych w regionie. • Działania nakierowane na budowę i rozwój społeczeństwa informacyjnego. • Propagowanie zdrowego stylu życia, m.in. poprzez budowę ośrodków i hal sportowych. • Poprawa dostępności i jakości opieki zdrowotnej na szczeblu lokalnym i regionalnym. • Modernizacja oraz wyposażenie w nowy sprzęt placówek ochrony zdrowia. • Poprawa dostępności i jakości zdrowotnej infrastruktury edukacyjnej i pomocy społecznej. • Duży potencjał demograficzny regionu i stosunkowo wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym. • Duża aktywność i przedsiębiorczość mieszkańców obszaru aglomeracji warszawskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Utrudniony dostęp do specjalistycznej opieki medycznej i badań profilaktyczno-diagnostycznych. • Koncentracja ośrodków kultury w aglomeracji warszawskiej. • Znaczne zróżnicowanie w jakości i dostępie do usług medycznych (zwłaszcza na terenach wiejskich). • Rosnący odpływ wykwalifikowanej siły roboczej, w tym głównie kadry medycznej, do krajów UE. • Zły stan techniczny infrastruktury zakładów opieki zdrowotnej. • Wzrost liczby osób niepełnosprawnych wobec ograniczonego dostępu do ich rehabilitacji, w tym niski stopień zatrudnienia. • Zwiększanie stopnia marginalizacji niektórych grup społecznych. • Możliwość wystąpienia napięć społecznych w przypadku postępującej

	<p>polaryzacji społecznej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Odpływ wykwalifikowanych zasobów ludzkich. • Niższy w porównaniu z krajami UE wskaźnik zatrudnienia. • Wysoki odsetek osób młodych wśród bezrobotnych. • Zwiększenie stopnia marginalizacji niektórych grup społecznych. • Negatywne tendencje demograficzne (starzenie się społeczeństwa, ujemny przyrost naturalny). • Utrwalanie się obszarów ubóstwa spowodowane pauperyzacją znacznej części mieszkańców (głównie północna, wschodni i południowa część regionu) i dziedziczenia bezrobocia.
--	--

II. Strategia

1. Cel i strategia jego realizacji

Stworzenie koncepcji harmonijnego rozwoju regionu uwzględniającego jego dualizm, stanowi imperatyw na najbliższe lata. W tym procesie znaczącą rolę ma odegrać RPO WM.

Program został przygotowywany w ścisłej korelacji z najważniejszymi dokumentami strategicznymi i programowymi wspólnotowymi. Odzwierciedla idee trwałego, harmonijnego wzrostu, dążenia do osiągnięcia wewnętrznej spójności i odpowiada na cel wytyczony w Odnowionej Strategii Lizbońskiej, jakim jest poprawa życia obywateli Europy oraz uczynienie gospodarki Unii Europejskiej bardziej dynamiczną i konkurencyjną.

W RPO WM uwzględniono również zapisy *Krajowego Programu Reform na lata 2005-2008* na rzecz realizacji *Strategii Lizbońskiej* mające na celu utrzymanie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego, sprzyjającego tworzeniu nowych miejsc pracy z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju. Na realizację celów lizbońskich w ramach RPO WM przeznaczonych zostało blisko 40% alokacji.

Zgodnie z celami *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013* wsparcie udzielane w ramach RPO WM. będzie przyczyniać się do zwiększania stopnia spójności Polski i regionu poprzez koncentrację wydatków w obszarach mających decydujące znaczenie dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Przede wszystkim jednak cele i obszary wsparcia sformułowane w ramach RPO WM wynikają z regionalnego dokumentu strategicznego – *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* (SRWM). Zaktualizowana SRWM uwzględnia nowe wyzwania dla regionu wynikające z członkostwa w Unii Europejskiej oraz reformy polityki spójności i formułuje nową wizję rozwoju - uczynienie Mazowsza regionem konkurencyjnym w skali międzynarodowej i globalnej. Cele i priorytety RPO odzwierciedlają wyzwania wynikające ze strategii regionalnej i zapewniają komplementarność z politykami europejskimi dla osiągnięcia wyznaczonych celów rozwojowych.

Tym samym RPO WM w okresie 2007-2013 jest najważniejszym instrumentem realizacji SRWM i polityki rozwoju realizowanej przez samorząd województwa, a jednocześnie jednym z narzędzi realizacji polityki spójności UE.

Zarząd Województwa Mazowieckiego będzie realizować zamierzenia zawarte w SRWM przy mobilizacji społeczności regionalnej i wykorzystaniu potencjałów gospodarczych i przestrzennych województwa mazowieckiego. W realizacji zamierzeń wspierających rozwój województwa będzie kierować się zasadą koncentracji wydatków na tych obszarach, które gwarantują najbardziej efektywne wykorzystanie dostępnych środków.

Celem głównym RPO WM jest:

POPRAWA KONKURENCYJNOŚCI REGIONU I ZWIĘKSZANIE SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA.

Cel główny odpowiada na przesłanie zawarte w SRWM. Odzwierciedla dążenia do harmonijnego rozwoju województwa, który z jednej strony pozwoli na niwelowanie dysproporcji wewnętrznych w poziomie rozwoju, przekładających się na znaczne zróżnicowanie w poziomie życia mieszkańców, z drugiej zaś wpłynie na zmianę pozycji regionu w układzie

międzynarodowym, zmniejszając dystans dzielący Mazowsze od innych regionów metropolitalnych. Ambicją województwa mazowieckiego jest osiągnięcie wzrostu wielkości PKB na 1 mieszkańca wg parytetu siły nabywczej o 10% w stosunku do wartości z 2004 r., która wyniosła dla 16 523 PPS.

Warunkiem harmonijnego rozwoju województwa, jest z jednej strony likwidowanie, bądź neutralizowanie problemów stanowiących bariery rozwoju, z drugiej zaś wykorzystanie endogenicznego potencjału przy jednoczesnym stymulowaniu tworzenia więzi wewnątrz regionalnych zapewniających dyfuzję zachodzących procesów rozwoju.

Budowaniu konkurencyjnej pozycji regionu, zbliżającej go do innych regionów metropolitalnych w Unii Europejskiej będą towarzyszyć działania nakierowane na wyrównywanie szans rozwojowych wewnątrz województwa jednocześnie stymulujące, aktywizujące i jednoczące środowiska lokalne, wyzwalające postawy prorozwojowe i przedsiębiorcze.

Cel główny RPO WM będzie realizowany poprzez cele szczegółowe:

1. Rozwój gospodarki regionu, w tym gospodarki opartej na wiedzy.

By sprostać wyzwaniom współczesnego świata województwo mazowieckie musi stać się regionem o dobrze działających mechanizmach wspierania przedsiębiorczości, o sprawnym zapleczu naukowo-badawczym, posiadającym silne i trwałe relacje z gospodarką regionu. Dlatego wsparcie będzie kierowane na rozwój sfery badawczo rozwojowej, tworzenie sieci powiązań między nauką i gospodarką, wzmocnienie i rozwój firm wprowadzających innowacje i nowe technologie, aby pobudzać innowacyjność i zwiększać konkurencyjność gospodarki województwa. Natomiast rozwój instytucji otoczenia biznesu, wzmocnienie regionalnych instrumentów finansowych, działania nakierowane na kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych, czy bezpośrednie wsparcie dla biznesu służyć będą rozwojowi przedsiębiorczości w regionie. Stymulowanie rozwoju gospodarki regionalnej i jej innowacyjności będzie wzmocnione poprzez działania związane z budową społeczeństwa informacyjnego. Szczególnie ważne jest w warunkach województwa mazowieckiego dążenie do przeciwdziałaniu wykluczenia cyfrowemu, którym zagrożone są tereny pozametropolitalne, a także tworzenie warunków dla upowszechniania i zwiększenia dostępności e-usług. Tak rozumiany rozwój gospodarki, w tym gospodarki opartej na wiedzy będzie wpływać na podniesienie poziomu konkurencyjności gospodarki województwa, jak również zwiększenie spójności gospodarczej regionu przyczyniając się tym samym do osiągnięcia celu głównego RPO WM.

Kluczowym czynnikiem dla rozwoju gospodarczego jest wskaźnik dostępu lokalnych i regionalnych przedsiębiorstw do rynków zewnętrznych (zagranicznych) oraz zdolność lokalnych przedsiębiorstw i podejmowanych przez nich działań innowacyjnych, do efektywnego wspierania rozwoju. Współpraca międzyregionalna może przyczynić się do obniżenia barier wejścia dla lokalnych firm, które ograniczają rozwój zewnętrznej/zagranicznej współpracy business to business, a także zwiększyć poziom eksportu. Ponadto, może przyczynić się do poprawy innowacyjności i otoczenia biznesu poprzez międzyregionalny proces uczenia się, dlatego też może wzmocnić/podnieść poziom konkurencyjności lokalnej gospodarki.

Mazowsze uwzględni zatem możliwość ukierunkowania wsparcia ze środków RPO WM, zgodnie z art. 37.6 b Rozporządzenia (WE) 1083/2006, na działalność ponadregionalną dla biznesu, innowacji i obszarów powiązanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego. Celem przedmiotowego działania będzie m.in. opracowanie koncepcji

współpracy międzyregionalnej z Saksonią-Anhalt, która później może zostać rozszerzona na inne regiony partnerskie Mazowsza.

Cel pośredni realizowany będzie poprzez przedsięwzięcia przewidziane do wsparcia w ramach Priorytetów:

- I. *Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu.*
- II. *Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza.*

2. Poprawa i uzupełnienie istniejącej infrastruktury technicznej.

Spójność terytorialna oraz dostępność przestrzenna to kolejne główne czynniki determinujące konkurencyjność regionu. Stan infrastruktury technicznej województwa mazowieckiego może stać się barierą dla dalszego rozwoju gospodarki. Znacząca poprawa poziomu wyposażenia w infrastrukturę techniczną warunkuje procesy dyfuzji z centrum, jakim jest Warszawa, na otoczenie regionalne prowadząc do zmniejszenia dysproporcji rozwojowych Mazowsza oraz otwarcie regionu na nowych partnerów gospodarczych i turystów.

Służyć temu będą działania nakierowane zarówno na podniesienie jakości regionalnego systemu transportowego uwzględniającego poprawę układu drogowego o znaczeniu regionalnym, szczególnie pomiędzy głównymi miastami województwa oraz rozwój regionalnego transportu publicznego. Rozwój regionalnego systemu transportowego w warunkach województwa mazowieckiego musi uwzględniać dostępność regionu w układzie międzyregionalnym i europejskim. Zwiększenie dostępności w układzie międzynarodowym będzie możliwe poprzez wsparcie skierowane na uruchomienie jednego lotniska regionalnego, uzupełniającego funkcjonalnie port lotniczy Okęcie.

Zrównoważonemu rozwojowi regionu służyć będą działania związane z poprawą stanu infrastruktury służącej ochronie środowiska i zwiększeniem bezpieczeństwa energetycznego w województwie.

Poprawa i uzupełnienie istniejącej infrastruktury technicznej służyć będzie realizacji celu głównego RPO WM i odbywać się będzie poprzez przedsięwzięcia przewidziane w Priorytetach:

- III. *Regionalny system transportowy.*
- IV. *Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka.*

3. Aktywizacja miast oraz obszarów atrakcyjnych turystycznie.

Jednym z ważniejszych problemów województwa mazowieckiego jest nierównomierny rozwój społeczno – gospodarczy pomiędzy aglomeracją warszawską, a pozostałymi obszarami regionu. Wykorzystanie atutów regionu jakimi są: równomierne rozlokowanie tkanki miejskiej na obszarze województwa, a także znaczące walory przyrodnicze i kulturowe będzie mieć kluczowe znaczenie w procesie przezwyciężania negatywnych tendencji związanych z pogłębiającą się polaryzacją regionu. Budowaniu przewag konkurencyjnych województwa mazowieckiego i równoważeniu poziomu rozwoju wewnątrz województwa służyć będą działania nakierowane na stymulowanie aktywizacji obszarów atrakcyjnych z punktu widzenia mieszkańców, turystów i inwestorów. Wsparcie będzie kierowane na realizację przedsięwzięć związanych z zachowaniem dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu, a także rozwojem turystyki i rekreacji. Jednocześnie podejmowane będą działania nakierowane na wzmocnienie pozycji i roli miast w województwie mazowieckim polegające na wsparciu

miejskiego transportu publicznego a także przedsięwzięć związanych z rewitalizacją tkanki miejskiej, w tym także zasobów mieszkaniowych, aby tworzyć silne, atrakcyjne ośrodki miejskie, które będą mogły stanowić ogniwa pośredniczące w przenoszeniu potencjału Warszawy na otoczenie regionalne. Dzięki temu wzrastać będzie spójność wewnętrzna województwa zarówno w wymiarze społecznym jak i gospodarczym, a tym samym realizowany będzie cel główny programu.

Osiągnięciu celu pośredniego: Aktywizacja miast oraz obszarów atrakcyjnych turystycznie służyć będą przedsięwzięcia wspierane w ramach priorytetów:

V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu

VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji.

4. Poprawa infrastruktury społecznej warunkującej rozwój kapitału ludzkiego w regionie.

O jakości i trwałości procesów rozwojowych regionu w dużym stopniu decyduje dobrze wyedukowany i zdrowy człowiek, przygotowany do podejmowania wyzwań, jakie stawia przed nim współczesny świat. Trwały rozwój regionu nie jest, więc możliwy bez inwestycji umożliwiających rozwój kapitału ludzkiego, w tym stworzenia warunków dla aktywności i mobilności zawodowej odpowiadającej na zachodzące przemiany gospodarcze i strukturalne. O kompleksowości działań na rzecz podniesienia poziomu konkurencyjności województwa mazowieckiego stanowić będą działania inwestycyjne warunkujące poprawę bazy edukacyjnej, zwiększenie dostępności i jakości opieki zdrowotnej oraz społecznej, w zakresie sprawowania opieki nad ludźmi starszymi i przewlekle chorymi. Szeroko rozumiana jakość życia oceniana poprzez poziom i warunki świadczenia usług o charakterze społecznym przyczynia się do zwiększenia spójności społecznej, poprawiając tym samym atrakcyjność inwestycyjną regionu.

Przedsięwzięcia zakresu rozwoju infrastruktury społecznej warunkującej rozwój kapitału ludzkiego w regionie będą służyć realizacji celu głównego RPO WM, zarówno w wymiarze konkurencyjności, jak i spójności województwa.

Działania te będą wspierane w ramach Priorytetu:

VII. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego.

Cele szczegółowe programu przyczyniają się do osiągnięcia celu głównego programu a tym samym do osiągnięcia celów rozwojowych określonych w dokumentach wspólnotowych i krajowych oraz Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020, obejmując te z określonych tam zamierzeń, które mogą być realizowane z wykorzystaniem interwencji EFRR.

Większość działań objętych niniejszym Programem stanowi etap w realizacji szerszych przedsięwzięć w regionie, zapoczątkowanych w poprzednich latach lub jest do nich komplementarna.

Podstawowym założeniem RPO WM jest działanie na zasadzie zrównoważonego rozwoju, rozumianego jako taki rozwój społeczno - gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb, zarówno współczesnych, jak i przyszłych pokoleń.

Realizacja programu odbywać się będzie z poszanowaniem zasady partnerstwa, zasady równości mężczyzn i kobiet oraz niedyskryminacji na wszystkich etapach związanych

z przygotowaniem i wdrażaniem RPO WM. Szczegółowe informacje znajdują się w dalszej części dokumentu.

Powyższe zasady będą konsekwentnie stosowane przez właściwe władze regionalne, lokalne, miejskie i inne władze publiczne na wszystkich etapach realizacji programu m. in. poprzez uczestnictwo partnerów społecznych i gospodarczych w pracach Komitetu Monitorującego, informowanie społeczeństwa o możliwościach i zasadach pozyskiwania środków unijnych.

Inwestycje wspierane w ramach priorytetów RPO WM realizowane będą na terenie całego województwa, zarówno na obszarach miejskich jak i wiejskich. W szczególności tereny wiejskie wspierane będą w ramach *Priorytetu VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji*, a w najmniejszym stopniu w ramach *Priorytetu V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu*.

Rozpoczęte w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku głębokie procesy restrukturyzacyjne w gospodarce województwa spowodowały, iż podstawowe bariery ograniczające aktywność gospodarczą zostały w wyniku tego procesu usunięte bądź znacznie złagodzone, co zaowocowało wzrostem produkcji, a także w ostatnich latach wzrostem zatrudnienia i spadkiem bezrobocia. Zmieniła się także struktura gospodarki województwa, w której z jednej strony przemysł „stare” stracił swą dominującą pozycję i wyraźnie zaznaczył się wzrost znaczenia usług w wytworzonym w regionie PKB.

Mimo tych osiągnięć, kontynuacja rozpoczętych procesów, rozumiana głównie jako modernizacja gospodarki poprzez wprowadzanie innowacyjnych technik i technologii, przy znacznie wyższym niż do tej pory wykorzystaniu osiągnięć jednostek ze sfery B+RT pozostaje nadal podstawowym imperatywem dla władz regionalnych. Dalsze zwiększenie wykorzystania potencjału endogenicznego gospodarki województwa przy jednoczesnym wykorzystaniu dobrej koniunktury w gospodarce światowej, pozwoli na stworzenie solidnych podstaw dla poprawy zdolności konkurencyjnej. Poprzez szeroki zakres swojego oddziaływania, RPO WM przyczyni się do kontynuacji restrukturyzacji i unowocześniania gospodarki województwa i tym samym zwiększenia liczby miejsc pracy. Wzrost gospodarczy jest ściśle skorelowany ze zdolnością regionalnej gospodarki do zmian i innowacyjności.

Samorząd Województwa realizując RPO WM otwarty jest na wymianę wiedzy, doświadczeń oraz wdrażanie nowych rozwiązań warunkujących dynamiczny rozwój regionu, które stwarza inicjatywa „Regiony na rzecz zmian gospodarczych”, mająca na celu pobudzenie innowacji za pomocą zacieśniania więzów partnerskich łączących regiony europejskie i ułatwienie im korzystania z doświadczeń i najlepszych praktyk, aby pomóc w stymulowaniu wzrostu regionalnego i zmniejszeniu dysproporcji gospodarczych pomiędzy regionami.

Samorząd Województwa zdaje sobie sprawę ze zmian, jakie będą zachodziły podczas implementacji RPO WM w latach 2007-2013 – zmian trudnych do przewidzenia na początku okresu programowania. Dlatego też w całym okresie wdrażania Programu zachowane będzie podejście oparte na elastycznym zarządzaniu, polegającym dostosowywaniu się do pojawiających się zmian, a także wykorzystywaniu innowacyjnych instrumentów wspomagających wdrażanie programu, aby jak najefektywniej wydatkować przyznane środki finansowe.

Jednocześnie Instytucja Zarządzająca RPO WM uwzględni możliwość eksperymentowania i poszukiwania innowacyjnych metod zarządzania Programem. W ramach IZ RPO WM będą osoby odpowiedzialne za testowanie i identyfikację nowych projektów i pomysłów, które mogłyby być wykorzystane w trakcie wdrażania Programu. Do ich zadań należeć będzie w szczególności identyfikowanie głównych obszarów eksperymentowania oraz

analizowanie i rozpowszechnianie jego wyników. Ponadto postęp i rezultaty podejmowanych działań będą regularnie przekazywane Komitetowi Monitorującemu RPO WM.

Należy przy tym podkreślić, że sukcesywna realizacja założonych w Programie celów rozwoju będzie synergiczną sumą działań prorozwojowych wszystkich uczestników tego procesu, w tym zwłaszcza podmiotów gospodarczych, samorządów terytorialnych, uczelni, instytutów naukowo - badawczych, organizacji społecznych i kulturalnych, a także mieszkańców.

Działania przewidziane do realizacji w ramach RPO WM oddziaływać będą bezpośrednio lub pośrednio na:

- wzrost sektora badawczo – rozwojowego w województwie i jego powiązań z gospodarką,
- zwiększenie liczby przedsiębiorstw innowacyjnych,
- rozwój przedsiębiorczości,
- poprawę dostępności i wzrost umiejętności wykorzystania nowoczesnych sposobów komunikowania się i Internetu,
- wzrost zainteresowania regionem ze strony inwestorów zewnętrznych,
- poprawę jakości dróg o znaczeniu regionalnym,
- zwiększenie wykorzystania transportu publicznego,
- poprawę stanu środowiska przyrodniczego i zachowanie obszarów cennych przyrodniczo,
- aktywizację rozwoju miast jako lokalnych ośrodków usług publicznych,
- rozwój nowych funkcji na obszarach pozametropolitalnych (zwłaszcza turystyczno-wypoczynkowych),
- wzrost mobilności zawodowej mieszkańców województwa,
- dostosowywanie warunków nauczania dzieci i młodzieży do współczesnych wymagań cywilizacyjnych,
- podniesienie poziomu wykształcenia mieszkańców,
- poprawę kondycji zdrowotnej, w szczególności osób aktywnych zawodowo,
- wzmocnienie regionalnych więzi społeczno-kulturowych mieszkańców województwa mazowieckiego.

Wskaźniki monitorowania realizacji celu RPO WM

Tabela wskaźników 1 - Wskaźniki monitorowania realizacji celu RPO WM.

Wskaźnik	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika (2006)	Zakładana wartość w roku 2013	Zakładana wartość w roku 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych	Typ wskaźnika
Zmiana Produktu Krajowego Brutto w cenach bieżących w wyniku realizacji Programu*	%	0	1,4	1	co 2 lata	Hermin	oddziaływania
Zmniejszenie stopy bezrobocia	%	0	0,79	0,53	co 2 lata	Hermin	oddziaływania

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Liczba utworzonych miejsc pracy brutto, w tym:	szt.	0	3500	4 500	rocznie	Beneficjent	rezultatu
dla kobiet	szt.	0	1750	2 250	rocznie		
dla mężczyzn	szt.	0	1750	2 250	rocznie		
Liczba utworzonych miejsc pracy netto*	szt.	0	20380	20390	co 2 lata	Hermin	oddziaływania
Zwiększenie wartości dodanej brutto (w cenach bieżących) wg sektorów ekonomicznych ³	mld zł	0	4,21	3,32	co 2 lata	Hermin	oddziaływania
Zwiększenie dochodów sektora gospodarstw domowych	mld zł	0	3,66	2,89	co 2 lata	Hermin	oddziaływania

* Utworzone miejsca pracy (netto) - oznaczają liczbę dodatkowo pracujących ogółem w efekcie wdrożenia RPO - różnica pomiędzy scenariuszami "z RPO" i "bez RPO". Oszacowane na podstawie modelu HERMIN wartości docelowe pokazują stan na koniec 2013 r. - nie są to wielkości skumulowane. Wpływ realizacji programu na zmianę PKB - oznacza zmianę w poziomie PKB liczonego w cenach rynkowych stałych (w %) - różnica pomiędzy scenariuszami "z RPO" i "bez RPO". Oszacowane na podstawie modelu HERMIN wartości docelowe pokazują skumulowany wpływ RPO w 2013 r. Oszacowania modelu HERMIN bazują na założeniu określonego rozkładu płatności w RPO, według którego największe płatności są realizowane w 2013 r., natomiast w latach 2014 - 2015 następuje ich znaczący spadek."

Niewątpliwie środki możliwe do uzyskania w latach 2007–2013 z EFRR na wsparcie rozwoju województwa mazowieckiego mogą stać się skutecznym narzędziem do osiągnięcia zamierzonego poziomu rozwoju społeczno - gospodarczego regionu, wzmocnienia jego konkurencyjności, poprawy poziomu życia i spójności społeczno - gospodarczej. Natomiast poziom osiągnięcia oczekiwanych efektów uzależniony będzie od skali konsolidacji społeczności regionalnych i lokalnych wokół celów RPO WM.

³ Sektory ekonomiczne: rolnictwo, przetwórstwo przemysłowe, usługi rynkowe oraz nierynkowe.

2. Spójność z dokumentami strategicznymi i programowymi UE, Rządu RP i Województwa Mazowieckiego

RPO WM podejmuje wyzwania znowelizowanej *Strategii Lizbońskiej* kładąc nacisk na wzmocnienie procesów rozwojowych związanych ze sferą gospodarki i jej innowacyjności, sprzyjających przede wszystkim tworzeniu warunków do kreowania miejsc pracy. Uwzględnia również wytyczne polityk horyzontalnych UE.

Ponadto program jest w pełni zgodny z założeniami *Krajowego Programu Reform*.

Zapisy dokumentu powstawały w ściślejszej korelacji z *Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty* adresowanymi do perspektywy budżetowej 2007–2013.

Działania przewidziane do realizacji w ramach RPO WM znajdują uzasadnienie w diagnozie stanu województwa mazowieckiego oraz są zgodne z celami *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020*.

Poniższa tabela przedstawia zgodność priorytetów RPO WM z *Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia 2007–2013*, *Krajowym Programem Reform na lata 2005–2008*, *Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* i *Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty 2007-2013*

Priorytety i działania RPO WM	Cele Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013 (Narodowej Strategii Spójności)	Cele i kierunki Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020	Strategiczne Wytyczne Wspólnoty 2007-2013 (2006/702/WE)	Krajowy Program Reform na lata 2005-2008
Cel RPO WM: Poprawa konkurencyjności regionu i zwiększanie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej województwa.	Cel strategiczny: Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.	Cel nadrzędny: Wzrost konkurencyjności gospodarki i równoważenie rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie podstawą poprawy jakości życia mieszkańców		Cel główny: Utrzymanie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego, sprzyjającego tworzeniu nowych miejsc pracy z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.
PRIORYTET I Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu	2 cel horyzontalny: Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej. 3 cel horyzontalny: Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski	Cele strategiczne: Zwiększenie konkurencyjności regionu w układzie międzynarodowym Cele pośrednie: 2. Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu 4. Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych	1.2. WYTYCZNA: Poprawa poziomu wiedzy i innowacyjności i na rzecz wzrostu	Priorytet 2 - Rozwój przedsiębiorczości Priorytet 3 - Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw

	<p>4 cel horyzontalny: Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług</p> <p>6 cel horyzontalny: Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich</p>	<p>5. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz kształtowanie wizerunku regionu</p>		
		<p>Kierunki działań:</p> <p>2.1. Rozwój MSP oraz wzrost ich innowacyjności i konkurencyjności</p> <p>2.2. Wspieranie instytucji otoczenia biznesu</p> <p>2.3. Rozwój nowoczesnych technologii z wykorzystaniem własnego potencjału B+RT</p> <p>2.4. Rozwój regionalnych sieci kooperacyjnych i przepływu nowoczesnych technologii</p> <p>2.5. Budowa systemu innowacyjnego w regionie</p> <p>4.2. Wzmocnienie potencjału rozwojowego ośrodków subregionalnych i małych miast</p> <p>5.1. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i integracji regionalnej</p>	<p>1.2.1. Zwiększenie i lepsze ukierunkowanie inwestycji w BRT</p> <p>1.2.2. Ułatwianie innowacji i promowanie przedsiębiorczości</p> <p>1.2.4. Poprawa dostępu do finansowania</p>	<p>Działanie 2.6 Wzmocnienie finansowe funduszy pożyczkowych, poręczeniowych i kapitałowych</p> <p>Działanie 3.1 Rozwój rynku innowacji</p> <p>Działanie 3.2 Wspieranie sfery badawczo-rozwojowej</p> <p>Działanie 3.3 Rozwój otoczenia instytucjonalnego służącego współpracy między sferą B+RT, a gospodarką</p>

		5.2. Poprawa i promocja atrakcyjności inwestycyjnej w regionie		
PRIORYTET II Przyspieszenie e-rozwoju Mazowsza	3 cel horyzontalny: Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski 4 cel horyzontalny: Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług 6 cel horyzontalny: Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich	Cel strategiczny: Zwiększenie konkurencyjności regionu w układzie międzynarodowym Cel pośredni : 2. Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu	1.1. WYTYCZNA: Zwiększenie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia 1.2. WYTYCZNA: Poprawa poziomu wiedzy i innowacyjność i na rzecz wzrostu	Priorytet 3 - Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw
		Kierunki działań: 1.1. Rozwój społeczeństwa informacyjnego i teleinformatyzacji	1.2.1. Zwiększenie i lepsze ukierunkowanie inwestycji w BRT 1.2.2. Ułatwianie innowacji i promowanie przedsiębiorczości 1.2.3. Promowanie społeczeństwa informacyjnego dla wszystkich	Działanie 3.4 Rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych w gospodarce i administracji
PRIORYTET III Regionalny system transportowy	3 cel horyzontalny: Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe	Cel strategiczny: Poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu w warunkach	1.1. WYTYCZNA: Zwiększenie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem	Priorytet 4 – Rozwój i modernizacji infrastruktury oraz zapewnienie warunków konkurencji w

	<p>znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski</p> <p>6 cel horyzontalny: Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich</p>	<p>zrównoważonego rozwoju</p> <p>Cele pośrednie: 3.Stymulowanie rozwoju funkcji metropolitalnych Warszawy 4. Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych</p>	<p>inwestycji i zatrudnienia</p>	<p>sektorach sieciowych</p>
		<p>Kierunki działań: 3.1. Wzmocnienie powiązań Warszawy z otoczeniem regionalnym, krajowym i międzynarodowym 4.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej i transportu w regionie, w tym lotnictwa cywilnego</p>	<p>1.1.1. Rozszerzenie i poprawa infrastruktury transportowej</p>	<p>Działanie 4.1 Tworzenie nowoczesnej sieci transportowej (drogi, lokalny transport publiczny, koleje, porty lotnicze, porty morskie)</p>
<p>PRIORYTET IV</p> <p>Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka</p>	<p>3 cel horyzontalny: Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski, 6 cel horyzontalny: Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich</p>	<p>Cel strategiczny: Poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu w warunkach zrównoważonego rozwoju</p> <p>Cele pośrednie: 1. Rozwój kapitału społecznego 3. Stymulowanie rozwoju funkcji metropolitalnych Warszawy 4. Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych</p>	<p>1.1. WYTYCZNA: Zwiększenie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia</p>	<p>Priorytet 3 - Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw</p> <p>Priorytet 4 – Rozwój i modernizacji infrastruktury oraz zapewnienie warunków konkurencji w sektorach sieciowych</p>
		<p>Kierunki działań: 1.7. Poprawa bezpieczeństwa publicznego 3.3.Przeciwdziałanie degradacji</p>	<p>1.1.2. Wzmacnianie synergii między ochroną środowiska</p>	<p>Działanie 3.5 Ułatwienie wykorzystania eko-technologii, wspieranie efektywności</p>

		<p>krajobrazu i środowiska przyrodniczego OMW 4.3. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich 4.5. Ochrona i rewaloryzacja środowiska przyrodniczego dla zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju</p>	<p>a wzrostem 1.1.3. Podjęcie kwestii intensywnego wykorzystania tradycyjnych źródeł energii w Europie</p>	<p>energetycznej oraz kogeneracji. Działanie 4.3 Wsparcie budowy i modernizacji infrastruktury energetycznej Działanie 4.4 Wspomaganie rozwoju odnawialnych źródeł energii</p>
<p>PRIORYTET V Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu</p>	<p>3 cel horyzontalny: Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski 5 cel horyzontalny: Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</p>	<p>Cel strategiczny Zwiększenie konkurencyjności regionu w układzie międzynarodowym Cele pośrednie: 1. Rozwój kapitału społecznego 3. Stymulowanie rozwoju funkcji metropolitalnych Warszawy</p>	<p>1.1. WYTYCZNA: Zwiększenie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia 1.3. WYTYCZNA: Zwiększenie liczby i poprawa jakości miejsc pracy</p>	<p>Priorytet 4 – Rozwój i modernizacji infrastruktury oraz zapewnienie warunków konkurencji w sektorach sieciowych</p>
		<p>Kierunki działań: 1.5. Dążenie do poprawy warunków i zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych 1.6. Intensyfikacja działań na rzecz rozwiązywania problemów społecznych 3.2. Rozwój i poprawa standardów infrastruktury technicznej 3.4. Zahamowanie narastania chaosu w przestrzennym zagospodarowaniu stolicy i jej</p>	<p>1.1.1. Rozszerzenie i poprawa infrastruktury transportowej 1.1.2. Wzmacnianie synergii między ochroną środowiska a wzrostem</p>	<p>Działanie 4.5 Poprawa dostępności mieszkań dla obywateli oraz budowa i modernizacja infrastruktury sanitacji</p>

		<p>otoczeniu</p> <p>4.2. Wzmocnienie potencjału rozwojowego ośrodków subregionalnych i małych miast</p> <p>5.1. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i integracji regionalnej</p> <p>5.3. Promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego</p> <p>5.4. Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu</p>		
<p>PRIORYTET VI</p> <p>Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji</p>	<p>3 cel horyzontalny: Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski</p> <p>5 cel horyzontalny: Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</p> <p>6 cel horyzontalny: Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich</p>	<p>Cel strategiczny Zwiększenie konkurencyjności regionu w układzie międzynarodowym</p> <p>Cele pośrednie: 4. Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych</p> <p>5. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz kształtowanie wizerunku regionu</p>	<p>1.3.</p> <p>WYTYCZNA: Zwiększenie liczby i poprawa jakości miejsc pracy</p>	<p>Priorytet 5 – Tworzenie i utrzymanie nowych miejsc pracy oraz zmniejszanie bezrobocia.</p>
		Kierunki działań:	1.3.1. Przyciągnięcie	Działanie 5.5 Aktywizacja osób z

		<p>4.3. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich</p> <p>5.3. Promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego</p> <p>5.4. Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu</p>	<p>na rynek pracy i przedłużenie aktywności zawodowej większej liczby osób oraz modernizacja systemów zabezpieczenia społecznego</p>	<p>grup znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.</p> <p>Działanie 5.6. Aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych.</p> <p>(w ramach RPO WM poprzez tworzenie nowych miejsc pracy wspierane będą osoby znajdujący się w trudnej sytuacji na rynku pracy oraz osoby niepełnosprawne).</p>
<p>PRIORYTET VII Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego</p>	<p>2 cel horyzontalny: Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej,</p> <p>6 cel horyzontalny: Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich</p>	<p>Cel strategiczny Budowa społeczeństwa informacyjnego i poprawa jakości życia mieszkańców województwa</p> <p>Cele pośrednie: 1. Rozwój kapitału społecznego</p>	<p>1.1. WYTYCZNA: Zwiększenie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia 1.3. WYTYCZNA: Zwiększenie liczby i poprawa jakości miejsc pracy</p>	<p>Priorytet 6 – Poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw poprzez inwestowanie w kapitał ludzki</p>
		<p>Kierunki działań:</p> <p>1.2. Wzrost poziomu wykształcenia i poprawa jakości kadr</p> <p>1.3. Wzrost zatrudnienia w regionie i przeciwdziałanie bezrobociu</p> <p>1.4. Podniesienie standardów ochrony zdrowia i zmniejszenie różnic w dostępie do świadczeń zdrowotnych</p>	<p>1.3.1. Przyciągnięcie na rynek pracy i przedłużenie aktywności zawodowej większej liczby osób oraz modernizacja systemów zabezpieczenia społecznego</p> <p>1.3.2. Zwiększenie zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw</p>	<p>Działanie 6.2 Inwestowanie w kapitał ludzki.</p>

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

			oraz elastyczności rynku pracy 1.3.3. Zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki poprzez lepszą edukację i poprawę kwalifikacji 1.3.5. Wspieranie utrzymania dobrego poziomu zdrowia pracowników	
--	--	--	--	--

Tabela nr 5. Zgodność Priorytetów RPO WM z Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia 2007-2013, Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 i Strategicznymi Wytocznymi Wspólnoty 2007-2013.

3. Realizacja polityk horyzontalnych

Działania realizowane w ramach RPO WM są zgodne z podstawowymi kierunkami rozwoju wynikającymi z polityk wspólnotowych, w szczególności z: polityką ochrony środowiska, polityką rozwoju społeczeństwa informacyjnego, polityką równych szans kobiet i mężczyzn, polityką zatrudnienia.

Polityka ochrony środowiska

Polityka ochrony środowiska opiera się na dążeniu do wysokiego poziomu ochrony środowiska poprzez realizację zasady zrównoważonego rozwoju. Zasada ta polega na dążeniu do zachowania równowagi pomiędzy ochroną środowiska, rozwojem gospodarczym i rozwojem społecznym. Projekty realizowane w ramach RPO WM będą sprzyjać ochronie środowiska naturalnego, a w przypadku jego zagrożenia podejmowane będą odpowiednie środki zapobiegawcze. Kwestie ochrony przeciwpowodziowej (w tym projekty w zakresie „Systemu Monitoringu i Osłony Kraju”) oraz dostosowywanie się do zmian klimatycznych będą traktowane horyzontalnie w ramach każdego priorytetu RPO WM. W trakcie realizacji programu będą promowane technologie niskowęglowe i energooszczędne a także podejmowane działania zachęcające przedsiębiorstwa poszukiwania efektywnych sposobów redukcji gazów cieplarnianych. Horyzontalnie potraktowana zostanie kwestia sprawności energetycznej zarówno na poziomie programu jak i projektów. Poprawa sprawności energetycznej będzie jednym z kryteriów wyboru projektów we wszystkich priorytetach RPO WM.

Z przeprowadzonej na etapie programowania rozwoju regionalnego analizy możliwości rozwojowych województwa mazowieckiego wynika, że w województwie mazowieckim szczególnie niekorzystnie kształtuje się sytuacja w zakresie infrastruktury oczyszczania ścieków i zagospodarowania odpadów.

Głównym założeniem RPO WM jest poprawa stanu środowiska naturalnego województwa mazowieckiego tak, aby uczynić region, zgodnie z odnowioną *Strategią Lizbońską*, atrakcyjnym miejscem inwestowania i pracy.

W tym kontekście w procesie programowania RPO WM duży nacisk położono na takie przygotowanie działań, aby służyły one zachowaniu równowagi środowiskowej, ekonomicznej i społecznej.

Bezpośrednie odniesienie do kwestii związanych z polityką ochrony środowiska znajduje się w *Priorytecie IV. Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka*.

Wszystkie projekty realizowane w ramach RPO WM będą uwzględniały zasady polityki ochrony środowiska. Projekty współfinansowane w ramach Programu będą w pełni zgodne z postanowieniami dyrektyw oś, siedliskowej i ptasiej. W fazie wyboru projektów zostaną zastosowane odpowiednie kryteria kwalifikacyjne celem zagwarantowania, że projekty spełniają wymagania nakreślone przez powyżej wymienione dyrektywy. Współfinansowanie projektów, które negatywnie oddziałują na potencjalne obszary Natura 2000 (tzn. te obszary, które w opinii Komisji Europejskiej powinny zostać wyznaczone 1 maja 2004 roku, ale nie zostały wyznaczone przez Polskę), nie będzie dozwolone.

Jednocześnie w strukturach Instytucji Zarządzającej RPO WM utworzone zostanie stanowisko do monitorowania i zbierania informacji w zakresie wdrażania wymiaru środowiskowego. Osoba na tym stanowisku odpowiedzialna będzie w szczególności za udzielanie

porad oraz wskazówek w zakresie praktycznej implementacji działań środowiskowych na wszystkich poziomach realizacji RPO WM.

Polityka równych szans

Zgodnie z artykułem 16 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. wszystkie działania w ramach RPO WM będą odbywały się z poszanowaniem zasady równości szans i zapobiegania dyskryminacji mniejszości oraz osób niepełnosprawnych zarówno na poziomie Programu, jak również na poziomie realizacji projektów. Na etapie programowania zapewniono dostęp do informacji i możliwość wpływu na zapisy dokumentu.

Wzmacnianie polityki równych szans w ramach RPO WM należy rozumieć jako uwzględnianie w procesie realizacji poszczególnych projektów interesów grup społecznych zagrożonych

W każdym priorytecie RPO WM wskazano na stosowanie zasady równości szans przy aplikowaniu o środki unijne. Wymaga się stosowania zasady równości szans przez beneficjenta, który będzie musiał wykazać zgodność zgłaszanego projektu z polityką równych szans zarówno na etapie ubiegania się o dofinansowanie projektu jak również w toku realizacji projektu, co znajduje potwierdzenie we wskaźnikach monitoringu w zakresie nowych miejsc pracy z zachowaniem równego dostępu dla kobiet i mężczyzn. Polityka równych szans poprzez zapewnienie równości płci przyczyni się do pozytywnych zmian na rynku pracy oraz zmiany świadomości. Działania realizowane w zakresie infrastruktury społecznej poprawią jej dostępność dla osób niepełnosprawnych.

Zasada równości szans jest stosowana na etapie wdrażania RPO WM, w tym poprzez zapewnienie równego dostępu do udziału w pracach Komitetu Monitorującego.

Ponadto będą podejmowane odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną na poszczególnych etapach realizacji RPO WM.

Polityka rozwoju społeczeństwa informacyjnego

Polityka Unii Europejskiej na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego opiera się na inspirowaniu badań nad rozwojem i stosowaniem nowych technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych, upowszechnianiu Internetu, a także wspieraniu postępu technicznego oraz tworzeniu warunków prawnych i technicznych niezbędnych do podniesienia konkurencyjności podmiotów gospodarczych.

Polityka rozwoju społeczeństwa informacyjnego jest uwzględniana podczas programowania, wdrażania, monitoringu i ewaluacji rezultatów wykorzystania funduszy.

Działania służące rozwojowi społeczeństwa informacyjnego oraz powiązanie z tym wspomaganie rozwoju innowacyjności uznano za jeden z głównych kierunków tworzenia warunków dla wzrostu konkurencyjności regionu. Rezultatem takich działań jest ma być upowszechnienie dostępu do Internetu i zapewnienie wszystkim mieszkańcom dostępu do informacji.

Realizacji tego zamierzenia będą służyć projekty realizowane w szczególności w Priorytecie *II. Przyspieszenie e-rozwoju Mazowsza*.

Wszystkie projekty realizowane w ramach RPO WM będą uwzględniały zasady polityki rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Polityka zatrudnienia

Do najważniejszych celów polityki zatrudnienia należą: osiągnięcie pełnego zatrudnienia, poprawa jakości i efektywności pracy, a także wzmocnienia spójności społecznej oraz zmniejszenie wykluczenia społecznego.

Choć głównym źródłem środków na realizację polityki zatrudnienia w perspektywie 2007-2013 jest Europejski Fundusz Społeczny to zgodnie z zasadą komplementarności i spójności z innymi politykami wspólnotowymi do realizacji celów polityki zatrudnienia przyczyniać się będą również projekty współfinansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności.

Gospodarka województwa mazowieckiego rozwija się bardzo dynamicznie, lecz wzrostowi temu towarzyszą pogłębiające się dysproporcje między bogatym obszarem aglomeracji warszawskiej a biednymi peryferiami.

W ramach RPO WM realizowane będą projekty inwestycyjne mające na celu realizację warunków koniecznych wzrostu i zatrudnienia poprzez zapewnienie dostępności niezbędnej infrastruktury dla podmiotów gospodarczych.

Dążenie do realizacji celu, jakim jest poprawa konkurencyjności regionu zapewni wzrost zatrudnienia i osiągnięcie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu.

Wszystkie projekty realizowane w ramach RPO WM będą uwzględniały zasady polityki zatrudnienia.

Polityka konkurencji

Polityka konkurencji należy do najważniejszych polityk Unii Europejskiej, która gwarantuje sprawne funkcjonowanie jednolitego europejskiego rynku. Jednym z elementów realizacji polityki konkurencji jest przestrzeganie zasad związanych z udzielaniem pomocy publicznej.

W celu pełnej zgodności działań podejmowanych w ramach RPO WM z polityką konkurencji Unii Europejskiej Instytucja Zarządzająca RPO WM zapewnia, że wszelka pomoc publiczna udzielona w ramach programu operacyjnego spełnia zasady proceduralne i materialne w zakresie pomocy publicznej, obowiązujące w momencie przyznania wsparcia publicznego. Ponadto zasady dotyczące projektów dochodowych będą również przestrzegane w Programie.

Instytucja Zarządzająca zapewnia, że każde wsparcie stanowiące pomoc publiczną udzielane w ramach programu, będzie zgodne z przepisami dotyczącymi udzielania tej pomocy, obowiązującymi w momencie udzielania wsparcia.

Instytucja Zarządzająca zapewni, że zamówienia publiczne, w tym udzielone koncesje, związane z projektami finansowanymi z pomocy Funduszy Strukturalnych są zgodne z Dyrektywą 2004/17/WE, 2004/18/WE, Rozporządzeniem WE Nr 1564/2005 lub stosownymi postanowieniami Traktatu.

4. Komplementarność, demarkacja i koordynacja RPO WM z innymi programami realizowanymi w ramach polityk WE.

Komplementarność

Środki EFRR w ramach RPO WM będą jedynym z instrumentów finansowych realizującym projekty wzmacniające procesy rozwoju społeczno-gospodarczego regionu w latach 2007-2013. Równie istotnymi źródłami finansowania będą środki EFRR, EFS oraz Funduszu Spójności alokowane w PO realizujących na poziomie kraju Politykę Spójności w ramach NSRO, jak również środki udostępnione Polsce w ramach Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybackiej.

Dla zapewnienia maksymalnej efektywności wykorzystania środków w ramach ww. polityk zapewnione zostanie komplementarne wsparcie wszystkich instrumentów ww. polityk, a także określone zostaną wyraźne mechanizmy koordynacji i zasady zapobiegające podwójnemu finansowaniu.

Polityka Spójności

Wzajemna komplementarność wszystkich programów operacyjnych w ramach NSRO została zaprojektowana w ten sposób, że programy krajowe (POIiŚ, POIG i POKL – komponent centralny) wspierają przedsięwzięcia o zasięgu i znaczeniu ponadregionalnym, krajowym lub międzynarodowym, natomiast działania w ramach RPO WM i regionalnego komponentu POKL będą miały zasięg regionalny, subregionalny i lokalny. Dodatkowo, na obszarach przygranicznych, będą realizowane działania transgraniczne w ramach programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej (EWT).

Wszystkie ww. działania są projektowane w sposób spójny i synergiczny, tak aby zmaksymalizować efekty wydatkowania środków Wspólnoty.

Działania w ramach RPO WM są komplementarne do:

- Działań w ramach PO IG – w szczególności w zakresie: inwestycji w innowacje, badań i rozwoju nowoczesnych technologii, przedsiębiorczości, społeczeństwa informacyjnego;
- Działań w ramach PO IŚ – w szczególności w zakresie: transportu, środowiska, energetyki, infrastruktury społecznej;
- Działań w ramach PO RPW - w szczególności w zakresie: infrastruktury drogowej, instytucji otoczenia biznesu, szkolnictwa wyższego oraz infrastruktury społeczeństwa informacyjnego;
- Działań transnarodowych i międzyregionalnych mających charakter transgraniczny, współfinansowanych w ramach Programów Współpracy Transgranicznej. Projekty tworzone w ramach wymienionych Programów będą możliwe do zrealizowania tylko na terenach województwa należących do strefy przygranicznej oraz wyłącznie w ścisłej współpracy z partnerami zagranicznymi.

Przedsięwzięcia realizowane ze środków EFRR i Funduszu Spójności przyczyniać się będą do sprawnej i efektywnej realizacji celów POKL, finansowanego z EFS. Różnorodne wsparcie w zakresie zasobów ludzkich w ramach POKL, w połączeniu z efektami inwestycji infrastrukturalnych, umożliwią szybsze osiągnięcie celów spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej.

Wspólna Polityka Rolna

RPO WM będzie, w synergiczny sposób z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW) współfinansowanym z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), wspierał wspólne obszary interwencji skierowane na rozwój obszarów wiejskich, takie jak: infrastruktura ochrony środowiska, infrastruktura społeczna, wspieranie przedsiębiorczości.

Zadania realizowane w ramach PROW będą współfinansowane ze środków EFRROW. Muszą wypełniać założenia Krajowego Planu Strategicznego Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 i powinny być realizowane w miejscowościach gmin położonych na obszarach wiejskich. Będą to przede wszystkim projekty małe o zasięgu lokalnym, obejmujące maksymalnie kilka miejscowości.

W ramach RPO WM realizowane będą projekty w ramach środków EFRR, komplementarne do działań współfinansowanych ze środków PROW. Wspierane będą zadania o znaczeniu regionalnym lub lokalnym, mające wpływ na rozwój regionu lub jego części, odzwierciedlające politykę rozwoju prowadzoną przez Samorząd Województwa Mazowieckiego, której podstawę stanowi SRWM.

Kwalifikowalność działań do odpowiedniego programu (RPO WM lub PROW) będzie uzależniona przede wszystkim od wartości projektu oraz terenu, na którym ma być realizowany.

Wspólna Polityka Rybacka

RPO WM będzie, w synergiczny sposób z Programem Operacyjnym Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013, współfinansowanym z Europejskiego Funduszu Rybackiego (EFR), wspierał wspólne obszary interwencji skierowane na rozwój obszarów zależnych od rybactwa.

Ze względu na położenie geograficzne regionu, RPO WM wykazuje komplementarność w stosunku do działań realizowanych w ramach ww PO jedynie w zakresie wsparcia dla gospodarstw i przedsiębiorstw zajmujących się produkcją i przetwórstwem rybnym śródlądowym oraz ochrony środowiska.

Szczegółowe informacje nt. komplementarności

Szczegółowe zapisy odnośnie komplementarności działań realizowanych w ramach RPO WM i innych programów realizujących polityki WE znajdują się w dalszej części niniejszego dokumentu, przy opisach Priorytetów RPO WM.

Demarkacja

W celu wyeliminowania ewentualnego nakładania się interwencji poszczególnych programów operacyjnych współfinansowanych z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, EFRROW i EFR, Instytucja Zarządzająca będzie stosować się do zapisów „Linii demarkacyjnej pomiędzy Programami Operacyjnymi Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej” – dokumentu akceptowanego przez Komitet Koordynacyjny NSRO i jego ustalenia są obowiązujące dla wszystkich IZ RPO.

Ww. dokument szczegółowo określa kryteria rozgraniczające (demarkację), które opierają się głównie na: zasięgu terytorialnym działań, wartości projektów, rodzaju beneficjenta

itd. Dokument ten jest efektem uzgodnień wszystkich instytucji zaangażowanych w programowanie rozwoju na lata 2007-2013.

Mechanizmy koordynacji

Dla zapewnienia przestrzegania demarkacji między RPO a pozostałymi PO na etapie ich realizacji, zapewnione zostaną następujące narzędzia koordynacji:

1. Komitet Koordynacyjny NSRO (w którym uczestniczyć będą również przedstawiciele IZ PROW oraz IZ PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich),
2. Komitety Monitorujące RPO oraz Podkomitety Monitorujące PO KL,
3. Cross-checking projektów,
4. Oświadczenia beneficjentów.

Komitet Koordynujący NSRO powoła grupę roboczą, złożoną z przedstawicieli wszystkich instytucji zarządzających programami finansowanych ze środków EFRR, EFS, EFRROW i EFR. Zadaniem powyższej grupy roboczej będzie opracowanie propozycji mechanizmów kontroli krzyżowej dla inwestycji wspieranych w ramach poszczególnych programów (np. odpowiednie pytania we wnioskach o dofinansowanie, kontrole na próbie projektów, wspólny dostęp do baz danych). Celem ww. działań będzie unikanie podwójnego finansowania projektów i zagwarantowanie przestrzegania ustalonej linii demarkacyjnej.

Ponadto, koncentracja instytucji zaangażowanych we wdrażanie RPO, komponentu regionalnego PO KL, EWT oraz niektórych działań PROW w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego, sprzyjać będzie zapobieganiu podwójnemu finansowaniu oraz optymalizacji wdrażania wszystkich programów. Koordynacja działań podejmowanych w ramach RPO WM i POKL będzie możliwa poprzez zapewnienie wzajemnego udziału przedstawicieli Instytucji Zarządzającej RPO WM i Instytucji Pośredniczącej POKL w Komitecie Monitorującym RPO WM i Podkomitecie Monitorującym POKL.

III. Priorytety

Priorytet I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu

Cel główny

Poprawa konkurencyjności Mazowsza poprzez tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i wsparcie rozwoju przedsiębiorczości.

Cele szczegółowe

- Zwiększenie transferu innowacji do gospodarki poprzez wzmocnienie potencjału infrastrukturalnego sfery badawczo - rozwojowej oraz wspieranie inwestycji w badania i przedsięwzięcia rozwojowe.
- Rozwój sieci powiązań gospodarczych poprzez wspieranie powstawania i rozwoju klastrów i powiązań kooperacyjnych między przedsiębiorstwami i przedsiębiorstwami a sferą badawczo - rozwojową.
- Rozwój sieci instytucji otoczenia biznesu i zwiększenie dostępności do usług konsultacyjnych i doradczych.
- Zwiększenie dostępności firm do kapitału zewnętrznego poprzez tworzenie systemu wsparcia finansowego przedsiębiorstw.
- Podniesienie konkurencyjności mikroprzedsiębiorstw i MSP poprzez dostosowanie do wymogów rynkowych, w tym zapewnienie dostępu do nowych technologii, systemów certyfikacji i jakości.
- Poprawa infrastruktury technicznej oraz instytucjonalnej poprzez wykorzystanie endogenicznego potencjału, w tym atrakcyjnego położenia regionu i rezerw terenowych dla inwestycji.

Kategorie interwencji

01 - Działalność B+RT prowadzona w ośrodkach badawczych

02 - Infrastruktura B+RT (w tym wyposażenie w sprzęt, oprzyrządowanie i szybkie sieci informatyczne łączące ośrodki badawcze) oraz specjalistyczne ośrodki kompetencji technologicznych.

03 - Transfer technologii i udoskonalanie sieci współpracy między MSP, między MSP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami na poziomie szkolnictwa pomaturalnego, władzami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz biegunami naukowymi i technologicznymi (parkami naukowymi i technologicznymi, technopoliami, itd.)

04 - Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności w MSP (w tym dostęp do usług związanych z B+RT w ośrodkach badawczych)

05 - Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw

06 – wsparcie na rzecz MSP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska (wdrożenie efektywnych systemów zarządzania środowiskiem, wdrożenie i stosowanie/użytkowanie technologii zapobiegania zanieczyszczeniom, wdrożenie czystych technologii do działalności produkcyjnej przedsiębiorstw)

07 - Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji (innowacyjne technologie, tworzenie przedsiębiorstw przez uczelnie, istniejące ośrodki B+RT i przedsiębiorstwa, itp.).

08 - Inne inwestycje w przedsiębiorstwa.

09 - Inne działania mające na celu pobudzenie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MSP.

Uzasadnienie

Priorytet ukierunkowany jest na wzrost konkurencyjności regionu oraz innowacyjności gospodarki regionu.

Zgodnie z zapisami odnowionej *Strategii Lizbońskiej* jako priorytet uznano: uczynić Europę bardziej atrakcyjnym miejscem do inwestowania i pracy, uczynić z wiedzy i innowacji oś działań na rzecz wzrostu gospodarczego w Europie, kształtować polityki w sposób pozwalający przedsiębiorstwom tworzyć więcej i lepszych miejsc pracy.

Dla realizacji tak sformułowanych priorytetów w ramach RPO WM kluczowe znaczenie ma rozwój konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy. Realizacja tego celu będzie możliwa poprzez wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i sektora badawczo-naukowego.

Istnieje potrzeba likwidacji barier rozwojowych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej w warunkach gospodarki rynkowej. Na Mazowszu głównymi barierami dla rozwoju przedsiębiorstw jest: brak terenów wyposażonych w infrastrukturę inwestycyjną, brak kapitału własnego na założenie przedsiębiorstwa, jego rozwój i wdrażanie systemów jakości i zarządzania; problemy z uzyskaniem zewnętrznego finansowania (szczególnie problem ten dotyczy MSP); niskie nakłady inwestycyjne; ograniczony dostęp do badań i innowacji, wysoko zamortyzowany majątek trwały przy braku środków na modernizację techniczną; utrudniony dostęp do usług konsultacyjnych i doradczych; niski stan rozwoju instytucji otoczenia biznesu oraz niedostateczna promocja przedsiębiorstw i rozwoju technologicznego MSP.

Małe i średnie przedsiębiorstwa są motorem inicjatyw w zakresie przedsiębiorczości, innowacji oraz przyczyniają się do poprawy spójności gospodarczej i społecznej na poziomie regionalnym i lokalnym. W związku ze słabą konkurencyjnością podmiotów gospodarczych konieczne jest: skupienie działań na bezpośrednim wspieraniu przedsiębiorczości, szczególnie w subregionach i na obszarach problemowych a także zwiększenie dostępu do usług świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu. W przyszłości – w przypadku osiągnięcia zakładanego w tym obszarze celu, istnieje możliwość przesunięcia proporcji w kierunku preferowania instrumentów pośredniego wsparcia przedsiębiorczości.

Obecnie instytucje otoczenia biznesu skupione są głównie w Warszawie, zakres i jakość świadczonych przez nie usług jest zróżnicowana, ośrodki są słabo wyposażone pod względem technicznym, odnotowuje się także braki kadrowe. Oferta usług nie jest dostosowana do potrzeb przedsiębiorstw innowacyjnych i wspierania transferu innowacji. Regionalne i lokalne fundusze pożyczkowe i poręczeń kredytowych wymagają dokapitalizowania.

Poprawa konkurencyjności regionu będzie opierać się na wykorzystaniu endogenicznego potencjału, w tym korzystnej lokalizacji i rezerw terenowych w celu umożliwienia lokalizacji działalności gospodarczej, badawczo-rozwojowej i pochodnych. W porównaniu do Warszawy pozostała część województwa wypada zdecydowanie niekorzystnie zarówno pod względem terenów pod inwestycje i dróg dojazdowych jak i przygotowania ofert inwestycyjnych sprzyjających prowadzeniu działalności gospodarczej. Skupienie działalności badawczo-rozwojowej, gospodarczej i inwestycji zagranicznych w Warszawie jest wynikiem niedostatecznego rozwoju infrastruktury inwestycyjnej poza obszarem metropolitalnym. Natomiast w subregionach znajdują się zarówno zasoby terenów nie uzbrojonych w infrastrukturę techniczną jak i terenów przemysłowych i powojсковych, które mogą stać się dogodnym miejscem lokalizacji przedsiębiorstw.

W sferze działalności badawczo – rozwojowej w Polsce obserwuje się wyraźną dominację województwa mazowieckiego. Jednak, pomimo dobrej lokaty województwa w porównaniu z regionami Polski w strukturze nakładów na działalność B+RT dominuje budżet

państwa, konieczne jest zatem zwiększenie zaangażowania nakładów prywatnych w tym obszarze. Obecnie relacje tak w zakresie współpracy jak i wymiany informacji między sferą B+RT, a sferą przedsiębiorstw nie przedstawiają się korzystnie. Jest to spowodowane następującymi przyczynami: znaczna część obecnych prac badawczych nie jest ukierunkowana na rozwiązywanie konkretnych problemów i zaspokajanie potrzeb przedsiębiorstw, ośrodki badawcze nie dysponują nowoczesnym zapleczem technologicznym, większość prowadzonych badań to badania podstawowe.

Podejmowane działania mają na celu poprawę stanu infrastruktury i podwyższenie poziomu zaawansowania technologicznego, przełamanie impasu w obszarze powiązań między praktyką gospodarczą a sferą badawczą – rozwojową co przyczyni się do przewyciężenia barier, które utrudniają konkurowanie na rynku europejskim i światowym.

Tworzenie trwałych podstaw dla rozwoju regionu wymaga zatem wsparcia potencjału badawczego i zintensyfikowania współpracy nauka - gospodarka, tak by umożliwić generowanie i dyfuzję innowacji do gospodarki.

Promocja gospodarcza Mazowsza wymaga zintensyfikowania i skoordynowania działań. Efekty dotychczas podejmowanych działań promocyjnych są niewystarczające w odniesieniu do potrzeb. Wypromowanie Mazowsza jako regionu przyjaznego dla inwestorów i nowych technologii wymaga podjęcia szeregu działań promujących zarówno region jako miejsce lokalizacji inwestycji jak i przedsiębiorców. Stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności gospodarki regionalnej będzie wzmocnione poprzez działania nakierowane na budowę i rozwój społeczeństwa informacyjnego.

Działania podejmowane w ramach Priorytetu będą komplementarne do innych istniejących horyzontalnych instrumentów Wspólnotowych zajmujących się popieraniem innowacji i konkurencyjności, jak np. Siódmy Program Ramowy, Program Konkurencyjności i Innowacji oraz kształcenia ustawicznego (long life learning).

Przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetu

Realizowane będą działania mające na celu wzmocnienie konkurencyjności sfery badawczo - rozwojowej poprzez wsparcie rozwoju ośrodków o wysokim potencjale badawczym. Wsparcie obejmie inwestycje służące potrzebom badań naukowych lub prac rozwojowych, w tym inwestycje infrastrukturalne: budowę, rozbudowę i modernizację infrastruktury naukowo - badawczej jednostek naukowych i szkół wyższych oraz rozwój infrastruktury specjalistycznych laboratoriów.

Budowa potencjału innowacyjnego Mazowsza będzie koncentrować się na działaniach na rzecz infrastruktury dla rozwoju firm innowacyjnych oraz regionalnych procesów proinnowacyjnych. W zakresie zwiększenia innowacyjności przewiduje się wsparcie powstawania i rozwoju przedsiębiorstw innowacyjnych i wzmocnienia dyfuzji innowacji. W tym zakresie przewidziane jest udzielanie bezpośredniego wsparcia inwestycji przedsiębiorstw w zakup nowych technologii i wdrażanie innowacji o charakterze regionalnym, w szczególności produktowych, procesowych, działalność badawczo-rozwojową, specjalistyczne wsparcie doradcze, w zakresie innowacyjności. Stymulowanie podejmowania i wzmocniania współpracy nauka- gospodarka odbywać się będzie poprzez realizację projektów celowych i wdrożeń wyników prac B+RT, wspieranie powiązań kooperacyjnych o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym i klastrów służący transferowi nowych technologii i know-how, wsparcie rozwoju instytucji otoczenia biznesu działających na rzecz innowacyjności oraz rozwój systemów informacji o innowacjach i promocji innowacyjności.

Projekty w ramach priorytetu skierowane będą na rozwój MSP i podniesienie konkurencyjności mazowieckich MSP na rynku regionalnym, krajowym i międzynarodowym. Przewiduje się działania mające na celu zapewnienie odpowiednich warunków rozpoczęcia i prowadzenia działalności gospodarczej oraz wspomaganie tworzenia sieci MSP nowopowstałych i funkcjonujących na rynku - na działania prorozwojowe, tworzące nowe miejsca pracy.

Przedsiębiorcy będą mogli ubiegać się o dotacje na przedsięwzięcia inwestycyjne w celu rozpoczęcia, rozszerzenia lub zmiany profilu działalności gospodarczej oraz tworzenie i rozwijanie sieci i powiązań kooperacyjnych między przedsiębiorstwami i klastrów.

Realizowane będą również projekty wsparcia dla przedsiębiorstw we wprowadzaniu przyjaznych środowisku technologii oraz usprawnienia zarządzania środowiskiem, w tym w zakresie pozwoleń zintegrowanych, oczyszczania ścieków przemysłowych, ochrony powietrza oraz gospodarki odpadami przemysłowymi i niebezpiecznymi. Dofinansowane będą przedsięwzięcia wprowadzające proekologiczne technologie (energooszczędność, materiałoszczędność, zmniejszenie wodochłonności produkcji, energia odnawialna, zmniejszenie ilości wytwarzanych odpadów). Inwestycje związane z rozbudową istniejącego, zmianą produktu i procesu produkcyjnego, celem dostosowania technologii i produktów do wymagań środowiskowych i dyrektyw unijnych.

Wsparcie biznesowe w ramach RPO będzie skupiać się na MSP. Jedynie w absolutnie wyjątkowych przypadkach wsparcie dla dużych przedsiębiorstw może być dopuszczone pod następującymi warunkami: 1) wyjątek, 2) wielkość inwestycji poniżej 2 mln euro i 3) jasna i znaczna korzyść dla regionu. Będzie przestrzegany maksymalny proponowany próg 10% bezpośredniego finansowania przedsiębiorstw na wsparcie dużych przedsiębiorstw, w relacji do alokacji środków EFRR na *Priorytet I Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu*.

Mając jednocześnie na uwadze, że działalność gospodarcza organów władzy publicznej (rządowej i samorządowej) ich związków oraz podmiotów wykonujących zadania publiczne na ich zlecenie, jest ukierunkowana na realizację istotnych funkcji publicznych, uwzględniając jednocześnie rekomendacje KE zdefiniowane w ramach procesu negocjacji Programu, ocenie zachowania 10% progu zostaną poddane jedynie projekty realizowane w ramach I Priorytetu przez duże przedsiębiorstwa działające na rynku na zasadach komercyjnych.

Poprawa konkurencyjności regionu będzie opierać się na wykorzystaniu endogenicznego potencjału regionu, w tym korzystnej lokalizacji i rezerw terenowych w celu umożliwienia przedsiębiorcom dostępu do infrastruktury terenów inwestycyjnych. W tym celu wspierane będą projekty w zakresie uzbrajania terenów pod inwestycje.

W ramach RPO WM zastrzega się możliwość wsparcia projektów współpracy międzynarodowej w zakresie tworzenia sieci współpracy międzyregionalnej, wymiany doświadczeń, prowadzenia wspólnych kampanii informacyjnych i promocyjnych, w tym tworzenie wspólnych baz danych, portali, platform cyfrowych.

Szczególne znaczenie we współpracy międzyregionalnej będzie odgrywać inicjatywa współdziałania z regionem Saksonii-Anhalt (Niemcy), która będzie ukierunkowana na realizację wspólnych działań z następujących dziedzin: konkurencyjność, zrównoważony rozwój, transport, badania i innowacje.

Działania te będą zgodne z priorytetami określonymi w Strategii dla Morza Bałtyckiego, wspierając tym samym cel Polityki Spójności w zakresie współpracy transgranicznej, międzyregionalnej i ponadnarodowej, który został określony w traktacie lizbońskim. System Instytucji Otoczenia Biznesu dla swej sprawności wymaga zwiększenia potencjału

instytucjonalnego i usługowego poprzez wykreowanie nowych i wzmocnienie już istniejących instytucji otoczenia biznesu oraz zapewnienie dostępu do usług konsultacyjnych i doradczych dla MSP, w tym m.in. dotyczących projektów mających za cel wdrożenie w tych przedsiębiorstwach procesów przyjaznych środowisku)

W ramach priorytetu realizowane będą projekty mające na celu rozwój instrumentów finansowania działalności gospodarczej i inwestycyjnej funduszy pożyczkowych i poręczeń kredytowych, oraz dokapitalizowanie funduszy pożyczkowych i poręczeniowych działających na rynku regionalnym i lokalnym.

Wypromowanie Mazowsza jako regionu przyjaznego dla inwestorów i nowych technologii wymaga podjęcia szeregu działań promujących zarówno region jako miejsce lokalizacji inwestycji jak i przedsiębiorców.

Przewiduje się: wsparcie i integrację działań w zakresie marketingu i promocji gospodarczej regionu, promocję przedsiębiorców na targach, misjach gospodarczych czy imprezach targowo-wystawienniczych, wspieranie i rozwój spójnych systemów informacji w zakresie promocji przedsiębiorczości i innowacyjności na Mazowszu, w tym stworzenie internetowej bazy wiedzy o Mazowszu.

Do czasu przyjęcia *RIS Mazovia*, które przewidziano na I kwartał 2008 r., wsparcie dla innowacji będzie realizowane w oparciu o przyjęte w *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* kierunki działań. Po zatwierdzeniu dokumentu strategicznego (RIS) system wdrażania wsparcia dla innowacji oraz mechanizmów transferu technologii będzie następował w oparciu o *RIS Mazovia*.

W ramach planowanych działań zostanie zachowana zasada równości szans, w szczególności równego traktowania kobiet i mężczyzn. Wspierane będą przedsięwzięcia mające na celu poprawę dostępności infrastruktury dla osób niepełnosprawnych oraz działania mające na celu zapobieganiu wykluczeniu społecznemu

Komplementarność

RPO WM

Działania podejmowane w ramach Priorytetu I będą komplementarne do następujących priorytetów RPO WM:

- Priorytet II. Przyspieszenie e-rozwoju Mazowsza
- Priorytet IV Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka
- Priorytet V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu
- Priorytet VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji
- Priorytet VII. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: gospodarki wodno – ściekowej; gospodarki odpadami; termomodernizacji, energii wytworzonej z odnawialnych źródeł energii; systemów zarządzania środowiskiem.

Kryterium demarkacji: cele projektu, rodzaj beneficjenta.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Działania podejmowane w ramach Priorytetu I będą komplementarne do Priorytetu IV. Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska POliŚ.

Komplementarność dotyczyć będzie wsparcia MSP w zakresie działań inwestycyjnych mających na celu dostosowywanie się do wymogów ochrony środowiska.

Kryterium demarkacji: rodzaj beneficjenta.

Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013

Działania podejmowane w ramach Priorytetu I będą komplementarne do następujących Osi priorytetowych POIG:

- Oś priorytetowa 2. Infrastruktura sfery B+RT - w zakresie wsparcia dla jednostek naukowych i centrów doskonałości,
- Oś priorytetowa 3. Kapitał dla innowacji - w zakresie wsparcia odnawialnych instrumentów finansowych,
- Oś priorytetowa 4. Inwestycje w innowacyjne przedsięwzięcia - w zakresie wsparcia inwestycji innowacyjnych MSP,
- Oś priorytetowa 5. Dyfuzja innowacji - w zakresie: wspierania powiązań kooperacyjnych o znaczeniu ponadregionalnym, wspierania Instytucji Otoczenia Biznesu i ich sieci, wspierania inwestycji dotyczących tworzenia i rozwoju infrastruktury wspierającej innowacje.

Kryterium demarkacji: wielkość projektu, umiejscowienie projektu, charakter beneficjenta.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Działania podejmowane w ramach Priorytetu I będą komplementarne do następujących osi priorytetowych POKL:

- Priorytet II: Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących,
- Priorytet V. Dobre rządzenie,
- Priorytet VI: Rynek pracy otwarty dla wszystkich,
- Priorytet VIII: Regionalne kadry gospodarki.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: działań sprzyjających rozwojowi i poprawie funkcjonowania systemowego wsparcia adaptacyjności pracowników i przedsiębiorstw, wpływających na rozwój wykwalifikowanej i zdolnej do adaptacji siły roboczej oraz sprzyjające poprawie funkcjonowania systemu przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą; działań mających na celu poprawę jakości usług oraz polityk związanych z rejestracją działalności gospodarczej i funkcjonowaniem przedsiębiorstw; zwiększania poziomu zatrudnienia wśród osób młodych, zmniejszania bezrobocia wśród osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy oraz zwiększania poziomu zatrudnienia wśród osób starszych; rozwoju wykwalifikowanej i zdolnej do adaptacji siły roboczej oraz sprzyjających poprawie funkcjonowania systemu przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą.

Działania skierowane do POKL będą uzupełniały działania podejmowane w ramach RPO WM.

W ramach Priorytetu I, w uzasadnionych przypadkach realizacji projektów lub części projektów, dopuszcza się możliwość finansowania działań, które należą do obszaru interwencji EFS, w zakresie nie większym niż 10% kosztów kwalifikowalnych projektu.

Możliwość ta jest ograniczona jedynie do działań, które są niezbędne zarówno dla pomyślnej realizacji projektu, jak i bezpośrednio powiązane z projektem (zostanie to określone w Szczegółowym Opisie Priorytetów RPO WM 2007-2013).

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej

W ramach Priorytetu I nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach PORPW.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Działania podejmowane w ramach Priorytetu I będą komplementarne do następujących Osi priorytetowych PROW:

- Oś 1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego, Działanie Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej,
- Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej, Działanie Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Działanie: Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw,
- Oś 4. LEADER, Działanie. Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju.

Kryterium demarkacji: charakter beneficjenta, przedmiot projektu, umiejscowienie projektu.

Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013

W ramach Priorytetu I przewiduje się komplementarność z działaniami realizowanymi w ramach PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013 w zakresie wsparcia dla gospodarstw i przedsiębiorstw zajmujących się produkcją i przetwórstwem rybnym śródlądowym:

- Oś priorytetowa 2. Akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i rynek rybny produktów rybołówstwa i akwakultury,
- Oś priorytetowa 4. Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: inwestycji w przetwórstwo i wprowadzanie ryb do obrotu; zrównoważonego rozwoju obszarów zależnych głównie od rybactwa.

Kryterium demarkacji: charakter beneficjenta, przedmiot projektu, umiejscowienie projektu.

Spodziewane rezultaty

Realizacja projektów w ramach priorytetu przyczyni się do:

- wzrostu poziomu konkurencyjności jednostek naukowych poprzez unowocześnienia bazy naukowo-badawczej,
- rozszerzenia i wzmocnienia powiązań sfery B+RT z sektorem prywatnym i wzrost transferu wyników prac badawczo-rozwojowych do gospodarki,
- zwiększenia liczby nowopowstałych MSP oraz przedsiębiorstw innowacyjnych,
- wzrostu udziału inwestycji kapitałowych w przedsięwzięcia o charakterze innowacyjnym,
- zwiększenie dostępności i wzrost jakości usług biznesowych w tym w zakresie zewnętrznego wsparcia finansowego dla przedsiębiorstw,
- rozszerzenia i wzbogacenia oferty inwestycyjnej poprzez utworzenie nowych terenów inwestycyjnych,
- wzrost promocji gospodarczej regionu.

Zestawienie głównych grup beneficjentów

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- jednostki naukowe,
- szkoły wyższe,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- instytucje otoczenia biznesu,
- przedsiębiorcy,
- grupy przedsiębiorców (w tym: klastry lub konsorcja).

Wskaźniki monitorowania

Tabela wskaźników 2. Wskaźniki produktu dla Priorytetu I.

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba projektów z zakresu B+RT.	szt.	0	200	250	rocznie	IZ
Liczba projektów z zakresu bezpośredniej pomocy inwestycyjnej dla przedsiębiorstw w podziale na:	mikro	szt.	0	480	rocznie	IZ
	małe	szt.	0	320		
	średnie	szt.	0	160		
Liczba projektów ograniczające negatywne oddziaływanie na środowisko w MŚP	szt.	0	70	100	rocznie	IZ
Liczba projektów współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a jednostkami badawczymi	szt.	0	150	200	rocznie	IZ
Liczba przedsiębiorstw objętych wsparciem w zakresie innowacji	szt.	0	160	200	rocznie	IZ

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Liczba przedsięwzięć informacyjno-promocyjnych o charakterze międzynarodowym.	szt.	0	40	60	rocznie	beneficjent
Liczba przedsiębiorców wspartych w zakresie eksportu.	szt.	0	70	90	rocznie	beneficjent
Powierzchnia wspartych terenów inwestycyjnych	ha	0	1000	1200	rocznie	beneficjent

Tabela wskaźników 3. Wskaźniki rezultatu dla Priorytetu I.

Nazwa wskaźnika	Jedn. Miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba utworzonych –nowych etatów badawczych W tym:	szt.	0	24	40	rocznie	beneficjent
Kobiety	szt.	0	12	20	rocznie	beneficjent
Mężczyźni	szt.	0	12	20	rocznie	beneficjent
Całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów (EPC). W tym:	szt.	0	800	1000	rocznie	beneficjent
Kobiety	szt.	0	400	500	rocznie	beneficjent
Mężczyźni	szt.	0	400	500	rocznie	beneficjent
Dodatkowe inwestycje wykreowane dzięki wsparciu	€	0	300 000 000	400 000 000	rocznie	beneficjent
Wzrost nakładów na działalność B+ RT w dofinansowanych przedsiębiorstwach	€	0	10 000 000	14 000 000	rocznie	beneficjent
Liczba nowych lub udoskonalonych produktów/usług	szt.	0	2000	2500	rocznie	beneficjent
Liczba podpisanych kontraktów handlowych	szt.	0	80	110	rocznie	beneficjent
Liczba innowacji wprowadzonych przez wsparte	szt.	0	800	1100	rocznie	beneficjent

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

przedsiębiorstwa.						
Liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach	szt.	0	100	120	rocznie	beneficjent
Zmiana emisji głównych zanieczyszczeń powietrza: dwutlenku siarki, tlenku azotu, pyłów, dwutlenku węgla	tony/rok	0	10	14	rocznie	beneficjent

Priorytet II. Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza

Cel główny

Rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez wsparcie przedsięwzięć wynikających ze Strategii e-Rozwoju Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013.

Cele szczegółowe

- Przeciwdziałanie wykluczeniu informacyjnemu.
- Rozwój e- usług dla obywateli
- Rozwój technologii komunikacyjnych i informacyjnych dla MSP.

Kategorie interwencji

- 10 - Infrastruktura telekomunikacyjna (w tym sieci szerokopasmowe)
- 11 - Technologie informacyjne i komunikacyjne (dostęp, bezpieczeństwo, interoperacyjność, zapobieganie zagrożeniom, badania, innowacje, treści cyfrowe, itp.)
- 13 - Usługi i aplikacje dla obywateli (e-zdrowie, e-administracja, e-edukacja, e-integracja, itp.)
- 14 - Usługi i aplikacje dla MSP (e-handel, kształcenie i szkolenie, tworzenie sieci, itp.)
- 15 - Inne działania mające na celu poprawę dostępu MSP do ICT i ich wydajne użytkowanie

Uzasadnienie

Zgodnie z zapisami odnowionej *Strategii Lizbońskiej* przyspieszenie postępu cywilizacyjnego i wzrost konkurencyjności gospodarki powinny nastąpić poprzez budowanie społeczeństwa informacyjnego, elektronicznej gospodarki i gospodarki opartej na wiedzy. Rozwój regionu zależeć będzie od sprostania wymogom konkurencji, innowacji, rozwoju produktów i usług oraz jakości i kreatywności rynków niszowych.

Województwo mazowieckie z wartością generalnego wskaźnika dostępności e-usług na poziomie 30% zajmuje 12 miejsce pośród regionów kraju. Poza podregionem metropolitalnym i strefami otoczenia byłych miast wojewódzkich na obszar województwa składają się strefy zagrożenia wykluczeniem informacyjnym, bądź peryferyjne strefy realnie pogłębiającego się wykluczenia informacyjnego. Silne zróżnicowanie społeczne jest powiązane także z rosnącą „przepaścią cyfrową” pomiędzy subregionami, branżami przemysłu czy grupami społecznymi.

Rozwój województwa mazowieckiego uzależniony jest od dostępności cyfrowej, poziomu innowacyjności oraz zdolności do wykorzystania ICT⁴ tak w gospodarce, nauce jak i ochronie zdrowia. Na budowę potencjału innowacyjnego wpływa także absorpcja innowacyjnych rozwiązań przez administrację publiczną oraz proinnowacyjna aktywność mieszkańców.

Jednostki samorządowe województwa mazowieckiego należą do najgorzej wyposażonych w rozwiązania sieciowe urzędów w kraju. Do dostępu do Internetu urzędy wykorzystują rozmaite technologie sieciowe, wśród których dominują modemy cyfrowe ISDN, czego skutkiem są utrudnienia w korzystaniu z multimedialnych zasobów Internetu. Poprawa dostępu do szerokopasmowego Internetu⁵ wpłynie zarówno na usprawnienie pracy administracji jak i na zwiększenie podaży usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną (e-usług).

⁴ ICT – Techniki informacyjne i telekomunikacyjne (ang. *Information and Communication Technologies*).

⁵ Szerokopasmowy dostęp do Internetu – dostęp za pomocą łącza stałego z prędkością wyższą od 200 kb/s – definicja na podstawie komunikatu Komisji Europejskiej *Connecting Europe at High Speed: National Broadband Strategies*.

Dotychczas władze samorządowe tylko w niewielkim stopniu inwestowały w systemy świadczące e-usługi publiczne (12 miejsce wśród regionów kraju).

Region cechuje słaby rozwój e-usług na wszystkich stopniach zaawansowania. Jednym z powodów tego stanu rzeczy jest również utrudniony dostęp do Internetu, szczególnie poza większymi miastami. W związku z tym konieczne jest zapewnienie mieszkańcom województwa powszechnego dostępu do usług on-line na całym obszarze regionu, w tym zwłaszcza do usług świadczonych przez administrację lokalną i regionalną, również poprzez publiczne punkty dostępu do Internetu (PIAP⁶).

Rozwój gospodarczy regionu związany jest silnie z poziomem innowacyjności firm sektora ICT oraz wykorzystania ICT w produkcji i usługach. W celu zwiększenia konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw konieczne jest wsparcie i usługi na rzecz MSP w procesie wdrażania i skutecznego wykorzystywania ICT lub tworzenia nowych rozwiązań i e-usług.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetu.

W ramach priorytetu działania koncentrować się będą na niwelowaniu dysproporcji w upowszechnianiu zastosowań ICT, szczególnie na obszarach o niskim wskaźniku potencjału e-Rozwoju, poprzez realizację projektów z zakresu budowy infrastruktury teleinformatycznej województwa (sieci szerokopasmowe), rozwoju e-usług publicznych dostępnych dla obywateli i przedsiębiorców o wymiarze regionalnym i lokalnym (m.in. infrastruktura administracji publicznej, infrastruktura informacji przestrzennej działająca na poziomie lokalnym i regionalnym) oraz wspieraniu wykorzystania ICT przez przedsiębiorców.

Realizowane będą przedsięwzięcia z zakresu przeciwdziałania wykluczeniu informacyjnemu, w tym budowy lub rozbudowy lokalnych i regionalnych szkieletowych sieci szerokopasmowych, budowy i rozwoju nowoczesnej infrastruktury informatycznej dla nauki, rozwoju zaawansowanych aplikacji i usług teleinformatycznych dla środowiska naukowego, budowy, przebudowy lub wyposażenia centrów zarządzania sieciami regionalnymi lub lokalnymi oraz budowy i rozbudowy lokalnych i regionalnych bezpiecznych systemów transmisji danych.

W celu uniknięcia efektu nakładania się interwencji, lub zakłócenia konkurencji, działania realizowane w Priorytecie II, ukierunkowane na przeciwdziałanie wykluczeniu informacyjnemu, w tym: budowa lub rozbudowa lokalnych i regionalnych szkieletowych sieci szerokopasmowych, będą komplementarne z działaniami w tym zakresie, podejmowanymi przez organy władzy centralnej lub samorządowej ze środków własnych lub objętych dofinansowaniem UE, a także przez operatorów komercyjnych.

Stworzenie systemu usług on-line dostępnych dla mieszkańców i przedsiębiorców, platformy zintegrowanych usług publicznych, publicznych punktów dostępu do Internetu oraz innych usług społeczeństwa informacyjnego powiązanych z serwisem informacyjno-komunikacyjnym. Szczególnie w strefach zagrożenia wykluczeniem cyfrowym zwiększenie dostępu do Internetu powinno nastąpić poprzez sieć ogólnodostępnych placówek publicznych, w których każdy będzie mógł skorzystać nieodpłatnie z Internetu, w tym w szczególności poprzez dostęp do komputerów podłączonych do Internetu.

---

⁶ PIAP (ang. *Public Internet Access Point*) – ogólnodostępna placówka publiczna, w której każdy może skorzystać nieodpłatnie z Internetu np. za pomocą komputerów podłączonych do Internetu, sieci bezprzewodowej (hot-spotu), kiosku informacyjnego (infomatu), itp..

Działania te będą zgodne z priorytetami określonymi w Strategii dla Morza Bałtyckiego, wspierając tym samym nowy cel spójności terytorialnej w zakresie współpracy transgranicznej, międzyregionalnej i ponadnarodowej, który został określony w traktacie lizbońskim.

Zapewnienie rozwoju systemów wspomagania zarządzania terytorium nastąpi z wykorzystaniem elektronicznej platformy dla zintegrowanego systemu wspomagania zarządzania na poziomie regionalnym i lokalnym (GIS⁷). W celu wprowadzenia e-usług na Mazowszu prowadzone będą działania mające na celu stworzenie i modernizację infrastruktury informatycznej urzędów administracji publicznej oraz publicznych jednostek ochrony zdrowia.

Rozwój technik informacyjnych i telekomunikacyjnych dla MSP będzie koncentrować się w obszarze wsparcia dla przedsiębiorstw świadczących e-usługi lub udostępniających treści cyfrowe, także na potrzeby lokalnej społeczności.

W ramach planowanych działań zostanie zachowana zasada równości szans, w szczególności równego traktowania kobiet i mężczyzn. Wspierane będą przedsięwzięcia mające na celu poprawę dostępności infrastruktury dla osób niepełnosprawnych oraz działania mające na celu zapobieganiu wykluczeniu społecznemu.

Komplementarność

RPO WM

Działania podejmowane w ramach Priorytetu II będą komplementarne do następujących priorytetów RPO WM:

- Priorytet I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu
- Priorytet III. Regionalny system transportowy
- Priorytet IV Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka
- Priorytet V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu
- Priorytet VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji
- Priorytet VII. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: gospodarki wodno – ściekowej; gospodarki odpadami; termomodernizacji, energii wytworzonej z odnawialnych źródeł energii; systemów zarządzania środowiskiem; budowy zbiorników wodnych.

Kryterium demarkacji: cele projektu, rodzaj beneficjenta.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Działania podejmowane w ramach Priorytetu II będą komplementarne do Priorytetu XIII. POIiŚ: Infrastruktura szkolnictwa wyższego.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, technologii informacyjnych i komunikacyjnych w szkolnictwie wyższym w nauczaniu/kształceniu.

---

⁷ GIS – System Informacji Przestrzennej (ang. *Geographic Information System*)

Kryterium demarkacji: charakter/cel projektu.

Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013

Działania podejmowane w ramach Priorytetu II będą komplementarne do następujących Osi priorytetowych POIG:

- Oś priorytetowa 2. Infrastruktura sfery B+RT - w zakresie infrastruktury informatycznej jednostek naukowych,
- Oś priorytetowa 7. Społeczeństwo informacyjne – budowa elektronicznej administracji - w zakresie poprawy warunków prowadzenia działalności gospodarczej poprzez zwiększenie dostępności zasobów informacyjnych administracji publicznej oraz usług publicznych w formie cyfrowej dla obywateli i przedsiębiorców,
- Osi priorytetowej 8. Społeczeństwo informacyjne – zwiększanie innowacyjności gospodarki - w zakresie wspierania inwestycji z zakresu ICT prowadzonych przez MSP.

Kryterium demarkacji: charakter projektu, rodzaj wnioskodawcy.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Działania podejmowane w ramach Priorytetu II będą komplementarne do następujących osi priorytetowych POKL:

- Priorytet II: Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących
- Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty
- Priorytet VI: Rynek pracy otwarty dla wszystkich
- Priorytet IX: Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach

Działania realizowane w ramach POKL w zakresie e-umiejętności mają charakter wyłącznie uzupełniający do przedsięwzięć realizowanych w ramach RPO WM.

W ramach Priorytetu II, w uzasadnionych przypadkach realizacji projektów, dopuszcza się możliwość finansowania działań, które należą do obszaru interwencji EFS, w zakresie nie większym niż 10 % kosztów kwalifikowalnych projektu.

Możliwość ta jest ograniczona jedynie do działań, które są niezbędne zarówno dla pomyślnej realizacji projektu, jak i bezpośrednio powiązane z projektem (zostanie to określone w Szczegółowym Opisie Priorytetów RPO WM 2007-2013).

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej

W ramach Priorytetu II nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach PORPW.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Działania podejmowane w ramach Priorytetu II będą komplementarne do następujących Osi priorytetowych PROW:

- Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej, Działanie: Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej, Działanie: Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw,
- Oś 4. LEADER, Działanie: Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami w zakresie rozwoju technik informacyjnych i telekomunikacyjnych oraz rozwoju e-usług publicznych o wymiarze regionalnym i lokalnym (m.in. infrastruktura administracji publicznej).

Kryterium demarkacji: wielkość projektu, umiejscowienie projektu.

Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013

W ramach Priorytetu II nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013.

Spodziewane rezultaty

Priorytet ukierunkowany jest na:

- rozwój nowoczesnej infrastruktury informatycznej, w tym infrastruktury teleinformatycznej nauki, administracji samorządowej, publicznej ochrony zdrowia i MSP (w tym np. rozwój elektronicznej administracji w samorządach województwa mazowieckiego wspomagającej niwelowanie dwudzielności potencjału województwa),
- stworzenie systemu e-usług w regionie,
- wzrost bezpieczeństwa e-usług,
- wzrost wykorzystania technik informacyjnych i telekomunikacyjnych przez społeczeństwo,
- wzrost wykorzystania technik informacyjnych i telekomunikacyjnych przez przedsiębiorców.

Zestawienie głównych grup beneficjentów

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia,
- jednostki naukowe,
- szkoły wyższe,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- administracja rządowa,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- instytucje otoczenia biznesu,
- przedsiębiorcy,
- grupy przedsiębiorców (w tym klastry lub konsorcja).

Wskaźniki monitorowania

Tabela wskaźników 4. Wskaźniki produktu dla Priorytetu II.

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowy m 2013	Zakładana wartość w roku docelowy m 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba projektów z zakresu społeczeństwa informacyjnego, w tym projekty z zakresu e-usług	szt.	0	200	260	rocznie	IZ
	szt.	0	24	30	rocznie	IZ
Liczba uruchomionych PIAP	szt.	0	160	200	rocznie	beneficjent
Długość wybudowanej sieci Internetu szeroko-pasmowego.	km	0	3000	4200	rocznie	beneficjent

Tabela wskaźników 5. Wskaźniki rezultatu dla Priorytetu II.

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba osób korzystających z PIAP	osoby	0	400 000	500 000	rocznie	beneficjent
Liczba użytkowników systemów informatycznych do obsługi elektronicznych usług publicznych	osoby	0	800 000	1 000 000	rocznie	beneficjent
Liczba osób, które uzyskały możliwość dostępu do Internetu*.	osoby	0	600 000	800 000	rocznie	beneficjent
Liczba podmiotów, które uzyskały możliwość dostępu do Internetu*, w tym:						
• Liczba MŚP, które uzyskały możliwość dostępu do Internetu*	szt.	0	179	225	rocznie	beneficjent
• Liczba szkół, które uzyskały możliwość dostępu do Internetu*	szt.	0	160	200	rocznie	beneficjent
• Liczba jednostek publicznych, które uzyskały możliwość dostępu do Internetu*.	szt.	0	4	5	rocznie	beneficjent
• Liczba jednostek publicznych, które uzyskały możliwość dostępu do Internetu*.	szt.	0	15	20	rocznie	beneficjent

*dotyczy tylko Internetu szerokopasmowego.

Priorytet III. Regionalny system transportowy

Cel główny

Poprawa spójności komunikacyjnej i przestrzennej województwa mazowieckiego oraz wspomaganie dyfuzji procesów rozwojowych z głównego ośrodka regionu – Warszawy oraz z ośrodków subregionalnych na pozostałe obszary województwa.

Cele szczegółowe

- Poprawa standardu i jakości regionalnej sieci drogowej oraz bezpieczeństwa ruchu drogowego.
- Poprawa dostępności i jakości usług w zakresie regionalnego transportu publicznego.
- Rozwój regionalnego transportu lotniczego.

Kategorie interwencji

- 18 - Tabor kolejowy
- 23 - Drogi regionalne/lokalne.
- 28 - Inteligentne systemy transportu.
- 29 - Porty lotnicze
- 52 - Promowanie czystego transportu miejskiego

Uzasadnienie

Największym problemem województwa mazowieckiego w zakresie infrastruktury drogowej jest niska jakość i przepustowość sieci drogowej niedostosowana do istniejących potrzeb w tym zakresie (brak dróg szybkiego ruchu, niezadowalający stan dróg regionalnych i lokalnych). Brakuje też dobrych połączeń Warszawy z ośrodkami regionalnymi: Radomiem Siedlcami, Ostrołęką, Ciechanowem i Płockiem oraz tzw. Dużej Obwodnicy Mazowsza łączącej ze sobą ww. miasta a także brak dobrych połączeń ośrodków regionalnych z ich otoczeniem i strefą oddziaływania.

Niezadowalający stan infrastruktury drogowej województwa mazowieckiego oraz niewystarczająca przepustowość głównych osi transportowych stanowią barierę utrudniającą rozwój społeczny i gospodarczy województwa, ograniczając tym samym konkurencyjność regionu, zarówno na arenie krajowej jak i międzynarodowej. Obecny zły stan infrastruktury transportowej i komunikacyjnej podnosi koszty prowadzenia działalności gospodarczej, obniża efektywność i konkurencyjność firm zlokalizowanych w regionie, a tym samym zmniejsza atrakcyjność regionu dla inwestycji zagranicznych.

Słabość powiązań transportowych ogranicza możliwość dyfuzji procesów rozwojowych z aglomeracji będących ośrodkami wzrostu do ich regionalnego otoczenia, utrudniając możliwość aktywizacji obszarów zmarginalizowanych. Zły stan infrastruktury drogowej ma negatywny wpływ na jakość życia mieszkańców, zmniejsza ich mobilność oraz ogranicza szanse rozwoju. Powstanie gęstej sieci dróg o dobrej jakości, wraz z nowoczesną infrastrukturą, umożliwi mieszkańcom Mazowsza szybszy i bezpieczniejszy dojazd do najbliższych położonych ośrodków miejskich, a tym samym ułatwi dostęp do rynku pracy, edukacji, opieki zdrowotnej, kultury.

Obecny stan infrastruktury drogowej znacząco wpływa na niski poziom bezpieczeństwa ruchu drogowego. Główne negatywne zjawiska to: zły stan nawierzchni, niebezpieczne przejścia dróg przez miasta i miejscowości, źle zaprojektowane skrzyżowania i przejścia dla pieszych, brak segregacji ruchu pieszego, rowerowego i kołowego oraz niewłaściwe

zagospodarowanie otoczenia dróg (np. brak parkingów dla samochodów przewożących substancje niebezpieczne). Eliminacja tych zagrożeń oraz zastosowanie nowoczesnych elementów infrastruktury Inteligentnych Systemów Transportowych, są niezbędne dla poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego i niekorzystnych wskaźników w tym zakresie.

Podstawowym problemem publicznego transportu zbiorowego na terenie województwa mazowieckiego jest przede wszystkim brak nowoczesnego taboru kolejowego wykorzystywanego dla przewozów o charakterze regionalnym, których realizacja jest zadaniem Samorządu Województwa. Taka sytuacja przekłada się na niską jakość świadczonych usług transportowych oraz niski poziom bezpieczeństwa pasażerów. Utrudnia to również możliwość dostosowania rozkładów jazdy do potrzeb pasażerów, co często powoduje rezygnację wielu osób z transportu publicznego i skutkuje likwidacją wielu połączeń, które stają się nieopłacalne. Braki w zakresie nowoczesnego taboru kolejowego ograniczają możliwości pełnego wykorzystania infrastruktury linii kolejowych zmodernizowanych na terenie województwa mazowieckiego, przy współfinansowaniu z funduszy strukturalnych w latach poprzednich. W kontekście obecnego okresu programowania i planowanych m. in. w ramach PO Infrastruktura i Środowisko modernizacji linii kolejowych, problem braku odpowiedniego taboru staje się jeszcze bardziej odczuwalny. Dlatego inwestycje poprawiające niekorzystną sytuację w zakresie taboru kolejowego będą komplementarne do modernizacji linii kolejowych umożliwią zrównoważony rozwój sektora transportu publicznego na Mazowszu. Są też zgodne z zapisami Strategii dla transportu kolejowego do roku 2013, w której zakłada się całkowite przekazanie realizacji przewozów regionalnych Samorządom Województw i podkreśla potrzebę zapewnienia nowoczesnego taboru do wykonywania przewozów. Dodatkowo została podjęta decyzja o przygotowaniu Programu Rozwoju i Modernizacji Technologicznej Transportu Szybowego w Województwie Mazowieckim, która wyznaczy planowane kierunki rozwoju tego rodzaju transportu.

Innym istotnym elementem w obszarze regionalnego transportu publicznego na Mazowszu wymagającym wsparcia, są rozwiązania w zakresie Inteligentnego Systemu Transportowego wykorzystujące nowoczesne technologie. Realizacja projektów w tym zakresie będzie miała charakter komplementarny i uzupełniający w stosunku do projektów poprawiających stan taboru kolejowego. Jest też niezbędna dla poprawy jakości oraz rozwoju transportu publicznego i zwiększenia udziału ludności korzystającej ze środków transportu zbiorowego.

Z wieloletnich prognoz dotyczących rozwoju transportu lotniczego wynika, iż udział w sektorze transportowym i znaczenie regionalnych przewozów lotniczych będą wzrastać. Ogromnie ważne z punktu widzenia zwiększenia konkurencyjności regionu jest tworzenie warunków umożliwiających i przyspieszających aktywizację rozwoju transportu lotniczego. Z uwagi na ograniczoną przepustowość oraz dostępność komunikacyjną portu lotniczego Okęcie niezbędne jest jak najszybsze uruchomienie jednego regionalnego portu lotniczego, obecnie planowanego w Modlinie, w celu obsługi tzw. „tanich linii lotniczych” oraz lotów czarterowych. Decyzja ta jest zgodna z zapisami „Programu rozwoju lotnisk i lotniczych urządzeń naziemnych” przyjętego Uchwałą Nr 86/2007 Rady Ministrów z dnia 8 maja 2007 r.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetu

Projekty realizowane w ramach priorytetu powinny stanowić uzupełnienie regionalnego układu komunikacyjnego z układem krajowym i międzynarodowym, a w szczególności z siecią TEN-T. W zakresie infrastruktury drogowej wspierane będą inwestycje polegające na budowie nowych połączeń drogowych oraz na przebudowie istniejących dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Poza liniową infrastrukturą drogową możliwa też będzie realizacja

projektów w zakresie budowy, przebudowy węzłów, skrzyżowań, obiektów mostowych, wiaduktów, estakad i tuneli w ciągach tych dróg.

W przypadku projektów drogowych realizowanych w ramach tego priorytetu w ich zakres wejdzie również budowa infrastruktury towarzyszącej:

- w zakresie poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego (np. elementy uspokojenia ruchu, zatoki przystankowe, chodniki),
- w zakresie inteligentnych systemów transportowych oraz tworzenia zintegrowanego systemu monitorowania i zarządzania ruchem (np. elementy z zakresu systemów sterowania sygnalizacją i ruchem, w tym znaki drogowe o zmiennej treści oraz systemy monitorowania ruchu wraz z informowaniem o aktualnej sytuacji ruchowej),
- ochrony środowiska (np. ekrany akustyczne, parkingi dla samochodów przewożących substancje niebezpieczne),
- turystyki (np. ścieżki rowerowe, parkingi dla podróżnych),
- przyczyniająca się do realizacji polityki horyzontalnej w zakresie infrastruktury społeczeństwa informacyjnego (np. kanalizacja teletechniczna dla sieci szerokopasmowych).

W ramach priorytetu wspierane będą przede wszystkim drogi regionalne tj. wojewódzkie stanowiące bezpośrednie połączenie z siecią dróg o znaczeniu krajowym i międzynarodowym, a w szczególności z siecią TEN-T na obszarze województwa mazowieckiego. Z uwagi na swój strategiczny charakter dla rozwoju społeczno – gospodarczego regionu, odcinki dróg wojewódzkich łączących się z transeuropejskim korytarzem transportowym, usprawniające ruch obwodowy wokół aglomeracji warszawskiej i poprawiające dostęp do ważnych obiektów, np. regionalny port lotniczy, będą stanowiły zadania priorytetowe do realizacji w ramach programu.

Wsparcie uzyskają również drogi o charakterze lokalnym (powiatowe i gminne. Priorytetowo traktowane będą drogi lokalne, które przyniosą najwięcej korzyści w zakresie rozwoju społeczno - gospodarczego i przyczynią się do powstania nowych miejsc pracy oraz poprawią spójność komunikacyjną województwa.

Działania te będą zgodne z priorytetami określonymi w Strategii dla Morza Bałtyckiego, wspierając tym samym cel Polityki Spójności w zakresie współpracy transgranicznej, międzyregionalnej i ponadnarodowej, który został określony w traktacie lizbońskim.

W ramach Priorytetu nie przewiduje się wsparcia dróg krajowych. Na zasadzie wyjątku wsparcie otrzymać mogą projekty dotyczące przebudowy odcinków ulic miejskich leżących w ciągu dróg krajowych, pod warunkiem podjęcia działań zmierzających do zmiany kategorii drogi na gminną, powiatową lub wojewódzką. Zmiana kategorii powinna nastąpić przed datą ostatecznego rozliczenia projektu pod rygorem wstrzymania lub cofnięcia dofinansowania.

W ramach priorytetu wspierany będzie transport publiczny w na poziomie regionalnym, czyli kolejowe przewozy pasażerskie, których realizacja jest zadaniem Samorządu Województwa. Zadania te są realizowane na terenie całego województwa i mają na celu zapewnienie obsługi transportowej dla ludności regionu. Wsparcie transportu publicznego będzie realizowane poprzez projekty polegające na zakupie oraz modernizacji taboru dla przewozów o charakterze regionalnym.

Miejski transport publiczny będzie wspierany w ramach *Priorytetu V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu*. Ten rodzaj transportu jest realizowany indywidualnie przez poszczególne miasta i nie można go rozpatrywać w skali regionu. Zadania te ograniczają się do obsługi transportowej miast z ich najbliższym otoczeniem, dlatego wsparcie transportu miejskiego jest przewidziane w ramach *Priorytetu V*. Będą to głównie zakupu nowoczesnych ekologicznych autobusów, ponieważ w żadnym z miast na terenie województwa mazowieckiego, poza Warszawą nie funkcjonuje miejski transport szynowy.

W ramach priorytetu możliwa też będzie realizacja projektów polegających na budowie parkingów "Parkuj i Jedź" w celu tworzenia węzłów komunikacyjnych integrujących różne rodzaje transportu, położonych na obrzeżach miast lub przy dworcach kolejowych i autobusowych oraz zakup i instalacja infrastruktury wykorzystywanej w celu tworzenia Inteligentnego Systemu Transportowego, którego wdrożenie usprawni funkcjonowanie regionalnego transportu publicznego na Mazowszu (np. systemy centralnego sterowania ruchem, elektroniczne systemy informacyjne dla podróżnych, elektroniczne systemy sprzedaży biletów, monitoring bezpieczeństwa).

W ramach priorytetu wspierane będą działania zmierzające do utworzenia regionalnego portu lotniczego w Modlinie, który będzie obsługiwał przede wszystkim tzw. „tanie linie lotnicze” oraz loty czarterowe. Będą to projekty polegające na budowie nowej infrastruktury lotniskowej i nawigacyjnej oraz przystosowujące istniejącą infrastrukturę do określonych wymogów i standardów. W ramach priorytetu możliwa będzie również budowa i modernizacja infrastruktury portowej, w tym terminali pasażerskich.

W ramach planowanych działań zostanie zachowana zasada równości szans, w szczególności równego traktowania kobiet i mężczyzn. Wspierane będą przedsięwzięcia mające na celu poprawę dostępności infrastruktury dla osób niepełnosprawnych oraz działania mające na celu zapobieganie wykluczeniu społecznemu.

Komplementarność

RPO WM

Działania podejmowane w ramach Priorytetu III będą komplementarne do Priorytetu V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu RPO WM.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu transportu miejskiego.

Kryterium demarkacji: rodzaj projektu.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Działania podejmowane w ramach Priorytetu III będą komplementarne do następujących Priorytetów POIiŚ:

- Priorytet VI. Drogowa i lotnicza sieć TEN-T,
- Priorytet VII. Transport przyjazny środowisku,
- Priorytet VIII. Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe,

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: budowy autostrad, dróg ekspresowych, obwodnic oraz innych odcinków dróg krajowych znajdujących się w sieci TEN-T; rozbudowy infrastruktury portów lotniczych znajdujących się w sieci TEN-T; infrastruktury linii kolejowych oraz transportu miejskiego w obszarach metropolitalnych; poprawy stanu dróg krajowych znajdujących się poza siecią TEN-T; poprawy bezpieczeństwa w ruchu drogowym; rozwojem Inteligentnych Systemów Transportowych, szczególnie systemów zarządzania ruchem; przebudowy dróg krajowych łączących Białystok i Lublin z Warszawą do parametrów dróg ekspresowych (drogi S8 i S17).

Kryterium demarkacji: rodzaj projektu.

Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013

W ramach Priorytetu III nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach POIG.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki

W ramach Priorytetu III nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach POKL.

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej

Działania podejmowane w ramach Priorytetu III będą komplementarne do Osi priorytetowej IV. Infrastruktura transportowa PORPW.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu budowy bądź modernizacji odcinków dróg wojewódzkich Polski wschodniej, które usprawnią połączenia komunikacyjne pomiędzy województwami.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Działania podejmowane w ramach Priorytetu III będą komplementarne do Osi priorytetowej 1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego PROW, Działania Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: zapewnienia niezbędnych dróg dojazdowych do gruntów rolnych i leśnych stanowiących własność gmin.

Kryterium demarkacji: wartość projektu, umiejscowienie projektu.

Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013

W ramach Priorytetu III nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013.

Spodziewane rezultaty

W wyniku realizacji celów priorytetu poprawi się jakość oraz dostępność regionalnego i krajowego układu transportowego poprzez usprawnienie połączeń pomiędzy poszczególnymi ośrodkami regionalnymi oraz pomiędzy Warszawą a pozostałymi obszarami województwa. Będzie to sprzyjać rozwojowi gospodarczemu i społecznemu dzięki zwiększeniu spójności regionu a w szczególności poprawie połączeń z siecią TEN-T, zredukowaniu czasu i kosztów podróży i transportu oraz poprawie poziomu bezpieczeństwa ruchu drogowego. Zwiększy się atrakcyjność inwestycyjna (poprawa dostępności do terenów inwestycyjnych, regionalnych centrów gospodarczych oraz istniejących lub planowanych obiektów przemysłowych i usługowych) i turystyczna województwa. Poprawi się jakość i standard usług świadczonych w zakresie regionalnego transportu publicznego, a dzięki nowoczesnym i innowacyjnym rozwiązaniom, integracji różnych środków transportu oraz sprawnemu zarządzaniu, wzrośnie liczba mieszkańców korzystających z transportu publicznego. Dzięki uruchomieniu

regionalnego portu lotniczego w Modlinie nastąpi rozwój sektora transportu lotniczego i zwiększy się konkurencyjność województwa mazowieckiego zarówno na arenie krajowej jak i międzynarodowej.

Zestawienie głównych grup beneficjentów

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- przedsiębiorcy.

Wskaźniki monitorowania

Tabela wskaźników 6. Wskaźniki produktu dla Priorytetu III

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba projektów z zakresu transportu, w tym:	szt.	0	180	205	rocznie	IZ
- infrastruktury drogowej	szt.	0	175	200	rocznie	IZ
- transportu publicznego	szt.	0	4	4	rocznie	IZ
- infrastruktury lotniczej	szt.	0	1	1	rocznie	IZ
Długość nowych dróg, w tym:	km	0	75	93	rocznie	beneficjent
- regionalne	km	0	50	63	rocznie	beneficjent
- lokalne	km	0	25	30	rocznie	beneficjent
Długość zrekonstruowanych dróg, w tym:	km	0	310	384	rocznie	beneficjent
- regionalne	km	0	90	104	rocznie	beneficjent
- lokalne	km	0	220	280	rocznie	beneficjent

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Liczba zakupionych/ /zmodernizowanych jednostek taboru kolejowego	szt.	0	150	175	rocznie	beneficjent
Pojemność zakupionego/ zmodernizowanego taboru kolejowego	osoby	0	65 000	82 000	rocznie	beneficjent
Liczba nowopowstałych miejsc postojowych typu „Park&Ride”	szt.	0	1400	1 800	rocznie	beneficjent
Liczba wybudowanych lotnisk	szt.	0	1	1	rocznie	beneficjent

Tabela wskaźników 7. Wskaźniki rezultatu dla Priorytetu III

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnik a	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotli- wość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Oszczędność czasu w przewozach pasażerskich i towarowych	Euro/ rok	0	112 500 000 ⁸	142 500 000 ⁹	rocznie	beneficjent
Przyrost liczby ludności korzystającej z regionalnego transportu publicznego wspartego w ramach Programu	osoby	0	40 000	50 000	rocznie	beneficjent
Liczba osób korzystających z obiektów park&ride	osoby	0	750 000	900 000	rocznie	beneficjent
Liczba pasażerów (porty lotnicze)	osoby/ rok	0	1 500 000	1 850 000	rocznie	beneficjent

⁸ wartość oszacowana na podstawie średniego kursu euro wynoszącego 4 zł

⁹ wartość oszacowana na podstawie średniego kursu euro wynoszącego 4 zł

Priorytet IV. Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka

Cel główny

Poprawa stanu środowiska naturalnego województwa mazowieckiego.

Cele szczegółowe

- Ograniczenie ilości zanieczyszczeń przedostających się do powietrza, wód i gleb oraz przeciwdziałanie ich negatywnym skutkom.
- Rozbudowa i modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej i ciepłowniczej regionu i zwiększenie wykorzystania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych i kogeneracyjnych o wysokiej sprawności.
- Wzrost bezpieczeństwa mieszkańców województwa mazowieckiego poprzez tworzenie systemów zapobiegania i zwalczania zagrożeń naturalnych i katastrof ekologicznych oraz usprawnienie zarządzania środowiskiem.
- Zachowanie bioróżnorodności.

Kategorie interwencji

- 39 - Energia odnawialna: wiatrowa
- 40 - Energia odnawialna: słoneczna
- 41 - Energia odnawialna: biomasa
- 42 - Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe
- 43 - Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią
- 44 - Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi
- 45 - Gospodarka i zaopatrzenie w wodę pitną
- 46 - Oczyszczanie ścieków
- 47 - Jakość powietrza
- 50 - Rewaloryzacja obszarów przemysłowych i rekultywacja skażonych gruntów
- 53 - Zapobieganie zagrożeniom (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami naturalnym i technologicznym)
- 54 - Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom

Uzasadnienie

Realizacja celu RPO WM wymaga inwestycji przede wszystkim w infrastrukturę ochrony środowiska. Pozwolą one uczynić z województwa mazowieckiego, zgodnie z odnowioną Strategią Lizbońską, atrakcyjne miejsce inwestowania i pracy.

W wyniku szeregu działań w województwie mazowieckim już od kilkunastu lat następuje sukcesywna poprawa stanu środowiska naturalnego. Proces ten jest jednak zbyt powolny, a środki kierowane na tą dziedzinę wciąż niewystarczające. Co prawda zrealizowano liczne inwestycje infrastrukturalne, znacznemu zmniejszeniu uległa emisja zanieczyszczeń przemysłowych oraz wzrasta świadomość społeczna, ale wciąż sytuacja odbiega od europejskich standardów.

Pozytywnym tendencjom towarzyszy narastanie zagrożeń i niekorzystnych zjawisk: pogłębianie się deficytu wód, dysproporcje między długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, wzrost liczby odpadów i problemy z ich zagospodarowaniem, urbanizacja terenów cennych przyrodniczo, brak poszanowania dla środowiska naturalnego, brak spójnych rozwiązań instytucjonalnych w zakresie ochrony środowiska.

W województwie mazowieckim szczególnie niekorzystnie kształtuje się sytuacja w zakresie infrastruktury oczyszczania ścieków i zagospodarowania odpadów. Duży stopień zwodociągowania regionu pociąga za sobą wzrost generowanej ilości ścieków, co powoduje konieczność rozbudowy zbiorczych systemów sieci kanalizacyjnej. W kwestii odpadów problem stanowi brak kompleksowych systemów zbiórki i segregacji oraz ich składowanie i unieszkodliwianie.

Ograniczenia wymaga emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych do atmosfery.

O ile zapotrzebowanie na energię w województwie jest w pełni zaspokajane, zły stan infrastruktury energetycznej stwarza zagrożenie dla bezpieczeństwa energetycznego regionu i stanowi poważną barierę w rozwoju przedsiębiorstw. Dlatego należy poprawić w regionie stan energetycznej infrastruktury przesyłu i dystrybucji.

Malejąca ilość surowców energetycznych na świecie wymusza konieczność ograniczenia ich zużycia oraz szukanie nowych, alternatywnych źródeł energii, w tym źródeł odnawialnych.

Działania w odnawialne źródła energii oraz poprawę istniejącej infrastruktury elektroenergetycznej zwiększą poziom sprawności energetycznej i zagwarantują bezpieczeństwo dostaw energii w regionie.

W świetle postępującego rozwoju gospodarczego niezbędne są w województwie mazowieckim inwestycje służące zabezpieczeniu mieszkańców i dóbr przed pojawiającymi się niebezpieczeństwami, zarówno technologicznymi, jak i naturalnymi oraz ich efektami. W regionie szczególne zagrożenie wynika ze zwiększonego obrotu produktami, zwłaszcza niebezpiecznymi. Wypadki podczas ich transportu oraz awarie w czasie obróbki są źródłami skażenia środowiska. Ciągłych nakładów wymaga infrastruktura ochrony przed kłóskami żywiołowymi oraz systemy likwidacji ich skutków.

Poprawa stanu środowiska przyrodniczego województwa mazowieckiego jest jednym z długookresowych celów zapisanych w SRWM.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetu

W ramach Priorytetu realizowane będą projekty mające pozytywny wpływ na zwiększenie atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej oraz zgodne ze standardami w zakresie ochrony środowiska wymaganymi w Dyrektywach, przy wykorzystaniu synergii pomiędzy ochroną zasobów naturalnych i wzrostem gospodarczym zgodnie z zaleceniami Strategii Lizbońskiej.

Cel główny Priorytetu zostanie osiągnięty dzięki działaniom inwestycyjnym w infrastrukturę.

W zakresie gospodarki ściekowej priorytetowo traktowane będą zadania dotyczące budowy i/lub modernizacji sieci kanalizacyjnych, urządzeń i instalacji służących gromadzeniu i oczyszczaniu ścieków, jak również prowadzeniu procesów odzysku lub unieszkodliwiania osadów ściekowych, realizowanych na obszarach aglomeracji ściekowych wyznaczonych w ramach Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych. Wsparcie dla zadań w zakresie wykonania sieci wodociągowej będzie możliwe jedynie w przypadku kompleksowych projektów wodno-kanalizacyjnych.

Realizowane będą inwestycje zmierzające do zmniejszenia ilości składowanych odpadów i ograniczenia ich negatywnego wpływu na środowisko, jak również rekultywacji zdegradowanych terenów, w tym przede wszystkim: likwidacji istniejących składowisk wraz z unieszkodliwianiem ich zawartości; tworzenie i rozwój systemów selektywnej zbiórki odpadów; budowa, rozbudowa, modernizacja instalacji do segregacji odpadów, do termicznego

przekształcania odpadów dla wytwarzania energii i ciepła jako jednego z potencjalnych odnawialnych źródeł energii; recykling odpadów; budowa składowisk odpadów niebezpiecznych.

Planowane jest również wsparcie działań zmierzających do ochrony powietrza, poprzez modernizację systemów ciepłowniczych, źródeł wytwarzania ciepła i energii oraz termomodernizację budynków. Promowane będą przede wszystkim: inwestycje w technologie wykorzystujące alternatywne źródła energii w szczególności ze źródeł odnawialnych; inwestycje w zakresie kogeneracji o wysokiej sprawności, w szczególności ze źródłami energii z OZE, służące ograniczeniu nadmiernego zużycia paliw i poprawie sprawności energetycznej; umożliwiające przyłączanie OZE do sieci elektroenergetycznej

Ponadto wspierane będą działania zmierzające do tworzenia spójnych, kompleksowych, regionalnych systemów monitoringu środowiska oraz prognozowania, ostrzegania, reagowania i likwidacji skutków zagrożeń, zarówno naturalnych, jak i technologicznych oraz inwestycje w tym zakresie. Inwestycje w infrastrukturę zapobiegania powodziom będą uwzględniać ograniczenia środowiskowe (np. obszary Natura 2000) i będą spójne z zasadami Dyrektywy Ramowej Unii Europejskiej w sprawie Polityki Wodnej, nr 2000/60/WE i propozycji Dyrektywy o ocenie i zarządzaniu powodzią. Realizowane będą przedsięwzięcia oparte na interdyscyplinarnym planowaniu w obszarze zlewni rzecznej. Priorytetem będą projekty, które mają na celu zwolnienie szybkości odpływu wód opadowych oraz zwiększenie retencyjności zlewni. Na przykład, odtworzenie zdolności retencyjnych naturalnych terenów zalewowych i podmokłych; ponowne połączenia rzek z ich naturalnymi terenami zalewowymi; zaprzestanie melioracji; przywrócenie naturalnego koryta rzecznej, w tym cofnięcie regulacji koryta rzecznej czy rozbiórka wałów przeciwpowodziowych i innych urządzeń przeciwpowodziowych, które stanowią przeszkodę dla swobodnego przepływu wód powodziowych; rozwój suchych polderów przeciwpowodziowych, itp."

Realizowane będą również projekty wsparcia dla instytucji publicznych we wprowadzaniu przyjaznych środowisku technologii oraz usprawnienia zarządzania środowiskiem, a także projekty w zakresie zachowania i ochrony istniejących zasobów dziedzictwa naturalnego na terenach parków narodowych, obszarów Natura 2000 i leśnych kompleksów promocyjnych.

Działania te będą zgodne z priorytetami określonymi w Strategii dla Morza Bałtyckiego, wspierając tym samym cel Polityki Spójności w zakresie współpracy transgranicznej, międzyregionalnej i ponadnarodowej, który został określony w traktacie Lizbońskim.

W ramach planowanych działań zostanie zachowana zasada równości szans, w szczególności równego traktowania kobiet i mężczyzn. Wspierane będą przedsięwzięcia mające na celu poprawę dostępności infrastruktury dla osób niepełnosprawnych oraz działania mające na celu zapobieganie wykluczeniu społecznemu.

Komplementarność

RPO WM

Działania podejmowane w ramach Priorytetu IV będą komplementarne do następujących priorytetów RPO WM:

- Priorytet I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu
- Priorytet II. Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza

- Priorytet V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu
- Priorytet VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji
- Priorytet VII. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: gospodarki wodno – ściekowej; gospodarki odpadami; termomodernizacji; energii wytworzonej z odnawialnych źródeł energii; systemów zarządzania środowiskiem; budowy zbiorników wodnych.

Kryterium demarkacji: celów projektu, rodzaju beneficjenta.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Działania podejmowane w ramach Priorytetu IV będą komplementarne do następujących Priorytetów POiŚ:

- Priorytet I: Gospodarka wodno-ściekowa,
- Priorytet II: Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi,
- Priorytet III: Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska,
- Priorytet V: Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych,
- Priorytet IX: Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna.
- Priorytet X: Bezpieczeństwo energetyczne, w tym dywersyfikacja źródeł energii.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: gospodarki wodno – ściekowej; gospodarki odpadami; terenów zdegradowanych; systemów elektroenergetycznych; energii wytworzonej z odnawialnych źródeł energii; zapobiegania i ograniczania skutków zagrożeń naturalnych oraz przeciwdziałania awariom; monitoringu środowiska; ochrony przyrody; zachowania bioróżnorodności.

Kryterium demarkacji: wartość projektu.

Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013

W ramach Priorytetu IV nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach POIG.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki

W ramach Priorytetu IV nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach POKL.

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej

W ramach Priorytetu IV nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach PORPW.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Działania podejmowane w ramach Priorytetu IV będą komplementarne do następujących Osi priorytetowych PROW:

- Oś 1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego, Działanie Modernizacja gospodarstw rolnych, Działanie. Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa,
- Oś 3: Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej, Działanie Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Działanie. Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: gospodarki wodno – ściekowej; gospodarki odpadami; rozbudowy lub modernizacji elektrycznych sieci dystrybucyjnych; wytwarzania, przesyłania i dystrybucji energii wytworzonej z odnawialnych źródeł energii.

Kryterium demarkacji: wartość projektu, umiejscowienie projektu.

Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013

W ramach Priorytetu IV przewiduje się komplementarności z następującymi Osiami priorytetowymi realizowanymi w ramach PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013:

- Oś priorytetowa 2. Akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i rynek rybny produktów rybołówstwa i akwakultury,
- Oś priorytetowa 3. Środki służące wspólnemu interesowi.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: ochrony i poprawy stanu środowiska, zasobów naturalnych i różnorodności genetycznej, a także kształtowania krajobrazu i tradycyjnych cech obszarów akwakultury; zarządzania środowiskiem; budowy lub instalacji urządzeń służących do ochrony i wzbogacenia fauny i flory wodnej oraz rekultywacji wód śródlądowych.

Kryterium demarkacji: charakter beneficjenta, przedmiot projektu, umiejscowienie projektu.

Spodziewane rezultaty

W wyniku realizacji celów priorytetu w województwie mazowieckim nastąpi poprawa stanu środowiska naturalnego i standardu życia mieszkańców oraz stworzone zostaną korzystne warunki dla rozwoju przedsiębiorstw działających zgodnie z zasadami poszanowania środowiska. Realizacja projektów przyczyni się do osiągnięcia standardów w zakresie ochrony środowiska zawartych w Dyrektywach Unii Europejskiej przeniesionych na grunt polskiego prawa.

Polepszeniu ulegnie jakość powietrza, wód i gleby, co przełoży się na wzrost zadowolenia mieszkańców i zwiększenie konkurencyjności województwa mazowieckiego. Nastąpi wzrost świadomości ekologicznej i rozwój przedsiębiorczości.

Realizacja priorytetu przyczyni się do zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego i energetycznego regionu, przyczyni się do osiągnięcia narodowego celu w zakresie redukcji emisji CO₂ oraz przyniesie wymierne korzyści ekonomiczne, społeczne i środowiskowe. Inwestycje w poprawę sprawności energetycznej pozwolą spełnić wymagania dyrektywy o kogeneracji 2004/8/WE.

Zestawienie głównych grup beneficjentów

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,

- jednostki organizacyjne j.s.t. posiadające osobowość prawną,
- administracja rządowa,
- parki narodowe i krajobrazowe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia,
- jednostki naukowe,
- instytucje kultury,
- szkoły wyższe, osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- partnerzy społeczni i gospodarczy,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- spółki wodne,
- przedsiębiorcy albo MSP
- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, TBS.

Wskaźniki monitorowania

Tabela wskaźników 8. Wskaźniki produktu dla Priorytetu IV.

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba projektów z zakresu gospodarki odpadami	szt.	0	8	10	rocznie	IZ
Liczba projektów mających na celu poprawę jakości powietrza	szt.	0	50	70	rocznie	IZ
Liczba projektów z zakresu gospodarki wodno-ściekowej	szt.	0	35	50	rocznie	IZ
Liczba projektów z zakresu energii odnawialnej	szt.	0	30	40	rocznie	IZ
Liczba projektów z zakresu prewencji zagrożeń	szt.	0	30	40	rocznie	IŻ
Liczba projektów w zakresie elektroenergetyki	szt.	0	20	30	rocznie	IZ
Liczba projektów dotyczących wsparcia zarządzania ochroną						

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

środowiska	szt.	0	6	10	rocznie	IZ
Moc zainstalowana energii ze źródeł odnawialnych	MW	0	60	80	rocznie	beneficjent
Powierzchnia terenów zrekultywowanych w wyniku realizacji projektów	ha	0	15	20	rocznie	beneficjent
Powierzchnia terenów objętych systemami zarządzania środowiskiem	ha	0	30	40	rocznie	beneficjent

Tabela wskaźników 9. Wskaźniki rezultatu dla Priorytetu IV.

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba osób przyłączonych do sieci wodociągowej w wyniku realizacji projektów	osoby	0	12 000	15 000	rocznie	beneficjent
Liczba osób przyłączonych do sieci kanalizacyjnej w wyniku realizacji projektów	osoby	0	30 000	40 000	rocznie	beneficjent
Liczba osób zabezpieczonych przed powodzią w wyniku realizacji projektów	osoby	0	8 000	10 000	rocznie	beneficjent
Liczba ludności objętej ochroną przeciwpożarową lasów i innymi środkami ochrony	osoby	0	8 000	10 000	rocznie	beneficjent
Liczba osób objętych selektywną zbiórką odpadów	osoby	0	25 000	30 000	rocznie	beneficjent
Zmiana emisji głównych zanieczyszczeń powietrza: dwutlenek siarki, tlenki azotu, pyły,	tony /rok	0	40 000	50 000	rocznie	beneficjent

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

dwutlenek węgla						
Ilość zaoszczędzonej energii w wyniku realizacji projektów	GJ/rok	0	180 000	240 000	rocznie	beneficjent

Priorytet V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu

Cel główny

Wykorzystanie potencjału endogenicznego miast dla aktywizacji społeczno-gospodarczej regionu.

Cele szczegółowe

- Poprawa stanu systemów komunikacji publicznej w miastach.
- Odnowa obszarów zdegradowanych i zagrożonych marginalizacją.

Kategorie interwencji

25 - Transport miejski

61 - Zintegrowane projekty na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich

78 - Infrastruktura mieszkalnictwa

Uzasadnienie

Kluczowym problemem rozwoju Mazowsza jest dualizm w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego między metropolią warszawską a obszarami pozametropolitalnymi. Sposobem na niwelowanie różnic w poziomie rozwoju regionu jest wzmocnienie potencjału rozwojowego miast dla aktywizacji gospodarczej sąsiadujących z nimi terenów. Policentryczna sieć ośrodków miejskich stwarza szansę na tworzenie ośrodków równoważenia rozwoju, które pośredniczą pomiędzy centrum a środowiskiem lokalnym.

W ramach priorytetu zaplanowano przedsięwzięcia z zakresu poprawy systemu transportu publicznego w miastach, z wyłączeniem warszawskiego obszaru metropolitalnego. Charakter problemów systemu transportu zbiorowego na tym obszarze, wymaga kompleksowych rozwiązań możliwych w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. W RPO WM wsparcie dla tego obszaru skierowano w ramach Priorytetu III Regionalny System Transportowy na kategorię interwencji czysty transport miejski. Zaplanowane wsparcie transportu miejskiego na obszarach pozametropolitalnych wzmocni wielofunkcyjny rozwój miast, w tym Ciechanowa, Ostrołęki, Płocka, Radomia i Siedlec, które pełnią rolę regionalnych ośrodków równoważenia rozwoju.

Postępująca degradacja ośrodków miejskich spowodowana stagnacją gospodarczą sprawia, że coraz więcej osób podejmuje migrację zarobkową. Miasta stają się coraz mniej atrakcyjne jako miejsca pracy, zamieszkania oraz lokowania inwestycji. W związku z tym istnieje potrzeba wykorzystania potencjału rozwojowego miast dla wzrostu aktywności społeczno-gospodarczej całego regionu poprzez poprawę jakości usług w zakresie transportu miejskiego oraz rewitalizację obszarów zdegradowanych.

W celu zapobieżenia dalszej degradacji miast w oparciu o lokalne programy rewitalizacji planowane są działania rewitalizacyjne zmierzające do przekształcenia i wykorzystania obszarów problemowych do celów gospodarczych, edukacyjnych, kulturalnych lub turystycznych. Na terenach gdzie istotnym problemem jest dekapitalizacja zasobów mieszkaniowych, starej zabudowy oraz osiedli, w tym budowanych z wielkiej płyty prowadzona będzie rehabilitacja tkanki miejskiej¹⁰.

---

¹⁰ Nakłady na współfinansowanie projektów z zakresu mieszkalnictwa nie przekroczą poziomu 3% alokacji dla RPO WM

Wsparcie działań rewitalizacyjnych kierowane będzie głównie do ośrodków miejskich będących siedzibami Powiatów, w tym Warszawy, ośrodków subregionalnych: Radomia, Płocka, Siedlec, Ostrołęki i Ciechanowa oraz pozostałych miast powiatowych, które stanowią ważne centra administracyjne spełniające funkcje obsługi lokalnej społeczności.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetu

W ramach priorytetu zaplanowano przedsięwzięcia z zakresu poprawy systemu transportu publicznego w miastach, z wyłączeniem warszawskiego obszaru metropolitalnego¹¹. Wsparcie będzie skierowane na poprawę infrastruktury, w tym na budowę nowych, przedłużenie lub odnowienie istniejących linii komunikacyjnych transportu publicznego, zakup nowego taboru, modernizację środków transportu publicznego, tworzenie zintegrowanych systemów miejskiego transportu publicznego oraz infrastrukturę towarzyszącą w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego i ochrony środowiska. W celu zwiększenia bezpieczeństwa użytkowników dróg możliwa będzie budowa zintegrowanych systemów monitorowania i zarządzania ruchem.

Na obszarach problemowych miast, w tym na terenach przemysłowych i powojaskowych, gdzie na procesy degradacji substancji budowlanej i funkcji przestrzennych nakładają się zjawiska degradacji społecznej wdrażane będą działania rewitalizacyjne mające na celu nadanie nowych funkcji gospodarczych lub społecznych.

Wsparcie skierowane zostanie wyłącznie na obszary problemowe wyznaczone w zintegrowanych lokalnych programach rewitalizacji, które zmierzają do trwałej odnowy zdegradowanych obszarów miast.

W ramach kompleksowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych wspierane będą działania ukierunkowane na rozwój społeczno-gospodarczy i podniesienie jakości życia społeczności lokalnych obejmujące m.in.: rewaloryzacje, modernizację i adaptację zabudowy historycznej miast, w tym na cele turystyczne. Możliwa będzie m.in. adaptacja, przebudowa i remonty publicznej infrastruktury, w tym budynków i przestrzeni użyteczności publicznej na cele społeczno-gospodarcze, edukacyjne, rekreacyjne, z zakresu turystyki. Wsparcie skierowane będzie na tworzenie stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości, w tym instalacje systemów monitoringu. Możliwe będą działania rewitalizacyjne na zdegradowanych terenach przemysłowych i powojaskowych poprzez adaptacje, przebudowę lub remonty budynków i obiektów m.in. na cele społeczno-gospodarcze. Przedsiębiorcy i instytucje z otoczenia biznesu prowadzący działalność na obszarze rewitalizowanym wspierane będą w ramach priorytetu I i II RPO WM.

Komplementarna wobec powyższych działań zmierzających do kompleksowej rewitalizacji obszarów zdegradowanych będzie odnowa zasobów mieszkaniowych. Zgodnie z art. 7 pkt 2 Rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 oraz art. 47 Rozporządzenia (WE) nr 1828/2006 rewitalizacja tkanki miejskiej będzie prowadzona na obszarach problemowych wyznaczonych w lokalnych programach rewitalizacji, na których występują co najmniej dwa niekorzystne zjawiska społeczne: wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego, wysoka stopa długotrwałego bezrobocia, niekorzystne tendencje demograficzne, niski poziom wykształcenia, wysoki poziom przestępczości, degradacja środowiska, mała aktywność gospodarcza, wysoka liczba imigrantów, grup etnicznych, narodowościowych lub uchodźców. Dodatkowo musi występować niski poziom wartości zasobów mieszkaniowych lub niski poziom wydajności energetycznej budynków.

W ramach zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich wsparcie jest ograniczone do renowacji części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych. Możliwa jest adaptacja

---

¹¹ Warszawski obszar metropolitalny w rozumieniu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko

budynków na cele mieszkaniowe wyłącznie jeżeli stanowią one własność publiczną lub własność podmiotów prowadzących działalność non-profit i są przeznaczone dla rodzin o niskich dochodach lub osób o szczególnych potrzebach.

W ramach planowanych działań zostanie zachowana zasada równości szans, w szczególności równego traktowania kobiet i mężczyzn. Wspierane będą przedsięwzięcia mające na celu poprawę dostępności infrastruktury dla osób niepełnosprawnych oraz działania mające na celu zapobieganie wykluczeniu społecznemu.

Komplementarność

RPO WM

Działania podejmowane w ramach Priorytetu V będą komplementarne do następujących priorytetów RPO WM:

- Priorytet I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu
- Priorytet II. Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza
- Priorytet III. Regionalny system transportowy
- Priorytet IV. Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka
- Priorytet VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji
- Priorytet VII. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: czystego transportu publicznego; rewitalizacji obszarów problemowych.

Kryterium demarkacji: obszaru realizacji projektu, charakter projektu.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Działania podejmowane w ramach Priorytetu V będą komplementarne do Priorytetu VII. Transport przyjazny środowisku POIiŚ.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: czystego transportu publicznego realizowanego na obszarach metropolitalnych.

Wyłączone ze wsparcia RPO WM zostały projekty z zakresu transportu publicznego realizowane na obszarze warszawskiego obszaru metropolitalnego obejmującego następujące podregiony: PL127 (Miasto Warszawa), PL129 (Warszawski-wschodni), PL12A (Warszawski-zachodni). Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do celów Statystycznych (NTS) (Dz. U. z 2007 r., Nr 214, poz. 1573, z późn. zm.) wskazany obszar obejmuje następujące jednostki samorządu terytorialnego: m. st. Warszawa, powiaty: garwoliński, legionowski, miński, nowodworski, otwocki, wołomiński, grodziski, grójecki, piaseczyński, pruszkowski, sochaczewski, powiat warszawski zachodni, powiat żyrardowski.

Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013

W ramach Priorytetu V nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach POIG.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Działania podejmowane w ramach Priorytetu V będą komplementarne do następujących Priorytetów POKL:

- Priorytet I: Zatrudnienie i integracja społeczna,
- Priorytet III: Wysoka jakość systemu oświaty,
- Priorytet VII: Promocja integracji społecznej,
- Priorytet VIII: Regionalne kadry gospodarki,
- Priorytet IX: Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: przeciwdziałania marginalizacji społeczności lokalnej; aktywizacji zawodowej i integracji społecznej; podwyższania jakości i efektywności kształcenia; podnoszenia poziomu aktywności zawodowej i zapewnienie równego dostępu do zatrudnienia; podnoszenia kwalifikacji zawodowych i transferu wiedzy; zwiększenia dostępności kształcenia i podniesienia poziomu wykształcenia zasobów ludzkich.

Działania skierowane do POKL realizowane na obszarach problemowych będą uzupełniały działania podejmowane w ramach RPO WM.

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej

W ramach Priorytetu V nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach PORPW.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

W ramach Priorytetu V przewiduje się komplementarność do Osi priorytetowej 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej, Działanie. Odnowa i rozwój wsi PROW.

Komplementarność w odniesieniu do przedsięwzięć związanych z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej, dotyczących rozwoju infrastruktury turystycznej i z zakresu kultury.

Kryterium demarkacji: wartość projektu, obszar realizacji projektu.

Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013

W ramach Priorytetu V nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013.

Spodziewane rezultaty

Działania w zakresie rozwoju transportu publicznego i odnowy obszarów zdegradowanych przyczynią się do zwiększenia dostępności i atrakcyjności miast. Usprawnienia w infrastrukturze transportu publicznego oraz organizacji ruchu pozwolą na podniesienie poziomu usług transportowych i wpłyną na zwiększenie liczby osób korzystającej z komunikacji publicznej, w tym z obszarów podmiejskich. Rewitalizacja obszarów problemowych zahamuje dalszą degradację infrastruktury i przestrzeni miejskiej. Zapobiegnie pogłębianiu negatywnych zjawisk społecznych powodujących wykluczenie społeczne mieszkańców i umożliwi humanizację zdegradowanych osiedli. Odnowa obszarów problemowych wpłynie na przywrócenie ładu przestrzennego oraz umożliwi zachowanie walorów historycznych miast, co będzie skutkowało wzrostem atrakcyjności turystycznej. Odnowiona infrastruktura będzie

mogła być wykorzystana dla działalności gospodarczej. W dalszej perspektywie odnowa infrastruktury i działania kierowane bezpośrednio do lokalnej społeczności wpłyną na poprawę kompetencji zawodowych i wzrost aktywności na rynku pracy, co w konsekwencji skutkować będzie ożywieniem gospodarczym rewitalizowanych obszarów miast.

Zestawienie głównych grup beneficjentów

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne j.s.t. posiadające osobowość prawną,
- instytucje kultury,
- szkoły wyższe,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, TBS,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- administracja rządowa,
- przedsiębiorcy.

Wskaźniki monitorowania

Tabela wskaźników 10. Wskaźniki produktu dla Priorytetu V.

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba zakupionych jednostek taboru komunikacji miejskiej	szt.	0	20	30	rocznie	beneficjent
Pojemność zakupionego taboru komunikacji miejskiej	osoby	0	2 000	3 000	rocznie	beneficjent
Liczba projektów zapewniających zrównoważony rozwój oraz poprawiających atrakcyjność miast	szt.	0	65	90	rocznie	beneficjent
Powierzchnia obszarów poddanych rewitalizacji	ha	0	10	15	rocznie	beneficjent

Tabela wskaźników 11. Wskaźniki rezultatu dla Priorytetu V.

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba osób korzystających z transportu miejskiego.	Osoby /rok	0	3 500	5 000	rocznie	beneficjent
Całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów na obszarach rewitalizowanych (EPC), w tym:	szt.	0	20	30	rocznie	beneficjent
	szt.	0	10	15	rocznie	beneficjent
	szt.	0	10	15	rocznie	beneficjent
- kobiety						
- mężczyźni						

Priorytet VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji.

Cel główny

Wzrost znaczenia turystyki jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy regionu.

Cele szczegółowe

- Promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej regionu.
- Poprawa oferty kulturalnej i wzrost dostępności do kultury.

Kategorie interwencji

- 24 - Ścieżki rowerowe
- 55 - Promowanie walorów przyrodniczych
- 56 - Ochrona i waloryzacja dziedzictwa przyrodniczego
- 57 - Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych
- 58 - Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego
- 59 - Rozwój infrastruktury kulturalnej
- 60 - Inne wsparcie dla poprawy usług kulturalnych

Uzasadnienie

Województwo mazowieckie odgrywa ważną rolę jako miejsce docelowe i główny krajowy ośrodek turystyki zagranicznej. Turystyka przyjazdowa skupia się jednak głównie w Warszawie. Na terenie województwa znajduje się wiele miejsc i obiektów o dużym znaczeniu kulturowym i środowiskowym, które mogą być lepiej wykorzystane dla społeczności regionalnej i turystów.

W *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013* określone zostały działania horyzontalne, które będą realizowane w regionach dotyczące m.in. zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz zmniejszenia luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury. Dziedzictwo kulturowe jest jednym z czynników rozwoju regionu, wpływa na zwiększenie atrakcyjności regionu dla turystów, pełni ważną rolę w określeniu tożsamości regionalnej mieszkańców i stanowi podstawę dla rozwoju turystyki kulturowej. W związku z tym wsparcie skierowane zostanie na rozwój sektora kultury.

Obok bogatej oferty kulturalnej do walorów turystycznych Mazowsza należą cenne obszary przyrodnicze, w tym Kampinoski Park Narodowy, parki krajobrazowe oraz doliny rzek Wisły, Bugu, Narwi, Pilicy, Wkry, Liwca, Orzyc i Omulew. Naturalne predyspozycje do rozwoju turystyki występują również w północno-wschodniej części województwa, położonej w obszarze funkcyjnym „Zielone Płuca Polski”. Tereny te są dotychczas w niewielkim stopniu wykorzystane, przede wszystkim ze względu na brak odpowiedniego zagospodarowania i wyposażenia w infrastrukturę turystyczną. Problemem jest także brak skutecznej informacji turystycznej i promocji walorów regionu.

Wytworzenie w oparciu o wartości kulturowe, przyrodnicze i krajobrazowe atrakcyjnej oferty produktów turystycznych i ich skuteczna promocja na rynku krajowym i międzynarodowym to szansa aktywizacji gospodarczej w sektorze turystyki dla lokalnej i regionalnej społeczności.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetu

W ramach priorytetu możliwa będzie realizacja przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla wzrostu atrakcyjności regionu poprzez rozwój sektora turystyki i kultury w miastach i na obszarach wiejskich.

Wspierane będą działania z zakresu ochrony i odnowy obiektów i zespołów zabytkowych lub historycznych służące poszerzeniu oferty turystycznej lub kulturalnej, w tym dotyczące renowacji, zabezpieczeniu przed zniszczeniem i kradzieżą adaptacji do nowych funkcji turystycznych lub kulturowych m.in. zespołów pałacowo-parkowych, zespołów fortyfikacyjnych, budowli i zespołów obronnych, obiektów sakralnych parków zabytkowych oraz obiektów przemysłowych.

Wspierany będzie rozwój infrastruktury dla działalności w obszarze kultury m. in. poprzez budowę, rozbudowę lub modernizację budynków i obiektów instytucji kultury, w tym muzeów, teatrów, bibliotek oraz domów kultury. Możliwa będzie digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego oraz rozwój społeczeństwa informacyjnego w obszarze kultury. Projekty z zakresu kultury wspierane w ramach priorytetu powinny wykazywać bezpośredni lub pośredni wpływ na rozwój gospodarczy regionu.

Wsparcie zostanie skierowane na rozwój infrastruktury turystycznej, sportowej i rekreacyjnej, w tym infrastruktury rowerowej. W obszarze turystyki przewiduje się m. in. możliwość realizacji przedsięwzięć dotyczących: budowy, rozbudowy, modernizacji bazy noclegowej dla turystów oraz budowy i modernizacji infrastruktury sportowo-rekreacyjnej powiązanej z funkcjami turystycznymi. Wspierane będą projekty polegające na budowie, rozbudowie i renowacji szlaków turystycznych. Możliwa będzie realizacja projektów polegających na tworzeniu produktów turystycznych oraz projektów sieciowych tworzących spójny produkt turystyczny. Wspierane będą działania dotyczące promocji walorów turystycznych regionu: imprezy promocyjne, programy rozwoju, centra informacji turystycznej, interaktywna sieć informacji internetowej oraz współpraca międzyregionalna w zakresie promocji regionu. Zaplanowano wykorzystanie walorów przyrodniczych regionu dla rozwoju turystyki i wypoczynku sobotnio-niedzielnego mieszkańców warszawskiego obszaru metropolitalnego. Projekty z zakresu turystyki wspierane w ramach priorytetu powinny wykazywać wyraźny wpływ na rozwój gospodarczy regionu. Priorytetowo traktowane będą przedsięwzięcia skierowane do turystów spoza regionu realizowane w ramach planów rozwoju turystyki w regionie.

Działania te będą zgodne z priorytetami określonymi w Strategii dla Morza Bałtyckiego, wspierając tym samym cel Polityki Spójności w zakresie współpracy transgranicznej, międzyregionalnej i ponadnarodowej, który został określony w traktacie lizbońskim.

W ramach planowanych działań zostanie zachowana zasada równości szans, w szczególności równego traktowania kobiet i mężczyzn. Wspierane będą przedsięwzięcia mające na celu poprawę dostępności infrastruktury dla osób niepełnosprawnych oraz działania mające na celu zapobieganie wykluczeniu społecznemu.

Komplementarność

RPO WM

Działania podejmowane w ramach Priorytetu VI będą komplementarne do Priorytetu V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: rewitalizacji obszarów problemowych miast w odniesieniu do wykorzystania odnowionych obiektów dla sektora kultury i turystyki.

Kryterium demarkacji: obszar realizacji projektu, charakter projektu.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Działania podejmowane w ramach Priorytetu VI będą komplementarne do Priorytetu XI. Kultura i dziedzictwo kulturowe POIiŚ.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: ochrony i efektywnego wykorzystania dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym oraz poprawy stanu infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym.

Kryterium demarkacji: wartość projektu, charakter projektu.

Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013

Działania podejmowane w ramach Priorytetu VI będą komplementarne do Priorytetu VI. Polska gospodarka na rynku międzynarodowym POIG.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: rozwoju i promocji konkurencyjnych produktów turystycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

Kryterium demarkacji: charakter projektu.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki

W ramach Priorytetu VI nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach POKL.

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej

W ramach Priorytetu VI nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach PORPW.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Działania podejmowane w ramach Priorytetu VI będą komplementarne do następujących Osi priorytetowych PROW:

- Oś priorytetowa 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej, Działanie. Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, Działanie. Odnowa i rozwój wsi
- Oś priorytetowa 4. Leader, Działanie. Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: rozwoju mikroprzedsiębiorstw działających w zakresie rzemiosła, rękodzielnictwa; usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem; zagospodarowania przestrzeni publicznej; rozwoju infrastruktury turystycznej i z zakresu kultury.

Kryterium demarkacji: wartość projektu, obszar realizacji projektu.

Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013

Działania podejmowane w ramach Priorytetu VI będą komplementarne do Osi Priorytetowej 4. Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu turystyki.

Kryterium demarkacji: obszar realizacji projektu, charakter projektu.

Spodziewane rezultaty

Rozwój sektora kultury i turystyki oraz promocja regionu umożliwi zbudowanie wizerunku Mazowsza jako miejsca atrakcyjnego dla mieszkańców, turystów oraz inwestorów. Nastąpi rozszerzenie oferty kulturalnej i wzrost dostępności do zasobów kultury. Rozwój działalności gospodarczej w sektorze turystyki wpłynie na powstanie nowych miejsc pracy. W wyniku prowadzonych działań nastąpi wzrost znaczenia turystyki jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy regionu

Zestawienie głównych grup beneficjentów

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne j.s.t. posiadające osobowość prawną,
- parki narodowe i krajobrazowe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- instytucje kultury,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- przedsiębiorcy¹²

Wskaźniki monitorowania

Tabela wskaźników 12. Wskaźniki produktu dla Priorytetu VI.

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba projektów z zakresu turystyki	szt.	0	150	200	rocznie	IZ
Liczba przedsięwzięć dotyczących informacji i promocji turystycznej w regionie	szt.	0	75	100	rocznie	beneficjent

¹² Dotyczy wyłącznie przedsiębiorców sektora turystyki lub przedsiębiorców działających w partnerstwie publiczno-prywatnym.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Liczba nowoutworzonych, zmodernizowanych obiektów kultury i dziedzictwa	szt.	0	45	55	rocznie	beneficjent
---	------	---	----	----	---------	-------------

Tabela wskaźników 13. Wskaźniki rezultatu dla Priorytetu VI.

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów (EPC) w turystyce, w tym:	szt.	0	100	130	rocznie	beneficjent
- kobiety	szt.	0	50	65	rocznie	beneficjent
- mężczyźni	szt.	0	50	65	rocznie	beneficjent
- na obszarach wiejskich	szt.	0	55	60	rocznie	beneficjent
Całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów (EPC) w kulturze, w tym:	szt.	0	150	200	rocznie	beneficjent
- kobiety	szt.	0	75	100	rocznie	beneficjent
- mężczyźni	szt.	0	75	100	rocznie	beneficjent

Priorytet VII. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego

Cel główny

Poprawa dostępności i jakości infrastruktury o charakterze społecznym.

Cele szczegółowe

- Poprawa dostępności i jakości opieki zdrowotnej
- Poprawa dostępności i jakości infrastruktury edukacyjnej.
- Poprawa dostępności i jakości infrastruktury pomocy społecznej.

Kategorie interwencji

- 75 - Infrastruktura systemu oświaty
- 76 - Infrastruktura ochrony zdrowia
- 77 - Infrastruktura opiekuńczo-wychowawcza
- 79 - Pozostała infrastruktura społeczna

Uzasadnienie

Nowe wyzwania dotyczące konkurencyjności i spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej województwa i aktualne trendy demograficzne (starzenie się społeczeństwa, spadek liczby osób w wieku produkcyjnym) powodują konieczność podjęcia działań zmierzających do podniesienia mobilności mieszkańców oraz pełnego i dobrego wykorzystania kapitału ludzkiego i zasobów pracy.

Jednym z głównych wyznaczników atrakcyjności i konkurencyjności regionu, wpływających na jakość życia jego mieszkańców, jest odpowiednio rozwinięta, dostosowana do potrzeb oraz spełniająca standardy Unii Europejskiej infrastruktura społeczna. Jak wynika z analizy społeczno-gospodarczej regionu, jakość i dostępność infrastruktury społecznej pozostaje nadal niewystarczająca w stosunku do występujących potrzeb.

Dzisiejszy stan infrastruktury ochrony zdrowia, dydaktycznej, pomocy społecznej, jak również ich wyposażenie, jest w województwie bardzo zróżnicowany.

Wzmocnienie roli edukacji i oświaty oraz podniesienie standardów ochrony zdrowia, jak również opieki społecznej, zapewni efektywność regionalnych zasobów pracy, wpłynie na mobilność pracowników, co w efekcie podniesie poziom konkurencyjności regionu.

Odpowiednio ukierunkowane inwestycje w infrastrukturę społeczną (ochrony zdrowia, edukacyjną i opieki społecznej) zapewnią optymalne warunki dla wzrostu kapitału społecznego i zaspokojenia potrzeb społecznych w regionie.

Opieka zdrowotna i pomoc społeczna wymaga nowoczesnej infrastruktury, pozwalającej zarówno należycie zadbać o zdrowie i życie osób aktywnych na rynku pracy, jak i zapewniającej opiekę starszym i przewlekle chorym. Szeroko rozumiana ochrona zdrowia i życia jest kluczowym elementem przy tworzeniu potencjału społecznego regionu.

Dobre warunki do edukacji, na wszystkich poziomach, dzięki nowej lub zmodernizowanej infrastrukturze i nowoczesnym wyposażeniu, powinny sprawić, że kapitał ludzki będzie lepiej wykształcony i dostosowany do dynamicznych wymogów rynku pracy.

Dbłość o dostępność i jakość infrastruktury społecznej ma bardzo duże znaczenie w kontekście poziomu jakości życia mieszkańców.

Nasilające się procesy polaryzacyjne w regionie, a także starzenie się ludności w połączeniu z ewolucją modelu rodziny, powodują wzrost zapotrzebowania na opiekę długotrwałą i paliatywną oraz różne formy pomocy społecznej.

Obecnie brak dostatecznej sieci infrastruktury pomocy społecznej stanowi zagrożenie dla prawidłowego funkcjonowania osób i rodzin znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych i wymagających profesjonalnego wsparcia. W rezultacie, może to prowadzić do ich społecznego wykluczenia.

Poprawa zdrowia i związanej z nim jakości życia ludności oraz zmniejszanie nierówności w zdrowiu jest głównym celem *Narodowego Programu Zdrowia na lata 2007-2015*. Również *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* zakłada osiągnięcie celów strategicznych rozwoju Mazowsza poprzez m.in. podniesienie standardów ochrony zdrowia i zmniejszenie różnic w dostępie do świadczeń zdrowotnych

Priorytetem działań będzie więc dążenie do poprawy jakości usług a nie do rozrostu tego sektora.

Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa przy jednoczesnym zapewnieniu wysokiej jakości kształcenia to cel główny rozwoju edukacji w Polsce, określony w *Strategii Rozwoju Edukacji na lata 2007-2013*.

Również *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* zakłada przekształcenie województwa w region, który będzie się cechował wysoką jakością zasobów ludzkich. Wraz z dynamicznym rozwojem gospodarczym, zachodząc będą przemiany w sferze społecznej i nastąpi rozwój społeczeństwa kreatywnego. Dzięki wyższej jakości życia mieszkańców, pobudzona zostanie aktywność społeczna, a kapitał społeczny, w wyniku realizacji celów strategicznych, stanie się podstawą do dalszego rozwoju regionu i będzie stanowił ważny czynnik przewagi konkurencyjnej Mazowsza. Dlatego też projekty realizowane w obszarze edukacji będą musiały wykazywać jasny związek z rozwojem gospodarczym regionu.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetu

Infrastruktura służąca ochronie zdrowia i życia

Poprawa dostępności i jakości opieki zdrowotnej na szczeblu regionalnym i lokalnym będzie polegała przede wszystkim na modernizacji (w tym dostosowaniu do potrzeb osób niepełnosprawnych) infrastruktury ochrony zdrowia oraz ich wyposażeniu w nowoczesny sprzęt zwiększający możliwości diagnozowania i leczenia.

W ramach priorytetu wsparcie będzie skierowane na podniesienie jakości ochrony zdrowia, nie zaś na zwiększanie tego sektora, tak aby zakłady opieki zdrowotnej były dostosowane do obowiązujących przepisów prawa unijnego i krajowego (aby spełniały wymagania, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia pod względem fachowym i sanitarnym).

Wspierane będą przedsięwzięcia które przyczynią się do modernizacji istniejących obiektów oraz polegające na wyposażeniu placówek ochrony zdrowia w specjalistyczną aparaturę i sprzęt medyczny.

Działania te będą zgodne z priorytetami określonymi w *Strategii dla Morza Bałtyckiego*, wspierając tym samym cel Polityki Spójności w zakresie współpracy transgranicznej, międzyregionalnej i ponadnarodowej, który został określony w traktacie lizbońskim.

Beneficjentem może być jedynie podmiot dostarczający świadczenia gwarantowane w ramach kontraktu z Instytucją Finansującą Publiczne Świadczenia Zdrowotne (np. NFZ).

Infrastruktura służąca edukacji

W zakresie infrastruktury edukacyjnej realizowane będą projekty dotyczące budowy, rozbudowy, modernizacji (w tym dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych) placówek systemu oświaty oraz szkół wyższych na każdym poziomie kształcenia (również z uwzględnieniem placówek kształcenia ustawicznego w tym kształcenia i doskonalenia nauczycieli).

Wspierane będą przedsięwzięcia służące poprawie stanu i wyposażenia infrastruktury dydaktycznej i pomocniczej w obiektach i ich otoczeniu, podnoszące jakość i wspierające upowszechnianie nowoczesnych metod nauczania. Wspierana będzie również przyszłolna infrastruktura sportowa, pracownie komputerowe, biblioteki, laboratoria. Wyrównywaniu szans młodzieży (głównie z obszarów wiejskich) sprzyjać będą działania związane z rozwojem bazy socjalnej, towarzyszącej obiektom dydaktycznym (np. internaty, akademiki, stołówki, itp.).

Szkoły będą „otwarte” dla społeczeństwa poprzez możliwość udostępniania sal lekcyjnych, w tym także wyposażonych w sprzęt komputerowy z połączeniem do Internetu, co umożliwi realizację idei uczenia przez całe życie. Stosowanie tego typu rozwiązań gwarantuje efektywne wykorzystanie powstałej i zmodernizowanej bazy edukacyjnej.

W celu zapewnienia równego startu edukacyjnego dzieciom ze wsi, planuje się szczególne wsparcie placówek przedszkolnych zlokalizowanych na obszarach wiejskich.

Infrastruktura służąca pomocy społecznej

W ramach działania realizowane będą projekty mające na celu budowę, modernizację (w tym dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych) oraz poprawę jakości wyposażenia m.in.: pobytowych, opiekuńczych domów pomocy społecznej, działających zgodnie z zaleceniami zawartymi w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z dn. 15 kwietnia 2004 r. Nr 64. poz. 593, ze zm.), znajdujących się w rejestrze wojewody oraz hospicjów stacjonarnych, mających podpisaną umowę na świadczenie usług z NFZ.

Zwiększenie bazy placówek pomocy społecznej oraz dostosowanie istniejącej jej infrastruktury do standardów obowiązujących w Unii Europejskiej jest odpowiedzią na tendencje demograficzne Mazowsza i wzrastające zapotrzebowanie na usługi tej dziedziny społecznej.

W trakcie budowy, modernizacji infrastruktury objętej tym Priorytetem, zostanie uwzględnione wykorzystanie zrównoważonych metod budowy oraz wprowadzenie alternatywnych źródeł energii.

Realizowane w tym zakresie projekty będą musiały wykazać bezpośredni lub pośredni wpływ na rozwój ekonomiczny regionu.

W ramach planowanych działań zostanie zachowana zasada równości szans, w szczególności równego traktowania kobiet i mężczyzn. Wspierane będą przedsięwzięcia mające na celu poprawę dostępności infrastruktury dla osób niepełnosprawnych oraz działania mające na celu zapobieganie wykluczeniu społecznemu.

Komplementarność

RPO WM

Działania podejmowane w ramach Priorytetu VII będą komplementarne do następujących priorytetów RPO WM:

- Priorytet I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu
- Priorytet II. Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza
- Priorytet IV. Środowisko, zapobieganie zagrożeniom, energetyka

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: opieki medycznej; wsparcia potencjału naukowego dla innowacyjności gospodarki (a nie dla dydaktyki); infrastruktury społeczeństwa informacyjnego; termomodernizacji budynków.

Kryterium demarkacji: zakres projektu, rodzaj beneficjenta.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Działania podejmowane w ramach Priorytetu VII będą komplementarne do następujących Priorytetów POiŚ:

- Priorytet XII: Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony
- Priorytet XIII: Infrastruktura szkolnictwa wyższego

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: inwestycji w infrastrukturę ochrony zdrowia o znaczeniu ponadregionalnym dla zapewnienia specjalistycznych i wysokospecjalistycznych świadczeń zdrowotnych; budowy, modernizacji uczelni oraz infrastruktury towarzyszącej (np. sportowo-rekreacyjnej), wykorzystywanej przez studentów.

Kryterium demarkacji: wartość projektu, charakter prawny organu założycielskiego, zasięg oddziaływania, list inwestycyjna projektów kluczowych w POiŚ.

Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013

W ramach Priorytetu VII nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach POIG.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Działania podejmowane w ramach Priorytetu VII będą komplementarne do następujących osi priorytetowych POKL:

- Priorytet II: Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących,
- Priorytet III: Wysoka jakość systemu oświaty,
- Priorytet IV: Szkolnictwo wyższe i nauka,
- Priorytet IX: Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach.

Komplementarność dotyczyć będzie działań związanych z projektami z zakresu: zwiększenia dostępności kształcenia i podniesienia poziomu wykształcenia zasobów ludzkich, aktywizacji zawodowej i integracji społecznej, podniesienia poziomu aktywności zawodowej i zapewnienia równego dostępu do zatrudnienia, podniesienia kwalifikacji zawodowych i transferu wiedzy.

Działania realizowane w Priorytecie VII RPO WM będą komplementarne z przedsięwzięciami realizowanymi w ramach PO KL.

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej

W ramach Priorytetu VII nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach PORPW.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

W ramach PROW nie przewiduje się wsparcia działań w zakresie ochrony zdrowia i infrastruktury edukacyjnej. W Priorytecie VII RPO WM pomocą będą objęte wszystkie rodzaje przedsięwzięć zlokalizowane na obszarach wiejskich i małych miast na zasadach niedyskryminujących.

Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013

W ramach Priorytetu VII nie przewiduje się działań komplementarnych do interwencji zaplanowanych w ramach PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013.

Spodziewane rezultaty

Realizowane w ramach priorytetu działania skutkować będą poprawą jakości kapitału ludzkiego na regionalnym rynku pracy. Wsparcie będzie miało bezpośrednie przełożenie na wzrost aktywnego udziału zdrowych osób na rynku pracy, zwiększenie ich mobilności i podniesienie konkurencyjności gospodarki w regionie.

Wzrost powszechności dostępu do świadczeń zdrowotnych wraz z rosnącą jakością opieki, są niezbędnymi elementami rozwoju społeczno-gospodarczego i decydują w dużej mierze o poczuciu bezpieczeństwa społecznego. Poprawa dostępności i jakości świadczonych usług medycznych będzie oznaczać poprawę dostępu do podstawowych świadczeń na poziomie lokalnym, realizowanych w publicznym systemie ubezpieczeń zdrowotnych oraz podniesienie poziomu profilaktyki. W rezultacie wpłynie na polepszenie stanu zdrowia mieszkańców regionu.

Inwestycje w ochronę zdrowia będą miały na celu przywrócenie osób chorych do aktywnego funkcjonowania na rynku pracy. Poprawa stanu zdrowia pracowników wpływa na ich większą aktywność zawodową i lepsze wykorzystanie podstawowych możliwości, co prowadzi do wzrostu liczby osób skutecznie funkcjonujących na rynku pracy. W perspektywie kilku lub kilkunastu lat będzie to miało duże znaczenie w związku z szybkim starzeniem się społeczeństwa.

Ułatwienie dostępu do edukacji i poprawa jej warunków szczególnie na obszarach słabiej rozwiniętych wpłynie na podniesienie jakości kształcenia, co w efekcie spowoduje wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców i wyrównanie różnic regionalnych. Stworzone zostaną warunki do rozwoju społeczeństwa o wysokich kwalifikacjach zawodowych, poszukiwanych na rynku pracy.

Działania podejmowane w obszarze pomocy społecznej pozwolą na poprawę dostępności i jakości usług związanych z opieką nad osobami starszymi bądź przewlekle chorymi, na które szczególnie w województwie mazowieckim wzrasta zapotrzebowanie społeczne.

Upowszechnienie dostępu do świadczeń społecznych oraz polepszenie ich jakości wyjdzie naprzeciw potrzebom starzejącego się społeczeństwa. Osiągnięte efekty będą miały wpływ na zwiększenie mobilności zawodowej mieszkańców na rynku pracy.

Zestawienie głównych grup beneficjentów

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne j.s.t. posiadające osobowość prawną,
- zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia)
- szkoły wyższe,
- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i inne placówki wskazane w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty,
- partnerzy społeczni i gospodarczy,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- przedsiębiorcy¹³

Wskaźniki monitorowania

Tabela wskaźników 14. Wskaźniki produktu dla Priorytetu VII.

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba projektów dotyczących infrastruktury ochrony zdrowia	szt.	0	30	35	rocznie	IZ
Liczba projektów dotyczących infrastruktury edukacyjnej	szt.	0	40	50	rocznie	IZ
Liczba projektów dotyczących infrastruktury opieki społecznej	szt.	0	35	45	rocznie	IZ
Liczba zmodernizowanych szpitali, przychodni	szt.	0	60	80	rocznie	beneficjent
Liczba zakupionego specjalistycznego medycznego sprzętu:						
- aparaty RTG	szt.	0	18	20	rocznie	beneficjent
- endoskopy	szt.	0	22	30	rocznie	beneficjent

¹³ Dotyczy wyłącznie grupowych lub indywidualnych praktyk lekarskich i pielęgniarskich, prowadzących działalność w publicznym systemie ochrony zdrowia oraz przedsiębiorców działających w partnerstwie publiczno-prywatnym.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Liczba placówek edukacyjnych objętych wsparciem, w tym:	szt.	0	40	50	rocznie	beneficjent
- przedszkola i szkoły podstawowe	szt.	0	26	30	rocznie	beneficjent
- szkoły średnie	szt.	0	10	15	rocznie	beneficjent
- szkoły wyższe	szt.	0	4	5	rocznie	beneficjent

Tabela wskaźników 15. Wskaźniki rezultatu dla Priorytetu VII.

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba pacjentów korzystających z infrastruktury ochrony zdrowia zbudowanej/zmodernizowanej w wyniku realizacji projektu	osoby	0	500 000	600 000	rocznie	beneficjent
Liczba uczniów i studentów korzystających z efektów projektu (infrastruktury edukacyjnej)	osoby	0	55 000	64000	rocznie	beneficjent
Liczba miejsc w obiektach służących opiece społecznej powstałych/utrzymanych w wyniku realizacji projektu	szt.	0	900	1 100	rocznie	beneficjent

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Potencjalna liczba specjalistycznych badań medycznych przeprowadzonych sprzętem zakupionym w wyniku realizacji projektów	szt.	0	500 000	600 000	rocznie	beneficjent
Liczba edukacyjnych obiektów objętych wsparciem realizujących program „Uczenia się przez całe życie” lub inny program wspierający kształcenie ustawiczne.	szt.	0	100	140	rocznie	beneficjent
Liczba miejsc w przedszkolach zbudowanych lub zmodernizowanych na obszarach wiejskich	szt.	0	80	100	rocznie	beneficjent

Priorytet VIII. Pomoc techniczna

Cel główny

Zapewnienie prawidłowego i efektywnego wykorzystania środków z EFRR poprzez wsparcie instytucji zaangażowanych w procesy programowania, zarządzania i wdrażania RPO WM.

Cele szczegółowe

- Wsparcie procesów wdrażania, zarządzania i programowania RPO WM.
- Poprawa kwalifikacji pracowników.
- Wsparcie procesów informacji i promocji RPO WM.

Kategorie interwencji

85 – Przygotowanie, realizacja, monitorowanie i kontrola,

86 – Ocena, badania/ ekspertyzy, informacja i komunikacja.

Uzasadnienie

Przejęcie przez regiony funkcji IZ powoduje zwiększenie ilości zadań związanych z procesami programowania, zarządzania i wdrażania RPO. W związku z tym należy zwrócić szczególną uwagę na jakość wykonywanych funkcji. Konieczne staje się wsparcie instytucjonalne instytucji i jednostek zaangażowanych w te procesy w zakresie: zatrudnienia odpowiednio wykwalifikowanego personelu, szkoleń pracowników, wyposażenia w niezbędny sprzęt (szczególnie komputerowy), organizacji i obsługi Komitetów Monitorujących. Ważną kwestią jest również obowiązek prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych. W celu zagwarantowania ciągłości procesu programowania i zachowania właściwych standardów wykorzystania środków unijnych istotne jest przeznaczenie środków w ramach pomocy technicznej.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach priorytetu

W ramach priorytetu realizowane będzie wsparcie procesu zarządzania i wdrażania RPO WM poprzez dofinansowanie w zakresie wsparcia zasobów ludzkich zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie RPO WM oraz w zakresie obsługi administracyjno-technicznej procesu zarządzania i wdrażania RPO WM. Dofinansowywane będą również przedsięwzięcia dotyczące procesu zarządzania, wdrażania, monitorowania, kontroli, zapewnienia ciągłości programowania, a także wyboru i oceny projektów polegające na zapewnieniu odpowiedniej organizacji prac kadr. Działania te posłużą zwiększeniu zdolności administracyjnych instytucji zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie RPO WM. Środki w ramach priorytetu będą przeznaczone na dofinansowanie już istniejących etatów, a także na zatrudnienie nowych pracowników. Planuje się zwiększenie zatrudnienia z tytułu realizacji nowych zadań o około 20 % w stosunku do liczby wszystkich pracowników urzędu. Odpowiedni zasób kadrowy pozwoli na prawidłowe i efektywne zarządzanie programem, jego wdrażanie, a także przyczyni się do skuteczniejszej absorpcji środków unijnych. Jednocześnie będą prowadzone odpowiednie działania motywujące pracowników, polegające na zapewnieniu odpowiednich warunków lokalowych, płacowych, szkoleniowych, które to działania będą zmierzały do ograniczenia i wyeliminowania rotacji kadr.

W ramach priorytetu będą również dokonywane zakupy urządzeń technicznych, biurowych, wynajmowana będzie odpowiednia powierzchnia biurowa, itp. Pozwoli to na

sprawne wykonywanie pracy przez pracowników zajmujących się wdrażaniem i zarządzaniem RPO.

Możliwe też będzie finansowanie prowadzenia badań, analiz, sprawozdań oraz statystyk na potrzeby procesu zarządzania, wdrażania, monitorowania, ewaluacji oraz opracowywaniu dokumentów programowych. W ramach Priorytetu zostaną zagwarantowane odpowiednie środki na ewaluacje, ocenę projektów, monitorowanie, prawidłowe przygotowanie projektów, poprawę funkcjonowania procedur zamówień publicznych oraz na wspieranie działań w obszarze programów pomocy publicznej. Możliwe będzie finansowanie wsparcia dla działań mających na celu usprawnienie przygotowań do realizacji projektów oraz projektów będących już w przygotowaniu.

Zabezpieczone zostaną również środki na działania w zakresie utworzenia systemu informatycznego w celu monitorowania i elektronicznej wymiany danych. System będzie kompatybilny z systemami krajowymi i systemem SFC 2007. Wsparcie to umożliwi pełne uczestnictwo w jednolitym komputerowym systemie monitoringu.

IZ zarezerwuje też odpowiedni budżet na działania innowacyjne i wymianę najlepszych praktyk z innymi regionami, między innymi w ramach Inicjatywy Wspólnotowej Regiony dla zmian gospodarczych.

Wspierane też będą procesy szeroko rozumianej informacji i promocji funduszy strukturalnych. Wszystkie instytucje i komórki organizacyjne zaangażowane we wdrażanie i zarządzanie RPO WM, będą korzystały ze środków z pomocy technicznej. Zadania związane z informacją i promocją Instytucja Zarządzająca będzie realizowała w oparciu o *Plan komunikacji* i roczne plany działań o charakterze wykonawczym.

Finansowanie z pomocy technicznej wydatków związanych z przygotowaniem i realizacją zadań związanych z perspektywą finansową 2014-2020 jest możliwe do czasu zatwierdzenia nowego programu. Po tej dacie wszystkie wydatki związane z realizacją nowego programu operacyjnego będą finansowane ze środków tego programu.

W ramach planowanych działań zostanie zachowana zasada równości szans, w szczególności równego traktowania kobiet i mężczyzn. Wspierane będą przedsięwzięcia mające na celu poprawę dostępności infrastruktury dla osób niepełnosprawnych oraz działania mające na celu zapobieganie wykluczeniu społecznemu.

Komplementarność

Przedsięwzięcia realizowane w ramach Priorytetu VIII RPO WM, będą komplementarne z działaniami podejmowanymi w ramach *Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013* (PO PT). Dotyczy to działań w zakresie informacji i promocji oraz wsparcia zasobów ludzkich, odpowiednio:

- Oś priorytetowa 1 *Wsparcie zasobów ludzkich*, 2 *Wsparcie informatyczne realizacji NSRO*, 3 *Wsparcie realizacji operacji funduszy strukturalnych* (PO PT) i Działanie 8.1. *Wsparcie procesów zarządzania i wdrażania RPO WM*,
- Oś priorytetowa 4 *Komunikacja i promocja* (PO PT) i Działanie 8.2. *Działania informacyjne i promocyjne* (RPO WM).

W ramach RPO WM realizowane będą projekty dotyczące działań podejmowanych przez IZ RPO WM na obszarze województwa mazowieckiego. Działania podejmowane w ramach POPT dotyczyć będą całościowego administracyjnego wsparcia dla instytucji szczebla centralnego odpowiedzialnych za realizację PWW.

Spodziewane rezultaty

- zapewnienie skuteczności działania administracji zaangażowanej we wdrażanie RPO WM poprzez wsparcie w zakresie zatrudnienia personelu,
- zagwarantowanie sprawnej obsługi Komitetów Monitorujących i Komisji Oceniających Projekty,
- zapewnienie skuteczności kontroli,
- zapewnienie wysokich kwalifikacji personelu zaangażowanego w zarządzanie, wdrażanie i programowanie RPO WM,
- zapewnienie wystarczającej ilości biurowego sprzętu komputerowego i innego wyposażenia niezbędnego dla prawidłowego wdrażania programu,
- zapewnienie wsparcia eksperckiego niezbędnego dla prawidłowego funkcjonowania procesu wdrażania RPO WM,
- wsparcie procesu ewaluacji,
- zapewnienie skuteczności działań informacyjnych i promocyjnych.

Zestawienie głównych grup beneficjentów

- Instytucja Zarządzająca RPO WM,
- Instytucja Pośrednicząca II

Wskaźniki monitorowania

Tabela wskaźników 16. Wskaźniki produktu dla Priorytetu VIII.

Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba miejsc pracy finansowanych ze środków programu (pomocy technicznej)	etatomiesiąc ¹⁴	0	300	300	rocznie	IZ
Liczba przeprowadzonych szkoleń, warsztatów, treningów, wizyt studyjnych	szt.	0	500	600	rocznie	IZ
Liczba zakupionych zestawów komputerowych (laptopy, serwery, komputery) ¹⁵	szt.	0	300	380	rocznie	IZ
Liczba ocen, ekspertyz, analiz, studiów, opracowań i koncepcji wykonanych przez ewaluatorów	szt.	0	30	35	rocznie	IZ

¹⁴ Etat współfinansowany ze środków unijnych w jednym miesiącu

¹⁵ Bez drukarek i faksów (zaliczone do sprzętu biurowego)

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

zewnątrznych						
Liczba zorganizowanych konferencji, spotkań, seminariów	szt.	0	80	100	rocznie	IZ

Tabela wskaźników 17. Wskaźniki rezultatu dla Priorytetu VIII

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość bazowa wskaźnika	Zakładana wartość w roku docelowym 2013	Zakładana wartość w roku docelowym 2015	Częstotliwość pomiaru wskaźnika	Źródło danych
Liczba przeszkolonych potencjalnych i rzeczywistych beneficjentów Programu	osoby	0	22 000	24 000	rocznie	IZ
Liczba przeszkolonych osób (pracowników realizujących Program)	osoby	0	350	400	rocznie	IZ
Liczba wejść na stronę internetową Instytucji wdrażającej RPO WM 2007-2013	szt.	0	2 300 000	2 600 000	rocznie	IZ

IV. Finansowanie

Zgodnie z zawartymi w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007-2013 wspierających wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodowa Strategia Spójności) (dokument zaakceptowany przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r.) województwo mazowieckie będzie dysponowało w latach 2007-2013 kwotą wsparcia z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w wysokości 1.831.496.698 euro. Dodatkowo, na realizację Programu przeznaczono środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w łącznej wysokości: 37 106 102,0 EURO, pochodzące z:

- Krajowej Rezerwy Wykonania: 18 708 763 EURO,
- tzw. dostosowania technicznego: 16 594 039 EURO,
- tzw. dostosowania technicznego na niwelowanie skutków powodzi i kryzysu: 1 803 300 EURO).

Poniższe tabele przedstawiają szacunkową alokację środków publicznych wspólnotowych i krajowych dla województwa mazowieckiego na lata 2007-2013 w podziale na priorytety, lata, źródła finansowania i kategorie interwencji. Obrazują również poziom wsparcia skierowanego na realizację *Strategii Lizbońskiej*.

Poziom podziału środków EFRR na poszczególne priorytety RPO WM wynika z:

- przeprowadzonego wśród jednostek samorządu terytorialnego ankietowego badania, nt. planowanych w latach 2007-2013 inwestycji, z którego wynika, że największe środki zostaną skierowane na rozwój infrastruktury drogowej,
- konsultacji społecznych zapisów projektu RPO WM,
- projektu badawczego zrealizowanego przez niezależną jednostkę, nt. preferencji społecznych dla planowanych kierunków rozwoju województwa mazowieckiego, który pozwolił określić najważniejsze obszary inwestycyjne, tj. infrastrukturę drogową, edukację, infrastrukturę zdrowotną, ochronę środowiska,
- ograniczeń wprowadzonych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego,
- analizy projektów programów pomocy publicznej, limitujących wysokość współfinansowania zadań z funduszy europejskich w latach 2007-2013, w tym przede wszystkim w obszarach ochrony środowiska i energetyki, co skutkuje ograniczeniem środków na te obszary,
- zobowiązań Polski wobec realizacji założeń *Strategii Lizbońskiej*.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Tabela finansowa 1. Alokacja EFRR na Priorytety RPO WM 2007-2013 (w euro).

Priorytet	Środki UE (EFRR)	Rozkład procentowy
1	2	3
RPO WM	1 868 602 800	100,0
I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu	440 053 384	23,6
II. Przyspieszenie e-rozwoju Mazowsza	205 127 627	11,0
III. Regionalny system transportowy	548 279 887	29,3
IV. Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka	215 911 358	11,5
V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu	89 743 340	4,8
VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji	140 182 726	7,5
VII. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego	169 834 703	9,1
VIII. Pomoc techniczna	59 469 775	3,2

Tabela finansowa 2. Plan finansowy programu operacyjnego według rocznych zobowiązań poszczególnych funduszy.

Numer identyfikacyjny programu operacyjnego (kod CCI): 2007PL161PO011

Lata w podziale na źródło finansowania programu, w euro:

	Fundusze Strukturalne (EFRR)	Fundusz Spójności	Ogółem
1	2	3	4=2+3
2007	256 751 672	0	256 751 672
2008	262 764 000	0	262 764 000
2009	268 736 738	0	268 736 738
2010	265 230 990	0	265 230 990
2011	270 152 504	0	270 152 504
2012	269 099 543	0	269 099 543
2013	275 867 353	0	275 867 353
2007-2013	1 868 602 800	0	1 868 602 800

Tabela finansowa 3. Plan finansowy dla programu operacyjnego podający, dla całego okresu programowania, kwotę całkowitej alokacji finansowej każdego funduszu w programie operacyjnym, odpowiedni wkład krajowy i stopę zwrotu według osi priorytetowej.

Numer identyfikacyjny programu operacyjnego (kod CCI): 2007PL161PO011

Osie priorytetowe w podziale na źródło finansowania, w euro:

	Wkład Wspólnoty (EFRR)	Wkład krajowy	Indykatorywny podział wkładu krajowego		Finansowanie ogółem	Poziom współfinansowania	Dla celów informacyjnych	
			Krajowe środki publiczne	Krajowe środki prywatne			Wkład EBI	Inne źródła finansowania
	(a)	(b)=(c)+(d)	(c)	(d)	(e)=(a)+(b)	(f)=(a)/(e)	(g)	(h)
Priorytet I	440 053 384	77 656 480	77 656 480	0	517 709 864	0,85	0	408 338 381
Priorytet II	205 127 627	36 198 993	36 198 993	0	241 326 620	0,85	0	40 323 519
Priorytet III	548 279 887	96 779 025	96 779 025	0	645 058 912	0,85	0	35 536 752
Priorytet IV	215 911 358	42 519 283	42 519 283	0	258 430 641	0,84	0	128 504 913
Priorytet V	89 743 340	15 837 060	15 837 060	0	105 580 400	0,85	0	132 000 000
Priorytet VI	140 182 726	26 502 834	26 502 834	0	166 685 560	0,84	0	92 625 000
Priorytet VII	169 834 703	29 088 477	29 088 477	0	198 923 180	0,85	0	40 500 000
Priorytet VIII	59 469 775	5 171 285	5 171 285	0	64 641 060	0,92	0	0
Ogółem	1 868 602 800	329 753 437	329 753 437	0	2 198 356 237	0,85	0	877 828 565

Tabela finansowa 4. Indykacyjny podział, według kategorii,
(kwestie priorytetowe, forma finansowania, terytorium)
zaprogramowanego wykorzystania wkładu funduszy w RPO WM 2007-2013 (w euro).

Kwestie priorytetowe		
Kod		Kwota
01	Działalność B+RT prowadzona w ośrodkach badawczych	55 512 606
02	Infrastruktura B+RT (w tym wyposażenie w sprzęt, oprzyrządowanie i szybkie sieci informatyczne łączące ośrodki badawcze) oraz specjalistyczne ośrodki kompetencji technologicznych	25 697 005
03	Transfer technologii i udoskonalanie sieci współpracy między MSP, między MSP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami na poziomie szkolnictwa pomaturalnego, władzami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz biegunami naukowymi i technologicznymi (parkami naukowymi i technologicznymi, technopoliami, itd.)	6 883 319
04	Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności w MSP (w tym dostęp do usług związanych z B+RT w ośrodkach badawczych)	1 062 500
05	Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw	19 518 990
06	Wsparcie na rzecz MSP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska (wdrożenie efektywnych systemów zarządzania środowiskiem, wdrożenie i stosowanie/ użytkowanie technologii zapobiegania zanieczyszczeniom, wdrożenie czystych technologii do działalności produkcyjnej przedsiębiorstw)	6 555 753
07	Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji (innowacyjne technologie, tworzenie przedsiębiorstw przez uczelnie, istniejące ośrodki B+RT i przedsiębiorstwa, itp.)	162 751 653
08	Inne inwestycje w przedsiębiorstwa	59 384 104
09	Inne działania mające na celu pobudzanie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MSP	102 687 454
10	Infrastruktura telekomunikacyjna (w tym sieci szerokopasmowe)	135 450 898
11	Technologie informacyjne i komunikacyjne (dostęp, bezpieczeństwo, interoperacyjność, zapobieganie zagrożeniom, badania, innowacje, treści cyfrowe, itp.)	5 950 000
12	Technologie informacyjne i komunikacyjne (sieci TEN-ICT)	0
13	Usługi i aplikacje dla obywateli (e-zdrowie, e-administracja, e-edukacja, e-integracja, itp.)	44 273 168
14	Usługi i aplikacje dla MSP (e-handel, kształcenie i szkolenie, tworzenie sieci, itp.)	9 000 000
15	Inne działania mające na celu poprawę dostępu MSP do TIK i ich wydajne użytkowanie	10 453 561
16	Kolej	0
17	Kolej (sieci TEN-T)	0
18	Tabor kolejowy	44 420 941
19	Tabor kolejowy (sieci TEN-T)	0
20	Autostrady	0

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

21	Autostrady (sieci TEN-T)	0
22	Drogi krajowe	0
23	Drogi regionalne/lokalne	445 691 622
24	Ścieżki rowerowe	10 625 000
25	Transport miejski	13 543 340
26	Transport multimodalny	0
27	Transport multimodalny (sieci TEN-T)	0
28	Inteligentne systemy transportu	5 214 193
29	Porty lotnicze	36 423 517
30	Porty	0
31	Śródlądowe drogi wodne (regionalne i lokalne)	0
32	Śródlądowe drogi wodne (sieci TEN-T)	0
33	Energia elektryczna	0
34	Energia elektryczna (sieci TEN-T)	0
35	Gaz ziemny	0
36	Gaz ziemny (sieci TEN-T)	0
37	Produkty ropopochodne	0
38	Produkty ropopochodne (sieci TEN-T)	0
39	Energia odnawialna: wiatrowa	8 050 000
40	Energia odnawialna: słoneczna	19 576 150
41	Energia odnawialna: biomasa	6 775 000
42	Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe	11 450 000
43	Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią	10 710 000
44	Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi	25 148 301
45	Gospodarka i zaopatrzenie w wodę pitną	25 532 196
46	Oczyszczanie ścieków	72 000 000
47	Jakość powietrza	5 085 126
48	Zintegrowany system zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń	0
49	Dostosowanie do zmian klimatu i łagodzenie ich skutków	0
50	Rewaloryzacja obszarów przemysłowych i rekultywacja skażonych gruntów	8 500 000
51	Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)	0
52	Promowanie czystego transportu miejskiego	16 529 614
53	Zapobieganie zagrożeniom (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami naturalnym i technologicznym)	19 047 085
54	Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom	4 037 500
55	Promowanie walorów przyrodniczych	10 837 500
56	Ochrona i waloryzacja dziedzictwa przyrodniczego	29 490 945
57	Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych	10 200 000
58	Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego	36 665 226
59	Rozwój infrastruktury kulturalnej	30 634 055
60	Inne wsparcie dla poprawy usług kulturalnych	11 730 000

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

61	Zintegrowane projekty na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich	30 300 000
62	Rozwój systemów i strategii uczenia się przez całe życie w przedsiębiorstwach; szkolenia i usługi na rzecz zwiększenia zdolności adaptacyjnych pracowników do zmian; promowanie przedsiębiorczości i innowacji	0
63	Opracowywanie i upowszechnianie innowacyjnych i bardziej wydajnych form organizacji pracy	0
64	Rozwój specjalistycznych usług w zakresie zatrudnienia, szkolenia i wsparcia w związku z restrukturyzacją sektorów i przedsiębiorstw, rozwój systemów przewidywania zmian w sferze zatrudnienia i zapotrzebowania na kwalifikacje i przyszłych wymogów w zakresie zatrudnienia i kwalifikacji	0
65	Modernizacja i wzmacnianie instytucji rynku pracy	0
66	Wdrażanie aktywnych i prewencyjnych instrumentów rynku pracy	0
67	Działania na rzecz aktywnego starzenia się oraz wydłużania życia zawodowego	0
68	Wsparcie na rzecz samozatrudnienia i zakładania działalności gospodarczej	0
69	Działania na rzecz zwiększenia trwałego udziału kobiet w zatrudnieniu oraz ich rozwoju zawodowego w perspektywie zmniejszenia dyskryminacji ze względu na płeć na rynku pracy oraz lepszego godzenia życia zawodowego z prywatnym, a zwłaszcza większego dostępu do usług opiekuńczo-wychowawczych nad dziećmi i osobami zależnymi	0
70	Konkretne działania na rzecz zwiększenia udziału migrantów w zatrudnieniu w perspektywie wzmocnienie ich integracji społecznej	0
71	Ścieżki integracji i powrotu do zatrudnienia dla osób w gorszym położeniu; zwalczanie dyskryminacji w dostępie do rynku pracy i rozwoju kariery zawodowej oraz promowanie akceptacji dla różnorodności w miejscu pracy	0
72	Opracowywanie, uruchomienie i wdrożenie reform systemów kształcenia i szkolenia celem zwiększenia zdolności do zatrudnienia, zwiększenia stopnia dostosowania systemów kształcenia i szkolenia podstawowego i zawodowego do potrzeb rynku pracy, oraz systematycznej aktualizacji kwalifikacji kadry systemu oświaty w perspektywie gospodarki opartej na innowacji i wiedzy	0
73	Działania na rzecz zwiększenia udziału w kształceniu i szkoleniu przez całe życie, w szczególności poprzez przedsięwzięcia na rzecz ograniczenia przedwczesnego porzucania skolaryzacji oraz zminimalizowania dyskryminacji ze względu na płeć oraz poprzez działania na rzecz poprawy jakości i dostępu do kształcenia i szkoleń na poziomie początkowym, zawodowym i wyższym	0
74	Rozwój potencjału ludzkiego w zakresie badań i innowacji, w szczególności poprzez studia podyplomowe i szkolenia naukowców oraz poprzez współpracę sieciową między uczelniami, ośrodkami badawczymi i przedsiębiorstwami	0
75	Infrastruktura systemu oświaty	76 181 250
76	Infrastruktura ochrony zdrowia	71 681 452
77	Infrastruktura opiekuńczo-wychowawcza	4 539 153
78	Infrastruktura mieszkalnictwa	45 900 000

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

79	Pozostała infrastruktura społeczna	17 432 848
80	Promowanie partnerstw, paktów i inicjatyw poprzez tworzenie sieci współpracy odnośnych podmiotów	0
81	Rozwiązania na rzecz podniesienia jakości opracowania, monitorowania, ewaluacji polityk i programów na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, wzmocnienie zdolności w zakresie realizacji polityk i programów	0
82	Rekompensata podniesionych kosztów związanych z utrudnionym dostępem oraz rozproszeniem terytorialnym	0
83	Szczególne działania na rzecz zrekompensowania podniesionych kosztów wynikających z wielkości rynku	0
84	Szczególne działania na rzecz zrekompensowania podniesionych kosztów związanych z warunkami klimatycznymi i ukształtowania terenu	0
85	Przygotowanie, realizacja, monitorowanie i kontrola	44 552 275
86	Ocena, badania/ ekspertyzy, informacja i komunikacja	14 917 500
Ogółem		1 868 602 800

Forma finansowania

Kod		Kwota
01	Pomoc bezzwrotna	1 796 581 758
02	Pomoc (pożyczka, dotacja na spłatę oprocentowania, gwarancje)	72 021 042
03	Kapitał podwyższonego ryzyka (nabycie udziałów, fundusze kapitału podwyższonego ryzyka)	0
04	Inne formy finansowania	0
Ogółem		1 868 602 800

Terytorium

Kod		Kwota
01	Obszar miejski	1 201 516 770
02	Obszar górski	0
03	Wyspy	0
04	Obszar o niskiej i bardzo niskiej gęstości zaludnienia	0
05	Obszary wiejskie (poza obszarami góorskimi, wyspami lub o niskiej i bardzo niskiej gęstości zaludnienia)	667 086 030
06	Dawne granice zewnętrzne UE (po 30.04.2004 r.)	0
07	Region peryferyjny	0
08	Obszar współpracy transgranicznej	0
09	Obszar współpracy transnarodowej	0
10	Obszary współpracy międzyregionalnej	0
00	Nie dotyczy	0
Ogółem		1 868 602 800

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Tabela finansowa 5. Przybliżony podział środków z EFRR dla RPO WM, według kategorii podstawowych celów Strategii Lizbońskiej dla całego okresu programowania (w euro).

Kod	Kategoria interwencji	Kwota
01	Działalność B+RT prowadzona w ośrodkach badawczych	55 512 606
02	Infrastruktura B+RT (w tym wyposażenie w sprzęt, oprzyrządowanie i szybkie sieci informatyczne łączące ośrodki badawcze) oraz specjalistyczne ośrodki kompetencji technologicznych	25 697 005
03	Transfer technologii i udoskonalanie sieci współpracy między MSP, między MSP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami na poziomie szkolnictwa pomaturalnego, władzami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz biegunami naukowymi i technologicznymi (parkami naukowymi i technologicznymi, technopoliami, itd.)	6 883 319
04	Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności w MSP (w tym dostęp do usług związanych z B+RT w ośrodkach badawczych)	1 062 500
05	Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw	19 518 990
06	Wsparcie na rzecz MSP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska (wdrożenie efektywnych systemów zarządzania środowiskiem, wdrożenie i stosowanie/ użytkowanie technologii zapobiegania zanieczyszczeniom, wdrożenie czystych technologii do działalności produkcyjnej przedsiębiorstw)	6 555 753
07	Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji (innowacyjne technologie, tworzenie przedsiębiorstw przez uczelnie, istniejące ośrodki B+RT i przedsiębiorstwa, itp.)	162 751 653
08	Inne inwestycje w przedsiębiorstwa	59 384 104
09	Inne działania mające na celu pobudzanie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MSP	102 687 454
10	Infrastruktura telekomunikacyjna (w tym sieci szerokopasmowe)	135 450 898
11	Technologie informacyjne i komunikacyjne (dostęp, bezpieczeństwo, interoperacyjność, zapobieganie zagrożeniom, badania, innowacje, treści cyfrowe, itp.)	5 950 000
12	Technologie informacyjne i komunikacyjne (sieci TEN-ICT)	0
13	Usługi i aplikacje dla obywateli (e-zdrowie, e-administracja, e-edukacja, e-integracja, itp.)	44 273 168
14	Usługi i aplikacje dla MSP (e-handel, kształcenie i szkolenie, tworzenie sieci, itp.)	9 000 000
15	Inne działania mające na celu poprawę dostępu MSP do TIK i ich wydajne użytkowanie	10 453 561
16	Kolej	0
17	Kolej (sieci TEN-T)	0
20	Autostrady	0
21	Autostrady (sieci TEN-T)	0
26	Transport multimodalny	0
27	Transport multimodalny (sieci TEN-T)	0
28	Inteligentne systemy transportu	5 214 193

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

29	Porty lotnicze	36 423 517
30	Porty	0
32	Śródlądowe drogi wodne (sieci TEN-T)	0
34	Energia elektryczna (sieci TEN-T)	0
36	Gaz ziemny (sieci TEN-T)	0
38	Produkty ropopochodne (sieci TEN-T)	0
39	Energia odnawialna: wiatrowa	8 050 000
40	Energia odnawialna: słoneczna	19 576 150
41	Energia odnawialna: biomasa	6 775 000
42	Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe	11 450 000
43	Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią	10 710 000
52	Promowanie czystego transportu miejskiego	16 529 614
62	Rozwój systemów i strategii uczenia się przez całe życie w przedsiębiorstwach; szkolenia i usługi na rzecz zwiększenia zdolności adaptacyjnych pracowników do zmian; promowanie przedsiębiorczości i innowacji	0
63	Opracowywanie i upowszechnianie innowacyjnych i bardziej wydajnych form organizacji pracy	0
64	Rozwój specjalistycznych usług w zakresie zatrudnienia, szkolenia i wsparcia w związku z restrukturyzacją sektorów i przedsiębiorstw, rozwój systemów przewidywania zmian w sferze zatrudnienia i zapotrzebowania na kwalifikacje i przyszłych wymogów w zakresie zatrudnienia i kwalifikacji	0
65	Modernizacja i wzmocnienie instytucji rynku pracy	0
66	Wdrażanie aktywnych i prewencyjnych instrumentów rynku pracy	0
67	Działania na rzecz aktywnego starzenia się oraz wydłużania życia zawodowego	0
68	Wsparcie na rzecz samozatrudnienia i zakładania działalności gospodarczej	0
69	Działania na rzecz zwiększenia trwałego udziału kobiet w zatrudnieniu oraz ich rozwoju zawodowego w perspektywie zmniejszenia dyskryminacji ze względu na płeć na rynku pracy oraz lepszego godzenia życia zawodowego z prywatnym, a zwłaszcza większego dostępu do usług opiekuńczo-wychowawczych nad dziećmi i osobami zależnymi	0
70	Konkretne działania na rzecz zwiększenia udziału migrantów w zatrudnieniu w perspektywie wzmocnienie ich integracji społecznej	0
71	Ścieżki integracji i powrotu do zatrudnienia dla osób w gorszym położeniu; zwalczanie dyskryminacji w dostępie do rynku pracy i rozwoju kariery zawodowej oraz promowanie akceptacji dla różnorodności w miejscu pracy	0
72	Opracowywanie, uruchomienie i wdrożenie reform systemów kształcenia i szkolenia celem zwiększenia zdolności do zatrudnienia, zwiększenia stopnia dostosowania systemów kształcenia i szkolenia podstawowego i zawodowego do potrzeb rynku pracy, oraz systematycznej aktualizacji kwalifikacji kadry systemu oświaty w perspektywie gospodarki opartej na innowacji i wiedzy	0

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

73	Działania na rzecz zwiększenia udziału w kształceniu i szkoleniu przez całe życie, w szczególności poprzez przedsięwzięcia na rzecz ograniczenia przedwczesnego porzucania skolaryzacji oraz zminimalizowania dyskryminacji ze względu na płeć oraz poprzez działania na rzecz poprawy jakości i dostępu do kształcenia i szkoleń na poziomie początkowym, zawodowym i wyższym	0
74	Rozwój potencjału ludzkiego w zakresie badań i innowacji, w szczególności poprzez studia podyplomowe i szkolenia naukowców oraz poprzez współpracę sieciową między uczelniami, ośrodkami badawczymi i przedsiębiorstwami	0
RAZEM		759 909 485
Alokacja EFRR na RPO WM		1 868 602 800
% środków przeznaczonych na realizację celów Strategii Lizbońskiej do całkowitej alokacji EFRR na RPO WM		40,7 %

V. Wdrażanie

1. System instytucjonalny

Kompetencje instytucji zaangażowanych w zarządzanie RPO WM

Koordinacja na poziomie NSRO - Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego prowadzi nadzór nad prawidłowym funkcjonowaniem systemu realizacji NSRO, a także odpowiada za prowadzenie badań ewaluacyjnych na poziomie NSRO, w tym badań horyzontalnych oraz badań uzupełniających i badań *ad hoc*, wynikających z monitorowania realizacji NSRO.

Koordinacja 16 Regionalnych Programów Operacyjnych – Instytucja Koordynująca Regionalne Programy Operacyjne

Funkcję Instytucji Koordynującej RPO (IK RPO) pełnić będzie Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego obsługiwany w przedmiotowym zakresie przez Departament Koordynacji i Programów Regionalnych i Cyfryzacji (DRC) w ramach MIR.

IK RPO odpowiedzialna jest w szczególności za:

- weryfikację regionalnych programów operacyjnych pod względem ich zgodności z NSRO,
- negocjowanie regionalnych programów operacyjnych z KE we współpracy z instytucjami zarządzającymi RPO,
- zapewnienie spójności stosowanych wytycznych;
- monitorowanie efektów wdrażania RPO w regionach (analizy porównawcze).

Wzajemne relacje oraz szczegółowy zakres obowiązków i podział zadań między IK RPO a Instytucją Zarządzającą RPO WM zostanie określony w porozumieniu zawartym między tymi instytucjami.

Zarządzanie RPO WM

Instytucja Zarządzająca RPO WM (IZ)

IZ zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju jest Zarząd Województwa Mazowieckiego.

Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego nr 46/12/07 Zarządu z dnia 11 stycznia 2007 roku w sprawie wykonywania czynności Instytucji Zarządzającej dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego (na podstawie art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa -Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590 ze zm. oraz art. 25 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju - Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn.zm.), określiła powierzenie czynności Instytucji Zarządzającej RPO WM kilku Departamentom Urzędu Marszałkowskiego.

Uchwalono iż:

1. Powierza się Departamentowi Strategii i Rozwoju Regionalnego wykonywanie czynności przypisanych Instytucji Zarządzającej dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego, z zastrzeżeniem ust. 2, 3 .
2. Wykonywanie czynności z zakresu obsługi Regionalnego Komitetu Monitorującego powierza się Kancelarii Marszałka.
3. Wykonywanie czynności z zakresu kontroli systemowej Regionalnego Programu Operacyjnego powierza się Departamentowi Kontroli.

Ponadto, czynności wspomagające IZ w zakresie obsługi przepływów finansowych będzie wykonywał Departament Budżetu i Finansów oraz w zakresie realizacji zadań finansowanych ze środków pomocy technicznej: Departament Organizacji.

W ramach Departamentu Strategii i Rozwoju Regionalnego będzie funkcjonowała komórka uczestnicząca w zarządzaniu zmianą.

IZ, zgodnie z art. 60 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006, jest odpowiedzialna za zarządzanie regionalnym programem operacyjnym i jego realizację zgodnie z zasadą należytego zarządzania finansami, a w szczególności za:

- zapewnienie, że operacje są wybierane do finansowania zgodnie z kryteriami mającymi zastosowanie do regionalnego programu operacyjnego oraz że spełniają one mające zastosowanie zasady wspólnotowe i krajowe przez cały okres ich realizacji;
- weryfikację, że współfinansowane towary i usługi są dostarczone oraz że wydatki zadeklarowane przez beneficjentów na operacje zostały rzeczywiście poniesione i są zgodne z zasadami wspólnotowymi i krajowymi;
- zapewnienie istnienia informatycznego systemu rejestracji i przechowywania zapisów księgowych dla każdej operacji w ramach regionalnego programu operacyjnego oraz zapewnienie, że dane na temat realizacji, niezbędne do celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji, audytu i oceny są gromadzone;
- zapewnienie utrzymywania przez beneficjentów i inne podmioty uczestniczące w realizacji operacji odrębnego systemu księgowego albo odpowiedniego kodu księgowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją, bez uszczerbku dla krajowych zasad księgowych;
- zapewnienie, że ocena regionalnego programu operacyjnego, o której mowa w art. 48 ust. 3 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 jest prowadzona zgodnie z art. 47 ww. Rozporządzenia;
- ustanowienie procedur dla zapewnienia, że wszystkie dokumenty dotyczące wydatków i audytów, wymagane do zapewnienia właściwej ścieżki audytu, są przechowywane zgodnie z wymogami art. 90 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006;
- zapewnienie otrzymywania przez instytucję certyfikującą wszystkich niezbędnych informacji o procedurach i weryfikacjach prowadzonych w odniesieniu do wydatków na potrzeby poświadczenia;
- kierowanie pracą komitetu monitorującego i dostarczanie mu dokumentacji wymaganej w celu umożliwienia monitorowania jakościowego realizacji programu operacyjnego w świetle jego szczegółowych celów;
- opracowanie i przedkładanie Komisji rocznych i końcowych sprawozdań z realizacji, po ich uprzednim zatwierdzeniu przez komitet monitorujący;
- zapewnianie przestrzegania wymogów w zakresie informacji i promocji ustanowionych w art. 69 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006;

- dostarczanie Komisji Europejskiej informacji umożliwiających jej dokonanie oceny dużych projektów.

Dodatkowo, zgodnie z art. 88 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006, IZ uwzględnia możliwość wykorzystania mechanizmu częściowego zamknięcia programu, pod warunkiem przesłania Komisji przez państwo członkowskie do dnia 31 grudnia danego roku:

- a) deklaracji wydatków dotyczącej operacji, o których mowa w ust. 1 art. 88;
- b) deklaracji częściowego zamknięcia zgodnie z art. 62 ust. 1 lit. d) pkt (iii).

IZ RPO WM może zlecić wykonywanie części swoich zadań o charakterze zarządczym lub operacyjnym do innych podmiotów. Dokonując delegacji, IZ RPO WM zachowuje jednak całkowitą odpowiedzialność za całość realizacji RPO WM.

Institucja Pośrednicząca II (IP II)

IZ RPO na podstawie art. 59 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 deleguje część swoich uprawnień do Instytucji Pośredniczącej II stopnia.

W województwie mazowieckim funkcje Instytucji Pośredniczącej II stopnia dla RPO WM pełnić będzie Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych (MJWPU) MJWPU została powołana Uchwałą Nr 47/07 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 marca 2007 r. MJWPU powierzone zostały m. in. następujące zadania:

- prowadzenie procedur konkursowych oraz dokonywanie oceny wniosków składanych przez potencjalnych beneficjentów w celu wyłonienia projektów uzyskujących wsparcie,
- zawieranie umów z beneficjentami,
- weryfikacja wniosków o płatność,
- kontrola realizacji projektów,
- monitorowanie realizacji projektów, w tym postępów w realizacji umów i ich rozliczanie,
- prowadzenie ewaluacji priorytetów, zgodnie z procedurami określonymi przez IZ,
- prowadzenie działań promocyjnych.

Delegowanie zadań odbywa się w drodze „Porozumienia w sprawie realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013”

Institucja Certyfikująca (IC)

Zgodnie z art. 35 ust. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, minister właściwy ds. rozwoju regionalnego certyfikuje Komisji Europejskiej prawidłowość poniesienia wydatków w ramach programów operacyjnych. Instytucja Certyfikująca, to komórka organizacyjna utworzona zarządzeniem ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, odpowiedzialna za certyfikację wydatków ponoszonych w ramach EFRR, EFS i FS. IC w zakresie realizowanych zadań jest komórką niezależną od komórek wykonujących funkcje instytucji zarządzających poszczególnymi programami operacyjnymi, wchodzących w skład odrębnych pionów podległych innym Członkom Kierownictwa Ministerstwa. Członek Kierownictwa MIR nadzorujący Instytucję Certyfikującą podlega bezpośrednio Ministrowi Rozwoju Regionalnego i podejmuje w sposób niezależny decyzje w zakresie dokonywania oraz wstrzymywania procesu poświadczania deklaracji wydatków oraz wniosków o płatność do Komisji Europejskiej. Obsługę Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie zadań Instytucji Certyfikującej zapewnia Departament Instytucji Certyfikującej. Instytucja Certyfikująca odpowiada w szczególności za:

- opracowanie i przedłożenie Komisji Europejskiej poświadczonych deklaracji wydatków i wniosków o płatność;
- poświadczanie, że deklaracja wydatków jest dokładna, wynika z wiarygodnych systemów księgowych i jest oparta na weryfikowalnej dokumentacji uzupełniającej;
- poświadczanie, że zadeklarowane wydatki są zgodne z mającymi zastosowanie zasadami wspólnotowymi i krajowymi;
- zapewnianie, do celów poświadczania wydatków, że otrzymała od Instytucji Zarządzającej odpowiednie informacje na temat procedur i weryfikacji prowadzonych w związku z wydatkami zawartymi w deklaracjach wydatków;
- uwzględnianie, do celów poświadczania wydatków, wyników kontroli/audytów wykorzystania środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz krajowego współfinansowania, prowadzonych przez uprawnione instytucje;
- utrzymywanie w formie elektronicznej zapisów księgowych dotyczących wydatków zadeklarowanych do Komisji Europejskiej;
- prowadzenie ewidencji kwot podlegających procedurze odzyskiwania i kwot wycofanych po anulowaniu całości lub części wkładu dla operacji oraz przesyłanie do Komisji Europejskiej rocznej deklaracji w tym zakresie;
- uwzględnianie, do celów poświadczania wydatków, informacji o wykrytych nieprawidłowościach w programie operacyjnym;
- analizowanie, do celów poświadczania wydatków, procedur Instytucji Zarządzających;
- przeprowadzanie kontroli w Instytucjach Zarządzających lub w instytucjach do których IZ delegowała swoje zadania oraz w szczególnych przypadkach przeprowadzanie czynności kontrolnych u beneficjentów;
- monitorowanie zasady n+3/n+2 na podstawie danych otrzymywanych od Instytucji Zarządzającej.

Zgodnie z art. 35 ust. 9 *ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* zadania ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, wynikające z art. 35 ust. 2 pkt 7 ww. ustawy, mogą zostać przekazane Wojewodzie, w zakresie i na zasadach określonych w odrębnym porozumieniu. Instytucja Certyfikująca w MIR deleguje Wojewodom część swoich zadań w zakresie certyfikacji, przy zachowaniu odpowiedzialności za delegowane zadania zgodnie z art. 59 ust. 2 *rozporządzenia nr 1083/2006*. Powierzenie Wojewodom wykonywania części zadań Instytucji Certyfikującej następuje, zgodnie z art. 12 *rozporządzenia nr 1828/2006* oraz art. 35 ust. 9 *ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju*, poprzez zawarcie przez Ministra Rozwoju Regionalnego porozumień z poszczególnymi Wojewodami. Wojewodowie, do których delegowane są zadania Instytucji Certyfikującej, pełnią funkcję Instytucji Pośredniczących w Certyfikacji. Komórki organizacyjne w urzędach wojewódzkich, które obsługują Wojewodę w zakresie delegowanych zadań, są funkcjonalnie niezależne od komórek, które wykonują zadania delegowane przez Instytucję Zarządzającą.

Instytucja Certyfikująca deleguje Wojewodzie jako Instytucji Pośredniczącej w Certyfikacji w szczególności następujące zadania:

- weryfikację pod względem formalnym i rachunkowym otrzymywanego od Instytucji Zarządzającej poświadczenia wydatków oraz wniosku o płatność dla Regionalnego Programu Operacyjnego;
- poświadczanie przed IC, że deklaracja wydatków jest dokładna, wynika z wiarygodnych systemów księgowych i jest oparta na weryfikowalnej dokumentacji uzupełniającej;
- poświadczanie przed IC, że zadeklarowane wydatki są zgodne z mającymi zastosowanie zasadami wspólnotowymi i krajowymi;

- zapewnianie, do celów poświadczania wydatków, że otrzymała od Instytucji Zarządzającej RPO odpowiednie informacje na temat procedur i weryfikacji prowadzonych w związku z wydatkami zawartymi w deklaracjach wydatków;
- uwzględnianie, do celów poświadczania wydatków, wyników kontroli/audytów wykorzystania środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz krajowego współfinansowania, prowadzonych przez uprawnione instytucje;
- przeprowadzanie kontroli w Instytucji Zarządzającej RPO lub w instytucjach do których IZ delegowała swoje zadania oraz w szczególnych przypadkach przeprowadzanie czynności kontrolnych u beneficjentów;
- analizowanie, do celów poświadczania wydatków, procedur Instytucji Zarządzającej RPO;
- uwzględnianie, do celów poświadczania wydatków, informacji o stwierdzonych nieprawidłowościach w ramach RPO;
- analizowanie elektronicznej ewidencji kwot podlegających procedurze odzyskiwania i kwot wycofanych po anulowaniu całości lub części wkładu dla danego projektu, prowadzonej przez Instytucję Zarządzającą lub instytucje, do których IZ delegowała swoje zadania.

Instytucja Audytowa (IA)

Określone w Rozporządzeniu Rady nr 1083/2006 zadania Instytucji Audytowej wykonuje Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej, którego funkcję pełni sekretarz lub podsekretarz stanu w Ministerstwie Finansów, w oparciu o przepisy ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej¹⁶. Instytucja Audytowa jest niezależna od Instytucji Zarządzającej PO, Instytucji Pośredniczących, Instytucji Pośredniczących II stopnia oraz Instytucji Certyfikującej.

Zadania Instytucji Audytowej wykonywane są za pośrednictwem jednostek organizacyjnych kontroli skarbowej podległych Generalnemu Inspektorowi Kontroli Skarbowej, tj. wyodrębnionej komórki organizacyjnej w Ministerstwie Finansów (obecnie Departament Certyfikacji i Poświadczeń Środków z UE) oraz Urzędu Kontroli Skarbowej w Warszawie. W każdym z urzędów kontroli skarbowej zostały utworzone wyodrębnione komórki organizacyjne odpowiedzialne za kontrolę środków pochodzących z Unii Europejskiej.

Instytucja Audytowa odpowiedzialna jest za ogół prac związanych z wydaniem zapewnienia, że system zarządzania i kontroli PO/RPO spełnia wymogi Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006, w tym za przygotowanie przed złożeniem pierwszego wniosku o płatność okresową, lub nie później niż w terminie 12 miesięcy od zatwierdzenia PO/RPO, sprawozdania zawierającego wyniki oceny utworzenia systemów i opinii na temat zgodności systemu zarządzania i kontroli PO/RPO z art. 58-62 Rozporządzenia. Prace w ramach audytu zgodności przeprowadzane są przez Departament Certyfikacji i Poświadczeń Środków z Unii Europejskiej oraz Urząd Kontroli Skarbowej w Warszawie, opinię podpisuje Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej.

Instytucja Audytowa zapewnia, iż czynności audytowe uwzględniają uznane w skali międzynarodowej standardy audytu. Do głównych zadań IA należy w szczególności:

1. zapewnienie prowadzenia audytów w celu weryfikacji skutecznego funkcjonowania systemu zarządzania i kontroli PO/RPO,
2. zapewnienie prowadzenia audytów operacji na podstawie stosownej próby w celu weryfikacji zadeklarowanych wydatków,

¹⁶ Dz. U. z 2004 r., nr 8, poz. 65 ze zmianami

3. przedstawianie KE, w terminie dziewięciu miesięcy od zatwierdzenia PO/RPO, strategii audytu obejmującej podmioty, które będą przeprowadzać audyty, o których mowa w p. 1. i 2., metodologię, która zostanie zastosowana, metody doboru próbek danych dla potrzeb audytu operacji oraz indykatywny rozplanowanie audytów w celu zapewnienia przeprowadzenia audytu głównych podmiotów oraz równomiernego rozkładu audytów w całym okresie programowania,
4. do dnia 31 grudnia każdego roku w latach 2008–2015:
  - a) przedłożenie KE rocznego sprawozdania audytowego, przedstawiającego wyniki audytów przeprowadzonych w okresie poprzednich 12 miesięcy, zakończonym dnia 30 czerwca danego roku, zgodnie ze strategią audytu dla RPO WM oraz informującego o wszelkich brakach wykrytych w systemie zarządzania i kontroli PO/RPO. Pierwsze sprawozdanie, które należy złożyć do dnia 31 grudnia 2008 r., obejmuje okres od dnia 1 stycznia 2007 r. do dnia 30 czerwca 2008 r. Informacje dotyczące audytów przeprowadzonych po dniu 1 lipca 2015 r. zostają włączone do końcowego sprawozdania audytowego, stanowiącego uzupełnienie deklaracji zamknięcia, o której mowa w p. 5,
  - b) wydawanie opinii, na podstawie kontroli i audytów przeprowadzonych na jej odpowiedzialność, w kwestii tego, czy system zarządzania i kontroli funkcjonuje skutecznie, tak aby dawać racjonalne zapewnienie, że deklaracje wydatków przedstawione KE są prawidłowe, oraz aby dawać tym samym racjonalne zapewnienie, że transakcje będące ich podstawą są zgodne z prawem i prawidłowe,
  - c) przedkładanie, częściowego zamknięcia RPO WM, deklaracji częściowego zamknięcia zawierającej ocenę zgodności z prawem i prawidłowości danych wydatków,
  - d) przedłożenie KE, nie później niż dnia 31 marca 2017 r., deklaracji zamknięcia, zawierającej ocenę zasadności wniosku o wypłatę salda końcowego oraz zgodności z prawem i prawidłowości transakcji będących podstawą wydatków objętych końcową deklaracją wydatków, do której dołącza się końcowe sprawozdanie audytowe.

W ramach wyżej opisanych prac Departament Certyfikacji i Poświadczeń Środków z Unii Europejskiej nadzoruje, koordynuje i zapewnia odpowiednią jakość pracy urzędu kontroli skarbowej.

Celem zapewnienia jakości prac wykonywanych przez urzędy kontroli skarbowej, Departament ten zapewnia stosowanie odpowiednich mechanizmów kontroli. Polegają one w szczególności na:

- wprowadzeniu systemu zarządzania dokumentacją (w tym określenie kryteriów jej sporządzania, weryfikacji i akceptacji, standaryzacja oraz informatyzacja dokumentacji),
- nadzorze nad wykonywaniem prac (przypisanie pracownikom odpowiedzialności za wykonanie zadania i weryfikacja jego wykonania),
- przeprowadzaniu corocznie kontroli mających na celu sprawdzenie jakości wykonanych prac (w ramach tzw. *re-performance audits* oraz audytów mających na celu weryfikację poprawności stosowania przez urzędy kontroli skarbowej metodologii).

Instytucja odpowiedzialna za otrzymywanie płatności

Instytucją odpowiedzialną za otrzymywanie płatności dokonywanych przez KE jest Ministerstwo Finansów. Zgodnie z regulaminem pracy Ministerstwa Finansów obsługą rachunków bankowych, na które będą dokonywane płatności ze środków wspólnotowych zajmuje się obecnie Departament Instytucji Płatniczej.

Instytucja odpowiedzialna za dokonywanie płatności na rzecz beneficjentów

Instytucją właściwą będzie Instytucja Zarządzająca RPO WM.

2. Procedury wyboru projektów

Wybór projektu uzależniony będzie od spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący (zgodnie z art. 65 lit. b Rozporządzenia 1083/2006), oraz od zatwierdzenia projektu do dofinansowania przez IZ. Te strategiczne, formalne i merytoryczne kryteria (z włączeniem przygotowania odpowiedniej dokumentacji i gotowości do wdrożenia) będą jednakowe dla wszystkich potencjalnych beneficjentów wszystkich projektów dotyczących danej kategorii operacji RPO.

W ramach programu stosowane będą następujące tryby wyboru projektów: indywidualny, konkursowy, systemowy. W zależności od charakteru danego priorytetu zapewniona zostanie odpowiednia równowaga pomiędzy różnymi trybami wyboru projektów. Zastosowanie danego trybu wyboru projektów winno służyć polepszaniu osiągnięcia strategicznych celów poszczególnych priorytetów RPO. Szczegóły, co do zakresu zastosowania danego trybu w danej osi priorytetowej oraz instytucji uczestniczących w procedurze wyboru będą określone w „Szczegółowym opisie osi priorytetowych programu operacyjnego”. Tryb wyboru projektów będzie zgodny z odpowiednimi wytycznymi MIR w danym zakresie.

3. Instrumenty Inżynierii Finansowej

Oprócz bezpośredniego wsparcia inwestycji, w ramach RPO WM 2007-2013 przewiduje się również wykorzystanie możliwości tworzenia i rozwoju Instrumentów Inżynierii Finansowej, takich jak m.in. Inicjatywa JESSICA oraz Inicjatywa JEREMIE.

Wprowadzenie do RPO WM 2007-2013 tego typu instrumentów jest komplementarne z zapisami strategii „Europa 2020”, gdzie KE postuluje opracowanie i wdrożenie innowacyjnych, odnawialnych rozwiązań finansowania, szczególnie we współpracy z EBI/EFI i sektorem prywatnym. Przyczyni się to do osiągnięcia większego efektu dźwigni finansowej w odniesieniu do ograniczonych dostępnych zasobów.

Wielkość środków przeznaczonych na Instrumenty Inżynierii Finansowej zostanie określona w toku ich ewentualnego przygotowania technicznego.

4. Monitorowanie

Komitet Monitorujący RPO WM (KM RPO WM) zostanie powołany w ciągu trzech miesięcy od daty przekazania Polsce decyzji o zatwierdzeniu programu przez Komisję Europejską. W skład KM RPO WM wejdą przedstawiciele m.in. instytucji zarządzającej RPO WM, ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego jako koordynatora RPO, ministra właściwego do spraw finansów publicznych, samorządów terytorialnych, partnerów społecznych i gospodarczych samorządu województwa mazowieckiego oraz podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, w tym przedstawiciele organizacji pozarządowych, jak również Instytucji Pośredniczącej PO KL i Instytucji Zarządzającej PROW,

Podczas wyboru członków Komitetu Monitorującego zostanie zachowana zasada równości szans.

Komitet Monitorujący RPO WM upewnia się co do skuteczności i jakości realizacji regionalnego programu operacyjnego zgodnie z następującymi przepisami:

- analizuje i zatwierdza kryteria wyboru projektów w ramach regionalnego programu operacyjnego w terminie sześciu miesięcy od zatwierdzenia programu operacyjnego i zatwierdza wszelkie zmiany tych kryteriów zgodnie z potrzebami programowania;
- dokonuje okresowego przeglądu postępów na drodze do osiągnięcia konkretnych celów programu operacyjnego na podstawie dokumentów przedkładanych przez instytucję zarządzającą;
- analizuje wyniki wdrażania, w szczególności osiągnięcie celów określonych dla każdej osi priorytetowej oraz oceny, o której mowa w art. 48 ust. 3 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006;
- analizuje i zatwierdza roczne i końcowe sprawozdania z realizacji, o których mowa w art. 67 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006;
- jest informowany o treści rocznego sprawozdania audytowego lub jego części odnoszącej się do regionalnego programu operacyjnego i o wszelkich istotnych uwagach, jakie Komisja może przedstawić po przeanalizowaniu tego sprawozdania lub odnoszących się do tej części sprawozdania;
- może występować do instytucji zarządzającej z wnioskiem o przeprowadzenie wszelkiego rodzaju przeglądów lub analizy programu operacyjnego mogących prawdopodobnie przyczynić się do osiągnięcia celów funduszy, o których mowa w art. 3 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006, lub do usprawnienia jego zarządzania programem, w tym zarządzania finansowego;
- analizuje i zatwierdza wszelkie wnioski o zmianę treści decyzji Komisji w sprawie wkładu funduszy.

5. Ewaluacja

Obowiązek przeprowadzenia oceny (ewaluacji) RPO WM wynika z zapisów art. 47 Rozporządzenia (WE) 1083/2006. Ewaluacje mają na celu poprawę jakości, skuteczności i spójności pomocy w ramach RPO WM oraz realizacji Programu w odniesieniu do konkretnych problemów strukturalnych dotyczących regionu.

Ewaluacja RPO WM polegać będzie na oszacowaniu jakości, skuteczności oraz efektywności wdrażania Programu, w kontekście uzyskiwanych rezultatów (rzeczowych i finansowych) oraz funkcjonowania systemu realizacji. Wyniki ewaluacji będą podstawą do oceny postępów wdrażania RPO WM.

Przed rozpoczęciem realizacji RPO WM dokonana zostanie ocena szacunkowa (*ex-ante*), w trakcie realizacji dokonywane będą bieżące oceny wdrażania (*on-going*), następnie po zakończeniu realizacji RPO WM zostanie przeprowadzona ewaluacja zamykająca (*ex post*).

Ewaluacja *ex ante* (szacunkowa)

Celem oceny szacunkowej jest optymalizacja alokacji środków budżetowych RPO WM i poprawa jakości programowania. Ocena ta obejmuje analizę silnych i słabych stron regionu, jak również ich potencjału, w szczególności:

- ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej, w tym trendów na krajowym rynku pracy z uwzględnieniem szans zawodowych kobiet i mężczyzn;
- ocenę stanu środowiska wraz z rozwiązaniami zapewniającymi zgodność z krajową i wspólnotową polityką w tym zakresie;
- analizę sytuacji regionu w kategoriach konkurencyjności i innowacyjności, małych i średnich przedsiębiorstw, zatrudnienia i rynku pracy.

Ewaluacja *on going* (bieżąca)

Celem oceny bieżącej jest zapewnienie informacji dla skutecznego i efektywnego zarządzania Programem – propozycji rozwiązania bieżących problemów i poprawę jakości wdrażania, a także bieżącą ocenę uzyskanych wyników pod kątem ich zgodności z przyjętymi założeniami. Ewaluacja bieżąca będzie związana z monitoringiem rzeczowego i finansowego postępu realizacji RPO WM.

Ewaluacja *ex post* (końcowa)

Ocena końcowa dokonana będzie po zakończeniu realizacji RPO WM przez Komisję Europejską we współpracy z Instytucją Zarządzającą RPO WM. Skupia się na ocenie rezultatów i oddziaływania Programu, w tym trwałości uzyskanych zmian. Ocena ta analizuje zakres wykorzystania środków, efektywność i skuteczność oraz wpływ społeczno-gospodarczy. Ocena jest prowadzona dla każdego celu i ma za zadanie wyciągnięcie wniosków dla polityki, dotyczących spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej.

Za prowadzenie ewaluacji RPO WM odpowiedzialna jest Instytucja Zarządzająca, która podczas procesu ewaluacji Programu będzie współpracować z Krajową Jednostką Oceny, w szczególności przy ewaluacjach prowadzonych z jej inicjatywy. IZ RPO WM będzie także współpracować z Komisją Europejską przy ewaluacji *ex post*.

Bezpośrednimi odbiorcami ewaluacji są IZ RPO WM, Instytucja Pośrednicząca II stopnia RPO WM oraz Komitet Monitorujący RPO WM. Wyniki ewaluacji będą przekazywane Krajowej Jednostce Oceny, Komisji Europejskiej, na jej życzenie, a także udostępniane opinii publicznej.

Badania ewaluacyjne będą realizowane przez niezależne podmioty zewnętrzne. Na realizację procesu ewaluacji RPO WM w ramach Priorytetu VIII *Pomoc techniczna* zapewnione zostaną środki w odpowiedniej wysokości, umożliwiającej realizację wszystkich zadań ewaluacyjnych.

W celu określenia założeń dotyczących organizacji procesu ewaluacji oraz wskazania głównych kierunków i obszarów ewaluacji zostanie opracowany, w porozumieniu z Krajową Jednostką Oceny, *Plan ewaluacji RPO WM*.

Badania ewaluacyjne realizowane w ramach *Planu ewaluacji RPO WM* będą miały zarówno charakter strategiczny, jak i operacyjny. Ewaluacje strategiczne będą się odnosić do stopnia realizacji celów Programu – efektów podjętej interwencji, celów społeczno-gospodarczych oraz polityk horyzontalnych. Natomiast ewaluacje o charakterze operacyjnym będą miały na celu wsparcie dla zarządzania Programem – wyjaśnianie przyczyn pojawiających się problemów i poprawę wdrażania.

Szczegółowe założenia – tematyka oraz zakres – planowanych badań ewaluacyjnych wraz ze wskazaniem przewidywanych terminów i kosztów będą przedstawiane w opracowywanych corocznie Okresowych Planach Ewaluacji.

Rekomendacje z przeprowadzonych ewaluacji będą stanowiły dla Instytucji Zarządzającej RPO WM podstawę do wprowadzania zmian lub modyfikacji implementacji RPO WM. Wdrażanie rekomendacji zatwierdzonych przez Instytucję Zarządzającą RPO WM będzie podlegało cyklicznemu monitoringowi.

6. Kontrola

Zgodnie z zapisami art. 60 Rozporządzenia Rady (WE) 1083/2006 podstawową funkcją kontrolną IZ jest weryfikacja wydatków polegająca na sprawdzeniu dostarczenia towarów i usług współfinansowanych w ramach projektów, faktyczność poniesienia wydatków oraz ich zgodność z zasadami wspólnotowymi i krajowymi. Z uwagi na fakt, iż w celu realizacji RPO Instytucja Zarządzająca deleguje część swoich zadań innym podmiotom, jest ona zobowiązana do prowadzenia kontroli systemowej.

Zasady kontroli systemowej określa IZ, uwzględniając wytyczne wynikające z przepisów art. 60 Rozporządzenia ogólnego.

7. Wymiana danych elektronicznych w celu spełnienia wymogów dotyczących płatności, monitoringu i oceny

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego odpowiada za zapewnienie funkcjonowania bezpiecznego systemu elektronicznej wymiany informacji z Komisją Europejską oraz udzielanie akredytacji dostępu do systemu instytucjom zaangażowanym we wdrażanie programów operacyjnych. Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego prowadzi nadzór nad systemem informatycznym i określa standardy w zakresie gromadzenia danych przez wszystkich uczestników systemu realizacji NSRO.

Minister właściwy do spraw finansów publicznych odpowiada za budowę i rozwój systemu informatycznego na podstawie standardów w zakresie gromadzenia danych określonych przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego.

IZ RPO WM we współpracy z koordynatorem NSRO odpowiada za wprowadzanie danych do systemu informatycznego oraz wprowadzenie systemu lokalnego.

Krajowy System Informatyczny na okres 2007-2013 (SIMIK 07-13)

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego obsługiwany przez Departament Koordynacji Polityki Strukturalnej w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego, prowadzi nadzór nad systemem informatycznym i określa standardy w zakresie gromadzenia danych przez wszystkich uczestników systemu realizacji NSRO. Minister właściwy do spraw finansów publicznych, obsługiwany przez Departament Rozwoju Systemów Informatycznych w Ministerstwie Finansów, odpowiada za budowę i rozwój systemu informatycznego na podstawie standardów w zakresie gromadzenia danych określonych przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego.

Poszczególne moduły Krajowego Systemu Informatycznego będą gotowe do użytku od lipca br. Pełną zdolność operacyjną w zakresie wszystkich komponentów System osiągnie pod koniec 2007 r.

Zgodnie z artykułem 58 d) oraz artykułem 60 c) Rozporządzenia 1083/2006 system zarządzania i kontroli powinien posiadać wiarygodne, skomputeryzowane systemy rachunkowości i księgowości, monitorowania i sprawozdawczości finansowej mające na celu zapewnienie rejestracji i przechowywania zapisów księgowych dla każdej operacji w ramach programu operacyjnego oraz zapewnienie gromadzenia danych na temat realizacji każdej operacji niezbędnych do celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji, audytu i oceny.

Dla celów zarządzania i sprawozdawczości, w Instytucji Zarządzającej, instytucjach pośredniczących, instytucjach pośredniczących II stopnia oraz Instytucji Certyfikującej będą wykorzystywane dwa podstawowe systemy informatyczne tj.:

- system finansowo-księgowy spełniający wymogi ustawy o rachunkowości,
- Krajowy System Informatyczny monitoringu i sprawozdawczości

oraz opcjonalnie lokalny system monitoringu i sprawozdawczości na poziomie instytucji odpowiedzialnej za wdrażanie programu operacyjnego.

Krajowy System Informatyczny jest zgodny i kompatybilny z systemem sprawozdawczości i monitorowania ustanowionym dla programu operacyjnego.

Dostęp do danych gromadzonych w Krajowym Systemie Informatycznym będą miały wszystkie podmioty uczestniczące w procesie wdrażania, tj. Instytucja Zarządzająca, instytucje

pośredniczące, instytucje pośredniczące II stopnia, Instytucja Certyfikująca oraz Instytucja Audytowa, w zakresie niezbędnym dla prawidłowego realizowania zadań.

Krajowy i lokalne systemy monitoringu i sprawozdawczości.

Krajowy System Informatyczny (system scentralizowany) udostępniony dla potrzeb monitoringu i sprawozdawczości będzie gromadził na poziomie kraju dane niezbędne dla systemu zarządzania i kontroli ustanowionego dla programu operacyjnego.

Charakterystyka Krajowego Systemu Informatycznego

Zgodnie z przyjętymi założeniami Krajowy System Informatyczny będzie przede wszystkim systemem rejestracyjnym, tzn. będzie gromadził dane, wprowadzane do centralnej bazy danych po wystąpieniu zdarzeń. W szczególności system będzie umożliwiał gromadzenie informacji w następującym zakresie:

- ewidencja danych dotyczących programów operacyjnych,
- obsługa cyklu życia projektu, w tym:
  - ewidencjonowanie wniosków aplikacyjnych spełniających wymogi formalne,
  - ewidencjonowanie dużych projektów w zakresie określonym przez Rozporządzenie KE (WE) nr 1828/2006,
  - ewidencjonowanie umów o dofinansowanie,
  - ewidencjonowanie wniosków o płatność,
  - ewidencjonowanie danych dotyczących kontroli poszczególnych projektów,
  - ewidencja wskaźników postępu rzeczowego, w tym prowadzenie jednolitego słownika wskaźników,
- ewidencja danych dotyczących nieprawidłowości,
- prowadzenie rejestru kwot odzyskanych (w tym rejestru dłużników).

Ponadto Krajowy System Informatyczny będzie umożliwiał tworzenie określonych raportów, w szczególności:

- zestawień wydatków z poziomu instytucji pośredniczącej oraz zestawień wydatków i wniosków o płatność przygotowywanych na wyższych poziomach,
- prognozy wydatków.

System będzie obejmował i dostarczał dane określone w Załączniku III Rozporządzenia implementacyjnego 1828/2006.

Architektura Krajowego Systemu Informatycznego.

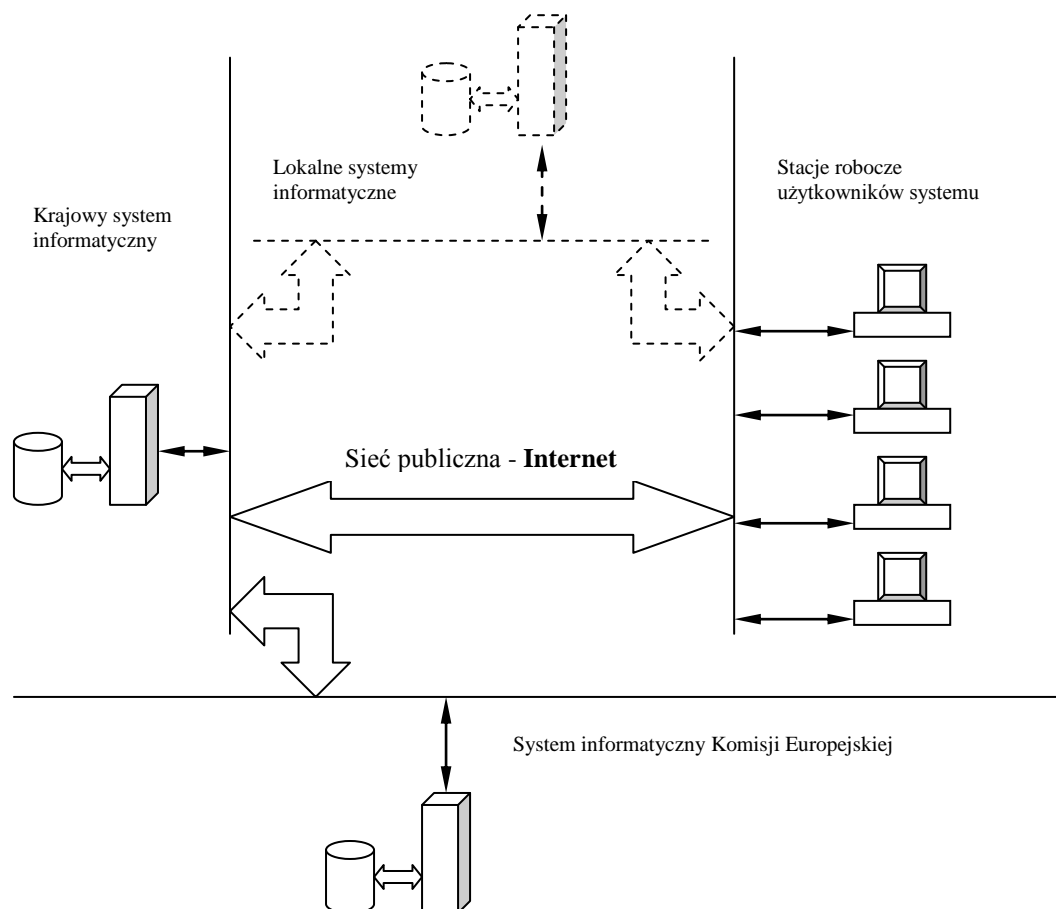
Krajowy System Informatyczny zbudowany jest w oparciu o technologię webową, tzn. dostęp do danych gromadzonych w centralnej bazie danych realizowany jest za pośrednictwem przeglądarki internetowej uruchamianej na komputerze z dostępem do publicznej sieci Internet.

W ramach RPO WM wdrożony zostanie krajowy system informatyczny wspierający realizację NSRO, finansowany ze środków Osi priorytetowej 2. Wsparcie informatyczne realizacji NSRO w ramach POPT 2007-2013.

Jednocześnie dopuszcza się możliwość budowy odrębnego systemu informatycznego na potrzeby zarządzania i wdrażania RPO WM. System będzie w pełni kompatybilny z krajowym systemem informatycznym, a zakres gromadzonych i przetwarzanych w nim danych będzie zgodny z zakresem danych określonym w załączniku III do Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r.”

Schemat architektury Krajowego Systemu Informatycznego.

Opis procedur przewidzianych dla zapewnienia niezawodności komputerowych systemów raportowania księgowego, monitoringu i finansowego

Polityka bezpieczeństwa Krajowego Systemu Informatycznego realizowana jest na wielu płaszczyznach.

Wykorzystanie bezpiecznego protokołu https wraz odpowiednią architekturą dostępowych urządzeń sieciowych w siedzibie operatora systemu, ministra właściwego do spraw finansów publicznych obsługiwane przez Departament Rozwoju Systemów Informatycznych w Ministerstwie Finansów, minimalizuje ryzyko włamania oraz dostępu, a co za tym idzie i modyfikacji danych w systemie przez osoby nieupoważnione. Ponadto uniemożliwia zmianę danych w trakcie transmisji danych na serwer.

Rozbudowana funkcjonalność nadawania uprawnień dla użytkowników (trójwymiarowy model uprawnień: funkcja systemu, poziom wdrażania, region) powoduje, że mają oni dostęp tylko do tych danych, które są niezbędne do realizowania zadań.

Odpowiednia polityka wykonywania kopii bezpieczeństwa gwarantuje, że w przypadku poważnej awarii systemu, której skutkiem jest zniszczenie bazy danych, możliwość odtworzenia danych gromadzonych w systemie maksymalnie na jeden dzień przed wystąpieniem awarii.

Informacje dotyczące wewnętrznego obiegu informacji pomiędzy „podmiotem centralnym (MS Liaison)” oraz podmiotami zgłaszającymi zapotrzebowanie na dostęp/modyfikację praw dostępu do SFC2007

Elektroniczna wymiana danych z Komisją Europejską zgodnie z art. 39 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r.

Zasady dostępu do systemu elektronicznej wymiany danych z Komisją Europejską (SFC2007) zostały uregulowane w *Procedurze przyznawania dostępu użytkownikom do systemu elektronicznej wymiany danych z Komisją Europejską SFC2007* opracowanej przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

Zgodnie z niniejszą procedurą funkcja MS Liaison dla Europejskiego Funduszu Społecznego, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności, wynikająca z obowiązku nałożonego przepisami z art. 41 *Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006*, zgodnie z którymi Państwa Członkowskie występują o prawa dostępu do systemu SFC2007 w sposób scentralizowany, została przypisana jednostce organizacyjnej w ramach Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Zgodnie z zasadami ustanowionymi przez Komisję, funkcje MS Liaison oraz MS Liaison Deputy pełni dwóch wyznaczonych i zatwierdzonych przez służby Komisji pracowników ww. jednostki organizacyjnej.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa dostępu do systemu SFC2007 ww. *Procedura* określa zasady na jakich użytkownicy ubiegają się o dostęp. Zgodnie z przyjętym na poziomie krajowym założeniem i strukturą *Node Hierarchy* dostęp do systemu uzyskują (jako tzw. *Key Users*) wyłącznie pracownicy następujących instytucji:

- Instytucji koordynującej na poziomie krajowym (status *Member State Authority*)
- Instytucji Zarządzającej programem (status *Member State Managing Authority*)
- Instytucji Certyfikującej (status *Certyfying Authority*)
- Instytucji Audytowej (status *Audit Authority*).

Procedura określa także zasady weryfikacji zgłoszonego kandydata na użytkownika przez MS Liaison i adekwatności wnioskowanego zakresu uprawnień (*Permissions, Role*), a także zasady informowania o wszelkich zmianach dotyczących *Key Users*.

Wykaz *Key Users*, tj. osób posiadających dostęp do systemu SFC2007, jest prowadzony w jednostce organizacyjnej w ramach Ministerstwa Rozwoju Regionalnego pełniącej funkcję MS Liaison, z poszanowaniem przepisów prawnych w zakresie ochrony danych osobowych.

8. Przepływy finansowe

1. Przepływy finansowe między KE a krajem członkowskim

Komisja Europejska przekazuje środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego/Europejskiego Funduszu Społecznego/Funduszu Spójności na finansowanie programu w formie płatności zaliczkowych, płatności okresowych i płatności salda końcowego. Powyższe środki wpływają na wyodrębniony rachunek bankowy, prowadzony w euro i zarządzany przez Ministra Finansów.

2. Finansowanie programu¹⁷

Na potrzeby finansowania programu w ramach budżetu państwa wyodrębniono budżet środków europejskich, z którego przekazywane są środki odpowiadające wkładowi UE. Współfinansowanie krajowe z budżetu państwa przekazywane jest przez właściwego dysponenta części budżetowej w formie dotacji celowej.

Środki odpowiadające wkładowi UE są przekazywane do beneficjentów za pośrednictwem Banku Gospodarstwa Krajowego (Płatnik), który wypłaca je na podstawie zleceń wypłaty środków wystawianych przez instytucję podpisującą umowę o dofinansowanie (IZ/IP/IPII) z beneficjentem.

Środki w ramach współfinansowania krajowego z budżetu państwa są wypłacane beneficjentom przez IZ/IP/IPII.

Wypłata na rzecz beneficjenta zarówno w części środków UE, jak i współfinansowania z budżetu państwa może mieć formę płatności zaliczkowych bądź zwrotu poniesionych przez beneficjenta wydatków.

Środki na rzecz beneficjentów są przekazywane na podstawie umowy o dofinansowanie¹⁸ oraz wniosku beneficjenta o płatność, z uwzględnieniem wcześniejszych wypłat.

Wydatki beneficjenta wykazywane w składanym przez niego wniosku o płatność, są ujmowane przez IZ/IP/IPII w deklaracjach wydatków składanych do IPOC, a następnie do IC, celem certyfikacji wydatków do KE.

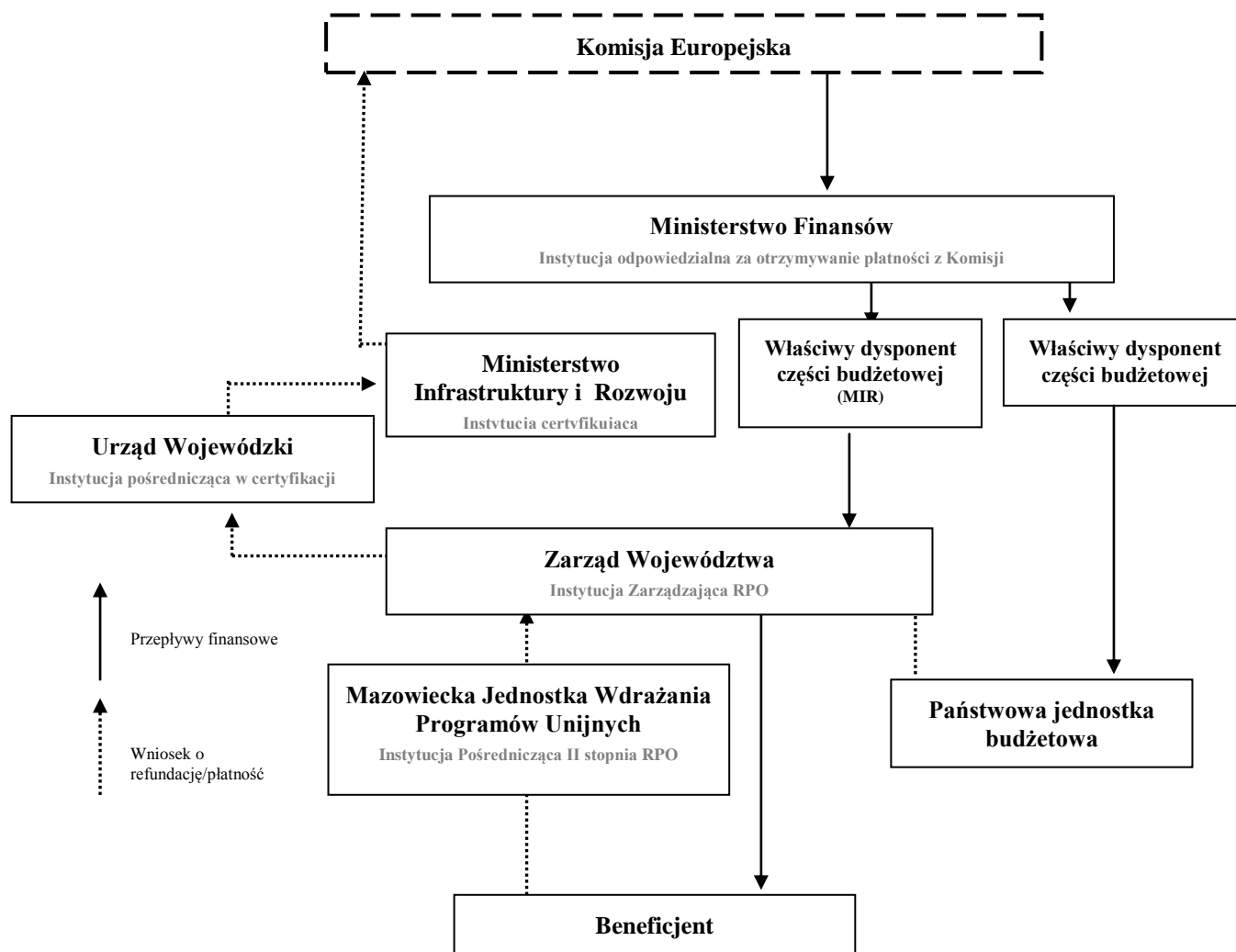
---

¹⁷ Nie dotyczy pomocy technicznej. Projekty pomocy technicznej finansowane są ze środków właściwego dysponenta części budżetowej lub w przypadku instytucji niebędących dysponentem ze środków dotacji celowej.

¹⁸ W przypadku projektów własnych Instytucji Zarządzającej środki będą przekazywana na podstawie uchwały Zarządu Województwa oraz/lub zatwierdzonego wniosku o płatność.

Przebieg finansowy w ramach RPO WM przedstawia poniższy schemat.

Schemat przepływów finansowych i certyfikacji w RPO WM

W ramach systemu monitorowania przepływów finansowych IZ będzie monitorowała wysokość wydatków kwalifikowanych, w tym wydatków stanowiących współfinansowanie krajowe. IZ będzie dokonywała wyliczenia poziomu dofinansowania ze środków UE na poziomie osi priorytetowej w taki sposób, aby wkład funduszy UE nie przekraczał poziomu przyjętego w PO/RPO dla danej osi priorytetowej.

Procedury dotyczące uzyskanych odsetek

W ramach RPO odsetki narosłe od środków otrzymanych przez poszczególne instytucje biorące udział w finansowaniu RPO przeznaczone są na realizację danego priorytetu Programu i są wykazywane w sprawozdaniu z realizacji priorytetu.

Dla obsługi środków otrzymywanych z UE w ramach perspektywy finansowej 2007-2013 zostanie utrzymany podobny system rachunków bankowych jak dla perspektywy 2004-2006, czyli rachunki I poziomu – funduszowe i rachunki II poziomu – programowe.

Wszystkie rachunki bankowe, zarówno funduszowe jak i programowe będą oprocentowane, a odsetki będą dopisywane do stanów na rachunkach. Niezwłocznie po naliczeniu odsetek Instytucja przyjmująca środki z KE będzie przekazywała odpowiednie

kwoty na rachunek dochodów Budżetu Państwa i będą one wykorzystane na współfinansowanie krajowe.

9. Informacja i promocja

Zgodnie z zapisami art. 2 pkt 1 Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1828/2006 określającym zasady wdrażania Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego Polska przygotowuje *Strategię Komunikacji Funduszy Europejskich w Polsce na lata 2007-2013* dla wszystkich funduszy i programów. Wspólna Strategia ma na celu zapewnienie skutecznej koordynacji działań prowadzonych przez poszczególne instytucje, dzięki której wzrośnie skuteczność i efektywność działań informacyjnych i promocyjnych.

Strategia komunikacji jest przygotowywana przez Instytucję Koordynującą NSRO (umiejscowioną w strukturze ministerstwa właściwego ds. rozwoju regionalnego) we współpracy z Instytucjami Zarządzającymi. Uwzględnia ona zasady przyjęte w Wytycznych Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie informacji i promocji.

Strategia komunikacji określa podstawowe zasady prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych na potrzeby wszystkich programów operacyjnych i *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia*, a w szczególności cele i ideę przewodnią, określenie grup docelowych, wskazanie instytucji zaangażowanych w działania informacyjne i promocyjne, a także wymagane minimum podejmowanych działań.

Instytucja Zarządzająca opracuje dla programu operacyjnego Plan komunikacji zawierający cele działań, charakterystykę grup docelowych, opis planowanych działań informacyjnych, promocyjnych i szkoleniowych, opis podziału zadań i stopnia odpowiedzialności w zakresie działań promocyjno-informacyjnych i szkoleniowych pomiędzy IZ i poszczególne IP i IW (IP2), opis działań IZ, IP, IW/IP2 i innych partnerów zaangażowanych w proces informowania i promocji w obrębie programu operacyjnego, z uwzględnieniem podmiotów, o których mowa w art. 5 ust. 3 Rozporządzenia wykonawczego, ramowy harmonogram, indykatorywny budżet, sposób ewaluacji działań oraz zasady sprawozdawczości ze stopnia realizacji działań promocyjno-informacyjnych i szkoleniowych. Plan komunikacji PO podlega konsultacji z IK NSRO w zakresie ich zgodności ze Strategią komunikacji, a następnie akceptacji Komitetu Monitorującego dany program.

Instytucja Zarządzająca będzie przygotowywać również roczny plan działań o charakterze wykonawczym.

Instytucja Zarządzająca RPO odpowiedzialna jest za przeprowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych związanych z wykorzystaniem funduszy strukturalnych. Działania informacyjne i promocyjne mają na celu zapewnienie odpowiedniego poziomu wiedzy o możliwościach pozyskania wsparcia finansowego z funduszy Unii Europejskiej oraz stworzenie dobrego klimatu dla absorpcji pomocy strukturalnej w Polsce.

Główne cele komunikacji i promocji RPO WM to:

- promocja funduszy europejskich i polityki rozwoju regionalnego Unii Europejskiej w Województwie Mazowieckim,
- informowanie potencjalnych beneficjentów o możliwościach pozyskiwania funduszy z UE, oraz dostarczanie informacji nt. sposobu ich pozyskania,

- zwiększanie świadomości społeczeństwa w zakresie polityki spójności prowadzonej przez UE,
- wyrabianie wśród potencjalnych beneficjentów, a także w całym społeczeństwie, świadomości udziału funduszy europejskich (i podkreślenie ich roli) w finansowaniu przedsięwzięć realizowanych za pomocą tych funduszy,
- ukazywanie przejrzystości procedur wdrażania Programu.

Podstawowym założeniem strategii komunikacji RPO WM jest wyrobienie i utrwalenie w świadomości beneficjentów oraz całego społeczeństwa roli jaką odgrywają fundusze europejskie w realizacji przedsięwzięć z ich udziałem. W pierwszych latach funkcjonowania Programu, IZ ROP WM, planuje położyć główny nacisk na kampanie informacyjne i promocyjne dotyczące RPO oraz na szkolenia potencjalnych beneficjentów w zakresie możliwości skorzystania ze środków RPO WM.

W kolejnych latach funkcjonowania Programu podjęte będą działania mające na celu utrwalanie i poszerzanie wiedzy na temat funduszy europejskich w całym społeczeństwie. Cele te będą realizowane poprzez zapewnienie:

- powszechnego dostępu do informacji na temat możliwości uzyskania wsparcia w ramach funduszy strukturalnych,
- dostępu do wszelkich niezbędnych dokumentów programowych, podręczników, wniosków, itp.
- informacji w zakresie czytelności i przejrzystości kryteriów oceny i wyboru projektów,
- bieżącej informacji opinii publicznej w zakresie rezultatów wdrażania RPO,
- realizacji działań promujących wsparcie w ramach funduszy strukturalnych,
- możliwości uzyskania informacji dotyczących na temat RPO poprzez punkty informacyjne, stronę internetową, szkolenia, konferencje, itp.
- wydawanie publikacji, broszur informacyjnych, wytycznych,
- promocję „najlepszych projektów” i „najlepszych praktyk”.

Instytucje zaangażowane we wdrażanie i zarządzanie RPO WM to:

- Departament Rozwoju Regionalnego i Funduszy Europejskich ,
- Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych – pełniąca funkcję instytucji wdrażającej.

Na działania informacyjne i promocyjne w ramach RPO WM 2007 – 2013, zostanie zabezpieczony odpowiedni budżet. Działania informacyjne i promocyjne będą realizowane przede wszystkim poprzez:

- poinformowanie potencjalnych beneficjentów o uruchomieniu RPO,
- informowanie potencjalnych i aktualnych beneficjentów o możliwościach korzystania ze wsparcia na realizację projektów w ramach RPO,
- informowanie opinii publicznej o zasięgu i rozmiarze wsparcia wspólnotowego dla poszczególnych projektów oraz ich rezultatach,
- informowanie beneficjentów o wielkości współfinansowania ze strony Wspólnoty,
- prowadzenie punktów informacyjnych, publikacje wydawnictw informacyjnych, organizację seminariów informacyjnych i szkoleniowych, doradztwo.

Działania informacyjne i promocyjne podlegają regularnej ewaluacji programu oraz ocenie dokonywanej przez Komitet Monitorujący RPO. Informacja i promocja musi odpowiadać wymogom określonym w odpowiednim rozporządzeniu Komisji Europejskiej

Plan promocji RPO WM zostanie opracowany po zatwierdzeniu dokumentu przez Zarząd Województwa. Plany te muszą być zgodne z założeniami *Strategii Komunikacji* opracowanej

przez instytucję koordynującą promocję i informację NSS we współpracy z instytucjami zarządzającymi programami operacyjnymi.

10. Zasada partnerstwa

Instytucja Zarządzająca będzie realizować swoje zadania, zgodnie z wymaganiami art. 11 Rozporządzenia nr 1083/2006 oraz prawa krajowego, w ścisłej współpracy z właściwymi władzami regionalnymi, lokalnymi, miejskimi i innymi władzami publicznymi, a także partnerami społeczno – gospodarczymi, w tym odpowiednimi podmiotami reprezentującymi społeczeństwo obywatelskie, partnerów zajmujących się zagadnieniami z zakresu środowiska naturalnego oraz organizacjami pozarządowymi i podmiotami odpowiedzialnymi za wspieranie równości kobiet i mężczyzn. Szeroko prowadzone konsultacje społeczne RPO WM zagwarantowały udział wszystkich przedstawicieli społeczności regionalnej, w tym jednostek samorządu terytorialnego, strony rządowej oraz partnerów społecznych i gospodarczych. Podstawowym narzędziem stosowania zasady partnerstwa na etapie wdrażania będzie Komitet Monitorujący, który zapewni partnerom udział w najważniejszych decyzjach dotyczących RPO WM, w szczególności w zakresie kryteriów wyboru projektów, monitorowania realizacji i oceny postępu realizacji Programu, w tym także nieprawidłowości. Instytucja Zarządzająca będzie wymagała od beneficjentów przestrzegania zasady partnerstwa zarówno na etapie przygotowania jak i realizacji projektów. Współpraca będzie realizowana z pełnym poszanowaniem odpowiednich kompetencji instytucjonalnych, prawnych i finansowych każdej kategorii partnerów.

VI. Wnioski i rekomendacje z oceny ex-ante

Raport *Ocena szacunkowa projektu programu operacyjnego na lata 2007-2013 Województwa Mazowieckiego* powstał w ramach ekspertyzy *Ocena szacunkowa projektów 16-stu Regionalnych Programów Operacyjnych oraz Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013* zrealizowanej przez WYG International Sp. z o.o. na zamówienie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

Ocena zawiera wszystkie standardowe elementy, przewidziane dla oceny programów operacyjnych i uwzględnienia specyfikę regionów. Metodologia oceny jest zgodna z metodologią oceny ex-ante programów operacyjnych na lata 2007-2013, określonej przez Komisję Europejską, w październiku 2005 roku.

Zakres oceny RPO WM obejmuje:

- weryfikację analizy społeczno-ekonomicznej oraz jej jakości w świetle zidentyfikowanych potrzeb rozwoju regionu (zadanie badawcze 1),
- ocenę uzasadnienia ekonomicznego oraz spójności wewnętrznej części projekcyjnej RPO (zadanie badawcze 2),
- ocenę spójności zewnętrznej części RPO z politykami wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi (zadanie badawcze 3),
- ocenę oczekiwanego rezultatu i oddziaływania (zadanie badawcze 4),
- ocenę proponowanego systemu wdrażania programu operacyjnego (zadanie badawcze 5).

Każde zadanie badawcze zawiera rozwinięcie oraz wnioski i rekomendacje dla potrzeb doskonalenia treści RPO WM.

Założenia RPO WM oceniano w świetle następujących dokumentów:

- *Strategiczne Wytyczne Wspólnoty* - w odniesieniu do poziomu Unii Europejskiej,
- *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, Strategia Rozwoju Kraju*, programy i polityki ochrony środowiska w skali kraju - w odniesieniu do poziomu krajowego,
- *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* - w odniesieniu do poziomu regionalnego,
- innych dokumentów dotyczących procesów gospodarczych i społecznych, ekologii oraz zagospodarowania przestrzennego.

Należy zwrócić uwagę na problem równoległości procesu programowania i prowadzonej oceny, która zaistniała co najmniej w trzech wymiarach, jednocześnie przebiegał proces tworzenia podstaw prawnych dla programów operacyjnych, ich konstruowanie i modyfikowanie oraz ocena. Uwarunkowania te stanowiły istotne ograniczenie, tak dla regionów w przygotowujących przedmiotowe programy regionalne, jak i dla zespołu dokonującego ich ewaluacji.

Ma to określone konsekwencje dla sposobu przedstawienia oceny w raporcie. W ustaleniach z Instytucją zlecającą (MIR) przyjęto, że podstawą przeprowadzanej oceny są wersje RPO dostarczone przez MIR Zespołowi ewaluacji do 31 sierpnia 2006 r. Po tym okresie zaktualizowane wersje dokumentów były jedynie rozpatrywane pod kątem wpływu dokonanych zmian na oceny przedstawiane w tekście raportu.

Podobne ustalenie dotyczy Oceny efektu makroekonomicznego RPO, a także Prognozy oddziaływania na środowisko, z tym, że graniczną datą przekazania dokumentów był 15 września 2006 r.

Diagnoza programu operacyjnego (Zadanie 1).

Przeprowadzona ocena ex-ante części diagnostycznej RPO WM pozwala sformułować następujące wnioski:

- dobór kryteriów wyboru dziedzin diagnozy jest zgodny z najważniejszymi problemami rozwoju społeczno-gospodarczego województwa,
- formułowane rozpoznania diagnostyczne, uwzględniają specyfikę Województwa i są trafne,
- formułowane tendencje rozwoju opisywanych zjawisk i procesów społeczno-gospodarczych są użyteczne oraz trafne,
- poprawnie sformułowana analiza SWOT.

Z przeprowadzonej oceny wysunąć można następujące uwagi oraz propozycje zmian:

- zastosowanie prostej metody rozpoznania trendów rozwojowych oraz prognoz w celu podkreślenia czynników stymulujących bądź hamujących procesy gospodarcze,
- szersze ujęcie uwarunkowań zewnętrznych województwa, jak również przyszłych tendencji ich kształtowania,
- uwzględnienie w analizie SWOT istotnych elementów opisanych w części diagnostycznej,
- rozważenie w przypadku analizy SWOT możliwości występowania oddziaływań pomiędzy mocnymi i słabymi stronami a szansami i zagrożeniami,
- wprowadzenie nowszych danych statystycznych.

Uwagi zostały uwzględnione zarówno w diagnozie jak i analizie SWOT. Został dodany podrozdział „Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju województwa”.

Część projekcyjna programu operacyjnego (Zadanie 2).

Część projekcyjna RPO WM charakteryzuje się:

- przejrzystością struktury celów, priorytetów oraz działań,
- spójnością relacji pomiędzy częścią diagnostyczną a projekcyjną.

Wybór celów oraz priorytetów rozwoju społeczno-gospodarczego województwa jest uzasadniony.

Z przeprowadzonej oceny wysunąć można następujące uwagi oraz propozycje:

- ze względu na dużą ilość priorytetów należy zastanowić się nad nadaniem im rangi lub zaprojektowaniem ram czasowych dla ich realizacji,
- należy wziąć pod uwagę rozważania o wzajemnej relacji priorytetów,
- można uściślić sformułowania określające niektóre cele oraz priorytety tak by konsekwentnie odzwierciedlały przyjęte w Programie rozróżnienie,
- rozdział dotyczący finansowania wymaga uzupełnienia o informacje dotyczące źródeł finansowania wewnętrznego projektowanych przedsięwzięć.

Uwagi zostały uwzględnione.

Spójność zewnętrzna programu operacyjnego (Zadanie 3).

RPO WM jest spójny z dokumentami programowymi formułowanymi na szczeblu unijnym, krajowym oraz regionalnym.

Na podstawie dokonanej oceny sformułować następujące uwagi oraz rekomendacje:

- należy uaktualnić tabelę zgodności priorytetów RPO WM z projektem NSRO o nowo sformułowane cele,
- można wziąć pod uwagę zapisy zawarte zarówno w SWW jak i SRK dotyczące szerszych działań na rzecz rozwoju rynku pracy oraz ewentualne włączenie ich do RPO WM, co

z pewnością wyszłoby naprzeciw potrzebom oraz oczekiwaniom społeczeństwa województwa.

Ponadto można zastanowić się nad uwzględnieniem np. w Priorytecie VI działań na rzecz rozwoju bądź promocji rozwoju eko- oraz agroturystyki, co po pierwsze korespondowałoby z uwarunkowaniami oraz potrzebami niektórych obszarów województwa, z drugiej strony pełniej wypełniałoby politykę ekologiczną kraju.

Uwagi zostały uwzględnione.

Ocena oczekiwanych rezultatów i oddziaływania (Zadanie 4).

Ocena zawierała liczne uwagi dotyczące wskaźników monitorowania, ich doboru, wartości oraz spójności ze wskaźnikami w innych dokumentach strategicznych. Ze względu na ciągłe prace nad RPO WM, w tym nad wskaźnikami, w kolejnych wersjach dokumentu wskaźniki zostały ujęte w całkowicie odmienny sposób. W związku z powyższym uwagi i rekomendacje dotyczące tego tematu straciły uzasadnienie.

System wdrażania programu operacyjnego (Zadanie 5).

System wdrażania RPO WM był, w wersji dokumentu przedstawionej do oceny ex-ante, ujęty w sposób ogólny ze względu na dużą liczbę niewiadomych w momencie powstawania. Większość elementów systemu została jedynie zasygnalizowana, a niektóre były celowo pominięte, aby nie wprowadzać odbiorców w błąd konkretnymi zapisami.

W ramach zadania przeprowadzona została analiza przedstawionego w ten sposób systemu wdrażania. Otrzymane rekomendacje i wnioski nie zostały wykorzystane do zmiany i doprecyzowania istniejących zapisów, lecz stały się pomocne przy pracach nad stworzeniem nowej spójnej, przejrzystej i czytelnej wersji systemu.

VII. Prognoza oddziaływania programu na środowisko¹⁹

Przedmiotem opracowanej Prognozy (POŚ)²⁰ jest ocena oddziaływania na środowisko RPO WM w tym dużych projektów Indykatoryjnego Planu Inwestycyjnego dla RPO WM (wersja 2.2a). Celem zasadniczym prognozy jest określenie wpływu na środowisko przedsięwzięć zapisanych w projekcie RPO WM i ich skutków środowiskowych.

Treść i forma dokumentu *Prognoza Oddziaływania na Środowisko Projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007–2013* wynikała przede wszystkim z przepisów:

- Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 R. Nr 25, poz. 150, z późn. zm.),
- Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1590, tekst jednolity),
- Dyrektywy 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. Urz. UE z dnia 21 lipca 2001 r. L 197, s. 30),
- Dyrektywy 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylającej dyrektywę Rady 90/313/EWG (Dz. Urz. UE z dnia 14 lutego 2003 r. L 41, s. 26),
- Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE z dnia 31 lipca 2006 r. L 210, s. 25)

Zgodnie z art. 41 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska²¹ ocena oddziaływania na środowisko RPO WM powinna m. in. zawierać informacje o zawartości, głównych celach RPO WM oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami, określać, analizować i oceniać istniejący stan środowiska oraz potencjalne zmiany tego stanu w przypadku braku realizacji RPO WM, określać, analizować i oceniać stan środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem, określać, analizować i oceniać istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia projektowanego dokumentu, w szczególności dotyczące obszarów chronionych, analizować i oceniać cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym albo krajowym, istotne z punktu widzenia RPO WM oraz, w jaki sposób te cele i inne problemy środowiska zostały uwzględnione podczas opracowywania dokumentu.

W pierwszej części opracowania przedstawiono podstawę prawną sporządzenia POŚ, główne cele, a także metody wykorzystane do oceny oddziaływania RPO WM na środowisko.

Rozdział drugi dotyczy zawartości RPO WM, powiązań z innymi dokumentami strategicznymi i aktami z zakresu ochrony środowiska. W wyniku przeprowadzonej analizy dokumentów wykazano spójność pomiędzy RPO WM a dokumentami strategicznymi na szczeblu krajowym i międzynarodowym.

¹⁹ Przywołane podstawy prawne zostały wskazane w treści Prognozy jako obowiązujące na dzień sporządzenia dokumentu.

²⁰ http://www.mazovia.pl/downloadStat/gfx/mazovia/pl/defaultaktualnosc/571/29/1/prognoza_ze_strony.pdf

²¹ Przepis został uchylony przez art. 144 pkt 9 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199 poz. 1227, z późn. zm.).

Charakterystykę wybranych elementów środowiska przyrodniczego przedstawiono w następnym części opracowania. Wśród nich uwzględniono położenie geograficzne, ukształtowanie powierzchni, klimat, wody powierzchniowe i podziemne, florę i faunę. W rozdziale tym analizowano także formy ochrony przyrody w tym obszary Natura 2000.

Rozdział czwarty prezentuje potencjał społeczno-gospodarczy Mazowsza. Omówiono tu następujące zagadnienia: potencjał ludnościowy, poziom zdrowotności, przemysł, usługi, innowacyjność gospodarki, infrastrukturę techniczną i społeczną, atrakcyjność turystyczną.

Część piąta POŚ omawia zagrożenia środowiska takie, jak zanieczyszczenia powietrza, hałas i promieniowanie elektromagnetyczne; odpady, zagrożenie zanieczyszczeniem wód, degradacja gleb i gruntów, awarie i straty w bioróżnorodności.

W rozdziale szóstym przeprowadzono ocenę oddziaływania przedsięwzięć RPO WM na środowisko, uwzględniając dwa jego komponenty, tj. środowisko przyrodnicze i człowieka. W efekcie opracowano macierz skutków środowiskowych, w której zaprezentowano wpływ priorytetów na elementy środowiska.

W ostatnim rozdziale dokonano podsumowania i wykazano jakie konsekwencje może mieć brak realizacji priorytetów RPO WM. Skutki środowiskowe, do których dojdzie w wyniku realizacji zamierzonych przedsięwzięć, mogą mieć różny charakter (bezpośrednie, pośrednie), mogą też oddziaływać w różnym horyzoncie czasowym. Z drugiej strony zaniechanie realizacji RPO WM może również wywołać negatywne efekty dla środowiska.

Zakończenie procedury opracowywania projektu RPO dla każdego województwa musiało być, zgodnie z przepisami ustawy Prawo ochrony środowiska, łącznie z prognozą oddziaływania na środowisko poddane opinii wojewody i społeczeństwa (art. 43.1 i 2)²². Organ administracji opracowujący projekt dokumentu bierze pod uwagę ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko, opinię organu ochrony środowiska oraz wojewody, a także rozpatruje uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa w konsultacjach.

Zgodnie z przepisem art. 45 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska²³ organem właściwym do uzgadniania zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko oraz opiniowania projektów był, w odniesieniu do postępowań innych niż przeprowadzane przez centralne organy administracji rządowej, państwowy wojewódzki inspektor sanitarny. Zgodnie z art. 42 ww. ustawy²⁴ organ opracowujący RPO miał obowiązek uzgodnienia kształtu POŚ, w tym przypadku, z Wojewodą Mazowieckim i Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym w Warszawie.

Zarówno Wojewoda Mazowiecki (w piśmie z dnia 23 maja 2006r., znak WŚR.I.łk 0717/72/06) jak i Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny (w piśmie z dnia 18 lipca 2006r., znak ZNS. 7175-2117-867/06/HN) zwrócili uwagę na zastosowanie przy opracowaniu POŚ ustawy Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz. U., 2006, nr 129 poz. 902, tekst jednolity).

---

²² Przepis został uchylony przez art. 144 pkt 9 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199 poz. 1227, z późn. zm.).

²³ Przepis został uchylony przez art. 144 pkt 9 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199 poz. 1227, z późn. zm.).

²⁴ Przepis został uchylony przez art. 144 pkt 9 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199 poz. 1227, z późn. zm.).

Konsultacje społeczne zostały ogłoszone na łamach „Rzeczpospolitej” 25 września 2006 r. Równoległe teksty POŚ projektu RPO WM wraz z formularzem zgłaszania uwag zamieszczono na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego (www.mazovia.pl). Konsultacje trwały 21 dni, od 25 września do 16 października 2006 r. Autorzy POŚ ustosunkowali się do zgłoszonych uwag w stosownych pismach skierowanych do Urzędu, a w określonych przypadkach nanieśli zmiany w tekście omawianego dokumentu. W ostatecznej wersji POŚ projektu RPO WM uwzględniono również uwagi Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Warszawie zgłoszone w piśmie z dnia 2 listopada 2006 r. (znak ZNS.7170-840-270/06.EG) oraz Wojewody z 27 października 2006 (znak WŚR.I.DC.0716/72/06).

Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Warszawie zgłosił dwie uwagi do POŚ RPO WM. Pierwsza z nich dotyczyła nierozwiązanej w stopniu dostatecznym gospodarki odpadami medycznymi (w związku z powyższym dodano „Zdaniem Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Warszawie w dostatecznym stopniu nie rozwiązano problemu usuwania niebezpiecznych odpadów medycznych na terenie województwa mazowieckiego”). Druga z uwag odnosiła się do infrastruktury drogowej. Ponieważ zapisy RPO WM miały wysoki stopień ogólności i nie odnosiły się do konkretnych lokalizacji, autorzy POŚ RPO WM nie mogli uwzględnić tej uwagi. Wojewoda Mazowiecki nie wniósł żadnych uwag do POŚ RPO WM.

Dokument POŚ RPO WM został poddany 21 dniowym konsultacjom społecznym. W ich wyniku wpłynęło 8 uwag z Urzędu Miasta w Wołominie. Zostały one uwzględnione przy ostatecznym opracowaniu POŚ. W przypadku uwag zgłoszonych przez Urząd Miasta w Wołominie uwzględniono je pozytywnie. Jedynie przyjęta wcześniej definicja „środowiska” nie uległa zmianie zgodnie z Załącznikiem I (pkt. f) Dyrektywy 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. Urz. UE z dnia 21 lipca 2001 r. L 197 s.30).

Zgodnie z art. 9, ust. 1 Dyrektywy SEA (Dyrektywa 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko, Dz. Urz. UE z dnia 21 lipca 2001 r.) Instytucja Zarządzająca powiadomi właściwe organy i społeczeństwo oraz udostępni odpowiednie dokumenty zamieszczając je na stronie internetowej (www.mazovia.pl).

Celem RPO WM jest zwiększenie konkurencyjności regionu i zwiększenie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej województwa mazowieckiego.

Pierwsza część RPO WM to charakterystyka społeczno-gospodarcza województwa mazowieckiego. W tej części opracowania przede wszystkim dostrzeżono ogromne wewnętrzne różnicowanie województwa.

Dalej omówiono bardzo skrótowo sytuację fizyczno-geograficzną i administracyjną. Szczegółowa analiza dotyczy:

- struktur ludnościowych – dane za 2003 r. (bez podania źródeł), ruch naturalny, struktura zatrudnienia,
- rozwoju gospodarczego – poziom rozwoju mierzony PKB na głowę mieszkańca, porównanie z wybranymi regionami Unii Europejskiej, analiza różnicowania wewnątrz województwa, analiza rozwoju MSP, charakterystyka sektora B+RT i rozwoju społeczeństwa informacyjnego, rola inwestycji zagranicznych, turystyka – walory i ruch turystyczny,
- infrastruktury – drogowej, kolejowej, lotniczej, łącznościowej, energetyki,
- zagrożeń środowiska naturalnego – powietrza, gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami,

- struktur społecznych – do wcześniej omówionej struktury zatrudnienia dołączono strukturę wykształcenia, problemy kultury, ochrony zdrowia, mieszkalnictwa, dokonano charakterystyki sektora NGO's i partnerstwa miast.

W następnej części rozdziału autorzy prezentują zakres pomocy, którą w ostatnich latach uzyskało województwo ze źródeł krajowych i zagranicznych. Do tych pierwszych zalicza się pieniądze przekazane na realizację Kontraktów Wojewódzkich Województwa Mazowieckiego (2001–2003 i 2004) w kwocie 1003,8 mln zł. Środki krajowe to także pieniądze uzyskane z Funduszu Pracy, Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska, Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej i innych. Środki zagraniczne zostały pozyskane w ramach pomocy przedakcesyjnej – programy ISPA i SAPARD, jak również z Banku Światowego, Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Funduszy Strukturalnych (programy sektorowe i INTERREG) i Funduszu Spójności. Omówione są także zewnętrzne uwarunkowania rozwoju województwa. Następną częścią rozdziału jest analiza SWOT.

W kolejnej części RPO WM wyznaczono strategię działań na rzecz województwa. Określono ją za pomocą priorytetów. W dalszej części rozdziału, w formie tabelarycznej, wykazano zgodność Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego z unijnymi i krajowymi dokumentami planowania strategicznego.

Rozdział III zawiera informacje nt. komplementarności, demarkacji i koordynacji RPO WM z innymi programami realizowanymi w ramach polityk WE.

Rozdział IV to szczegółowa prezentacja priorytetów RPO WM.

W Rozdziale V przedstawiono, w formie tabelarycznej, finansowanie priorytetów w kolejnych latach programowania.

W Rozdziale VI zaprezentowano sposób wdrażania Priorytetów. Scharakteryzowano rolę instytucji zaangażowanych w proces rozwoju regionalnego, procedury wyboru projektów oraz zarządzania finansami, monitoringu i ewaluacji, a także partnerstwo i informację.

W Rozdziale VII odnajdujemy wnioski i rekomendacje z oceny *ex-ante*.

W Rozdziale VIII przedstawiony jest abstrakt Prognozy Oddziaływania na Środowisko projektu RPO WM.

W ostatnim Rozdziale zawarto informacje nt. przeprowadzonych konsultacji społecznych RPO WM.

Do dokumentu dołączono 9 załączników, a wśród nich Indykatorywny Plan Inwestycyjny dla RPO WM zawierający między innymi wykaz dużych projektów.

RPO WM powinien być spójny z ustaleniami i rekomendacjami wynikającymi z dokumentów Unii Europejskiej. Przy ustalaniu powiązań spójności pomiędzy RPO WM a dokumentami planowania strategicznego na szczeblu międzynarodowym wzięto pod uwagę następujące dokumenty programowe Unii Europejskiej:

- Politykę spójności wspierającą wzrost gospodarczy i zatrudnienie: Strategiczne Wytyczne Wspólnoty (SWW),
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE z dnia 31 lipca 2006 r. L 210, s. 25),

- Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające Rozporządzenie (WE) nr 1783/1999 (Dz. Urz. UE z dnia 31 lipca 2006 r. L 210, s. 1).

Przy opracowaniu RPO WM uwzględniono zapisy zawarte w krajowych i regionalnych dokumentach strategicznych i programowych – przede wszystkim w kwestii konkurencyjności gospodarki, innowacyjności, rozwoju transportu, ochrony środowiska, poprawy jakości życia.

Spośród dokumentów krajowych, podstawą przygotowania RPO WM były *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013*, określająca priorytety i obszary wykorzystania oraz system wdrażania funduszy unijnych: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz Funduszu Spójności (FS) w ramach budżetu Wspólnoty na lata 2007–2013.

Celem RPO WM jest: „Poprawa konkurencyjności regionu i zwiększenie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej województwa”. Cel RPO WM rozwija cel szczegółowy wskazany w NSRO 2007–2013 dotyczący wzrostu konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałania ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Jednym z najważniejszych dokumentów regionalnych bezpośrednio wpływających na zapisy RPO WM jest *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 29 maja 2006 r. Strategia jest dokumentem określającym politykę władz będącą koncepcją świadomego i systemowego sterowania długookresowym rozwojem regionu. Wizja jako punkt docelowy rozwoju województwa mazowieckiego przedstawia Mazowsze jako konkurencyjny region w układzie europejskim i globalnym.

Dążenia i aspiracje władz województwa w urzeczywistnianiu nakreślonej wizji rozwoju regionu oddaje sformułowana misja strategiczna:

Mazowsze jako najbardziej rozwinięty gospodarczo region w Polsce podejmuje uczestnictwo w rywalizacji z innymi rozwiniętymi regionami poprzez eliminowanie dysproporcji rozwojowych, rozwój nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy oraz zapewnienie mieszkańcom Mazowsza optymalnych warunków do rozwoju jednostki, rodziny, jak i całej społeczności, przy jednoczesnym zachowaniu spójnego i zrównoważonego rozwoju.

Wyznaczone w projekcie RPO WM Priorytety w całości wpisują się w cel nadrzędny Strategii, który brzmi „Wzrost konkurencyjności gospodarki i równoważenie rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie podstawą poprawy jakości życia mieszkańców”.

Realizacja celu nadrzędnego Strategii będzie możliwa poprzez następujące cele strategiczne:

1. Cel strategiczny – Budowa społeczeństwa informacyjnego i poprawa jakości życia mieszkańców województwa.
2. Cel strategiczny – Zwiększenie konkurencyjności regionu w układzie międzynarodowym.
3. Cel strategiczny – Poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Wpływ na zapisy RPO WM miał też Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, a także wojewódzkie programy i strategie sektorowe w tym:

- *Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007–2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014*, Projekt wstępny
- *Plan Gospodarki Odpadami w Województwie Mazowieckim na lata 2004–2011*,
- *Samorządowy Program Rozwoju Mazowsza*,
- *Strategia e-Rozwoju Województwa Mazowieckiego*,

- *Wojewódzki Plan Zdrowotny,*
- *Wojewódzki Program Ochrony i Kształtowania Dziedzictwa Kulturowego,*
- *Program Polityki Kulturalnej Województwa Mazowieckiego,*
- *Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla województwa Mazowieckiego,*
- *Regionalna Strategia Innowacji dla Mazowsza,*
- *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006–2009.*

W *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* przyjęto, że kluczowymi elementami węzłowymi dla zrównoważenia rozwoju Mazowsza będą aglomeracja warszawska i ośrodki subregionalne.

Przyjęto, że misją Planu jest:

Stwarzanie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego, poprawy warunków życia jego mieszkańców, stałego zwiększania efektywności procesów gospodarczych i konkurencyjności regionu.

Konsekwencją tak określonej misji, a także zgodnie z SRWM przyjęto, że priorytetowymi kierunkami wojewódzkiej polityki przestrzennej jest poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego, które odnoszą się do dwóch sfer jakości środowiska: ochrony walorów przyrodniczych, poprawy standardów środowiska.

Założenie przedstawionych dokumentów korespondują ze zidentyfikowanymi w województwie problemami środowiskowymi. Analiza stanu środowiska przeprowadzona w ramach POŚ RPO WM pozwoliła zidentyfikować 32 jego problemy. Do najważniejszych należą:

- niska jakość powietrza w Warszawie i na terenach silnie zurbanizowanych,
- nierozwiązany problem właściwego sposobu unieszkodliwiania i zagospodarowania odpadów komunalnych,
- zanieczyszczenie wód powierzchniowych i podziemnych w wyniku działalności rolniczej,
- degradacja gleb w efekcie zakwaszenia i erozji wietrznej,
- przekroczenia natężenia hałasu (na terenach zurbanizowanych i wzdłuż dróg kołowych),
- niska lesistość.

Programowanie regionalne określone przez władze województwa mazowieckiego w dokumencie RPO WM uwzględnia cele ochrony środowiska zawarte w dokumentach krajowych (tab. 1) oraz dokumentach międzynarodowych takich jak:

- Konwencja Ramsarska o obszarach wodno-błotnych, mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życia ptactwa wodnego (1975), ze zmianami wprowadzonymi w Paryżu (1982) i Reginie (1987);
- Konwencja w Bernie o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk sporządzona (1979);
- Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu z Nowego Jorku (1992);
- Konwencja o różnorodności biologicznej z Rio de Janeiro (1992);
- Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu z Kioto, wraz z Protokołem (1997);

Tabela 1. Cele ochrony środowiska zawarte w dokumentach krajowych a ich potencjalna realizacja w ramach priorytetów RPO WM i dużych projektów (DP).

Cele ochrony środowiska	Priorytety
Cele II Polityki ekologicznej państwa:	
– racjonalizacja użytkowania wody	I, IV, DP I
– wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych	IV
– wzbogacanie i racjonalna eksploatacja zasobów leśnych	–
– zapobieganie powstawaniu odpadów oraz bezpieczne dla środowiska końcowe unieszkodliwianie odpadów pozostałych po procesie recyklingu i odzysku	IV, DP I
– zapobieganie zanieczyszczeniu wód podziemnych i powierzchniowych oraz przywrócenie wodom właściwego stanu ekologicznego	IV, DP I
– likwidacja zanieczyszczeń powietrza u źródła poprzez zmianę nośników energii oraz ograniczenie emisji pyłowej i gazowej do wielkości wynikających z przepisów i zobowiązań międzynarodowych	III, IV, DP II, DP III, DP IV
– zmniejszenie skali narażenia mieszkańców na ponadnormatywny poziom hałasu emitowanego przez środki transportu	III, DP II, DP III
Cele polityki ekologicznej państwa na lata 2003–2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007–2010:	
– ochrona przyrody i krajobrazu	IV
– ochrona i zrównoważony rozwój lasów	–
– ochrona gleb	IV, pośrednio III, DP III
– ochrona wód podziemnych i zasobów kopalin	pośrednio IV
– zmniejszenie materiałochłonności, wodochłonności, energochłonności i odpadowości gospodarki	I
– wykorzystanie energii odnawialnej	IV
– kształtowanie stosunków wodnych i ochrona przed powodzią	IV
– dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego	I, IV, DP I
– przeciwdziałanie zmianom klimatu	pośrednio I, III, IV, pośrednio DP I, II, III
Cele i działania Krajowej strategii ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej:	
– wdrożenie programu Natura 2000	IV
– racjonalizacja sieci obszarów i obiektów chronionych	pośrednio IV
– kompleksowa ochrona i umiarkowane użytkowanie ekosystemów wodno-błotnych oraz rzek i dolin	IV
– minimalizacja zanieczyszczeń wód powietrza	pośrednio I, pośrednio III, pośrednio

i gleb	IV, pośrednio DP I, II, III
– zapewnienie wystarczających zasobów wodnych dla ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej	–
– zachowanie agroróżnorodności w warunkach gospodarki rolnej	–
Cele kierunkowe strategii gospodarki wodnej:	
– zaspokojenie uzasadnionych potrzeb wodnych ludności i gospodarki przy poszanowaniu zasad zrównoważonego użytkowania wód	pośrednio IV
– osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód, a w szczególności ekosystemów wodnych	IV
– podniesienie skuteczności ochrony przed powodzią i skutkami suszy	IV
Cele Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych wraz z zaktualizowanymi załącznikami:	
– realizacja systemów kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni ścieków na terenach o skoncentrowanej zabudowie	IV
– konieczność osiągnięcia standardów jakości ścieków odprowadzanych do środowiska wodnego z oczyszczalni ścieków zgodnie z rozporządzeniami wykonawczymi jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego	IV
– zapewnienie 75% redukcji całkowitego azotu i fosforu w ściekach komunalnych w stosunku do zawartości w ściekach dopływających do oczyszczalni	IV
– odpowiednie zagospodarowanie w środowisku osadów powstających w oczyszczalni ścieków.	IV
Cele Krajowego planu gospodarki odpadami:	
– osiągnięcie stopnia selektywnej zbiórki odpadów komunalnych i recyklingu makulatury tworzyw sztucznych szkła i metali na poziomie 15%, dla odpadów opakowaniowych na poziomie 25%	pośrednio IV
– ograniczenie ilości deponowanych na składowiskach odpadów ulegających biodegradacji o 65% w stosunku do ilości z roku 1995	pośrednio IV
– osiągnięcie stopnia wykorzystania odpadów przemysłowych na poziomie ponad 85%	pośrednio IV
– zamknięcie i likwidacja lub rekultywacja	pośrednio IV

wszystkich składowisk nie spełniających wymagań określonych w Rozporządzeniu Ministra Środowiska w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących lokalizacji budowy eksploatacji i zamknięcia jakim powinny odpowiadać poszczególne typy składowisk odpadów	
Długoterminowe cele przyjęte w Programie ochrony środowiska województwa mazowieckiego na lata 2007–2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014:	
– zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska	I, III, IV, V, DP I, DP II, DP III
– zrównoważone wykorzystanie wody materiałów i rozwój proekologicznych form gospodarowania	I, IV, DP I
– utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych, w tym NATURA 2000	IV
– zwiększenie lesistości i ochrona lasów	–
– poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego	IV, pośrednio I, DP I
– wzrost poziomu wiedzy ekologicznej	pośrednio I, DP I

Źródło: opracowanie własne.

Podstawą oceny stanu środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem RPO WM były:

- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2004 r. w sprawie określenia rodzajów przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz szczegółowych uwarunkowań związanych z kwalifikowaniem przedsięwzięcia do sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko (Dz.U. z 2004 r., Nr 257, poz. 2573)²⁵,
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 maja 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia rodzajów przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz szczegółowych uwarunkowań związanych z kwalifikowaniem przedsięwzięcia do sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko (Dz.U. z 2005 r., Nr 92, poz. 769)²⁶.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2004 r. określało:

- 1) rodzaje przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, wymagających sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko,
- 2) rodzaje przedsięwzięć, dla których obowiązek sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko może być wymagany,
- 3) przypadki, w jakich zmiany dokonywane w obiektach są kwalifikowane jako przedsięwzięcia mogące znacząco oddziaływać na środowisko,
- 4) szczegółowe uwarunkowania związane z kwalifikowaniem przedsięwzięcia do sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko.

Ocena wpływu inwestycji na stan środowiska oparta została także o:

²⁵ Przepis został uchylony przez art. 174 pkt 9 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199 poz. 1227, z późn. zm.).

²⁶ Przepis został uchylony przez art. 144 pkt 9 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199 poz. 1227, z późn. zm.).

- Dyrektywę Ptasią, w sprawie ochrony dzikich ptaków, 79/409/EWG,
- Dyrektywę Siedliskową w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej flory i fauny, 92/43/EWG.

W ramach typów projektów RPO WM mogą znaleźć się rodzaje przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagać sporządzenia osobnego raportu o oddziaływaniu ich na środowisko oraz rodzaje przedsięwzięć, dla których obowiązek sporządzenia takiego raportu może być wymagany. Poziom ogólności zapisu projektów w ramach RPO WM utrudnia jednoznaczną ocenę ich stopnia szkodliwości dla środowiska i klasyfikacji ich do ww. grup. Analiza porównawcza krajowych PO, RPO WM i ww. Rozporządzeń Rady Ministrów pozwoliła na identyfikację typów projektów RPO WM, które teoretycznie mogą znaleźć się w kategoriach wymienionych w ww. Rozporządzeniach Rady Ministrów. Do kategorii tych należą:

- inwestycje z zakresu energetyki,
- biopaliwa,
- infrastruktura transportowa,
- gospodarka odpadami,
- infrastrukturę wodno-kanalizacyjną,
- infrastruktura turystyczno-kulturalna,
- infrastruktura radiokomunikacyjna.

Priorytet I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu RPO WM potencjalnie może wiązać się z licznymi inwestycjami szkodliwymi lub znacząco pogarszającymi stan środowiska. Zgodnie z literą ww. Rozporządzeń dotyczy to przede wszystkim grup działań takich jak: inwestycje w przemyśle spożywczym, chemicznym, skórzanym, drzewnym i papierniczym.

Z analizy przedstawionego materiału wynika, że realizacja priorytetów może w największym stopniu zagrozić bioróżnorodności. Problemem mogą być także przekształcenia krajobrazu i wytwarzane odpady. Najbardziej pozytywny wpływ ujawni się potencjalnie w poziomie ekonomicznych podstaw bytu mieszkańców województwa i w poziomie ich zdrowotności. Pozytywne skutki realizacji priorytetów są mocno zróżnicowane. Najmniejsze skutki dotyczyć będą surowców odnawialnych i zmiany stosunków wodnych.

Jeżeli rozpatrywać każdy z priorytetów oddzielnie, to okaże się, że najbardziej neutralnym dla środowiska jest *Priorytet VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji* i *Priorytet II. Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza*. Szczegółowa analiza działań wykazała, że wpływ na środowisko nie pojawi się przy realizacji „Promocji i informacji” (*Priorytet VI*) i „Monitoringu i ochrony środowiska” (*Priorytet IV*). Największy pozytywny wpływ na środowisko może mieć „Wspieranie sektora MSP”. Trzeba tu podkreślić, że jednocześnie wykazano, iż działanie to może oddziaływać na środowisko bardzo negatywnie. Podobnie oceniono *Priorytet VI* oraz *III*, w kategorii przedsięwzięć „Budowa, przebudowa i modernizacja infrastruktury transportowej”. Wśród dużych projektów do inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko należy zaliczyć rozbudowę lotniska w Modlinie.

Takie oceny wskazują na, podkreślany już wcześniej, różnorodny i niejednoznaczny potencjalny wpływ przedsięwzięć na środowisko. Dodatkowo warto zaznaczyć, że propozycje sformułowane są ogólnie – tak jak wymagają tego przepisy, nie ocenia się szczegółowych lokalizacji.

Analiza skutków środowiskowych mogących potencjalnie wystąpić w efekcie realizacji RPO WM, wykazała zróżnicowany wpływ poszczególnych przedsięwzięć na elementy środowiska. Największy wpływ na środowisko rozpoznano wśród przedsięwzięć następujących

Priorytetów: *Regionalny system transportowy, Wzmocnienie roli miast w rozwoju regionu, Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu i Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka.*

Ujawniono także wyraźne zróżnicowanie potencjalnych skutków zaniechań realizacji RPO WM. Zaproponowano również działania łagodzące dla środowiska w związku z realizacją działań przewidzianych w ramach poszczególnych priorytetów i dużych inwestycji (tab. 2). Poza oczywistymi skutkami jakie pociągnie za sobą wstrzymanie działań w zakresie ochrony środowiska, przykładem może być priorytet „Regionalny system transportowy”. Inwestycje w infrastrukturę transportową, np. budowę obwodnic, pozwolą na odciążenie wybranych dróg i zmniejszenie w ich pasie emisji zanieczyszczeń i hałasu. Brak inwestycji spowoduje dalszą degradację środowiska i pogorszenie jakości życia. Szczegółowa ocena wpływu na środowisko projektowanych inwestycji będzie mogła być dokonana dopiero po wyznaczeniu ich lokalizacji.

Tabela 2. Potencjalne konsekwencje zaniechań realizacji priorytetów i dużych projektów RPO WM oraz działania łagodzące.

Wyszczególnienie	Konsekwencje zaniechania	Działania łagodzące
PRIORYTET I		
Wzmocnienie sektora badawczo-rozwojowego	wykorzystywanie starych materiałów i energochłonnych technologii – emisja zanieczyszczeń, pogorszenie jakości życia, obniżenie konkurencyjności regionu, dalsza degradacja (w tym społeczna) obszarów peryferyjnych	Promowanie rozwoju produkcyjnej działalności proekologicznej, badań prośrodowiskowych oraz upowszechnianie wiedzy na temat nowych czystych technologii
Budowa sieci współpracy nauka-gospodarka		
Wspieranie sektora MSP		
Dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania oraz wsparcie we wprowadzaniu przyjaznych środowisku technologii		
Kompleksowe przygotowanie terenów pod działalność gospodarczą		
Wzmocnienie instytucji biznesu		
Promocja gospodarcza		
PRIORYTET II		
Budowa sieci teleinformatycznej	wykorzystywanie starych materiałów i energochłonnych technologii – emisja zanieczyszczeń, pogorszenie jakości życia, obniżenie konkurencyjności regionu, dalsza degradacja (w tym społeczna) obszarów peryferyjnych, dalsze różnicowanie poziomu rozwoju regionu, powiększanie grupy osób wykluczonych	Stosowanie najnowszych technologii teleinformatycznych, zorganizowanie sieci punktów odbioru i utylizacji zużytego sprzętu
Tworzenie aplikacji i dostępności do usług publicznych on-line		
Rozwój e-usług		
PRIORYTET III		

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Budowa, przebudowa i modernizacja infrastruktury transportowej (drogi, węzły, terminale, lotniska, parkingi <i>etc.</i>)	duże zużycie paliw – emisja zanieczyszczeń, podwyższona emisja hałasu, zagrożenie bezpieczeństwa podróży i mieszkańców	Stosowanie najnowszych technologii przy budowie infrastruktury w celu zmniejszenia hałasu, budowa zabezpieczeń ograniczających dostęp zwierząt na teren infrastruktury, ograniczanie wpływu powierzchniowego dzięki racjonalnej gospodarce powierzchnią biologicznie czynną, niwelowanie negatywnych efektów wizualnych,
Wyposażenie w urządzenia techniczne i modernizacja taboru przewoźników		
PRIORYTET IV		
Inwestycje w infrastrukturę	postępująca degradacja stanu środowiska przyrodniczego, pogarszająca się jakość życia mieszkańców, dalsze różnicowanie poziomu rozwoju regionu	Promowanie najlepszych dostępnych technologii efektywnych energetycznie oraz energii pochodzącej ze skojarzonej produkcji energii elektrycznej i ciepła
Energetyka odnawialna	duże zużycie paliw – emisja zanieczyszczeń, produkcja odpadów, wyczerpanie zasobów energii odnawialnej	
Monitoring i ochrona środowiska	zagrożenie bezpieczeństwa ekologicznego	
PRIORYTET V		
Poprawa systemu transportu publicznego w miastach z wyłączeniem WOM	duże zużycie paliw – emisja zanieczyszczeń, podwyższona emisja hałasu, zagrożenie bezpieczeństwa podróży i mieszkańców	Rozwój i upowszechnienie w miastach systemu „parkuj i jedź”, racjonalne zagospodarowanie powierzchni biologicznie czynnej, promowanie efektywnych energetycznie form budownictwa mieszkaniowego, przestrzeganie norm dotyczących zagospodarowania niebezpiecznych odpadów,
Działania rewitalizacyjne na terenach przemysłowych i powojkowych	obniżenie konkurencyjności regionu, dalsza degradacja (w tym społeczna) obszarów peryferyjnych i wybranych obszarów metropolitalnych,	
Odnowa zasobów mieszkaniowych		
Rozbudowa i poprawa infrastruktury transportowej	duże zużycie paliw – emisja zanieczyszczeń, podwyższona emisja hałasu, zagrożenie bezpieczeństwa podróży i mieszkańców	
PRIORYTET VI		
Rozbudowa i modernizacja infrastruktury turystycznej i kulturalnej	obniżenie konkurencyjności regionu, dalsza degradacja (w tym społeczna) obszarów peryferyjnych i wybranych obszarów metropolitalnych	Bezkonfliktowa lokalizacja obiektów infrastruktury turystycznej z obszarami cennymi przyrodniczo, sterowanie ruchem
Inwestycje w budynki oraz ich wyposażenie		

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Promocja i informacja		turystycznym poprzez racjonalne zorganizowanie infrastruktury z zakresu dostępności komunikacyjnej wewnętrznej, zachęcanie do tworzenia zintegrowanych produktów turystycznych przyjaznych środowisku
Tworzenie spójnych produktów turystycznych		
PRIORYTET VII		
Modernizacja placówek opieki zdrowotnej oraz wyposażenie ich w nowoczesny sprzęt medyczny	pogorszenie jakości życia mieszkańców, nadmierne zużycie energii, obniżenie poziomu zdrowotności, obniżenie poziomu jakości usług społecznych, dalsze różnicowanie poziomu rozwoju regionu	promowanie efektywnych energetycznie form budownictwa infrastruktury społecznej, przestrzeganie norm dotyczących zagospodarowania niebezpiecznych odpadów, nadzór nad utylizacją zużytego sprzętu
Modernizacja ośrodków pomocy społecznej i poprawa jakości ich wyposażenia		
Budowa, rozbudowa, modernizacja systemu oświaty oraz szkół wyższych oraz poprawa stanu i wyposażenia infrastruktury dydaktycznej i pomocniczej w obiektach i ich otoczeniu	pogorszenie jakości życia mieszkańców, nadmierne zużycie energii	
DUŻE PROJEKTY		
Wyszczególnienie	Konsekwencje zaniechania	Działania łagodzące
Płocki Park Przemysłowo-Technologiczny	wykorzystywanie starych materiałów energochłonnych technologii – emisja zanieczyszczeń, pogorszenie jakości życia, obniżenie konkurencyjności regionu, degradacja (w tym społeczna), dalsze różnicowanie poziomu rozwoju regionu, powiększanie grupy osób wykluczonych	Promowanie rozwoju produkcyjnej działalności proekologicznej, badań środowiskowych oraz upowszechnianie wiedzy na temat nowych czystych technologii
Budowa obwodnicy śródmiejskiej na odcinku od ronda wiatraczna do połączenia z dzielnicą Targówek – etap I	duże zużycie paliw – emisja zanieczyszczeń, podwyższona emisja hałasu, zagrożenie bezpieczeństwa podróży i mieszkańców	Stosowanie najnowszych technologii przy budowie infrastruktury w celu zmniejszenia hałasu, budowa zabezpieczeń ograniczających dostęp zwierząt na teren infrastruktury, ograniczanie wpływu powierzchniowego dzięki racjonalnej gospodarce powierzchnią biologicznie czynną, niwelowanie negatywnych efektów wizualnych,
Zakup 20 szt. Czterocłonowych nowych Elektrycznych Zespołów	duże zużycie paliw – emisja zanieczyszczeń, podwyższona emisja hałasu, zagrożenie	Zachęta do zakupu taboru najnowszego technologicznie i najbardziej przyjaznego dla

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Trakcyjnych	bezpieczeństwa podróży i mieszkańców, pogorszenie konkurencyjności regionu, pogorszenie jakości życia mieszkańców	środowiska
Uruchomienie lotniska komunikacyjnego poprzez modernizację istniejącej infrastruktury oraz budowę nowej związanej z obsługą samolotów i pasażerów na terenie byłego lotniska wojskowego w Modlinie (Nowy Dwór Mazowiecki)	duże zużycie paliw – emisja zanieczyszczeń, podwyższona emisja hałasu, zagrożenie bezpieczeństwa podróży i mieszkańców, pogorszenie konkurencyjności regionu, pogorszenie jakości życia mieszkańców	Podjęcie działań mających na celu minimalizację niekorzystnego wpływu na obszary chronione w tym NATURA 2000, wdrażanie wszelkich możliwych zabezpieczeń mających na celu przeciwdziałanie powstania potencjalnych awarii lub katastrofy ekologicznej, racjonalna organizacja infrastruktury komunikacyjnej na terenie lotniska w powiązaniu z infrastrukturą na zewnątrz

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Działania alternatywne dla dużych projektów RPO WM

Wyszczególnienie	Alternatywa
Płocki Park Przemysłowo-Technologiczny (wszystkie projekty wiodące)	Nieuzasadniona
Budowa obwodnicy śródmiejskiej na odcinku od ronda wiatraczna do połączenia z dzielnicą Targówek – etap I	Nieuzasadniona
Zakup 20 szt. Czteroczłonowych nowych Elektrycznych Zespołów Trakcyjnych	Nieuzasadniona
Uruchomienie lotniska komunikacyjnego poprzez modernizację istniejącej infrastruktury oraz budowę nowej związanej z obsługą samolotów i pasażerów na terenie byłego lotniska wojskowego w Modlinie (Nowy Dwór Mazowiecki)	Inna lokalizacja/ Brak możliwości wyznaczenia na obecnym etapie programowania

Źródło: opracowanie własne.

Monitorowanie znaczącego wpływu na środowisko wynikającego z realizacji RPO WM będzie prowadzone wg obowiązujących procedur przez odnośne instytucje:

- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska,
- Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną.

VIII. Konsultacje społeczne

Przygotowanie RPO WM zostało poprzedzone szerokimi konsultacjami. Realizacja zasady partnerstwa odbyła się poprzez:

- w pracach programowych związanych z przygotowaniem zapisów priorytetu I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu oraz priorytetu II. Przyspieszenie e-rozwoju Mazowsza brali udział przedstawiciele pracodawców i samorządu gospodarczego,
- promocję dokumentu – Projekt RPO WM został zamieszczony wraz z formularzem zgłaszania uwag na stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego. W trakcie trwania konsultacji zanotowano ponad 11 000 wywołań. Dla potrzeb konsultacji przygotowano również odrębny adres e-mail. Informacja o dokumencie i jego zawartości prezentowana była w prasie regionalnej oraz w dwóch audycjach (12 i 16 maja 2006), poświęconych tematyce europejskiej i funduszy strukturalnych w rozgłośni Radio dla Ciebie,
- konferencje, spotkania – zorganizowano 2 konferencje o zasięgu wojewódzkim, skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, przedstawicieli nauki, związków pracodawców i przedsiębiorców, partnerów społecznych, w tym NGO oraz 5 konferencji subregionalnych konsultujących RPO WM z przedstawicielami organizacji pozarządowych. Prezentacja projektu dokumentu była połączona z dyskusją i debatą na temat jego zawartości, kształtu, rozwiązań w zakresie systemu wdrażania. W konferencjach wzięło udział łącznie 1450 przedstawicieli wszystkich instytucji i środowisk zainteresowanych debatą nad kierunkami rozwoju województwa mazowieckiego. Prezentacja i dyskusje nad dokumentem odbywały się w trakcie spotkań z: prezydium Konwentu Wójtów i Burmistrzów Województwa Mazowieckiego, Konwentem Powiatów Województwa Mazowieckiego, Forum Mazowieckich Izb Gospodarczych, regionalnymi punktami Krajowego Systemu Usług, Wojewódzką Komisją Dialogu Społecznego oraz przedstawicielami miast z terenu województwa.
- udział partnerów w przygotowaniu opisu priorytetów dotyczących przedsiębiorczości i innowacyjności – Zaproszono do współpracy przedstawicieli samorządów gospodarczych działających w województwie mazowieckim, którzy przygotowywali propozycje zmian zapisów dokumentu.
- pisemne zgłaszanie uwag, opinii i propozycji zapisów – wpłynęło ponad 1500 uwag i propozycji uzupełnień dokumentu, których autorami byli przede wszystkim potencjalni beneficjenci.

Uwagi i postulaty zmian zapisów projektu RPO WM przedstawiło 61 podmiotów, w tym: jednostki samorządu terytorialnego, Związek Międzygminny Kampinos, Konwent Powiatów Województwa Mazowieckiego, podmioty gospodarcze i instytucje otoczenia biznesu, organizacje pozarządowe, wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe. Opinie do projektu zgłosiły również departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego.

Uwagi i postulaty charakteryzowały się różnym stopniem szczegółowości, a pod względem zawartości tematycznej głównie dotyczyły:

- opisu i zakresu przedmiotowego priorytetów, w tym rozszerzenia obszarów wsparcia o nowe kategorie interwencji,
- uzupełnienia listy beneficjentów,
- propozycji podziału środków finansowych,
- wskaźników monitorowania,
- systemu wdrażania.

W trakcie prowadzenia konsultacji społecznych projektu RPO WM, na bieżąco uzupełniano zapisy projektu dokumentu programowego, w oparciu o proponowane uwagi i opinie oraz o treść unijnych rozporządzeń, programy operacyjne na lata 2007-2013, wytyczne Ministerstwa Rozwoju Regionalnego oraz zapisy *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020*.

W 2006 r. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego Instytut Badań Rynku i Opinii Publicznej SMG/KRC zrealizował projekt badawczy, który pozwolił poznać preferencje społeczne dla planowanych kierunków rozwoju województwa mazowieckiego.

W ramach przeprowadzonego badania uwzględniono 3 źródła poznawcze:

- mieszkańcy,
- przedsiębiorcy,
- jednostki samorządu terytorialnego.

Wyniki badań przeprowadzonych wśród ww. respondentów z terenu województwa mazowieckiego wskazują, że za najważniejsze inwestycje finansowane z funduszy UE uważają oni następujące obszary:

- infrastruktura drogowa, którą ankietowani wskazywali jako czynnik znacząco wpływający na rozwój ośrodków miejskich,
- edukacja, która według ankietowanych nabiera szczególnego znaczenia z uwagi na rosnącą liczbę ludności i stale zwiększające się wymagania w zakresie poziomu wykształcenia ludności,
- infrastruktura zdrowotna, której w opinii ankietowanych znaczenie stale wzrasta z uwagi na starzejące się społeczeństwo i wiążącą się z tym potrzebę ułatwienia dostępu do leczenia oraz specjalistycznej opieki zdrowotnej,
- ochrona środowiska, szczególnie w kontekście budowy oczyszczalni ścieków, a także rewitalizację obszarów zdegradowanych.

W *Prioryecie III. Regionalny system transportowy*, zawarto cele szczegółowe, których realizacja pozwoli na rozwój infrastruktury drogowej wymienionej przez większość badanych jako jeden z ważniejszych obszarów w województwie mazowieckim.

Na poprawę stanu środowiska naturalnego zostały ukierunkowane cele szczegółowe *Priorytetu IV. Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka*.

W *Prioryecie VII. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego*, ujęto cele szczegółowe ukierunkowane na podniesienie standardów ochrony zdrowia, życia, upowszechnienie leczenia oraz poprawę jakości infrastruktury edukacyjnej, tj. obszarów, które ankietowani wskazali jako niezwykle istotne z punktu widzenia rozwoju województwa mazowieckiego.

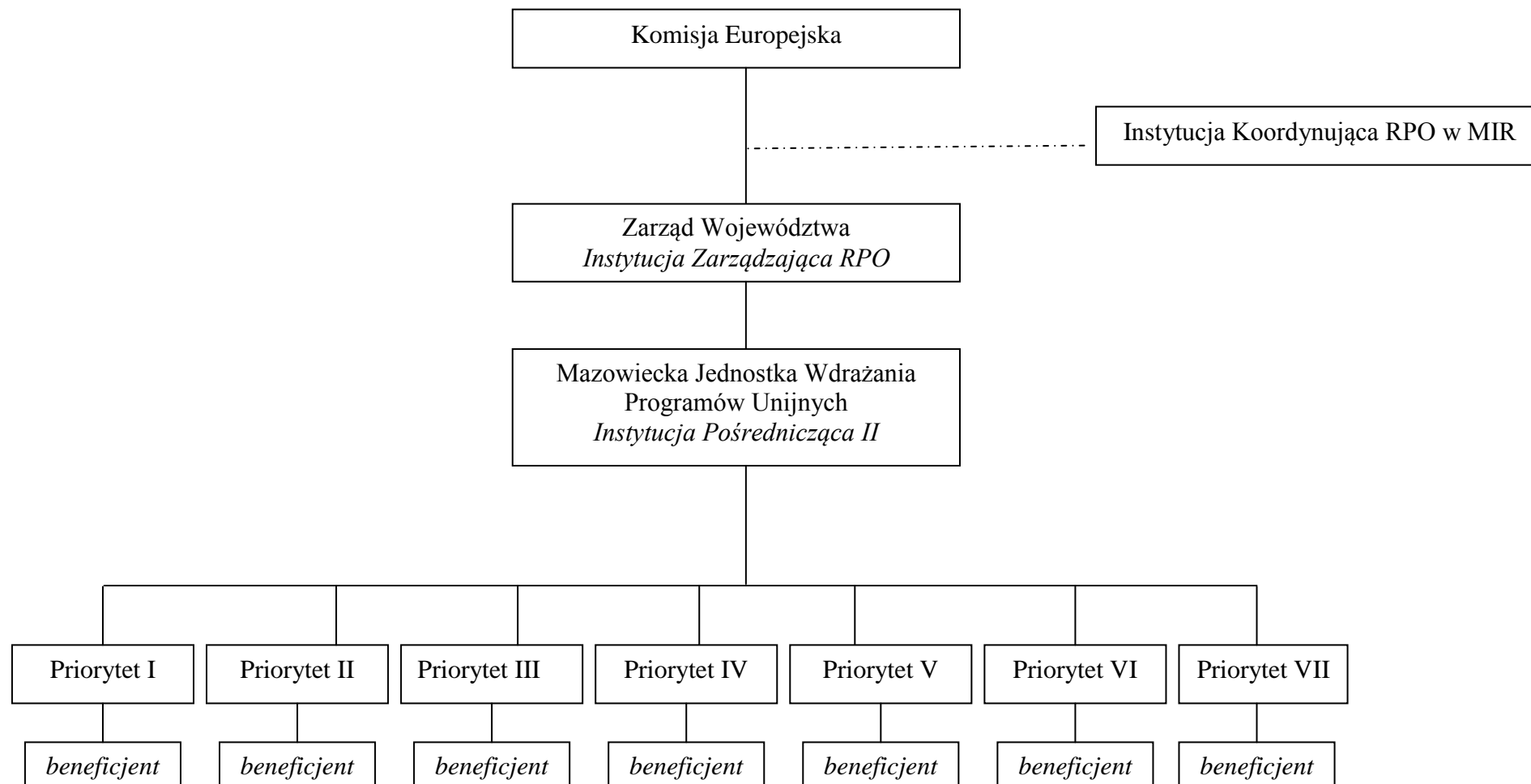
Na podstawie przeprowadzonego badania należy wnioskować, że priorytety RPO WM są zgodne z potrzebami społeczności województwa.

Konsultacje społeczne rozpoczęły się listopadzie 2005 roku i trwały do grudnia 2006 r.

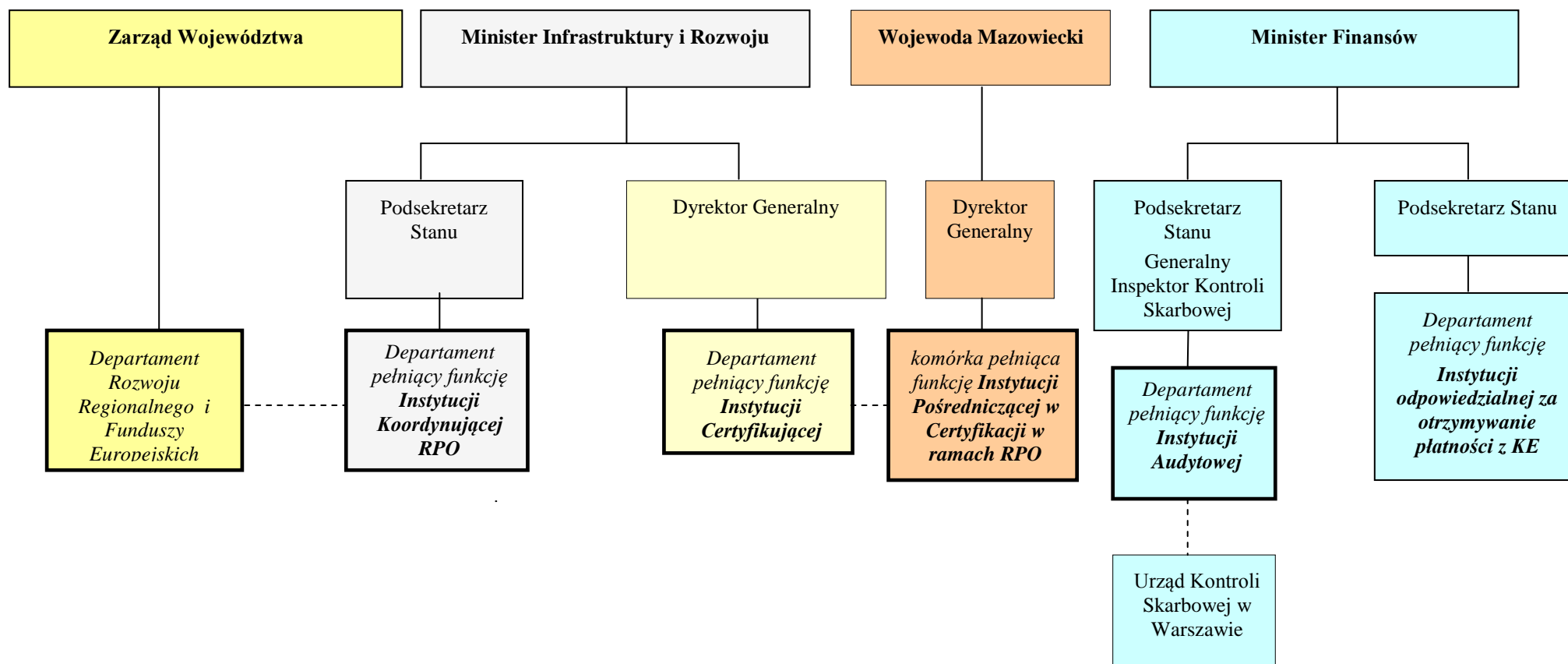
Załącznik nr 1. Indykacyjny wykaz dużych projektów.

1. Uruchomienie lotniska komunikacyjnego poprzez modernizację istniejącej infrastruktury oraz budowę nowej związanej z obsługą samolotów i pasażerów na terenie byłego lotniska wojskowego w Modlinie (Nowy Dwór Mazowiecki) – orientacyjny koszt całkowity wynosi 50,37 mln euro
2. Zakup 20 szt. czteroczłonowych nowych Elektrycznych Zespołów Trakcyjnych - orientacyjny koszt całkowity wynosi 111,11 mln euro
3. Płocki Park Przemysłowo – Technologiczny – orientacyjny koszt całkowity wynosi 62,46 mln euro.
4. Budowa obwodnicy śródmiejskiej na odc. od Ronda Wiatraczna do połączenia z Dzielnicą Targówek – Etap I - orientacyjny koszt całkowity wynosi 76,37 mln euro.

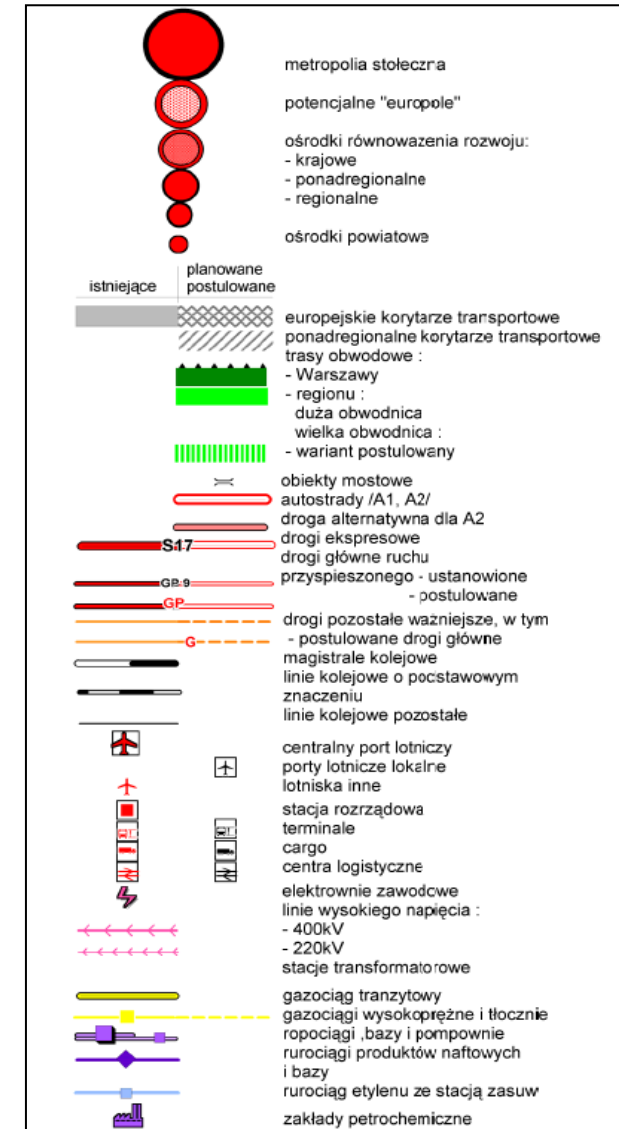
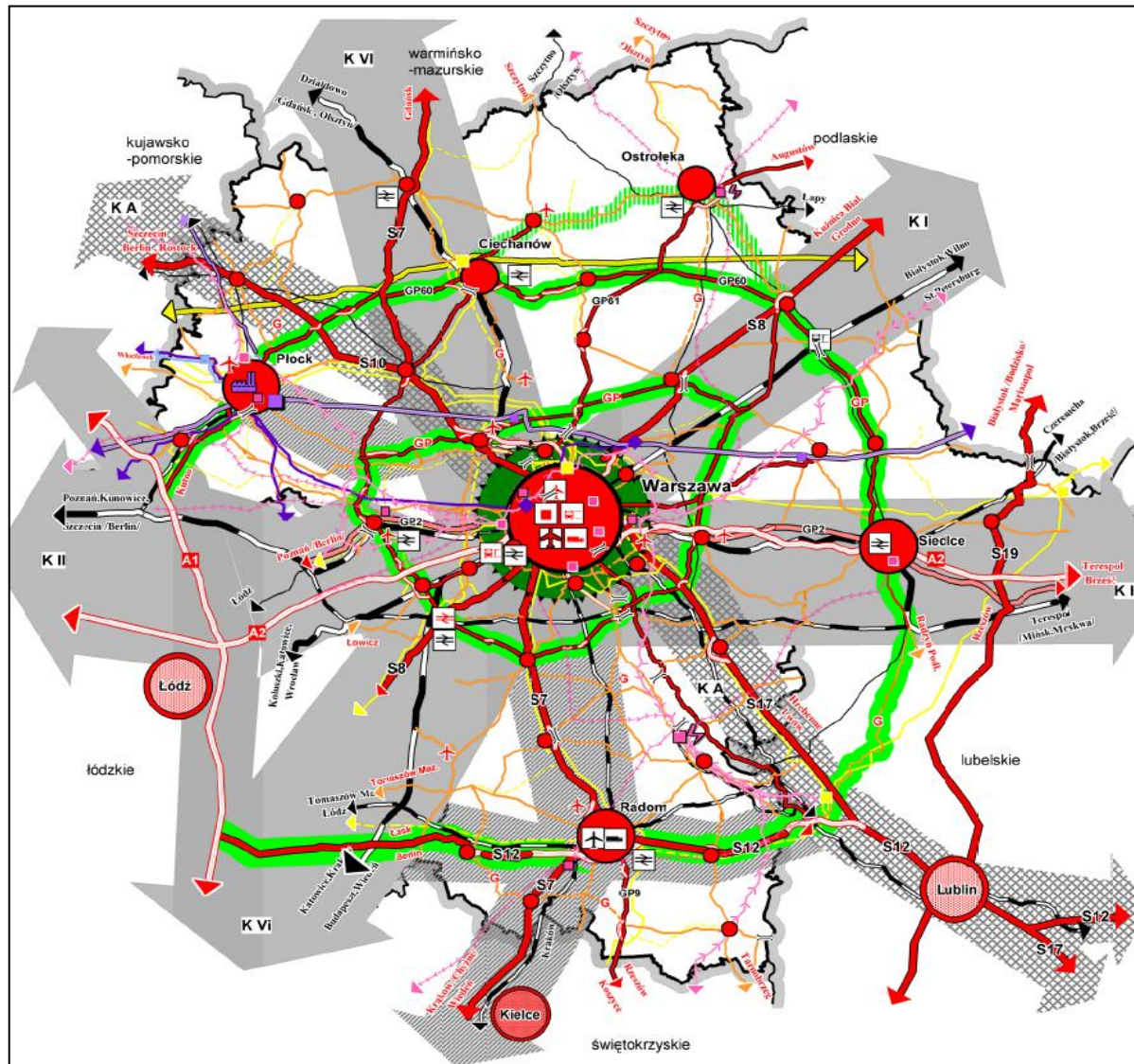
Załącznik nr 2. Schemat instytucjonalny RPO WM

Załącznik nr 3. Schemat organizacyjny wskazujący rozmieszczenie Instytucji Zarządzającej RPO WM, Instytucji Koordynującej RPO WM, Instytucji Certyfikującej i Instytucji Audytowej oraz instytucji odpowiedzialnej za otrzymywanie płatności z KE.

Załącznik nr 4. Główne, europejskie korytarze transportowe, na tle systemów infrastruktury technicznej województwa

Załącznik nr 5. Lista wskaźników kontekstowych

Lp.	Zmienna / Wskaźnik	Jedn. miary	Przekrój terytorialny	Źródło	Wartość wskaźnika 2005 r.	Uwagi	
SPOŁECZEŃSTWO							
1	Wskaźnik zatrudnienia ogółem (15 lat i więcej, wg BAEL):	%	NTS2 miasto/wieś	GUS-BDR	47,8	Kontekst do celu generalnego RPO WM	
	a) wg grup wieku			Eurostat			
	15-64 lat	%			57,6		
	15-24 lat	%			24,3		
	25-34 lat	%			75,8		
	35-44 lat	%			79,0		
	45-54 lat	%			69,3		
	55-64 lat	%			33,3		
	b) ogółem wg płci			GUS-BDR			
	kobiety	%			41,4		
	mężczyźni	%			54,9		
	c) ogółem wg miasto/wieś						
	miasto	%		47,5			
	wieś	%		48,3			
2	Stopa bezrobocia (wg BAEL):	%	NTS2	GUS-BDR	14,8		
	- w tym kobiety	%			15,7		
	Stopa bezrobocia rejestrowanego	%			13,8		
	- w tym bezrobocia długotrwałego	%			9,2		
3	Pracujący ogółem:	tys	NTS2	GUS	2 066,8		
	rok 2004 = 100	%			102,1		
	- w tym w sektorze prywatnym	%			75,3		
	- w tym MSP (agregacja wg siedziby przedsiębiorstwa)	%			43,7		
4	Wykształcenie ludności w wieku 15 lat i więcej (wg BAEL):		NTS2	Eurostat		Kontekst dla wskaźnika Priorytetu VII	
	- podstawowe i niepełne podstawowe (w tym gimnazjum); poziom 0-2 (ISCED 1997)	%			28,7		
	- ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne; poziom 3-4 (ISCED 1997)	%			60,2		
	- wyższe; poziom 5-6 (ISCED 1997)	%	11,1				
5	Udział osób uczących się i doksztalających się w liczbie ludności w wieku 25 - 64 lat	%	NTS2	GUS-BDR	6,2		
6	Udział szkół wyposażonych w komputery:	%	NTS2	GUS	52,7	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu II	
	- w tym szkoły podstawowe i gimnazja	%			68,7		
	- w tym szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne	%			25,1		
	- w tym szkoły policealne	%			18,1		
6a	Liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu:	liczba	NTS2	GUS	23,7		
	- w tym szkoły podstawowe i gimnazja	liczba			11,0		
	- w tym szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne	liczba			43,7		
	- w tym szkoły policealne	liczba			49,9		

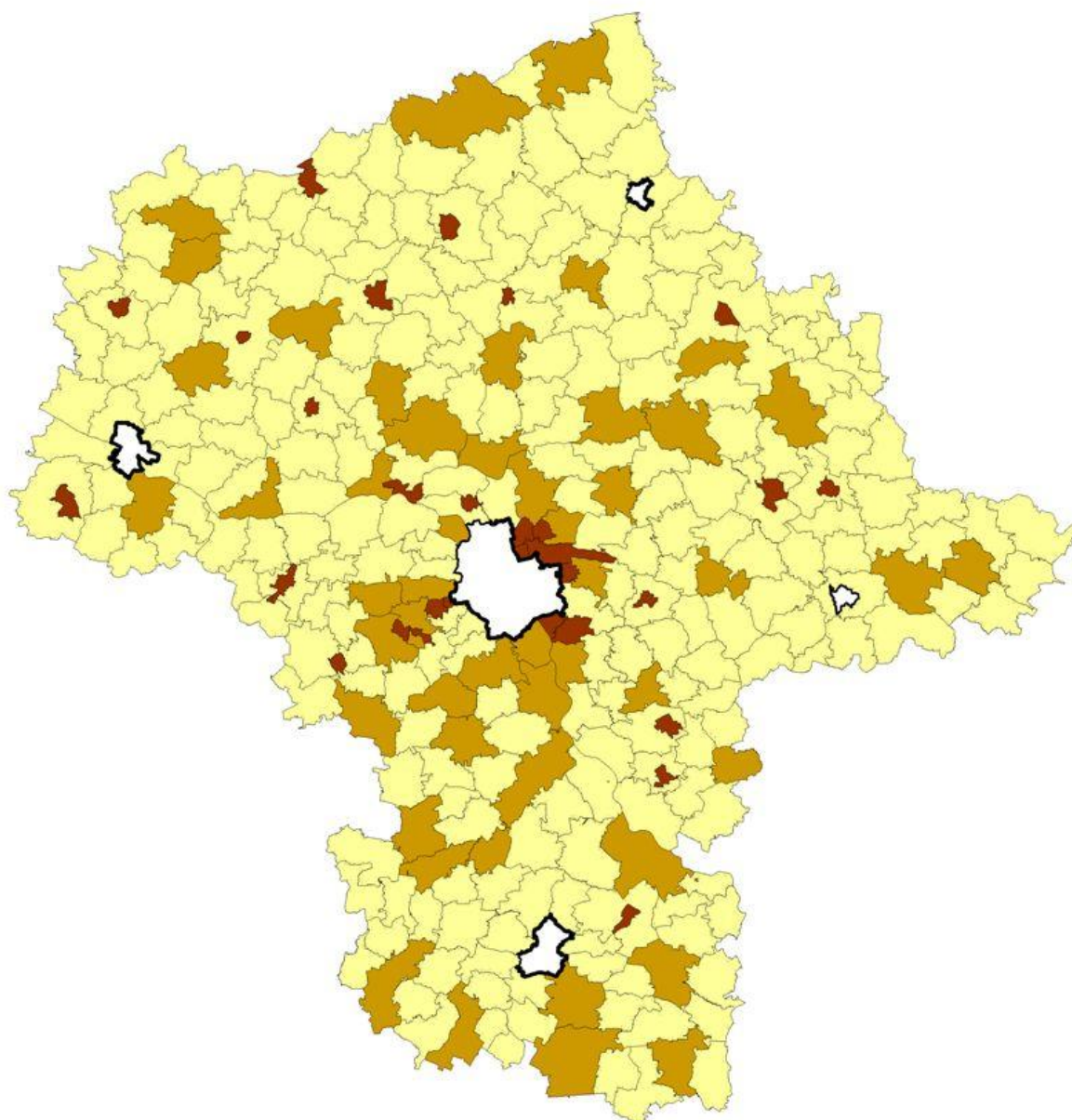
7	Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty z dostępem do Internetu		NTS2		brak danych	Kontekst dla wskaźnika (nr 12) z listy KE/
7a	Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty z dostępem do Internetu w % ogółu gospodarstw domowych	%	NTS2	GUS	26,9	kontekst dla wskaźnika Priorytetu II
8	Saldo migracji wewnętrznych:	liczba	NTS2	GUS	14 520	Kontekst do Celu generalnego RPO WM
	- w miastach	liczba			8 794	
	- na wsi	liczba			5 726	
	Saldo migracji zagranicznych	liczba			565	
9	Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania na 1 tys. mieszkańców	liczba	NTS2	GUS	830,0	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu VI
	- w tym turystom zagranicznym	liczba			300,0	
10	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych:	liczba	NTS2	GUS	885	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu III
	- na 100 tys. ludności	liczba			17,2	
	- na 100 tys. zarejestrowanych pojazdów	liczba			34,0	
	- (rok poprzedni=100)	%			91,5	
11	Liczba ludności korzystającej z przewozów komunikacją miejską	mln	NTS2	GUS	881,8	Kontekst dla wskaźnika (nr 22) z listy KE/ kontekst dla wskaźnika Priorytetu III
12	Długość dróg publicznych (o twardej nawierzchni) ogółem:	km	NTS2	GUS	29 567	Kontekst dla wskaźników (nr 14 i 16) z listy KE/ kontekst dla wskaźnika Priorytetu III
	- na 100 km ²	km			83,1	
	- w tym wojewódzkich	km			2 970	
	- w tym powiatowych	km			13 143	
	- w tym gminnych	km			11 089	
13	Linie kolejowe eksploatowane ogółem:	km	NTS2	GUS	1 777	Kontekst dla wskaźników (nr 17 i 19) z listy KE/ kontekst dla wskaźnika Priorytetu III
	- na 100 km ²	km			20,0	
GOSPODARKA						
14	Produkt Krajowy Brutto na 1 mieszkańca (2004 r.):	zł	NTS2	GUS-BDR	36 636	Kontekst do Celu generalnego RPO WM
	Produkt Krajowy Brutto na mieszkańca w PPS (UE27=100)(2004 r.)	%		GUS, Eurostat	76,8	
15	Wzrost PKB w cenach stałych (rok poprzedni = 100)	%	NTS2	Eurostat	4,3	
16	Wartość dodana brutto na 1 pracującego ogółem (2004 r.):	zł	NTS2	GUS-BDR	79 951	
	Polska=100	%			125,8	
	wg sektorów ekonomicznych – rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	zł			21 144	
	Polska=100	%			118,1	
	- przemysł ogółem	zł			83 798	
Polska=100	%	120,9				

	- w tym przemysł przetwórczy	zł			70 922			
	Polska=100	%			110,9			
	- budownictwo	zł			67 026			
	Polska=100	%			100,1			
	- usługi rynkowe	zł			107 059			
	Polska=100	%			123,8			
	- usługi nierynkowe	zł			59 942			
	Polska=100	%			111,2			
17	Struktura pracujących wg sektorów ekonomicznych (województwo=100):	%	NTS2	GUS-BDR				
	- rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo, rybactwo	%					15,5	
	rok poprzedni = 100						100,1	
	- przemysł ogółem	%					16,3	
	rok poprzedni = 100						96,7	
	- w tym przemysł przetwórczy	%					15,0	
	rok poprzedni = 100						96,6	
	- budownictwo	%					5,1	
	rok poprzedni = 100						104,2	
	- usługi rynkowe	%					46,6	
	rok poprzedni = 100						104,6	
	- usługi nierynkowe	%					16,5	
	rok poprzedni = 100				101,9			
18	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności:	liczba bezwzględna	NTS2	GUS	1 166,6	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu I		
	- w tym udział MSP	%					99,8	
19	Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca:	tys. zł	NTS2	GUS	5,6			
	- w tym udział sektora prywatnego	%					70,0	
20	Kapitał zagraniczny w podmiotach z kapitałem zagranicznym na 1 mieszkańca:	tys. zł	NTS2	GUS	10,9			
21	Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB:	%	NTS2	GUS-BDR	1,2			
	- w tym nakłady finansowane poniesione przez podmioty gospodarcze	%				0,2		
22	Udział przedsiębiorstw, które prowadziły działalność innowacyjną w przemyśle	%	NTS2	GUS	42,5			
ŚRODOWISKO								
23	Całkowita emisja zanieczyszczeń powietrza:		NTS2	GUS-BDR		Kontekst dla wskaźnika Priorytetu IV		
	pyłowych	kg						316
	(rok poprzedni=100)	%						90,3
	dwutlenku siarki (bez CO ₂)	kg						4 097
	(rok poprzedni=100);	%						102,7
	tlenków azotu	kg						1 375
	(rok poprzedni=100)	%			106,9			
24	Ludność korzystająca z kanalizacji:	tys.	NTS2	GUS-BDR	2 981,2	Kontekst dla wskaźnika (nr 26) z listy KE/ kontekst dla wskaźnika Priorytetu IV		
	- w tym na wsi	tys.						211,9
	- w % ludności ogółem	%						57,8
	- w tym na wsi	%						11,6

25	Ludność korzystająca z wodociągów:	tys.	NTS2	GUS-BDR	4 147,9	Kontekst dla wskaźnika (nr 25) z listy KE/ kontekst dla wskaźnika Priorytetu IV
	- w tym na wsi	tys.			1 158,3	
	- w % ludności ogółem	%			80,4	
	- w tym na wsi	%			63,7	
26	Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków w % ogólnej liczby ludności:	%	NTS2	GUS-BDR	47,3	Kontekst dla wskaźnika Priorytetu IV
	- w tym na wsi	%			12,7	
27	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane:		NTS2	GUS-BDR		
	- na km ² powierzchni	m ³ /km ²			4,8	
	- w % ścieków wymagających oczyszczenia	%			71,5	
28	Udział odpadów poddanych odzyskowi w ogólnej ilości odpadów (z wyłączeniem komunalnych) wytworzonych	%	NTS2	GUS-BDR	50,0	
29	Odpady komunalne zebrane na 1 mieszkańca	kg	NTS2	GUS	291,0	
30	Ilość energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych (moc zainstalowana)	MW	NTS2	Agencja Rynku Energii	26,9	
31	Udział produkcji energii z OZE w produkcji ogółem	%	NTS2	GUS-BDR, Agencja Rynku Energii	0,6	
32	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w % powierzchni ogólnej	%	NTS2	GUS	29,6	
33	Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji do ogólnej powierzchni	%	NTS2	GUS	0,1	
34	Powierzchnia zrehabilitowanych i zagospodarowanych terenów do ogółu wymagających rekultywacji	%	NTS2	GUS	1,2	
35	Emisja CO ₂ ogółem :	tys. ton/rok	NTS2	GUS-BDR	27 012,6	Kontekst dla wskaźnika (nr 30) z listy KE/ kontekst dla wskaźnika Priorytetu IV
	- na 1 mieszkańca	ton			5,2	

Załącznik Nr 6. Województwo Mazowieckie – Gminy według kategorii

kategorie gmin

	miasta na prawach powiatów	(5)
	gminy miejskie	(30)
	gminy wiejskie	(229)
	gminy miejsko - wiejskie	(50)

Załącznik nr 7. Słownik pojęć

Analiza SWOT - metoda będąca elementem analizy strategicznej, pozwalająca przeanalizować atuty i słabości regionu wobec szans i zagrożeń stwarzanych przez otoczenie. Skrót SWOT pochodzi od pierwszych liter angielskich słów: *strenghts* (mocne strony), *weaknesses* (słabe strony), *opportunities* (szanse), *threats* (zagrożenia).

Audyt - ogół działań, poprzez które uzyskuje się niezależną ocenę funkcjonowania instytucji, legalności, gospodarności, celowości, rzetelności; audyt jest zazwyczaj wykonywany przez odrębną komórkę, podporządkowaną bezpośrednio kierownikowi instytucji lub przez podmiot zewnętrzny.

Beneficjent - osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną, realizująca projekty finansowane z budżetu państwa lub ze źródeł zagranicznych na podstawie umowy o dofinansowanie projektu.

Bioróżnorodność - różnaitość form życia wraz z całą ich zmiennością na poziomie genów, gatunków i ekosystemów, w skali Ziemi lub bliższych jednostek biogeograficznych. Według definicji przyjętej oficjalnie przez *Konwencję o różnorodności biologicznej*, różnorodność gatunkowa oznacza zróżnicowanie wszystkich żywych organizmów występujących na Ziemi m.in. w ekosystemach lądowych, morskich i innych wodnych, jak też z zespołach ekologicznych, których organizmy te są częścią. Dotyczy to różnorodności wewnątrzgatunkowej i różnorodności na poziomie ekosystemów.

Cele - określenie w fazie wstępnej przygotowania projektu, planowanych efektów, jakie ma przynieść dane działanie o charakterze publicznym.

Efektywność (wykorzystania środków) - kryterium ewaluacyjne porównujące wielkość nakładów na rzecz realizacji programu (np. finansowych, administracyjnych, ludzkich) z rzeczywistymi osiągnięciami programu na poziomie produktu, rezultatu lub oddziaływania.

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) - jeden z Funduszy Strukturalnych, którego zadaniem jest zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju regionów należących do Unii. EFRR współfinansuje realizację Celów 1 i 2 Polityki Strukturalnej UE. W szczególności fundusz ten udziela wsparcia inwestycjom produkcyjnym, rozwojowi infrastruktury, lokalnym inicjatywom rozwojowym oraz małym i średnim przedsiębiorstwom.

Europejski Fundusz Społeczny (EFS) - jeden z Funduszy Strukturalnych, który współfinansuje realizację Celu 3 na całym obszarze Unii Europejskiej, wspiera również Cele 1 i 2. Ze środków funduszu finansowane są głównie działania poprawiające jakość zasobów ludzkich oraz instytucji rynku pracy.

Ewaluacja *ex-ante* (ocena *ex-ante*) - ewaluacja przeprowadzana przed rozpoczęciem realizacji programu. Jej podstawowym zadaniem jest zweryfikowanie długoterminowych efektów wsparcia, zawartych w przygotowanych dokumentach programowych. Zasadniczym celem tej ewaluacji jest zwiększenie jakości dokumentów programowych poprzez udział w procesie programowania podmiotu niezależnego od instytucji programującej. Ewaluacja *ex-ante* ma zapewnić, iż środki przeznaczane na realizację programu operacyjnego zostaną wykorzystane w sposób gwarantujący osiągnięcie najlepszych efektów.

Ewaluacja *ex-post* (ocena *ex-post*) - ewaluacja dokonywana po zakończeniu realizacji programu, której głównym celem jest określenie jego długotrwałych efektów, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy. Głównym celem ewaluacji końcowej jest przede wszystkim dostarczenie informacji na temat długotrwałych efektów, powstałych w wyniku wdrażania danego programu, wraz ze sformułowaniem wniosków dotyczących kierunku polityki strukturalnej.

Ewaluacja *on-going* (ocena *on-going*) - ewaluacja dokonywana w trakcie realizowania programu. Jej celem jest oszacowanie stopnia osiągnięcia zakładanych celów programu, zwłaszcza pod względem dostarczonych produktów i osiągniętych rezultatów oraz określenie trafności zamierzeń w stosunku do aktualnych trendów społeczno-gospodarczych. Wyniki ewaluacji *on-going* służą ewentualnym modyfikacjom programu.

Fundusz Spójności - instrument ekonomiczno-polityczny Komisji Europejskiej, nienależący do Funduszy Strukturalnych i wdrażany na poziomie wybranych państw, a nie regionów. Jego celem jest ułatwienie integracji słabiej rozwiniętych krajów poprzez budowę wielkich sieci transportowych oraz obiektów infrastruktury ochrony środowiska o dużym obszarze oddziaływania.

Inicjatywa JEREMIE - (Joint European Resources for Micro-to-Medium Enterprises) jest wspólną inicjatywą Komisji Europejskiej (KE) oraz grupy EBI - Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EIB) i Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego (EIF), mającą na celu ułatwienie małym i średnim firmom oraz mikroprzedsiębiorstwom dostępu do funduszy wparcia.

Inicjatywa JESSICA - (Joint European Support for Sustainable Investment In City Areas - Wspólne europejskie wsparcie na rzecz zrównoważonych inwestycji w obszarach miejskich) jest inicjatywą Komisji Europejskiej (KE) ustanowioną wspólnie z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym (EIB) oraz z Bankiem Rozwoju Rady Europy (CEB) mającą na celu wsparcie zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich, poprzez zastosowanie mechanizmów inżynierii finansowej.

Innowacyjność - zdolność przedsiębiorstw do tworzenia i wdrażania innowacji oraz faktyczna umiejętność wprowadzania nowych i zmodernizowanych wyrobów, nowych lub zmienionych procesów technologicznych lub organizacyjno - technicznych.

Institucja Audytowa - krajowy, regionalny lub lokalny organ władzy publicznej lub podmiot publiczny, funkcjonalnie niezależny od instytucji zarządzającej i instytucji certyfikującej, wyznaczone przez państwo członkowskie dla każdego programu operacyjnego i odpowiedzialne za weryfikację skutecznego działania systemu zarządzania i kontroli.

Institucja Certyfikująca - krajowy, regionalny lub lokalny organ władzy publicznej lub podmiot publiczny, wyznaczone przez państwo członkowskie do poświadczenia deklaracji wydatków i wniosków o płatność przed ich przesłaniem Komisji Europejskiej.

Institucja Zarządzająca - oznacza właściwego ministra, ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego lub, w przypadku regionalnego programu operacyjnego, zarząd województwa, odpowiedzialnych za przygotowanie i realizację programu operacyjnego.

Jednostki naukowe - placówki naukowe Polskiej Akademii Nauk; Polska Akademia Umiejętności; podstawowe, jednostki organizacyjne szkół wyższych prowadzące badania naukowe oraz prace rozwojowe w określonych dyscyplinach naukowych oraz jednostki organizacyjne określone w statutach wyższych szkół zawodowych; szkoły wyższe w zakresie prowadzonych w nich badań własnych, rozumianych jako badania naukowe i prace rozwojowe służące rozwojowi kadry naukowej; jednostki badawczo-rozwojowe w rozumieniu ustawy z dnia 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych; inne jednostki organizacyjne, prowadzące badania naukowe lub prace rozwojowe posiadające osobowość prawną.

Kategorie interwencji - zagadnienie tematyczne w ramach kategoryzacji interwencji Funduszy Strukturalnych, wchodzące w skład dziedziny działalności społeczno-gospodarczej. Dziedzina interwencji Funduszy Strukturalnych pomocna przy identyfikacji, badaniu i monitorowaniu działań. Kategorie interwencji są wykorzystywane do wykonywania rocznych sprawozdań dotyczących Funduszy Strukturalnych i ich obciążenia w celu ułatwienia przekazu informacji dotyczących różnych polityk.

Konsorcjum - grupa jednostek organizacyjnych, w której skład wchodzi co najmniej jedna jednostka naukowa oraz co najmniej jeden przedsiębiorca, podejmujących na podstawie umowy

wspólne przedsięwzięcie obejmujące badania naukowe, prace rozwojowe lub inwestycje służące potrzebom badań naukowych lub prac rozwojowych.

Klaster – znajdujące się w geograficznym sąsiedztwie skupisko podobnych firm i powiązanych z nimi instytucji, które zapewniają wyspecjalizowane umiejętności, informacje, kapitał i infrastrukturę. Przedsiębiorstwa te korzystają z podobnych nakładów, technologii albo innych powiązań zaopatrzeniowych.

Mazowsze - rozumiane jako województwo mazowieckie zgodnie z administracyjnym podziałem kraju.

MSP - Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa – zgodnie z definicją zawartą w Załączniku nr I do Rozporządzenia Komisji Europejskiej (WE) 800/2008 z dnia 6 sierpnia 2008 r. uznającego niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i 88 Traktatu (tzw. ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych; Dz. Urz. UE L 214 z 09.08.2008 r.).

Model HERMIN - makroekonomiczny instrument modelowania wpływu Funduszy Strukturalnych, który kładzie nacisk na długofalowe bodźce wzrostu, jakie wynikają z wpływających środków WE, głównie poprzez inwestycje w kapitał ludzki (edukacja i systemy szkoleń) oraz poprawę warunków produkcji (infrastruktura), co przyczynia się do zwiększenia wydajności i konkurencyjności. Główne założenia tego modelu odnoszą się do pozytywnych efektów podażowych – jako rzeczywistych źródeł wzrostu poprawy wydajności i konkurencyjności gospodarki, których efekty ujawniają się w dłuższym horyzoncie czasowym.

Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodowa Strategia Spójności) - dokument przygotowywany przez państwo członkowskie, który zapewnia, aby pomoc funduszy była zgodna ze Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty dla spójności i który określa związek pomiędzy priorytetami Wspólnoty, z jednej strony, a krajowym programem reform, z drugiej strony. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia stanowią instrument odniesienia dla przygotowywania programowania funduszy na lata 2007-2013.

Oddziaływanie - konsekwencje dla bezpośrednich adresatów po zakończeniu ich udziału w projekcie lub po ukończeniu danej inwestycji, a także pośrednie konsekwencje dla innych adresatów, którzy skorzystali lub stracili w wyniku realizacji projektu.

Partnerzy społeczni i gospodarczy - organizacje pracodawców i organizacje związkowe reprezentatywne w rozumieniu ustawy z dnia 6 lipca 2001 r. o Trójstronnej Komisji do Spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego (Dz. U. Nr 100, poz. 1080, z późn. zm.), samorządy zawodowe, izby gospodarcze, organizacje pozarządowe oraz jednostki naukowe w rozumieniu art. 2 pkt 9 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. Nr 96, poz. 615);

Plan Komunikacji - dokument określający sposoby realizacji działań informacyjnych i promocyjnych w odniesieniu do środków pomocowych Unii Europejskiej dostępnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego. W szczególności, Plan Komunikacji formułuje zadania strategii informacyjnej, jej główne instrumenty, definiuje grupy odbiorców (grupy docelowe), wyznacza zadania poszczególnych instytucji, określa harmonogram działań oraz sposób ich finansowania, jak również sposób oceny Planu i poszczególnych działań podejmowanych w jego ramach.

Produkt Krajowy Brutto (PKB) - miernik produkcji wytworzonej na obszarze danego kraju, który jest sumą wydatków gospodarstw domowych na zakup dóbr i usług konsumpcyjnych, wydatków sektora prywatnego na zakup dóbr i usług inwestycyjnych, wydatków państwa na zakup dóbr i usług oraz salda bilansu handlu zagranicznego.

Projekt - przedsięwzięcie realizowane w ramach programu operacyjnego na podstawie umowy o dofinansowanie (lub porozumienia) zawieranej między beneficjentem a instytucją zarządzającą lub z instytucją pośredniczącą.

Projekt własny – jest to przedsięwzięcie realizowane przez Województwo Mazowieckie (występujące w roli beneficjenta), za pośrednictwem podległych jednostek organizacyjnych, na podstawie wydanej uchwały Zarządu Województwa Mazowieckiego.

Rezultaty - bezpośrednie i natychmiastowe efekty zrealizowanego programu lub projektu. Rezultaty dostarczają informacji o zmianach, jakie nastąpiły w wyniku wdrożenia programu lub projektu u beneficjentów pomocy, bezpośrednio po uzyskaniu przez nich wsparcia.

Sieci TEN-T (*Trans-European Network for Transport*) - sieci infrastruktury obejmujące połączenia transportowe, telekomunikacyjne i energetyczne w ramach Unii.

Strategia Lizbońska - program społeczno-gospodarczy Unii Europejskiej, którego celem jest stworzenie do 2010 r. na terytorium Europy najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki na świecie, opartej na wiedzy, zdolnej do długotrwałego rozwoju, tworzącej większą liczbę lepszych miejsc pracy oraz charakteryzującej się większą spójnością społeczną. Strategia ta uchwalona została w 2000 r. podczas szczytu Rady Europejskiej w Lizbonie.

Strategiczne Wytoczne Wspólnoty - ustanawiane przez Radę UE strategiczne wytyczne dla spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, określające indykatywne ramy interwencji Funduszy, Strukturalnych i Funduszu Spójności z uwzględnieniem innych stosownych polityk Wspólnoty.

Szkolenia - pozaszkolne zajęcia edukacyjne mające na celu uzyskanie lub uzupełnienie umiejętności i kwalifikacji zawodowych oraz ogólnych, w tym umiejętności poszukiwania pracy.

Wskaźniki oddziaływania - wskaźniki odnoszące się do skutków danego programu wykraczających poza natychmiastowe efekty dla beneficjentów. Oddziaływanie szczegółowe to te efekty, które pojawią się po pewnym okresie czasu, niemniej jednak są bezpośrednio powiązane z podjętym działaniem. Oddziaływanie globalne obejmuje efekty długookresowe dotyczące szerszej populacji.

Wskaźniki produktu - wskaźniki odnoszące się do działalności. Liczone są w jednostkach materialnych lub monetarnych (np. długość zbudowanej drogi, ilość firm, które uzyskały pomoc).

Wskaźniki rezultatu - wskaźniki odpowiadające bezpośrednio z natychmiastowych efektów wynikających z programu. Dostarczają one informacji o zmianach np. zachowania, pojemności lub wykonania, dotyczących beneficjentów. Takie wskaźniki mogą przybierać formę wskaźników materialnych (skrócenie czasu podróży, liczba skutecznie przeszkolonych, liczba wypadków drogowych, itp.) lub finansowych (zwiększenie się środków finansowych sektora prywatnego, zmniejszenie kosztów transportu).

Zrównoważony rozwój - rozumie się przez to taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń.

Załącznik nr 8. Wykaz skrótów

B+RT – badania i rozwój technologiczny
EBI – Europejski Bank Inwestycyjny
EFR – Europejski Fundusz Rybacki
EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFROW – Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich
EFS – Europejski Fundusz Społeczny
FS – Fundusz Spójności
GUS – Główny Urząd Statystyczny
IA – instytucja audytowa
IC – instytucja certyfikująca
IK – instytucja koordynująca
IZ – instytucja zarządzająca
JST – jednostki samorządu terytorialnego
KM – komitet monitorujący
KOBiDZ – Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków
MIR – Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju
MSP – małe i średnie przedsiębiorstwa
MŚ – Ministerstwo Środowiska
MZ – Ministerstwo Zdrowia
NSRO – Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia
NSS – Narodowa Strategia Spójności
NTS – nomenklatura jednostek terytorialnych do celów statystycznych
OZE – odnawialne źródła energii
PAN – Polska Akademia Nauk
PAOW – Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich
PIAP – publiczny punkt dostępu do Internetu
PKB – produkt krajowy brutto
PO – program operacyjny
POŚ – prognoza oddziaływania na środowisko
PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
PWW – Podstawy Wsparcia Wspólnoty
RPO – regionalne programy operacyjne
RPO WM – Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013
SRWM – Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020
SWW – Strategiczne Wytyczne Wspólnoty
TEN-T – transeuropejskie sieci transportowe
TIK – technologie informacyjne i komunikacyjne (ang. ICT)
UE – Unia Europejska
UMWM – Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego
WFOŚiGW – Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
ZPORR – Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006
ZOZ – zakład opieki zdrowotnej

Załącznik nr 9. Bibliografia

- 1) *Aktywność ekonomiczna ludności Polski I kwartał 2006*, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2006,
- 2) *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2005*, red. Tomasz Kalinowski Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2005,
- 3) *Biuletyn Statystyczny 2006 Ministerstwa Zdrowia*, Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia, Warszawa 2006,
- 4) *Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków*, Czapiński J., Panek T., Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie, Warszawa 2006,
- 5) *Gospodarka mieszkaniowa w 2005 r.*, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2006,
- 6) *Informacja na temat uczestnictwa województwa mazowieckiego w programach operacyjnych współfinansowanych z publicznych środków wspólnotowych*, Załącznik do Kontraktu Wojewódzkiego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2005- 2006,
- 7) *Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego Nr 8*, Urząd Statystyczny w Warszawie, sierpień 2006,
- 8) *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie mazowieckim w 2005 r.*, Informacje i opracowania statystyczne, Urząd Statystyczny w Warszawie, 2006,
- 9) *Ludność. Stan i struktura w przekroju terytorialnym*, www.stat.gov.pl ,
- 10) *Nauka i technika w 2005 r.*, GUS, Warszawa 2005,
- 11) *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2005/2006*, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2006,
- 12) *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych – raport z badania 2004*, Gumkowska M., Herbst J , Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2005,
- 13) *Potencjał naukowo-badawczy regionów a ich innowacyjność w aspekcie realizowania celów strategii lizbońskiej*, W. M. Gaczek W.M., Poznań, listopad 2004,
- 14) *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2006 r.*, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2006,
- 15) *Produkt Krajowy Brutto. Rachunki regionalne 2004*, GUS, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2006,
- 16) *Ramy finansowe strategii rozwoju województw na lata 2007-2013*, M. Mackiewicz, E. Malinowska – Misiąg, W. Misiąg, M. Tomalak, Warszawa 2006,
- 17) *Raport o stanie sektora Małych i Średnich Przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004-2005- PARP*, Warszawa 2006,
- 18) *Realizacja programu Sapard - Raport ARiMR*, styczeń 2006,
- 19) *Realizacja Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006 w województwie mazowieckim - Raport*, Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, wrzesień 2006,
- 20) *Rocznik statystyczny województw*, GUS Warszawa 2005 i 2006,
- 21) *Rocznik statystyczny woj. mazowieckiego*, Urząd Statystyczny w Warszawie, 2005,
- 22) *SME USER GUIDE*, Komisja Europejska, 2006,
- 23) *Strategia e-Rozwoju Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013*, Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2005/2006,
- 24) *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 (aktualizacja)*, Samorząd Województwa Mazowieckiego, maj 2006,
- 25) *Środki wsparcia projektów województwa mazowieckiego w latach 1999-2004 (synteza) - Mazowsze „Analizy i studia” - MBPPIRR 2006*,
- 26) *Turystyka Polska 2004- raport na CD*, Instytut Turystyki, Warszawa 2005,

- 27) *Wybrane dane o podregionach województwa mazowieckiego*, Urząd Statystyczny w Warszawie, wrzesień 2006,
- 28) *Założenia polityki naukowej, naukowo – technicznej i innowacyjnej państwa do 2020 r.* Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, grudzień 2004 r., MSWiA, Grudzień 2004,
- 29) *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.*,
- 30) *Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007-2013*, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, sierpień 2005,
- 31) *Narodowy Program Zdrowia na lata 2007-2015*, Załącznik do Uchwały Nr 90/2007 Rady Ministrów z dnia 15 maja 2007 r.,
- 32) *Program rozwoju lotnisk i lotniczych urzędzeń naziemnych* przyjęty Uchwałą Nr 86/2007 Rady Ministrów z dnia 8 maja 2007 r.,
- 33) *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie, Narodowa Strategia Spójności, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, maj 2007 r.*,
- 34) *Strategia Rozwoju Kraju na lata 2007-2015*, przyjęta 29 listopada 2006 r. przez Radę Ministrów.

Opracowania własne na podstawie stron internetowych:

- 1) www.minrol.gov.pl - *Informator „Spotkania miesięczne”* Nr 8/2006
- 2) www.nfosigw.gov.pl
- 3) www.arimr.gov.pl - System Informacji Zarządczej ARiMR, z dn. 7.09.2006 r.
- 4) www.techbud.com.pl
- 5) www.minrol.gov.pl
- 6) www.spot.gov.pl
- 7) www.lotnisko-chopina.pl
- 8) www.kprm.gov.pl
- 9) www.funduszezstrukturalne.gov.pl
- 10) www.rejestrzoz.gov.pl
- 11) www.ulc.gov.pl
- 12) www.eurostat.gov.pl
- 13) www.stat.gov.pl

oraz na podstawie informacji otrzymanych z:

- 1) Delegatury UMWM w Siedlcach - listopad 2006,
- 2) UMWM, Departament Rolnictwa i Modernizacji Terenów Wiejskich - styczeń 2007,
- 3) UMWM, Departament Edukacji Publicznej i Sportu - październik 2006,
- 4) Wojewódzkiego Urzędu Pracy, województwo mazowieckie – grudzień.